



ต้นฉบับ
ผลงานที่ได้รับรางวัลใน
เงินทุนภูมิพล



สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ประจำปีการศึกษา

2551



บันทึกข้อความ

๒๒

สถาบันวิทยบริการ
ส.ศ. ๒๕๕๒ ที่ ๑๘๕
วันที่.....เวลา ๑๐.๒๔ น.

สำนักงาน งานวินัยนิสิต สำนักงานนิสิตสัมพันธ์ อาคารจุลจักรพงษ์ โทร.87045-6
 ที่ ศธ 0512.46/ 016๒๐ วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๒
 เรื่อง มอบต้นฉบับผลงานที่ได้รับรางวัลในเงินทุนภูมิพล ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการ

ตามที่ มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการจัดประกวดผลงานชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑ และคณะกรรมการพิจารณาผลงานชิงรางวัลในเงินทุนได้พิจารณาตัดสินผลงานที่ส่งเข้าประกวดเรียบร้อยแล้วนั้น

สำนักงานนิสิตสัมพันธ์จึงใคร่ขอส่งมอบต้นฉบับผลงานที่ได้รับรางวัลในเงินทุนภูมิพล จำนวน ๑๔ ฉบับ รวมทั้งได้แนบประกาศผลการพิจารณาผลงานชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑ มาพร้อมกับบันทึกนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และดำเนินการต่อไปด้วย จักขอขอบคุณยิ่ง

สุปรียา

(นางสาวสุปรียา ลอตระกูล)

ผู้อำนวยการสำนักงานนิสิตสัมพันธ์

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๒

เรียน ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๒

๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๒

สุปรียา
๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๒



ประกาศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เรื่อง ผลการพิจารณาผลงานชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล
ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑

ตามที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ประกาศให้นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระดับปริญญาบัณฑิต และระดับบัณฑิตศึกษา นำเสนอผลงานประเภทเรียงความและประเภทบทความวิชาการส่งเข้าประกวดชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑ โดยกำหนดหัวข้อเรื่องการประกวดผลงานประเภทเรียงความ ชื่อ พระบรมรูปทรงม้า : ความสามัคคีของปวงประชา คู่อุทธรณ์ปาณาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และหัวข้อเรื่อง ประเภทบทความวิชาการ ชื่อ พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ส่งผลงานเข้าประกวดจะต้องเป็นนิสิตระดับปริญญาบัณฑิตหรือระดับบัณฑิตศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกำหนดเป็นเงื่อนไขพิเศษสำหรับผู้ส่งผลงานประกวดประเภทบทความวิชาการจะต้องเป็นการนำเสนอผลงานจากกลุ่มนิสิตซึ่งศึกษาดังคณะตั้งแต่ ๓ - ๕ คน และในการพิจารณาผลงานที่ส่งเข้าประกวดครั้งนี้ มีกรรมการในคณะกรรมการจัดประกวดผลงานชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล ปีการศึกษา ๒๕๕๑ ดังรายนามต่อไปนี้ เป็นกรรมการผู้ตรวจอ่านให้คะแนน คือ

๑. ศาสตราจารย์ ดร.วิไลนาถ บุญนาค
๒. รองศาสตราจารย์นราทิพย์ ชุตินวงศ์
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ พุกผาสุข
๔. อาจารย์ ดร.คินาร์ บุญธรรม
๕. อาจารย์สวัสดิ์ จงกต
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลมนัสขันธ์ บัณฑิตยานนท์
(ประธานสาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์)
๗. รองศาสตราจารย์ ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต
(หัวหน้าภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์)

บัดนี้ คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาตัดสินผลงานการประกวดชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑ เรียบร้อยแล้วเป็นดังนี้

ประเภทรางวัลเรียงความ

รางวัลดีเด่น ไม่มีผู้สมควรได้รับรางวัล

รางวัลที่ ๑ จำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่

นายฉัตรพล ศิริสวัสดิ์

คณะอักษรศาสตร์

เลขประจำตัว ๔๕๔๐๐๕๖๖๒๒

รางวัลที่ ๒ จำนวนเงิน ๘,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่

นางสาวสุธิญา พูนเอียด

คณะอักษรศาสตร์

เลขประจำตัว ๔๕๔๐๒๔๒๐๒๒

รางวัลที่ ๓ จำนวนเงิน ๖,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่

นางสาวสุทธศิริ ศิริวิริยะกุล

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

เลขประจำตัว ๔๕๔๒๔๑๑๑๒๖

รางวัลชมเชย จำนวนเงิน ๓,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่

๑. นายปฏิวัติ สุขประกอบ

คณะครุศาสตร์

เลขประจำตัว ๕๑๔๓๖๑๐๔๒๗

๒. นางสาวพิมพ์ทิพย์ ฉายธีระพงศ์

คณะนิติศาสตร์

เลขประจำตัว ๔๕๔๖๑๓๗๐๓๔

๓. นายกิติคุณ ตั้งคำ

คณะรัฐศาสตร์

เลขประจำตัว ๔๕๔๑๐๐๒๐๒๔

๔. นางสาววิลาสินี พิบูลย์เศรษฐ์

คณะรัฐศาสตร์

เลขประจำตัว ๔๕๘๑๑๔๓๓๒๔

๕. นายเชิรคนัย เสริมบุญไพศาล
คณะวิทยาศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๓๓๐๕๐๘๒๓

ประเภทรางวัลบทความวิชาการ

รางวัลดีเยี่ยม ไม่มีผู้สมควรได้รับรางวัล

รางวัลที่ ๑ จำนวนเงิน ๑๕,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่
ผลงานของกลุ่มนิสิตประกอบด้วย

๑. นายฉะพล ศิริสวัสดิ์
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๕๔๐๐๕๕๖๒๒
๒. นางสาวปิยรัศมี คงแก้ว
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๕๔๐๑๓๕๑๒๒
๓. นางสาวสุธิญา พูนเอียด
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๕๔๐๒๔๒๐๒๒
๔. นายธีรวัฒน์ ก่อแก้วเที่ยง
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๔๐๑๑๑๒๒
๕. นายรัฐวิชญ์ ไพรวิน
คณะเศรษฐศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๔๕๖๓๖๕๒๕

รางวัลที่ ๒ จำนวนเงิน ๑๒,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่
ผลงานของกลุ่มนิสิตประกอบด้วย

๑. นายฉกัทร รัสตินพิพัฒน์
คณะสัตวแพทยศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๗๓๕๕๓๒๑๓๑

๒. นายธีระวัฒน์ บุญโสม
คณะเภสัชศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๓๖๕๖๖๘๓๓

๓. นายปวีร์ ธนกาญจน์กุล
คณะเภสัชศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๓๖๕๗๗๗๓๓

๔. นายปัจจุบัน บุญเขต
คณะเภสัชศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๓๖๕๗๘๓๓๓

๕. นายอธิสิทธิ์ อัดโสภณวัฒนา
คณะเภสัชศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๓๖๖๗๗๘๓๓

รางวัลที่ ๓ จำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่
ผลงานของกลุ่มนิสิตประกอบด้วย

๑. นายโกณจนาท กุณพูล
คณะครุศาสตร์
เลขประจำตัว ๕๐๔๓๘๐๘๓๒๗

๒. นายธนพงศ์ กิตติคุณสถาพร
คณะวิทยาศาสตร์
เลขประจำตัว ๕๑๓๓๖๖๕๕๒๓

๓. นายธนพจน์ อุดมเวช
คณะรัฐศาสตร์
เลขประจำตัว ๕๐๔๑๖๑๔๕๒๔

๔. นายพิณพนธ์ คงวิจิตร
คณะครุศาสตร์
เลขประจำตัว ๕๐๔๓๘๖๕๐๒๗

รางวัลชมเชย จำนวนเงิน ๖,๐๐๐ บาท พร้อมเกียรติบัตร ได้แก่

ผลงานของกลุ่มนิสิตประกอบด้วย

๑. นางสาวปานทิพย์ พุกษาชลวิทย์
คณะนิติศาสตร์
เลขประจำตัว ๕๐๘๖๐๐๔๑๓๔
๒. นายสัจจุชัย สนิทไชย
คณะนิติศาสตร์
เลขประจำตัว ๕๐๘๖๐๔๒๐๓๔
๓. นายเชษฐา พันธุ์เครือบุตร
คณะวิศวกรรมศาสตร์
เลขประจำตัว ๕๑๓๐๒๕๐๖๒๑

ผลงานของกลุ่มนิสิตประกอบด้วย

๑. นางสาววรัญญา กลีบการะเกตุ
คณะนิติศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๕๔๖๑๓๒๕๓๔
๒. นางสาวธนพรธม ธนากรพิพัฒน์กุล
คณะเศรษฐศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๕๔๕๕๕๗๓๒๕
๓. นายปรเมศวร์ โศทรกันทา
คณะรัฐศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๕๔๑๒๒๗๕๒๔

ผลงานของกลุ่มนิสิตประกอบด้วย

๑. นางสาวจุฑารัตน์ โพธิ์หลวง
คณะวิทยาศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๓๓๕๕๕๓๒๓
๒. นางสาวอภิษฐา ลือชัย
คณะวิทยาศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๓๓๕๘๗๔๒๓

๓. นางสาวเนตรนิภา ชำอ้าย
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๔๐๑๕๐๒๒
๔. นางสาวศิวดี เกตุคง
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว ๔๘๔๐๒๑๒๑๒๒

ทั้งนี้ นิสิตผู้ได้รับรางวัลที่ ๑ ๒ และ ๓ จะได้ขึ้นรับพระราชทานรางวัลในวันพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ปีการศึกษา ๒๕๕๑ จึงขอให้นิสิตผู้ได้รับรางวัลดังกล่าว มารายงานตัวเพื่อรับทราบกำหนดการขึ้นรับพระราชทานรางวัล ที่สำนักงานนิสิตสัมพันธ์ อาคารจุลจักรพงษ์ ชั้น ๓ ภายในวันศุกร์ที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๒ และสำหรับนิสิตที่ได้รับรางวัลชมเชยให้นิสิตมารับเงินรางวัลได้ที่ ส่วนการคลัง อาคารจามจุรี ๕ ชั้น ๓ ตั้งแต่วันพุธที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๒ เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนิต ธงทอง)

รองอธิการบดี

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระบรมรูปทรงม้า : ความสามัคคีของปวงประชา ผู้การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณ ลานหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นที่ประดิษฐาน “พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” หรือ ที่ผู้คนเรียกกันอย่างติดปากว่า “พระบรมรูปทรงม้า” ที่ตั้งอยู่อย่างโดดเด่นเป็นสง่าและได้รับการเคารพสักการะอย่างแพร่หลาย จนเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์แห่งแผ่นดินที่อยู่ในใจของปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า และน้อมนำไปให้สภานิติกรไทยได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณนานนับศตวรรษ

นับแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบสันตติวงศ์เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๕ แห่งบรมราชจักรีวงศ์ พระองค์ทรงทำนุบำรุงสมณชีพราหมณ์และอาณาประชาราษฎร์เข้าขอบขัณฑสีมาทั้งปวงให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ทรงดำเนินวิธีการรัฐประศาสน์โดยด้วยพระปรีชาญาณ สามารถปกครองแผ่นดินสยามให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศและดำรงซึ่งอิสรภาพตราบนานทุกวันนี้ พระองค์มิได้ย่อท้อต่ออุปสรรคอันใดในพระราชกรณียกิจทั้งปวง แม้บางครั้งจะยากลำบากพระวรกาย แต่ถ้าจะอำนวยผลความสุขให้แก่ราษฎรและบ้านเมืองแล้ว พระองค์จะทรงดำเนินการนั้นด้วยพระกรุณาธิคุณ พระเมตตาคุณ พระจริยคุณ พระขันติคุณอันแรงกล้าให้สำเร็จผลเสมอ ทั้งประโยชน์และความสุขส่วนพระองค์ก็ทรงยอมสละเพื่อแลกเปลี่ยนความสุขพระราชทานแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน

ตลอดระยะเวลาที่ ๔๒ ปีเศษ แห่งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจไว้เป็นอนุกรมประการกว้างขวางครอบคลุมทุกด้านอันเป็นรากฐานแห่งความเจริญของประเทศมาจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็น **ด้านการปกครอง** พระองค์ทรงเป็นนักปกครองที่ทรงพระปรีชาสามารถ ทรงประยุกต์รูปแบบการปกครองของยุโรปที่ทรงเห็นว่าดีมาปรับให้เข้ากับการปกครองของไทยที่มีมาแต่โบราณ โดยคำนึงถึงสถานการณ์และความเหมาะสมซึ่งเป็นพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ทรงดำริและริเริ่มในแผ่นดินสยาม ทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงน้ำพระราชหฤทัยที่มุ่งหวังให้ทัดเทียมกับประเทศที่เจริญแล้ว อาทิ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (Council of State) และสภาองคมนตรี (Privy Council) ขึ้นเป็นที่ปรึกษาส่วนพระองค์ แสดงให้เห็นว่าแม้พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่พระองค์มิได้ทรงผูกขาดอำนาจแต่เพียงผู้เดียว ทรงให้อิสระทางความคิด และทรงแต่งตั้งบุคคลเพื่อถวายนโยบายเห็นแก่พระองค์ ทรงปฏิรูประบอบบริหารราชการแผ่นดินใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ด้วยการจัดให้มี ๑๒ กระทรวง เพื่อรับผิดชอบภารกิจด้านต่างๆ ของประเทศ ทรงจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาล เพื่อจัดระเบียบการปกครองส่วนท้องถิ่นใหม่ เป็นต้น

ด้านสังคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศ “เลิกทาส” ให้ความเป็น “ไท” แก่คนไทยทั่วประเทศ ด้วยพระราชหฤทัยที่แน่วแน่และทรงพระราชอุตสาหะที่จะทำให้สิ่งเหล่านี้ถูกยกเลิกไปจนหมดสิ้นจากสังคมไทยใช้เวลาถึง ๓๐ ปี ก็ทรงประกาศเลิกทาสสำเร็จดังพระราชปณิธานที่ทรงตั้งไว้ โดยไม่ต้องเสียเลือดเนื้อและชีวิต พระราชกรณียกิจสำคัญนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

สถานภาพของพลเมืองจากทาสมาเป็นสามัญชนที่มีอิสรภาพทางสังคมอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ พระองค์ยังโปรดการเสด็จประพาสดินและประพาสหัวเมืองต่างๆ เพื่อเยี่ยมเยียนทุกข์สุขของราษฎรอย่าง ใกล้ชิด ควบคู่กับการตรวจตราการปกครองของข้าราชการที่ทรงไว้วางพระทัยให้ออกไปทำงานต่างพระ เเนตรพระกรรม พระองค์ยังทรงเล็งเห็นความสำคัญของการเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศและ การเสด็จประพาสยังต่างประเทศ เพื่อทอดพระเนตรแบบอย่างอันดีของประเทศต่างๆ และนำกลับมา ปรับปรุงพัฒนาบ้านเมืองตามความเหมาะสมอีกด้วย

ด้านเศรษฐกิจ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรับปรุงกิจการการคลังของ ประเทศให้เป็นระเบียบยิ่งขึ้น โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ เพื่อเก็บรายได้ ภาษีอากรของแผ่นดินมารวมไว้ ณ ที่เดียว ต่อมาจึงยกขึ้นเป็นกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ทรงวาง อัตราการเก็บภาษีอากรให้เสมอภาคเท่าเทียมกันทั้งแผ่นดิน ทรงกำหนดอัตราเงินเดือนที่แน่นอนให้แก่ ข้าราชการตามตำแหน่งและพระราชทานเบี้ยบำนาญเพื่อเป็นเครื่องเลี้ยงชีพ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำงบประมาณแผ่นดินขึ้นเป็นครั้งแรก การเงินในรัชสมัยของพระองค์ได้ขยายตัวออกไปมาก เพราะการค้าขายกว้างขวางขึ้นกว่าแต่ก่อน พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดโรงพยาบาล เปลี่ยนแปลงระบบเงินตราจากของเดิมเป็นของใหม่ให้ทันสมัย และโปรดเกล้าฯ ให้ทำธนบัตรขึ้นใช้ เรียกว่า “อัฐกระดาษ” และตราพระราชบัญญัติมาตรฐานทองคำ เพื่อให้เกิดเสถียรภาพในการใช้เงินของ ไทยสอดคล้องกับการเงินสากล

ด้านการสาธารณสุข และสาธารณสุขโลก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ตรา “พระราชกำหนดสุขาภิบาลกรุงเทพฯ ร.ศ. ๑๑๘” และโปรดให้ตั้งกรมสุขาภิบาลขึ้น ทรงออก ประกาศห้ามสูบบุหรี่และผสมฝิ่นเป็นยา ด้วยทรงเห็นว่า สิ่งเสพติดให้โทษทั้งหลายล้วนนำความเสื่อม โทรมมาสู่ร่างกาย และเป็นความเสียหายอย่างยิ่งแก่บ้านเมือง นอกจากนี้พระองค์มีพระราชดำริที่จะ จัดสร้างโรงพยาบาลและโรงเรียนสอนวิชาแพทย์แผนใหม่ขึ้น รวมถึงทรงสละพระราชทรัพย์ส่วน พระองค์จัดตั้งสภาอุณาโลมแดงแห่งชาติสยามซึ่งก็คือ สภากาชาดไทยในปัจจุบัน ส่วนด้าน สาธารณูปโภค พระองค์ทรงบุกเบิกและสร้างสรรค์หลายสิ่งหลายอย่างไม่ว่าจะเป็น การประปา การคมนาคมทางรถไฟ การเดินสายโทรเลข การไปรษณีย์ และการสร้างถนนสายสำคัญ เป็นต้น

ด้านการศาสนา และศิลปวัฒนธรรม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระ บรมราชูปถัมภ์แก่ทุกศาสนาในดินแดนสยาม ทางด้านของพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาตินั้นทรง ยึดมั่นและเลื่อมใสอย่างลึกซึ้ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการสังคายนาและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก เป็นภาษาไทยขึ้นเป็นครั้งแรก เรียกว่า “พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ” โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมหาจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุและมหาวิทยาลัยที่วัดบวรนิเวศ โปรดให้สร้างวัดต่างๆ เช่น วัด ราชบพิธอันเป็นวัดประจำรัชกาล วัดเทพศิรินทราวาส เป็นต้น รวมถึงให้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์วัดเก่าที่ เสื่อมโทรมทั่วราชอาณาจักร อีกทั้งทรงอุปถัมภ์ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมประจำชาติเป็นจำนวนมาก ทั้ง ด้านวรรณศิลป์ ดุริยางค์ศิลป์ นาฏศิลป์ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม เป็นต้น

เมื่อพระองค์ทรงพระคุณเป็นอเนกประการเช่นนี้ จึงทำอาณาประชาราษฎร์รวมถึงชาวต่างชาติผู้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พวกเขารำลึกถึงว่า จะหาสิ่งใดมาน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นเครื่องประกาศพระเกียรติคุณและเพื่อเป็นการสนองพระเดชพระคุณ เนื่องในพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกอันเป็นอภิลักขิตมงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๔๑ปี ซึ่งเป็นรัชสมัยที่ทรงปกครองแผ่นดินยาวนานกว่าสมเด็จพระมหากษัตริย์ราชเจ้าในอดีตกาล แสดงว่าพระองค์ก่อปรด้วยพระราชกฤษฎีกาภิเษกและพระบุญญาธิการ โดยแท้ สิ่งที่จะน้อมเกล้าถวายให้สมพระเกียรติคุณนั้น ควรจะเป็นถาวรวัตถุเพื่อให้พระองค์ทรงทราบโดยพระเนตรพระกรรณและจะได้เป็นพยานในการประกาศพระเกียรติคุณให้มหาชนในกาลข้างหน้าทราบถึงความสามัคคีและความจงรักภักดีอันแท้จริงของพสกนิกรทั่วรัฐสยามแห่งสยามประเทศที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชั่วกาลปาวสาน

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นว่า ในประเทศที่เจริญรุ่งเรืองแล้วมักจะมีการสร้างอนุสาวรีย์ของผู้มีชื่อเสียงไว้เพื่อประกาศเกียรติคุณของท่านผู้นั้น เช่น ชาวอังกฤษสร้างอนุสาวรีย์ของ เซอร์ฟรานซิส เดรก ผู้เดินเรือรอบโลกสำเร็จเป็นคนแรกของชาวอังกฤษ ชาวสหรัฐอเมริกาสร้างอนุสาวรีย์ของ จอร์จ วอชิงตัน ประธานาธิบดีคนแรกของสหรัฐอเมริกา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาธิคุณแก่ชาวสยามเป็นล้นพ้น อีกทั้งมหาชนชาวสยามก็มีความจงรักภักดีต่อพระองค์ จึงสมควรสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระองค์ไว้เป็นที่ระลึกอย่างที่ชาวยุโรปและอเมริกาได้ทำกัน ดังนั้นชาวสยามจึงช่วยกันค้ำกำลังความสามารถสถาปนาพระบรมรูปทรงม้าขึ้น

ด้วยความเชื่อศรัทธาในพระบารมีมากพันศตวรรษมาแล้วนั้น ทำให้พระบรมรูปทรงม้าแห่งนี้บันดาลให้เกิดเหตุแห่งความอัศจรรย์ และบังเกิดผลประโยชน์ต่อมหาชนชาวสยามในกาลต่อมา ดังนี้

ประการแรก พระบรมราชานุสาวรีย์ในพระราชประสงค์แห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการเสด็จเยือนนานาประเทศในทวีปยุโรปเพื่อเจริญสัมพันธไมตรี โดยเฉพาะการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ พระองค์ได้เสด็จทอดพระเนตร พระบรมรูปทรงม้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ หล่อด้วยสัมฤทธิ์ ณ พระราชวังแวร์ซายส์ ประเทศฝรั่งเศส ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะมีอนุสาวรีย์ของพระองค์ไว้ในบริเวณที่ถนนราชดำเนินเชื่อมกับพระที่นั่งอนันตสมาคมคงจะสง่างามดีเหมือนกับที่พระราชวังแวร์ซายส์ พระราชประสงค์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณแห่งพระองค์ ได้ยกระดับความมีอารยธรรมของสยามประเทศทั้งด้านภูมิสถาปัตยกรรมและสุนทรียภาพทางศิลปกรรมระดับโลกให้ปรากฏ ฤแลนพระราชวังดุสิต ประกาศความสง่างามทางด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมสากล เช่นเดียวกับนานาประเทศมาจนทุกวันนี้

ประการที่สอง พระบรมราชานุสาวรีย์แห่งความสามัคคีและความจงรักภักดีของชาวไทยทั้งแผ่นดิน ปฐมเหตุแห่งการสร้างพระบรมรูปทรงม้าสืบเนื่องมาจากพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกที่สมเด็จพระปิยมหาราชทรงครองสิริราชสมบัติยาวนานกว่าบูรพกษัตริย์ราชเจ้าทุกพระองค์ นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์สยาม สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าไว้ในเรื่องการสร้างพระบรม

รูปทรงม้าว่า “เวลานั้นอีกปีเศษจะถึงอภิเษกขัตติยมงคล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินนับได้ ๔๒ ปี รัชกาลยืนนานยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์อื่นบรรดาได้ปกครองประเทศสยามแต่ปางก่อนทั้งสิ้น กำหนดว่าจะมีการสมโภชเป็นงานใหญ่ คำรัสถึงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช (คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร ให้ทรงปรึกษากันกับเสนาบดีคิดจะ โครงการพิธีรชมงคลว่าจะทำอะไรเสียแต่ในเวลาเสด็จไปอยู่ (ขณะนั้นทรงประทับอยู่ยุโรป) แล้วกราบทูลไปอย่างร้อให้เสียเวลา”

การประชุมปรึกษาหารือในครั้งนั้น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมารองค์ประธานได้มีความพ้องกับคณะกรรมการว่า “...งานฉลองราชสมบัติวิชมงคล ครั้งนี้ ผิดกับงานแต่ก่อนด้วยเป็นมงคลอันพึงประสงค์ด้วยยากยิ่งนัก ควรให้ผิดกับงานแต่ก่อนๆ เห็นว่าควรถือเหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ปกครองทำนุบำรุงประเทศ และประชาชนชาวสยามให้เจริญรุ่งเรืองและไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน เป็นสุขสำราญมาช้านานกว่ากษัตริย์แต่ปางก่อน...” จึงควรชวนให้อาณาประชาราษฎร์ทั่วประเทศได้มีโอกาสบริจาคทรัพย์ตามกำลังเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายเป็น “การเฉลิมพระขวัญ” หรือเรียกกันโดยสามัญว่า “ทำขวัญ” แล้วแต่จะทรงใช้สอยตามพระราชอัชฌาศัย และเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีและความจงรักภักดีของพสกนิกรชาวไทยทั้งแผ่นดิน โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำชับว่า “อย่าให้เป็นการกะเกณฑ์อย่างไร แล้วแต่ใจใคร่สมัครทำใด แม้เพียงจำนวนสตางค์ก็ได้” และ “ให้พยายามบอกทั้งเหตุผลและการที่ทำบุญนั้นให้รู้ทั่วทุกตัวคน บรรดาอยู่ในพระราชอาณาเขต” ด้วยพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อมปวงชนชาวไทย ปรากฏว่าปวงอาณาประชาราษฎร์ทั้งหลายต่างพากันยินดีร่วมการเฉลิมพระขวัญอย่างแพร่หลาย เป็นจำนวนกว่า ๑ ล้าน ๒ แสนบาท เกินกว่าราคาที่จะสร้างพระบรมรูปถึง ๕ เท่า จึงได้พร้อมกันตัดสินใจสร้างพระบรมรูปทรงม้าตามพระราชปรารภ โดยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ กราบทูลขอถวายพระบรมรูปทรงม้านั้นเป็นของขวัญทูลเกล้าฯ จากประชาชนชาวไทยสนองพระมหากรุณาธิคุณในพระราชพิธีวิชมงคลภิเษก พระองค์ก็โปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาติจึงปรากฏพระบรมรูปทรงม้าขึ้น

ประการที่สาม พระบรมราชานุสาวรีย์แห่งแรกที่สร้างขึ้นในขณะที่พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นยังดำรงพระชนม์ชีพอยู่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จไปทำการคดถงและเลือกชนิดโลหะด้วยพระองค์เอง อีกทั้งยังทรงเสด็จไปประทับเป็นแบบให้นายช่างปั้นหุ่นขณะประทับอยู่ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และในวันเปิดพระบรมรูปเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๑ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเปิดพระวิสูตรเปิดพระบรมรูปด้วยพระองค์เอง ถือว่าพระองค์ทรงยินดีในพระบรมรูปมากที่สุด ดังปรากฏในพระราชดำรัสตอบคำถวายพระพรชัยมงคลในวันเปิดพระบรมรูปทรงม้าว่า “การซึ่งท่านทั้งหลายได้พร้อมใจกันสร้างรูปเราขึ้นไว้ครั้งนี้ ก็นับเป็นถาวรนิมิตอันดีในความพร้อมเพรียงของชาติ อันเกิดขึ้นในใจท่านทั้งหลาย และแสดงเป็นพยานความเชื่อถือไว้วางใจในเจ้าแผ่นดินและรัฐบาลของคน อันเป็นเหตุจะทำให้เกิดมรรคผลเพื่อความผาสุกสำเร็จแก่ชาติของเราในภายหน้า...”

ประการที่สี่ พระบรมราชานุสาวรีย์สัญลักษณ์ชักนำให้ชนรุ่นหลังรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ
เป็นต้นว่า พระบรมรูปทรงม้าทำให้ปวงชนชาวสยามระลึกได้ว่า เติมนคนไทยไม่มีอิสรภาพในตัวสมกับ
นามแห่งชาติเพราะเวลานั้นไทยยังมีการใช้ทาส ครั้นมาถึงรัชสมัยของพระองค์ทรงปลดปล่อยทาสให้
เป็นไท นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์คุณยังปรากฏในคำจารึกสตุติพระเกียรติคุณบริเวณฐานของพระบรม
รูป ความว่า “...พระองค์ก่อปรด้วยพระราชกฤษฎีกาภิหาร เป็นอัจฉริยภูบาลบรมบพิตร เสด็จสถิตใน
สังกรรมอันมั่งคั่งมิได้หวั่นไหว ทรงอธิษฐานพระราชหฤทัยในทางที่จะทำนุบำรุงพระราชอาณาจักรให้
สถิตสถาพร และให้เกิดความสามัคคีสโมสรเจริญสุขสำราญทั่วไปในอนเนกนิกรประชาชาติ...” คำจารึก
ยังเป็นประโยชน์ในการประวัติศาสตร์ ให้ชนรุ่นหลังค้นหาประวัติและเรื่องราวในรัชสมัยของพระองค์
ได้เป็นอย่างดี และยังเป็นเครื่องเชิดชูประเทศและพลเมืองของประเทศ หมายความว่า เมื่อชาว
ต่างประเทศได้เห็นหรือทราบเรื่องราวของพระบรมรูป อาจทราบไปถึงว่าพลเมืองของประเทศมีความ
สามัคคีกลมเกลียวกันดีมาก ทำอะไรพร้อมเพรียงกันดี นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องแสดงให้ชาวต่างประเทศ
เห็นน้ำใจของชาวไทยว่า มีความจงรักภักดีกตัญญูกตเวทีต่อพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายของคนจริงๆ

ประการสุดท้าย พระบรมราชานุสาวรีย์สู่การสถาปนามหาวิทยาลัยแห่งแรกของสยามประเทศ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาอันเป็นรากฐานของ
การพัฒนาชีวิตและการพัฒนาประเทศ ทรงตั้งพระราชหฤทัยแน่วแน่ที่จะพัฒนาการศึกษาให้เจริญขึ้นนับ
แต่เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่ประชาชนจะต้องได้รับการศึกษา เพราะวิชาความรู้
เป็นสิ่งประเสริฐสำหรับมนุษย์ ทำให้เกิดความเจริญพลานามัย รู้จักคิด รู้จักฝึกหัดข้อปฏิบัติ อันจะส่งผลถึง
ความเจริญของบ้านเมือง ดังพระบรมราโชวาทตอนหนึ่งว่า “...วิชาหนังสือเป็นวิชาที่นับถือ แลเป็นที่
สรรเสริญมาแต่โบราณ ว่าเป็นวิชาอย่างประเสริฐซึ่งผู้ที่ป็นใหญ่ยิ่ง นับแต่พระมหากษัตริย์เป็นต้น
ตลอดจนราษฎรพลเมืองสมควรแก่จำเป็นจะต้องรู้เพราะเป็นวิชาที่อาจทำให้การทั้งปวงสำเร็จไปได้ทุกสิ่ง
ทุกอย่าง...” นอกจากนี้ ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมคนและ “พัฒนาคน” เพื่อรองรับงาน
และการพัฒนาต่างๆ ของบ้านเมืองให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นและได้ผล ด้วยการทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
ฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนต่างๆ ขึ้น เพื่อให้การศึกษาแก่บุคคลอันจะนำไปสู่การพัฒนาบ้านเมืองในด้านต่างๆ
ต่อไป อย่างไรก็ตามก็ทรงชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาคนนั้นมิใช่เพียงการให้ความรู้ความสามารถแก่ตัวบุคคลที่จะ
ออกไปประกอบอาชีพได้เท่านั้น แต่จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการศึกษานั้นจะต้องพัฒนาบุคคลในทุกด้าน
คือ มีความรู้ควบคู่กับคุณธรรม เพื่อที่จะได้ดำรงคนอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

สมเด็จพระปิยมหาราชทรงเริ่มต้นวางรากฐานการศึกษาของชาติด้วยการจัดตั้งโรงเรียนใน
พระบรมมหาราชวังซึ่งมุ่งรับนักเรียนที่เป็นบุตรหลานของพระราชวงศ์และข้าราชการเท่านั้น แต่
เป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาที่แท้จริงของพระองค์มิได้อยู่เพียงแค่นั้น ทรงตั้งพระราชปณิธานให้
ราษฎรทุกคนตั้งแต่พระเจ้าลูกยาเธอลงไปจนถึงราษฎรที่ต่ำที่สุดมีโอกาสรับการศึกษาเสมอกัน ดังพระ
ราชดำรัสเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๗ ตอนหนึ่งว่า “...บัดนี้เจ้านายราชตระกูลตั้งแต่ลูก
ฉันเป็นต้องลงไปตลอดจนถึงราษฎรที่ต่ำสุดจะได้มีโอกาสเล่าเรื่องได้เสมอกัน ไม่ว่าเจ้าขุนนางว่าไพร่

เพราะฉะนั้นจึงขอบอกได้ว่าการเล่าเรื่องในบ้านเมืองเรานี้ จะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันจะอุทิศสัปดาห์จัดให้เจริญขึ้นจงได้”

เมื่อทรงวางรากฐานการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อผลิตคนเข้ารับราชการได้มั่นคงพอสมควรแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติตามพระราชปณิธานดังกล่าว โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรแห่งแรก คือ โรงเรียนวัดมเหยงคณ์พาราม นับแต่นั้นเป็นต้นมาการจัดการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไปก็เป็นที่แพร่หลายมากยิ่งขึ้น แนวพระราชดำริในการจัดการศึกษาทุกระดับชั้นแก่ราษฎรเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นใน “ประกาศตั้งโรงเรียนชั้นมูลศึกษา ร.ศ.๑๑๑” ที่เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ได้ร่างขึ้น โดยกำหนดแบ่งการศึกษาเป็น ๓ ชั้น คือ มูลศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ซึ่งถึงแม้ประกาศนี้จะไม่ประสบผลสำเร็จเชิงปฏิบัติในเวลานั้น แต่ก็นับเป็นการวางแผนแนวทางจัดการศึกษาทุกระดับชั้นสำหรับราษฎรอย่างเป็นระบบแบบแผนเป็นครั้งแรก

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาของชาตินั้น พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการศึกษาทุกระดับอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ให้ดำเนินการทีละขั้นตอนอย่างช้าๆ ไม่เร่งรีบ เพื่อให้การศึกษาในแต่ละขั้นเป็นไปอย่างมั่นคงเป็นรากฐานของการพัฒนาทุกด้านอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากจุดหมายหลักในการจัดการศึกษาของพระองค์ซึ่งทรงมุ่งสนองประโยชน์หลายๆ ด้านพร้อมกัน ไม่ว่าจะเป็น การผลิตคนเพื่อเข้ารับราชการ ตามความต้องการของบ้านเมืองในเวลานั้น การพัฒนาคนในชาติให้มีความรู้ความสามารถ เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาบ้านเมือง หรือการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรขึ้น นั่นคือ จากโรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวังซึ่งมุ่งผลิตคนเข้ารับราชการในกรมมหาดเล็กก็ขยายรับนักเรียนเพิ่มมากขึ้นและผลิตคนให้กรมกองอื่น ต่อมาเมื่อผลิตบุคลากรได้ไม่เพียงพอกับความ ต้องการ สืบเนื่องจากพระบรมราโชบายปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินพ.ศ. ๒๔๓๕ และการตราพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๔๐ ส่งผลให้หน่วยราชการ ๑๒ กระทรวงที่ได้รับการจัดตั้งใหม่ต้องการผู้เข้ารับราชการมากขึ้น จึงต้องมีการจัดตั้งสำนักหรือโรงเรียนเฉพาะด้านเพื่อฝึกหัดบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถที่จะรับราชการในหน่วยราชการที่ตั้งขึ้นใหม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือนขึ้นที่ศึกษาช่างประดุพินานไชยศรีขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ สำหรับฝึกหัดคนเพื่อรับราชการในกระทรวงมหาดไทย ภายหลังมีความต้องการในเรื่องฝึกหัดคนให้เหมาะแก่ราชการมากยิ่งขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกการฝึกหัดข้าราชการพลเรือนกระทรวงมหาดไทย ตั้งขึ้นเป็นโรงเรียนมหาดเล็ก เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๔๕ เพื่อฝึกหัดอบรมผู้ที่ จะรับราชการอยู่ใกล้ชิดพระองค์และถวายตัวเป็นมหาดเล็ก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติได้เพียง ๕๒ วัน พระองค์ได้ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงสมเด็จพระบรมราชชนก ซึ่งทรงมีพระราชดำริว่า จะเอาเงินที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปทรงม้า นั้นใช้สถาปนาอย่างใดอย่างหนึ่งให้เกิดประโยชน์แก่มหาชนชาวสยามสนองความกตัญญูตเวทีที่ได้มีต่อพระองค์ แต่ยังไม่ทันตกลงจะทำการใด สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้าเสด็จสวรรคตเสียก่อน กอปรกับพระราชปรารภรณาทิจะให้มิมหาวิทยาลัยในเมืองสยามในรัชสมัยของ

พระองค์ท่าน แต่มีเหตุติดขัดหลายประการ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเคยพระราชทานพระราชดำริว่า การจัดตั้งมหาวิทยาลัยมี ๒ แนวทาง ได้แก่ **แนวทางแรก** จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมาเลย **แนวทางที่สอง** พัฒนาสถาบันซึ่งทรงมีพระราชปณิธานจะให้ เป็นมหาวิทยาลัยตามกำลังความสามารถ การจัดตั้งตามแนวทางแรกทรงเห็นว่าสิ้นเปลืองมากและจะไม่มั่งบประมาณเหลือในการดำเนินงานด้านอื่นๆ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งและเตรียมการให้สำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือนหรือโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ในฐานะพระราชทายาทผู้ทรงรับพระบรมราโชบายและทรงทราบพระราชปารณาในสมเด็จพระบรมชนกนาถเป็นอย่างดี จึงถือเป็นหนึ่งในปฐมราชกรณียกิจที่จะทรงจัดการเรื่องนี้ให้สำเร็จโดยเร็ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นสถาบันอุดมศึกษา พระราชทานนามว่า **โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้เงินที่เหลือจาก “การเฉลิมพระขวัญ” ที่ราษฎรถวายความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อสร้างพระบรมรูปทรงม้า รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๕๘๒,๖๗๒ บาท ๔๘ สตางค์ ขยายโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ให้กว้างขวาง ด้วยการก่อสร้างอาคารเรียนและเป็นตึกบัญชาการ โรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ หรือ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ในปัจจุบัน บนที่ดินของพระคลังข้างที่ จำนวน ๑,๓๐๕ ไร่ ซึ่งอยู่ที่ตำบลประทุมวัน และเงินที่เหลือจากการสร้างก็ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้เพื่อกิจการของโรงเรียน เพื่อให้เป็นพระบรมราชานุสาวรีย์อันยิ่งใหญ่และถาวรในสมเด็จพระบรมราชชนก จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็น “**จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**” ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๔๕๕ จึงกล่าวกันว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสร้างจาก “เงินหางม้า”

พระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะให้จัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา ให้มีขึ้นในกรุงสยามเพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนไทยทุกคนมีโอกาสเล่าเรียนเสมอกันพระราชปณิธานนี้ได้รับการยืนยันอีกครั้งดังปรากฏในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ผู้ที่ชุมนุมงานพระราชพิธีวางศิลาพระฤกษ์ตึกบัญชาการ โรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ดังนี้ “วันนี้เรายินดีที่ได้รับอัญเชิญให้มาวางศิลาฤกษ์สำหรับมหาวิทยาลัยนี้ เพราะเป็นกิจอันหนึ่งซึ่งเราปรารถนาอยู่นานแล้ว ที่จะยังให้เป็นผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ได้ทรงพระราชปรารธนามานานแล้วในเรื่องที่จะให้มีมหาวิทยาลัยขึ้นสำหรับเป็นสถานอุดมศึกษาของชาวสยาม... ตัวเราเป็นรัชทายาทจึงรู้สึกเป็นหน้าที่อันหนึ่งที่จะต้องทำกรนั้นให้สำเร็จตามพระราชประสงค์โดยรู้ว่าเมื่อทำได้สำเร็จแล้วจะเป็นเครื่องเพิ่มพูนพระเกียรติยศเป็นราชานุสาวรีย์เป็นที่ค้ำนึ่งถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระปิยมหาราชของชาติไทยเรา เป็นการสมควรยิ่งนักที่จะสร้างพระราชานุสาวรีย์อันใหญ่และถาวรเช่นนี้ทั้งจะได้เป็นเครื่องที่จะทำให้บังเกิดประโยชน์แก่ชาติไทย ไม่มีเวลาเสื่อมสูญด้วย” ด้วยเหตุนี้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามของมหาวิทยาลัยว่า “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” อันหมายความว่ามหาวิทยาลัยของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ชื่อภาษาอังกฤษจึงเป็น Chulalongkorn University หรือ University of Prince Chulalongkorn

จึงกล่าวได้ว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เกิดจากความสามัคคีของปวงชนชาวไทยโดยแท้ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากรั้วจามจุรีแห่งนี้พึงระลึกอยู่เสมอที่จะต้องนำความรู้ความสามารถที่ร่ำเรียนมารับใช้ประชาชน สังคมและบ้านเมือง อย่างเต็มกำลังความสามารถ เป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีแด่สมเด็จพระบรมราชูปถัมภ์กษัตริย์ทั้งสองพระองค์ รวมทั้งจะเป็นการแสดงความรักบูชา ที่มีคุณค่าทั้งต่อตัวเองและสถาบัน ให้สมกับปณิธานของมหาวิทยาลัย ที่ว่า “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับการสถาปนาขึ้นด้วยพระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์เจ้าและแรงศรัทธาของประชาชนชาวไทยถวายเป็นราชานุสรณ์แห่งพระผู้ทรงปรารถนาให้ประชาชนได้มีโอกาสเล่าเรียนเสมอกัน เพื่อยังประโยชน์แก่ชาติไทยไม่มีเวลาเสื่อมสูญ มหาวิทยาลัยแห่งนี้มีจุดมุ่งหมายที่เป็นหลัก คือ การบุกเบิก แสวงหา ทะนุบำรุง และถ่ายทอดความรู้กับการสร้างเสริมคุณธรรมให้บัณฑิตของมหาวิทยาลัย เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยสติและปัญญาความรู้ที่นับว่าสำคัญยิ่ง คือ ความรู้เพื่อความเจริญของบุคคลและสังคม อันได้แก่ ความรู้รอบและความเชี่ยวชาญในสรรพวิทยาการที่อำนวยประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต ส่วนคุณธรรมที่ผู้เรียนผู้รู้พึงมีและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องปลูกฝังคือ ความรู้จักตนเองใฝ่รู้เสมอ คิคริเริ่มสร้างสรรค์รอบคอบ ไฉรงรองเหตุผล รับผิดชอบ เห็นการณ์ไกลมีศีลธรรม และเสียสละประโยชน์เพื่อส่วนรวม”

ด้วยความอัศจรรย์ทั้ง ๕ ประการข้างต้น ทำให้พระบรมราชานุสาวรีย์แห่งนี้แตกต่างจากอนุสาวรีย์หรือวัดที่สร้างถวายพระเกียรติยศเมื่อพระมหากษัตริย์หรือเจ้านายล่วงลับไปแล้ว พระบรมรูปทรงม้าถือเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์แห่งแผ่นดินที่ได้รับความนับถือศรัทธามากที่สุด แม้ในยามสงบหรือยามมีภัยอันตรายต่างๆ นานา ประชาชนก็ยังคงให้ความเคารพสักการะพระบรมรูปไม่มีเสื่อมคลาย รวมถึง “การถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้า” ซึ่งเป็นพิธีสำคัญของปวงชนชาวไทย จะกระทำในวันที่ ๒๑ ตุลาคมของทุกปีอันเป็นวันคล้ายวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นทั้งพระราชพิธีและรัฐพิธีจึงได้มีพิธีวางพวงมาลาถวายสักการะพระบรมรูปทรงม้า โดยเฉพาะกระทรวงทบวงกรมตลอดจนสถานศึกษาที่ตั้งขึ้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ถือเป็นพิธีสำคัญของสถาบันเนื่องจากมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพระบรมรูปทรงม้า ในฐานะเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ต่อมาได้รับพระราชทานนามเป็น “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” อันมีตราพระเกี้ยวซึ่งเป็นพิจิตรเรขาประจำพระองค์เป็นตราประจำสถาบัน นับถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๑๐๐ ปีแล้วที่พระบรมรูปทรงม้าได้แผ่พระบารมีจากพระบุญญาธิการปกปักษ์รักษาราชอาณาจักรไทยและอาณาประชาราษฎร์ให้ร่มเย็นเป็นสุข

พระบรมรูปทรงม้างามสง่า
ทวิทย์ที่เหลือนานต่อพระราชาบาย

ปวงประชาสามัคคีภักดีถวาย
สู่จุดหมายสถาปนา “จุฬาลงกรณ์ฯ”

บรรณานุกรม

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หักเฉลิมพระนครแห่งกรุงสยาม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ชาติ เอี่ยมกระสินธุ์. สยามเก่าเล่าใหม่. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, ๒๕๒๑.
- ดวงพร ทีปะปาล. พระราชประวัติ ๑๐ มหาราชของไทย. กรุงเทพฯ : อำนวยสาส์น, [ม.ป.ป].
- พระราชประวัติและพิธีบวงสรวงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : เอ็ม.บี.เอ. , [ม.ป.ป].
- พลาคิษฐ์ สิทธิชัยกิจ. พระบรมรูปทรงม้า. กรุงเทพฯ : บันทึกสยาม, ๒๕๕๑.
- พลาคิษฐ์ สิทธิชัยกิจ. พระบรมรูปทรงม้า พระบรมราชานุสาวรีย์แห่งความจงรักภักดีของปวงชนชาวไทยทั้งแผ่นดิน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : อมรินทร์บุ๊กเซ็นเตอร์, ๒๕๓๕.
- ยุวดี ศิริ, บรรณาธิการ. จักรพรรดิองค์ที่ ๑๐ แห่งสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๕.
- สมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. ๑๐๐ ปี พระราชสมัญญานามพระปิยมหาราชกับการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : ที.เค.เอส. เทคโนโลยี, ๒๕๕๑.
- ศุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. พระเกียรติคุณพระบรมราชจักรีวงศ์. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, ๒๕๓๒.

นายฉพล ศิริสวัสดิ์
ชั้นปีที่ ๓ คณะอักษรศาสตร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“พระบรมรูปทรงม้า: ความสามัคคีของปวงประชา สู่การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”

“...เราขอแสดงความขอบใจท่านทั้งหลายแท้จริง พร้อมกันกับด้วยพระบรมวงษานุวงศ์ ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์ ทั้งอาณาประชาราษฎร์ของเรา ในการที่ได้ยกย่องให้เกียรติอันยิ่งใหญ่แก่ตัวเราแต่เวลายังมีชีวิต จะเป็นที่ตั้งแห่งความพอใจของเราอยู่บนนิคัสนิรันดร... บัดนี้เรามีความยินดีรับคำเชื้อเชิญของท่านทั้งหลายแล้ว และจะได้เปิดถาวรอนุสาวรีย์ อันเป็นเครื่องหมายสโมสรสามัคคีของชาติชาวสยาม ขอให้ตั้งเป็นเครื่องหมายน้ำใจของชาติอันใหญ่ อันจะมีสืบไปทุกชั่วทุกชั้นในกาลภายหน้า”

ตอนหนึ่งของพระราชดำรัสตอบในพิธีนี้่อมเกล้าฯ ถวายพระบรมรูปทรงม้าในสันเกล้ารัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้ทรงมีคุณูปการอันประเสริฐอย่างใหญ่หลวงต่อปวงประชา พระราชดำรัสที่มีต่อพระราชวงษานุวงศ์และเหล่าปวงราษฎรในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกที่พลับพลาหน้าพระลานเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นถึงการ “รวมพลังความสามัคคี” และเป็นประจักษ์พยานที่สำคัญยิ่งในการแสดง “ความจงรักภักดี” ของปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างมั่นคง พระบรมราชานุสาวรีย์ที่มีชื่อว่า “พระบรมรูปทรงม้า” อันประดิษฐานอยู่ ณ บริเวณลานหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคมพระราชวังดุสิต จึงเป็นสัญลักษณ์ศูนย์รวมจิตใจของพสกนิกร “ไทย” ที่ล้วนเป็น “ไท” อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ตลอดจนชาวต่างประเทศผู้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ได้ร่วมพระบารมีแห่งบรมราชจักรีวงศ์ และนำมาซึ่งการสถาปนา “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” มหาวิทยาลัยแห่งแรกของกรุงสยามที่ก่อกำเนิดขึ้นจากน้ำพักน้ำแรงของประชาชนชาวไทย และเติบโตขึ้นเป็นเสาหลักแข็งแรงแกร่งค้ำจุนแผ่นดินมาทุกยุค ทุกสมัยอย่างแท้จริง

เป็นเวลาหนึ่งร้อยปีล่วงมาแล้วนับตั้งแต่การสร้างพระบรมรูปทรงม้าที่เป็นเสมือนเครื่องเตือนใจให้ชาวไทยได้รำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทว่าแม้ระยะเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด พระบรมราชานุสาวรีย์ดังกล่าวยังคงงดงาม โดดเด่นเป็นสง่าคู่บ้านคู่เมือง และประทับตราตรึงอยู่ในดวงใจและจิตสำนึกของราษฎรอย่างไม่เสื่อมคลาย เฉกเช่นเดียวกับพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ยังคงปรากฏต่อสายตาชาวไทยและชาวโลกสืบมาคราจนถึงกาลปัจจุบัน พระบรมรูปทรงม้าหล่อด้วยโลหะชนิดทองบรอนซ์ ขนาดใหญ่กว่าพระองค์จริง ทรงฉลองพระองค์เครื่องยศจอมพลทหารบก เสด็จประทับอยู่บนหลังม้าพระที่นั่งที่โตกว่าขนาดจริงเช่นเดียวกัน พระหัตถ์ขวาพาดอยู่บนหลังม้า ทรงถือคทาจอมทัพข้างสามเศียร มีกระบี่ห้อยอยู่ทางด้านซ้าย และพระหัตถ์ซ้ายทรงรั้งบังเหียน ม้ายืนอยู่บนแท่นโลหะชนิดบรอนซ์หนาประมาณ ๒๕ เซนติเมตร วางอยู่บนแท่นฐานศิลาหินอ่อนสูง ๖ เมตร กว้างประมาณ ๒ เมตรครึ่ง ยาวประมาณ ๕ เมตรครึ่ง ฐานแท่นรองกว้างประมาณ ๓ เมตรครึ่ง ยาวประมาณ ๖ เมตรครึ่ง ห่างจากฐานของแท่นออกมามีเสาล้อมรอบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า

อยู่ ๑๐ ต้น คือ อยู่ตรงมุมสี่เหลี่ยม ๔ ต้น ด้านกว้างด้านละ ๑ ต้น ด้านยาวด้านละ ๒ ต้น ระยะห่างเท่ากัน โดยจะมีไซ้ขนาดใหญ่ซึ่งล้อมรอบกว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๑ เมตร แต่ละช่วงเสาจะมีไซ้ชนิดกลม ๒๓ ห่วง และชนิดกลมรี ๒๔ ห่วงเท่ากัน ฐานด้านขวา จะมีอักษรภาษาฝรั่งเศสจารึกชื่อช่างปั้นและช่างหล่อไว้ว่า C. MASSON SEULP 1908 และ G. Paupg Statuare ฐานด้านซ้าย จารึกชื่อบริษัทที่ทำการหล่อไว้ว่า SUSSF Fres FONDEURS. PARIS แทนหินอ่อน ด้านหน้ามีแผ่นจารึกอักษรภาษาไทยติดอยู่ โดยมีข้อความเฉลิมพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระปิยมหาราชกล่าวพรรณนาถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อชาวสยามโดยย่อ แต่สื่อให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและพระอุตสาหะวิริยภาพในการปกป้องคุ้มครองแผ่นดินและพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศ

ด้วยเหตุที่พระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคุณค่าและงดงามอย่างหาที่สุคติได้ ทำให้ชาวสยามต่างพากันรำลึกถึงว่าควรจะได้กระทำความดีเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นเครื่องประกาศพระเกียรติคุณของพระองค์ โดยสอดคล้องกับเหตุการณ์สำคัญในบ้านเมืองขณะนั้น ๒ ประการ คือ ประการแรก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริแผนผังสนามขนาดใหญ่เพื่อเชื่อมถนนราชดำเนินกับพระที่นั่งอนันตสมาคม และ **ประการที่สอง** เหล่าปวงราษฎรปรารถนาเป็นอย่างยิ่งเพื่อสนองพระเดชพระคุณของรัชกาลที่ ๕ เนื่องในวโรกาสที่พระองค์ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ ๔๐ ปี ซึ่งถือเป็นอภิถักขัตติมงคลที่พระองค์จะทรงครองสิริราชสมบัติยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ในประวัติศาสตร์ไทยครั้งนั้น เห็นควรมีการสมโภชเป็นงานใหญ่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำรัสสั่งให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประพาสุโรปรครั้งที่ ๒ ได้ทรงปรึกษากับเสนาบดีในการจัดงาน **“พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก”** ในปีพุทธศักราช ๒๔๕๑ โดยทรงมีความเห็นพ้องต้องกันกับคณะเสนาบดีจึงว่าเนื่องจากเป็นพระราชพิธีมหามงคลที่ไม่เคยปรากฏมีมาก่อน จึงชักชวนให้ประชาชนชาวไทยทั่วทั้งประเทศพร้อมใจกันบริจาคทรัพย์เพื่อทูลเกล้าฯ เป็นเงินเฉลิมพระขวัญสำหรับทรงใช้สอยตามพระราชหฤทัย และเสนาบดีบางท่านเห็นควรให้สร้างอนุสรณ์สถานด้วย

ในระยะแรกที่บอกบุญบริจาคเงินเพื่อเฉลิมพระขวัญอยู่นั้น ยังไม่ได้สรุปว่าจะสร้างสิ่งอันใด แต่ภายหลังเห็นพร้อมกันว่า ในประเทศที่เจริญงอกงามย่อมปรากฏการสร้างอนุสาวรีย์ของบุคคลผู้มีชื่อเสียง อันเป็นถาวรวัตถุที่เปรียบเสมือนประจักษ์พยานในการรังสรรค์ประโยชน์สุขแก่แผ่นดินเพื่อเป็นที่รำลึกของเหล่ามหาชนในกาลภายหน้า ความปรากฏในชุมนุมพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาเจ้าบรมราชานุภาพว่า *“ในเวลาเมื่อกำลังบอกบุญอยู่นั้น ได้ทราบข่าวมาแต่ยุโรปว่า เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทอดพระเนตรวังแวร์ซายในประเทศฝรั่งเศส โปรดพระรูปพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงม้าหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์อันตั้งไว้ในลานข้างหน้าพระราชวัง ทรงปรารภว่า*

ถ้ามีพระบรมรูปของพระองค์ทรงม้าตั้งไว้ในสนามที่ถนนราชดำเนินต่อกับบริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคม จะเป็นสง่างามดีเหมือนเช่นเขามักมีกันตามประเทศต่างๆ ในยุโรป สืบราคาสร้างพระบรมรูปเช่นนั้นว่าราว ๒๐๐,๐๐๐ บาท ได้ข่าวที่กล่าวมาประจวบเวลากับที่ได้เข้าว่ามีคนยินดีถวายเงินเฉลิมพระขวัญแพร่หลายจะได้เงินมาก...” การเรียไรเงินดังกล่าวได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากพระบรมวงศานุวงศ์ และราษฎรทุกหย่อมหญ้า ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ ประชาชนทุกเพศวัย ทุกเชื้อชาติ ทุกภาษาที่อาศัยในแผ่นดินสยาม ยอดเงินรวมทั้งสิ้นกว่า ๑ ล้าน ๒ แสนบาท ซึ่งมีจำนวนมากว่าราคาสร้างพระบรมรูปทรงม้าถึง ๕ เท่า แสดงให้เห็นว่า พลังของเงินตราที่รวบรวมได้ เกิดจากพลังความสามัคคีของปวงชนที่มีคุณค่ามหาศาลทางจิตใจยิ่งกว่าเม็ดเงินหรือสิ่งใด ต่อมาครั้นถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพระราชปราชญ์ถึงเงินของชาวสยามที่เหลือจากการจัดสร้างอนุสรณ์ดังกล่าวให้เป็นสิ่งซึ่งเกิดประโยชน์ตอบแทนชาวไทยและสืบทอดพระราชปณิธานในด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ของชาติ โดยเฉพาะภาคราชการและเอกชนในการศึกษาวิชาต่างๆ อันจะเป็นพลังของแผ่นดินในการพัฒนาศักยภาพและขับเคลื่อนชาติให้เท่าทันนานาประเทศ

“...เจ้านายราชตระกูล ตั้งแต่ลูกฉันเป็นต้นไป ตลอดจนราษฎรที่ต่ำที่สุดจะให้ฉันมีโอกาสนั่งเรียนเสมอกัน ไม่ว่าเจ้า ว่าขุนนาง ว่าไพร่ เพราะฉะนั้นจึงขอบอกได้ว่าการเล่าเรียนในบ้านเมืองเรา นี้ จะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันอุทิศส่ำหัจฉินให้เจริญจงได้...”

พระราชดำริในปีพุทธศักราช ๒๔๒๗ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังกล่าวเป็นพระราชประสงค์ของพระองค์ที่จะให้ปวงชนได้มีโอกาสเล่าเรียนเสมอกัน ไม่จำกัดชนชั้น วรรณะใด พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ดำเนินการตามพระราชประสงค์ของพระบรมชนกนาถด้วยการพระราชทานเงินเฉลิมพระขวัญที่ยังเหลืออยู่จากการสร้างพระบรมรูปทรงม้า จำนวนรวมทั้งสิ้นและดอกเบี้ยเป็น ๘๘๒,๖๗๒ บาท ๔๘ สตางค์แก่โรงเรียนขนาดเล็ก และพระราชทานที่ดินผืนใหญ่ของพระคลังข้างที่ที่ตำบลปทุมวันรวมทั้งตึกที่สร้างไว้เป็นวังจำนวน ๑,๓๐๘ ไร่ เรียกว่า “วังกลางทุ่ง” หรือ “วังใหม่” โดยโปรดเกล้าฯ ให้ขยายโรงเรียนขนาดเล็กอย่างกว้างขวางเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระองค์ทรงเปลี่ยนชื่อเป็นมหาวิทยาลัย นามว่า “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” สถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งหมายความว่า “มหาวิทยาลัยของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Chulalongkorn University หรือ University of Prince Chulalongkorn จะเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยแห่งนี้ขึ้นด้วยพระปรีชาญาณ ในปีพุทธศักราช ๒๔๕๕ เป็นเวลาถัดมา ๓๓ ปี นับตั้งแต่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงมีพระราชดำริดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริสแก่ม้ามารับเสด็จเมื่อครั้งที่พระองค์เสด็จวางศิลาฤกษ์อาคารเรียนหลังแรกว่า “...ตัวเราเป็นรัชทายาทจึงรู้สึกเป็นหน้าที่

อันหนึ่งที่จะต้องทำกรนั้นให้สำเร็จตามพระราชประสงค์ โดยรู้ว่าเมื่อได้ทำสำเร็จแล้วจะเป็นเครื่อง
 เพิ่มพูนพระเกียรติยศ เป็นราชานูสาวรีย์เป็นที่คำนึงถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 พระปิยมหาราชของชาติไทยเรา เป็นการสมควรยิ่งนักที่จะสร้างพระบรมราชานูสาวรีย์อันใหญ่และ
 ถาวรเช่นนี้ทั้งจะได้เป็นเครื่องที่จะทำให้บังเกิดประ โยชน์แก่ชาติไทยไม่มีเวลาเสื่อมสูญด้วย...”
 เหตุการณ์ดังกล่าวนอกจากแสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระอัครราชกุมารีทั้งสอง
 พระองค์แล้ว ยังบ่งชี้ถึงความสามัคคีของประชาราษฎรในการร่วมถวายเงินคนละเล็ก คนละน้อย
 ตามกำลังความสามารถอย่างพอเพียง พอดี พอประมาณและไม่ทำอะไรเกินตัว นับว่าเป็นการแปร
 อานุภาพแห่งความรัก ศรัทธา และสำนึกในความเป็นชาติสู่ความแน่นแฟ้น กลมเกลียว เป็นหนึ่ง
 เดียว และยังประ โยชน์ให้แก่ชนรุ่นหลังด้วยการใช้ “ทุนของชน” เพื่อสร้างสถานศึกษาระดับสูงขึ้น
 อันเป็น “ทุนของชาติ” ในการสร้างองค์ความรู้หลากหลายแขนงแก่ทรัพยากรมนุษย์ของแผ่นดิน

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า การสร้างพระบรมรูปทรงม้าเป็นการกระทำที่ยิ่งใหญ่และลำบาก ซึ่ง
 อาจไม่สามารถสำเร็จลงได้หากกระทำเพียงคนเดียวด้วยจิตใจโดดเดี่ยว ว่าเหว มีแรงกายน้อยนิด
 และความคิดที่จำกัด ตรงกันข้ามการกระทำที่ยากยิ่งดังกล่าวสามารถลุล่วงได้ด้วยดีเพราะ
 ประชาชนชาวไทยต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พร้อมร่วมมือร่วมใจ เสียสละกำลังใจ กำลังกาย
 กำลังทรัพย์ ดำเนินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทและตระหนักในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นของ
 พระมหากษัตริย์ที่ทรงมุ่งมั่นทุ่มเทพระวรกายในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของราษฎรทุกพื้นที่
 ไม่เว้นแม้แต่ถิ่นทุรกันดาร ทรงปฏิรูปประเทศให้ทันสมัย กำจัดภัยอันตรายจากภายในและภายนอก
 เพื่อให้ชาติเป็นที่ยอมรับในสายตาประชาคมโลกทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม
 ส่งผลให้มหาอำนาจตะวันตกมิอาจนำความด้าสมัยมาเป็นข้ออ้างในการคุกคามไทยได้ จากความรัก
 ความอาลัยและความกตัญญูคเเวที่อย่างล้นเหลือของพสกนิกรชาวไทยทำให้ต่างพร้อมใจกันกระทำ
 สักการบูชาพระบรมรูปทรงม้าเป็นประจำ โดยเฉพาะในวันที่ ๒๓ ตุลาคมของทุกปีอันเป็นวันคล้าย
 วันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสียงแซ่ซ้องสาธุการถึงพระเกียรติคุณ
 ของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าจึงดังกึกก้องไปทั่วทุกหนทุกแห่ง ตลอดรัชสมัยของ
 พระองค์ที่ทรงปกครองทำนุบำรุงทั้งศาสนจักรและพระราชอาณาจักรให้มั่นคงสมบูรณ์เป็นเครื่อง
 ปราบกฏพระเกียรติคุณ โดยเอกนัยและครึ่งใจชาวไทยให้เปี่ยมความจงรักภักดี หลอมรวมความ
 สามัคคี ปวงประชาจึงพร้อมใจถวายพระสมัญญานาม “พระปิยมหาราช” หมายความว่า
 “พระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นที่รักยิ่งของประชาชน” ซึ่งมีได้เป็นการขอพระเกียรติที่เกินจริงเลย
 แม้แต่น้อย อนุสรณ์สถาน “พระบรมรูปทรงม้า” จึงเป็นเครื่องหมายแห่งความรุ่งเรือง วิถีชีวิตคน
 ไทยและความรักใคร่กลมเกลียวทั้งระหว่างพระเจ้าแผ่นดินกับประชาชน และประชาชนด้วยกัน
 เป็นการแสดงออกซึ่งการ “รู้ รัก สามัคคี” จุดกำเนิดพลังแห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้
 การนำของพระมหากษัตริย์ อันเป็นวิธีการสืบทอดสถาบันหลักของชาติในปัจจุบันกาล และ
 อนาคตกาล ดังความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาทของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงว่า

“...ที่พระราชอาณาจักรนี้ ได้มีความเจริญรุ่งเรืองมากก็ดี และที่จะเจริญรุ่งเรืองต่อไป ภายหน้าก็ดี อาศรัยความรักใคร่ไมตรีที่เป้นอันหนึ่งอันเดียวกันในระหว่างพระเจ้าแผ่นดิน กับประชาชนเป็นกำลังอันสำคัญของบ้านเมือง รูปเราซึ่งคนทั้งหลายได้สร้างประดิษฐานไว้ กับทั้งคำจารึก...จะปรากฏอยู่เป็นพยานและเป็นเครื่องแนะนำแก่คนทั้งหลายในภายหน้า ให้ คำรักความรักใคร่ในระหว่างพระเจ้าแผ่นดินกับประชาชนไว้ให้มั่นคง...”

รู้ คือ การศึกษา ปัญญา พิจารณาทุกอย่างด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความสามัคคีและเป็นคุณสมบัติประจำตัวอย่างหนึ่งของมนุษย์ทั้งรู้จัก รู้แจ้ง รู้ทั่ว พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจและใช้สติปัญญาในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และอัครศาสนูปถัมภก มีทรงเคยแบ่งแยกปวงชนตามถิ่นฐานหรือการนับถือศาสนา ตรงกันข้าม ทรงพยายามสร้างความเป็นหนึ่ง โดยการตั้ง “อำนาจสู่ส่วนกลาง” เพื่อให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศทุกด้าน ได้อย่างเต็มที่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกรอบด้าน และการเผชิญหน้ากับอริราชศัตรูซึ่งเป็นการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก การปฏิรูปประเทศแบบ “พลิกแผ่นดิน” จึงเกิดขึ้นจากการที่ทรง “ได้รู้ได้เห็น” สถานการณ์ความเป็นไปของบ้านเมืองทั้งภายในและภายนอก พระองค์ทรงเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงวิธีการปกครอง และยกระดับวิถีชีวิตประชาชนอย่างค่อยเป็นค่อยไปและสุขุมคัมภีรภาพตามกาลอันควร โดยมีค้ำองอาศัยอำนาจบังคับ หรือเสียดเลือดเนื้อแม่แต่น้อย การปฏิรูปประเทศจะดำเนินตามรัฐประศาสนโยบายปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้สงบสุขร่มเย็น และเป็นไปอย่างราบรื่นไม่ได้เลย หากปวงชนยังคงยึดติดกับความมั่งคั่ง สมบูรณ์แต่ได้มาจากการกดขี่ผู้อื่นหรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เมื่อเป็นเช่นนี้ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงริเริ่มวางรากฐาน “การศึกษา” อย่างกว้างขวาง เพื่อให้แสงสว่างทางปัญญาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังพระราชดำริว่า “...การวิชาหนังสือเป็นต้นทางของวิชาความรู้ทั้งปวง สมควรที่จะทะนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป...” การยกเลิกระบบไพร่และทาส ซึ่งแม้เป็นสิ่งที่ยากยิ่งเพราะนายเงินข่มเหงเดือดร้อน ส่วนทาสกลัวว่าหากพ้นเป็นไทแล้วจะทำมาหากินเช่นไร แต่เป็นวิธีแก้ไขปัญหาที่ดีที่สุดในการปูพื้นฐานความรู้ และสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมกันของทุกฝ่าย อย่างน้อยที่สุดก็ในแง่กฎหมาย รวมเวลาในการปลดปล่อยทาสอย่างสมบูรณ์ถึงกว่า ๓๐ ปี นอกจากนี้ พระองค์ยังทรง “เลือกเฟ้น” สิ่งใหม่ที่จะรับมาใช้ในการบริหารประเทศด้วยการจัดระเบียบแบบแผนสังคม และชำระวัฒนธรรมอันดีงามเพื่อมิให้ชาติตะวันตกกล่าวหาว่าไทยไร้อารยธรรมหรือป่าเถื่อน พระองค์ยังทรงปฏิรูปการคลัง กฎหมาย การศาล ขกเลิกบ่อนเบี้ย การแต่งกาย การปรับเปลี่ยนฐานะและบทบาทสตรี เนื่องจากทรงตระหนักเป็นอย่างดี ดังพระบรมราโชวาทพระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ความว่า

“...แต่การภายนอกข่มหนักแน่นขึ้นกว่าแต่ก่อน จึงจะเป็นการจำเป็นที่จะทำซ้ำอย่างพอเคยทำมาไม่ได้ การสมัครสมานภายในต้องเรียบร้อยโดยเร็วไว้รับภายนอกให้ทันแก่เวลา”

ปวงชนชาวไทยทุกภูมิภาคทุกวัยจึงได้ปฏิบัติตามด้วยการใช้สติปัญญาพิจารณาเป็นที่ตั้ง สำนึก “รู้” ว่าบ้านเมืองกำลังเผชิญสถานการณ์เช่นใด รู้ฟันฝ่าวิกฤติพร้อมกัน รู้พึ่งตนเองในระดับต่างๆ รู้ประกอบอาชีพการงาน โดยไม่เป็นภาระหรือถ่วงหมุ่คณะ แต่สามารถกระทำการอันเป็นประโยชน์ต่อชาติสูงสุดเพื่อขจัดภัยภายในและภายนอกอย่างเต็มกำลัง แสดงให้เห็นถึงการประนีประนอม ซันติ ความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร ความเห็นอกเห็นใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล ตลอดจนน้ำใจแห่งการให้และเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนแก่ส่วนรวมของคนไทยที่มีต่อกันทั้งแผ่นดินเพื่อความอยู่รอด มีเสถียรภาพ มีสันติสุขและมีอิสรภาพ ฉะนั้น ผลแห่งความรู้แตกฉานของคนในแผ่นดินจึงกลายเป็นรูปธรรมด้วยการที่แต่ละคนต่างผนึกกำลังความรู้และความสามัคคีผ่านการร่วมใจสร้างพระบรมรูปทรงม้า อนุสรณ์สถานที่แฝงนัยยะของการประกาศคุณค่าแห่งเอกลักษณะและพิภพเอกราชที่ยังคงเป็นไท ไม่มีชาติใดข่มขู่หรือทำลายเกียรติศักดิ์ศรีได้ เงินก้อนที่เหลืออยู่จากการสร้างพระบรมรูปทรงม้าจึงได้ประดิษฐานสถาบันอุดมศึกษาสง่าพระนามกู่ตรา “พระเกี้ยว” สัญลักษณ์แห่งการมอบ “ความรู้คู่คุณธรรม” ให้เยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติอย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

รัก คือ มีจิตผูกพันด้วยความห่วงใย และตรงกับ “ฉันทะ” ในหลักอิทธิบาทสี่ โดยมีใจรักพอใจในงาน รวมทั้งปรารถนาให้งานนั้นประสบความสำเร็จบังเกิดเป็นรูปธรรม นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๑๑ นิยามความหมายของ “ชาติสยาม” และ “ชาติไทย” ได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจนเพื่อตอบสนองการสถาปนา รูปแบบรวมศูนย์หรือรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทรงหลอมศูนย์รวมของชาติด้วยการวางรากฐาน ด้านการคมนาคมสื่อสาร การสาธารณสุข การแพทย์ การปกครองท้องถิ่น ศิลปกรรมสถาปัตยกรรม การศาสนา การทหารและการป้องกันประเทศเพื่อพัฒนาและสร้างจิตสำนึกรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ แสดงให้เห็นถึงเอกภาพภายในเอกราชแม้จะมีคนหลายเชื้อชาติ หลายภาษาหรือศาสนาอาศัยอยู่ก็ตาม แต่ทุกคนมีบทบาทร่วมกันในชาติอย่างเท่าเทียม ดังปรากฏ “...มีราษฎร อาศัยอยู่ พูดภาษาอันเดียวเพี้ยนกันบ้างดังนี้ เปนเหตุที่เต็มใจยินดีของเราเปนอันมาก ไทยลาวชาน ทั้งปวงนี้ ก็นับถือตัวเปนพวกอยู่ในชาติเดียวกันอันหนึ่ง...” แม้สมัยนั้นไทยสูญเสียดินแดนให้ชาติตะวันตกตามนโยบายถนอมดินแดนส่วนใหญ่โดยยอมเสียแต่ส่วนน้อย แต่ปวงชนได้ร่วมพระบารมี ยังเผยให้โลกประจักษ์ชัดว่า สยามยังคงมีอธิปไตยอย่างสมบูรณ์เพราะทุกชีวิตล้วนรักใคร่กลมเกลียวเป็นปึกแผ่น มุ่งมั่นและเพียรพยายามทำกิจการใหญ่ให้สำเร็จผล โดยไม่คิดว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำจากการบีบบังคับ ดังการสร้างพระบรมรูปทรงม้าอันเกิดจากความรักของปวงชนที่กระทำจากเบื้องลึกของจิตใจ จึงไม่แปลกที่จะเห็นปวงชนในกรุงสยามทั่วทิศทุกศาสนา ทุกภาษา และทุกชาติพันธุ์พร้อมใจกันถวายทรัพย์ตามกำลังในการสร้างพระบรมรูปทรงม้าเพื่อเทิดพระยศ เทิดพระนามของกษัตริย์ ผู้ทรงยกคนไทยขึ้นเป็นไทยแท้และครองทศพิธราชธรรมอย่างสมพระเกียรติ จะเห็นว่า เมื่อใดที่มีความรัก ความพอใจในกิจการงาน ความพากเพียร คือ *วิริยะ* ความตั้งใจจริง มีจิตใจฝักใฝ่จดจ่อ คือ *อิตตะ* และการทุ่มเทความรู้สติปัญญาเพื่อให้งานประสบความสำเร็จคือ

วิมังสาย่อมเกิดขึ้นตามมา อย่างไรก็ตาม การทำกิจการใดไม่จำกัดเพียงการสร้างพระบรมรูปทรงม้า หรือสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะไม่สามารถบรรลุผล หากปวงชนขาดความรู้สึก “รัก” สถาบันของชาติ การไม่ยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น ยึดถือแต่ความคิดเห็นตนเป็นหลักก็ย่อมทำการใดไม่สำเร็จตั้งแต่เริ่ม ปราศจากหนทางฟันฝ่าอุปสรรค ดังปรากฏในคอนหนึ่งของพระบรมราชาธิบาย เรื่องสามัคคี พระราชนิพนธ์ในพระปิยมหาราชที่ชี้ให้เห็นว่าปวงชนไม่ควรแบ่งฝักแบ่งฝ่ายความว่า

“...ข้าพเจ้าเห็นว่าท่านผู้ซึ่งมีความคิดอยู่ปลายทั้งสองฝ่ายควรจะลดหย่อนความคิดของตนร่นลงมาให้อยู่กลาง ผู้จะจัดการบ้านเมืองตามเวลาที่สมควรจะสำเร็จตลอดไปได้ให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เกิดความสามัคคีพร้อมเพรียงกันได้อย่างกลางนี้แล้ว จะเป็นผลให้การทั้งปวงสำเร็จได้ดีกว่าที่จะอยู่หัวอยู่ท้ายนั้นมาก...”

สามัคคี พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ให้ความหมาย “สามัคคี” ว่า “น. ความพร้อมเพรียงกัน, ความปรองดองกัน ว. ที่พร้อมเพรียง กันทำ ที่ร่วมมือร่วมใจกันทำ” ซึ่งเป็น “แก่นคุณธรรมหลักของสังคม” โดยจะต้องอาศัยปลูกฝังลักษณะ “รู้ รัก” เป็นฐานรากของการสร้างความสามัคคีอันจะเป็นเกราะคุ้มกัน โขภัยจากทุกสารทิศ โดยมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นที่พึ่งและยึดเหนี่ยวจิตใจของปวงชน ในการกระทำตามบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี มีคุณภาพควบคู่จริยธรรม การสร้างพระบรมรูปทรงม้าที่เป็นจุดกำเนิดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงเป็น “บทแบบ” ของความสามัคคีของปวงชนทั้งแผ่นดินที่ไม่มุ่งร้ายต่อกัน ไม่แก่งแย่งชิงดี และไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนตามหลักสามัคคีที่เรียกว่า **สารานิยธรรม ๖ ประการ** ดังนี้

เมตตาโมกกรรม หมายถึง ถิคติ มองกันในแง่ดี ความหวังดี ประรณาคือต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่ดีสร้างสรรค์ต่อกัน เมื่อประชาชนทราบข่าวการเรียไรเงินบอกบุญต่างยินดีและปรารถนาจะสร้างอนุสาวรีย์ให้สำเร็จอย่างงดงามเพื่อเฉลิมพระขวัญ ตอบแทนบุญคุณแผ่นดินและพระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งรอรับเสด็จสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จนิวัติกลับประเทศ และตั้งหน้าตั้งตาเฝ้าคอยชมพระบรมรูปทรงคุณค่าที่เป็นเสมือนตัวแทนองค์ประมุขผู้ยิ่งใหญ่อย่างหาที่เปรียบมิได้

เมตตาวัจกรรม หมายถึง พูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี โดยเฉพาะการยกย่องสรรเสริญพระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณอนันต์ ดำเนินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทอย่างดีที่สุด

เมตตากายกรรม หมายถึง ทำความคิดต่อกัน สนับสนุน ช่วยเหลือกันทางกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันทุกขณะด้วยการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และกษัตริย์ การสร้างพระบรมรูปทรงม้าจึงเป็นเครื่องแสดงน้ำหนึ่งใจเดียวของชาวไทยว่ามีความกตัญญูกตเวทิต่อแผ่นดินพร้อมปกป้องชาติให้ยังคงอยู่และปรากฏชื่อสืบไปชั่วกาลปาวสาน

สธารณโภคี หมายถึง แบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอาโรคเอาเปรียบ ไม่หว่านพิษหวังผลและต้องยึดหลักเสมอภาค ดังที่ประชาชนต่างยอมเสียสละกำลังทรัพย์เท่าที่ตนมีตามกำลังศรัทธาและได้มาโดยสุจริต เพื่อสร้างอนุสาวรีย์รำลึกถึงพระ

มหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นแบบอย่างการเสียสละ บริจาคมหาทานอันประเสริฐ ทั้งภัยทาน การเลิกทาสให้ประชาชนไทยได้เป็นไทสมนามแห่งชาติและทรงงานหนักเพื่อปวงชน

ศีลสามัญญดา หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับอย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ก้าวก่าหน้าที่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งนี้ไม่ว่าชาวสยามคนใดจะยากดีมีจนก็ไม่มีการแบ่งพรรคพวกและไม่มีช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนักกลางการทำความคิดเพื่อถวายจอมกษัตริย์

ทฤษฎีสามัญญดา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ ดังปรากฏว่า ประชาชนทุกหมู่เหล่าล้วนเห็นพ้องต้องกัน ละอคติ มีความคิดเป็นหนึ่งในการจัดสร้างพระบรมรูปทรงม้าและไม่คัดค้านในการนำ “เงินหางม้า” มาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยการส่งเสริมการศึกษาอันเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาชาติ ประกาศความเป็นไท และสนองพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้สมดังพระราชประสงค์ จะเห็นได้ว่า ปวงประชาไทยต่าง “**รู้ รัก สามัคคี**” กันทั้งแผ่นดิน ร่วมสร้างสรรค์ความเจริญอกงามและประโยชน์สุขให้มีขึ้นในชาติโดยพร้อมเพรียงกัน สอดคล้องกับประชุมโคลงสุภาษิตพระราชนิพนธ์ในสันเกล้ารัชกาลที่ ๕ ดังนี้

“บรรดาหมู่มากแน่น	เมืองใดก็ดี
ต่างร่วมสามัคคีใจ	ต่อต้าน
จักปราศORIไทย	พาลพวก อื่นแสร
เจริญสุขเพราะเสพย์ซ้อง	สิ่งข้อสามัคคีฯ”

“น้ำใจน้องที่สี่ชมพู ทุกคนไม่รู้ลืมบูชา พระคุณของแหล่งเรียนมา จุฬาลงกรณ์...” จากพระบรมรูปทรงม้าที่เป็น “ของประชาชนชาวสยาม” สู่พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระปิยมหาราช และสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังคงตั้งเด่นตระหง่าน เป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทยทั้งแผ่นดิน ด้วย “**เกียรติภูมิจุฬาฯ คือ เกียรติแห่งการรับใช้ประชาชน**” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงเป็นดังปัญญาของแผ่นดินในการกำหนดควิษฐ์ทัศน์ สร้างสำนึกองค์กรรวมให้คนไทยรักใคร่กลมเกลียว ช่วยให้สังคมแข็งแกร่ง เปี่ยมไมตรีและส่งเสริมให้คนไทยเข้มแข็งทางสติปัญญาพร้อมเผชิญกับสิ่งท้าทายและความเสี่ยงอันตรายในยุคโลกาภิวัตน์ได้ทำนองเดียวกับเมื่อครั้งอดีตดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “เมื่อใดที่สังคม ที่ชาติ มีปัญหา ต้องการความช่วยเหลือ จุฬาฯ ต้องเป็นเสาหลักของแผ่นดิน” ดังนั้น “**พระบรมรูปทรงม้า: ความสามัคคีของปวงประชา สู่การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**” จึงเป็นดังเครื่องเชิดชูชาติ ที่ควรชื่นชมขนของประเทศไทย กล่าวคือ เมื่อชาวต่างชาติหรือใครก็ตามได้เห็นหรือทราบเรื่องพระบรมรูปทรงม้าก็จะทราบได้ว่าปวงชนชาวไทยมีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอย่างดี เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี ประดิษฐานพระบรมรูปทรงม้า คนไทยควรน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณและถวายความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และไม่ละเลยที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความสามัคคีเพื่อนำชาติให้ก้าวผ่านวิกฤติได้อย่างงดงามสมความเป็นไทย-ไทโดยแท้

บรรณานุกรม

- กนกวลี ชูชัยยะ และกฤษฎา บุญสมิต. (บรรณาธิการ). พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร : เมธีทีปส์, ๒๕๔๗.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ประชุมโคลงสุภาษิตพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๖.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระบรมราชาธิบายเรื่องสามัคคี. [ม.ป.ท.]: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๘๕.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระบรมราโชวาทในรัชกาลที่ ๕. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓). [ม.ป.ท.]: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๕๘.
- ชัยวิวัฒน์ ลาไป. “๑๐๐ ปี พระบรมรูปทรงม้า พ.ศ. ๒๔๕๑ (ร.ศ. ๑๒๗).” ข่าวยุทธศาสตร์. (๒๗ ตุลาคม – ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๑): ๘.
- คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา, ชุมนุมพระนิพนธ์ (บางเรื่อง). พระนคร : โรงพิมพ์สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย, ๒๕๐๗.
- ปิยนาด บุนนาค. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาบาวริง ถึง “เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖). กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: สยาม, ๒๕๒๗.
- พรเพ็ญ อันตระกูล. “รัชกาลที่ ๕ กับฝรั่งเศสและเวียดนาม.” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริและอรอนงค์ทิพย์พิมล. (บรรณาธิการ), รัชกาลที่ ๕: สยามกับอุษาคเนย์และชมพูทวีป, หน้า ๕๐๑-๕๐๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทยและโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๗.
- พระธรรมวโรดม (อุตตมะเถระ). สารานุกรมธรรมและคำอนุโมทนา. [ม.ป.ท.]: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๗.
- พลาคิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. พระบรมรูปทรงม้า: พระบรมราชานุสาวรีย์แห่งความรักภักดีของปวงชนชาวไทยทั้งแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร: บ้านนักเขียนไทย, ๒๕๓๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖.

สุริชัย หวันแก้ว. จุฬาฯ กับสังคม : ทรูปสังเคราะห์และข้อเสนอ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาการ
พัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ, ๒๕๔๕.

สุวิสาข์ จักกะพาก.(บรรณาธิการ). ปิยมหาราชานุสรณ์ พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ : สมาคม
นิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.



นางสาวสุธิญา พูนเอียด
รหัสนิสิต ๔๕๔๐๒๔๒๐๒๒
นิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะอักษรศาสตร์
ภาควิชาภาษาไทย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
โทร.๐๘๖-๖๘๕๖๘๘๘

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลงานส่งประกวดชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล

ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑

ประเภทเรียงความ

เรื่อง

“พระบรมรูปทรงม้า : ความสามัคคีของปวงประชา สู่การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”

โดย

น.ส. สุทธศิริ ศิริวิริยะกุล

นิสิตชั้นปีที่ ๑ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รหัสนิสิต ๔๕๔๒๔๑๑๒๖

เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๗-๐๐๒-๗๑๕๕

Email: glacier_in_glory@hotmail.com

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระบรมรูปทรงม้า : ความสามัคคีของปวงประชา ผู้การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“น้ำใจน้องพี่สืชมธุ	ทุกคนไม่รู้ลืมบูชา
พระคุณของแหล่งเรียนมา	จุฬาลงกรณ์
ขอทูนขอเทิดพระนามไท	พระคุณแนบไว้วันรันคร
ขององค์พระเอื้ออาทร	หลังพรคุ้มครอง”

เสียงเพลงพระราชนิพนธ์ มหาจุฬาลงกรณ์ เพลงประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังก้องกังวานอยู่ในจิตใจของเหล่าชาวจุฬาฯ ทุกคน ด้อยคำในบทเพลงอันศักดิ์สิทธิ์นี้สะท้อนให้เราชาวจุฬาฯ ทุกคนได้น้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งราชจักรีวงศ์ พระมหากษัตริย์ผู้พระราชทานกำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และทรงอุทิศพระองค์เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของพสกนิกรทั้งชาติ ตลอดรัชสมัยของพระองค์ ได้ทรงบำเพ็ญคุณประโยชน์มากมายเหลือคณานับให้เกิดแก่ประเทศไทย ดังนั้นในทุกวันที่ ๒๓ ตุลาคม ของทุกปีอันเป็นวันปิยมหาราชหรือวันคล้ายวันสวรรคตของพระองค์ พสกนิกรชาวไทยจากทั่วทุกสารทิศโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจุฬาฯ จะพร้อมใจกันมาถวายบังคม ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า ซึ่งเป็นพระบรมราชอนุสาวรีย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หากแต่จะมีสักกี่คน ที่จะเล็งเห็นถึงคุณค่าและนัยแห่งความหมายอันแท้จริงที่แฝงอยู่ในพระบรมรูปทรงม้า อนุสาวรีย์งามสง่าแห่งความทรงจำของชาวไทย

พระบรมรูปทรงม้าก่อกำเนิดมาจากพลังแห่งความจงรักภักดีของพสกนิกรชาวไทยที่มีอย่างล้นพ้นต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็น “สมเด็จพระปิยมหาราช” อันหมายถึง พระราชาผู้เป็นที่รักยิ่งของเหล่าพสกนิกรชาวไทยทุกคน เนื่องด้วยพระราชกรณียกิจอันน่ายกย่องที่ทรงกระทำต่อประเทศชาติ และประชาชนของพระองค์ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชย์ ประคองบิดาต่อบุตร พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถในการปกครองประเทศให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศ ดำรงความเป็นไทได้อยู่จนถึงทุกวันนี้ พระองค์ทรงตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม โดยแท้ ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะ มิได้ทรงย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง ได้ทรงจัดตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และสภาองคมนตรี ทรงพัฒนาระบบการปกครองส่วนภูมิภาค โดยทรงจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้นเป็นครั้งแรก ทางด้านเศรษฐกิจได้ทรงริเริ่มหอรัษฎากรพิพัฒน์ซึ่งเป็นรากฐานของระบบการภาษีอากรของประเทศไทย และมีการริเริ่มการจัดทำ

งบประมาณแผ่นดิน ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งธนาคารขึ้นเป็นครั้งแรก คือ ธนาคารสยามกัมมาจล ในด้านการทหาร ทรงนำแบบอย่างรูปแบบการทหารแบบประเทศในยุโรปมาเป็นต้นแบบเพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับประเทศไทย ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารขึ้นในปีพ.ศ. ๒๔๔๘ นอกจากนี้ พระองค์ยังได้พระราชทานกำเนิด โรงเรียนนายร้อยทหารบกและ โรงเรียนนายเรือ เป็นรากฐานของระบบการทหารของประเทศไทยในสมัยต่อมา

ในรัชสมัยของพระองค์นับเป็นช่วงระยะเวลาที่อยู่ในยุคสมัยของการแผ่ขยายอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจทางตะวันตกอย่างรุนแรง แต่ด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์และพระบรมราโชบายอันสุขุม ในการดำเนินนโยบายกับต่างประเทศ และการทำนุบำรุงพัฒนาประเทศไทยโดยแท้ ประเทศไทยเราจึงสามารถธำรงอิสรภาพอยู่ได้ตราบนานเท่าทุกวันนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสต่างประเทศ โดยเฉพาะการเสด็จประพาสทวีปยุโรปถึงสองครั้ง คือเมื่อพ.ศ. ๒๔๔๐ และพ.ศ. ๒๔๕๐ ทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนิน ไปต่างประเทศ พระองค์ได้ทรงเผยแผ่พระเกียรติคุณให้ปรากฏในนานาประเทศ ได้ทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศมหาอำนาจต่างๆ เหล่านั้น เมื่อทอดพระเนตรเห็นความเจริญของอารยประเทศ ก็ได้ทรงนำมาปรับใช้ให้เข้ากับสังคมไทย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่บ้านเมืองมากมายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการยกเลิกระบบจารีตนครบาล ซึ่งเป็นการลงโทษที่ทรามเช่น การตอกเล็บ บีบขมับ เป็นต้น ทรงเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีการคุกคาน หมอบเฝ้า โดยให้เลิกการหมอบคาน ทรงปฏิรูประบบการคมนาคม มีการตัดถนน ขุดคลอง สร้างทางรถไฟ ริเริ่มระบบไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ และพัฒนาระบบการศึกษาโดยทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง และให้ตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรแห่งแรกขึ้นที่วัดมหรณพาราม ทรงสละพระราชทรัพย์ส่งนักเรียนไปศึกษาต่างประเทศ สิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่แสดงให้เห็นถึงพระเมตตาคุณของพระองค์อย่างหาที่สุดมิได้ คือการเลิกทาส ทรงกระทำสำเร็จอย่างสงบเรียบร้อย ไม่มีการเสียเลือดเนื้อ หรือการจลาจลวุ่นวายใดๆ ซึ่งน้อยประเทศนักที่จะเป็นได้เช่นนี้ แม้ประเทศที่เจริญแล้วยังไม่อาจหลีกเลี่ยงการมีสงครามหรือความขัดแย้งเกิดขึ้นจากการเลิกทาส นอกจากนี้แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎรของพระองค์โดยทรงรับฟังปัญหาทุกข์สุข ความเดือดร้อนของราษฎรด้วยพระองค์เองอย่างไม่ทรงถือพระองค์แม้แต่น้อยด้วยการเสด็จประพาสเดินไปยังหัวเมืองต่างๆ ในประเทศ

สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของพระราชกรณียกิจอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สะท้อนให้เห็นประจักษ์ชัดถึงพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นของพระองค์ ซึ่งยังผลให้เกิดความร่วมมือเป็นสุขในหมู่ราษฎร ทำให้พระองค์ทรงเป็นที่รัก เคารพศรัทธาของปวงชน สมดังพระราชสมัญญานามโดยแท้ และสมกับที่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโกได้พิจารณาประกาศยกย่องให้พระองค์เป็นบุคคลสำคัญของโลก ในปีพ.ศ. ๒๕๔๖ ในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงอุทิศพระองค์เพื่อความผาสุกของอาณาประชาราษฎร์ ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจที่พสกนิกรของพระองค์จะร่วมใจกันน้อมเกล้าฯ ถวายพระบรมรูปทรงม้า เพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระองค์อย่างแท้จริง

พระบรมรูปทรงม้า นับเป็นพระบรมราชอนุสาวรีย์ที่มีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ เพราะนอกเหนือจากความยิ่งใหญ่ สมพระเกียรติแล้ว พระบรมรูปทรงม้าแห่งนี้ยังมีความแตกต่างจากพระบรมราชอนุสาวรีย์แห่งอื่นๆ ในประเทศไทย เนื่องด้วยการสร้างพระบรมรูปทรงม้านั้น ได้กระทำในขณะที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงครองราชสมบัติ และพระองค์ยังได้เสด็จพระราชดำเนินไปประกอบพระราชพิธีเปิดพระบรมราชอนุสาวรีย์แห่งนี้ด้วยพระองค์เอง พระบรมรูปทรงม้าประดิษฐานอยู่กลางลานพระที่นั่งอนันตสมาคม องค์พระบรมรูปทรงม้านี้หล่อด้วยทองบรอนซ์ หรือสัมฤทธิ์ซึ่งนิยมเรียกในสมัยนั้นว่า ตุ๊กตาทองแดง มีขนาดใหญ่กว่าพระองค์จริงเท่าครึ่ง ทรงฉลองพระองค์เครื่องยศจอมพลทหารบก เสด็จประทับอยู่บนหลังม้าพระที่นั่ง พระหัตถ์ขวาพาดอยู่บนหลังม้า ทรงถือทาบงอมทัพข้างสามเศียร มีพระกระบี่ห้อยอยู่ทางด้านซ้ายและพระหัตถ์ซ้ายทรงรั้งบังเหียน ม้าพระที่นั่งขึ้นนั่งอยู่บนแท่นโลหะทองบรอนซ์ ซึ่งวางอยู่ส่วนบนของแท่นฐานศิลาหินอ่อน

การสร้างพระบรมรูปทรงม้านั้น มีสาเหตุเนื่องมาจากพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก อันเป็นพระราชพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายแด่พระมหากษัตริย์ราชเจ้า และสมโภชสิริราชสมบัติในมหามงคลสมัยที่พระองค์ทรงปกครองแผ่นดินยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ของไทย ในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงครองราชสมบัติครบ ๔๐ ปี จึงได้มีพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกในปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๑ ในการนี้ได้มีการเรียไ้เงินจากอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง ร่วมกันแสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งในขณะนั้นทรงดำรงพระยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงเป็นประธานกรรมการเรียไ้ ทรงกำหนดให้มีการออกหมายเรียไ้ไปทั่วประเทศ โดย

ให้กระทรวงนครบาล เป็นเจ้าหน้าที่บอกบุญในเขตกรุงเทพฯ และกระทรวงมหาดไทยบอกบุญไปตามหัวเมือง

ในระหว่างที่มีการบอกบุญนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอยู่ในระหว่างเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ และทรงพอพระทัยพระบรมรูปทรงม้าของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ ลานหน้าพระราชวังแวร์ซายส์ ดังความปรากฏในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ตอนหนึ่งว่า “ในเวลาเมื่อกำลังบอกบุญอยู่นั้น ได้ทราบข่าวมาแต่ยุโรปว่า เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทอดพระเนตรวังแวร์ซายส์ในประเทศฝรั่งเศส โปรดพระรูปพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงม้าหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์อันตั้งไว้ในลานข้างหน้าพระราชวัง ทรงปรารภว่าถ้ามีพระบรมรูปของพระองค์ทรงม้าตั้งไว้ในสนามที่ถนนราชดำเนินต่อกับบริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคม จะเป็นสง่างามดีเหมือนเช่นเขามักมีกันตามประเทศต่างๆ ในยุโรป สิบราคาสร้างพระบรมรูปเช่นนั้นว่าราว ๒๐๐,๐๐๐ บาท ได้ข่าวที่กล่าวมาประจวบเวลากับที่ได้เฝ้าว่ามีคนยินดีถวายเงินเฉลิมพระขวัญแพร่หลายจะได้เงินมาก ที่ประชุมเสนาบดีจึงลงมติแล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชกราบทูลขอลถวายพระบรมรูปทรงม้านั้นเป็นของประชาชนชาวสยามสนองพระเดชพระคุณในงานรัชมงคล ก็โปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาต จึงเกิดมีพระบรมรูปทรงม้าขึ้นด้วยประการฉะนี้”

การเรียกรื้อในครั้งนั้นได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ พ่อค้าประชาชนทุกภาคส่วนในประเทศไทย รวมเงินทั้งสิ้นได้ประมาณ ๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งเกินกว่าราคาที่จะสร้างพระบรมรูปถึง ๕ เท่า จึงได้พร้อมกันตัดสินใจสร้างพระบรมรูปทรงม้าตามพระราชปรารภ ส่วนเงินที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปทรงม้านั้น ในรัชสมัยต่อมาคือในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงได้พระราชทานเงินจำนวนนี้รวมเงินต้นและดอกเบี้ยเป็นจำนวน ๘๘๒,๖๗๒ บาท ๔๗ สตางค์ แก่โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และในภายหลังได้เปลี่ยนชื่อตามพระปรมาภิไธยเป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อให้สมตามพระราชประสงค์

สำหรับการสร้างพระบรมรูปทรงม้านั้น ได้จ้างช่างหล่อชาวฝรั่งเศสแห่งบริษัทซุซ เซอร์เฟรส ฟองเดอร์ หล่อ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ด้วยในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังประทับอยู่ในกรุงปารีส ช่างหล่อจึงได้มีโอกาสปั้นหุ่นเปรียบกับพระองค์จริง ดังนั้นพระบรมรูปทรงม้าจึงมีพระลักษณะงดงามคล้ายพระองค์ เมื่อการสร้างพระบรมรูปทรงม้าเสร็จบริบูรณ์ ได้มีการอัญเชิญพระบรมรูปทรงม้าขึ้นประดิษฐานบนแท่นรองที่พระลานหน้าพระราชวังดุสิตในวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๑ ในพระราชพิธีนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอ่านคำถวายพระพรชัยมงคลและทรงเป็นผู้นำ

แทนบรรดาพสกนิกรทั่วประเทศน้อมเกล้าฯ ถวายพระบรมรูปทรงม้า แล้วกราบบังคมทูลอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปิดผ้าคลุมพระบรมรูปเป็นปฐมฤกษ์

นอกเหนือจากความสง่างาม ความยิ่งใหญ่สมพระเกียรติ และความสำคัญในแง่คุณค่าทางประวัติศาสตร์แล้ว พระบรมรูปทรงม้ายังสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีอันเด่นชัดของปวงชนชาวไทยที่พร้อมใจกันถวายเงินเพื่อใช้ในการก่อสร้างพระบรมรูปทรงม้าในครั้งนั้น การเรียกริเงินบริจาคนี้ ได้กระทำขึ้นตามความสมัครใจของประชาชนแต่ละคนอย่างแท้จริง ดังปรากฏในหลักเกณฑ์การบอกบุญตามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำชับไว้ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง “อย่าให้เป็นการกะเกณฑ์อย่างไร แล้วแต่ใจใครสมัครให้เท่าใด แม้เพียงเป็นจำนวนสตางค์ก็ได้” และประการที่สอง “ให้พยายามบอกทั้งเหตุและผลที่ทำบุญนั้นให้รู้ทั่วทุกตัวคน บรรดาอยู่ในพระราชอาณาเขต” ดังนั้น การบริจาคเงินในครั้งนั้นจึงมิใช่การบังคับแต่อย่างใดไม่ หากแต่เป็นความตั้งใจจริงจากการที่ประชาชนทุกคนต้องการแสดงออกถึงความรู้สึกจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างพร้อมเพรียงกัน และเมื่อทุกคนต่างมีเจตนารมณ์ร่วมกันนี้ ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันจึงบังเกิดขึ้น ยอดเงินบริจาคที่รวบรวมได้ทั้งหมดนั้นมีจำนวนกว่าหนึ่งล้านบาท ซึ่งนับเป็นจำนวนที่สูงมากในสมัยนั้น หากปราศจากความสมัครสมานสามัคคีแล้ว คงจะไม่สามารถดำเนินการอันยิ่งใหญ่นี้ได้

อนึ่ง เรื่องความสามัคคีนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมุ่งเน้นให้เกิดขึ้นในหมู่ปวงชนชาวไทยอยู่เสมอ ดังปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ต่างๆ ดังเช่น ประชุมโคลงสุภายิตพระราชนิพนธ์บทหนึ่ง ดังนี้

“บรรดาหมู่มากเมื่อน	เมืองใด ก็ดี
ต่างร่วมสามัคคีใจ	ต่อสู้
จักปราศอริภัย	พาลพวก อื่นแสร
เจริญสุขเพราะเสพยศ้อง	สิ่งข้อสามัคคี”

การที่ทรงปลูกฝังเรื่องความสามัคคีนี้จึงหล่อหลอมให้ชาวไทยเป็นหนึ่งเดียวกัน อันเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างชาติให้มั่นคง และดำรงเอกราชไว้ได้ การก่อสร้างพระบรมรูปทรงม้าจากความร่วมมือ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพสกนิกรชาวไทยนี้ จึงแสดงให้เห็นว่าพระราชปณิธานอันแน่วแน่ของพระองค์ในเรื่องการสร้างสามัคคีกลมเกลียว ไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ไม่แบ่งชนชั้นวรรณะในบรรดาประชาชนชาวไทยทั้งหมดนั้น ได้สัมฤทธิ์ผลอย่างงดงาม

ความสามัคคีของปวงชนชาวไทยในการถวายพระบรมรูปทรงม้าในครั้งนั้นยังความ โสมนัสมาสู่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างมาก ดังปรากฏให้เห็นผ่านทางพระราชดำรัสตอบของ พระองค์ในพระราชพิธีน้อมเกล้าฯ ถวายพระบรมรูปทรงม้า ตอนหนึ่งดังนี้ “ข้อ โสมนัสอีกอย่างหนึ่งซึ่งจะ ยกขึ้นกล่าวได้ว่าเสมอกัน ก็คือ ได้เห็นท่านทั้งหลายสมัครสโมสรแสดงความรื่นเริงพอใจก็คิดต่อตัวเราใน มหามงคลสมัย...บัดนี้เรามีความยินดีรับคำเชื้อเชิญของท่านทั้งหลายแล้ว และจะได้เปิดอนุสาวรีย์อันเป็น เครื่องหมายแห่งความสโมสรสามัคคีของชาติชาวสยาม...”

แม้เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จสวรรคตแล้ว พระบรมรูปทรงม้าก็ยังคง เป็นประจักษ์พยานถึงความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนชาวไทยซึ่งพร้อมใจกันมาถวาย บังคมเป็นหมู่คณะอย่างพร้อมเพรียงกัน เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ การ ถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้านี้เริ่มมีขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในครั้งแรก นั้นจัดขึ้นในวันคล้ายวันพระราชพิธีฉัตรมงคลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปีต่อๆ มา ได้เปลี่ยนวันถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้าเป็นวันที่ ๒๓ ตุลาคม อันเป็นวันคล้ายวันสวรรคตของพระองค์ และถือปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน

ด้วยความสามัคคีของปวงชนชาวไทยอันอยู่บนรากฐานแห่งความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ผู้ ทรงเป็น “สมเด็จพระปิยมหาราช” ของชาวไทยทั้งมวลนี้ จึงเป็นที่มาของพระบรมรูปทรงม้า อนุสาวรีย์อัน เป็นสัญลักษณ์แห่งความสามัคคีของชาวไทย นอกจากนี้แล้วการรวมใจของประชาชนในครั้งนั้นยังนำมาสู่ การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยใช้ “เงินหางม้า” ซึ่งหมายถึงเงินส่วนที่เหลือจากการก่อสร้างพระ บรมรูปทรงม้า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนับเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย ก่อตั้งตามพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะให้ราษฎรทุกคนได้มีการศึกษา อย่างเสมอภาคกัน ดังปรากฏในพระราชดำรัสของพระองค์ตอนหนึ่งว่า “เจ้านายราชตระกูลตั้งแต่ลูกฉันเป็น ต้นไปตลอดถึงราษฎรที่ต่ำที่สุด จะได้ให้มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกัน ไม่ว่าเจ้า ว่าขุนนาง ว่าไพร่ เพราะฉะนั้นจึงขอบอก ได้ว่าการเล่าเรียนในบ้านเมืองของเรานี้จะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่งซึ่งฉันจะอุตสาหะจัดให้ เจริญขึ้นให้จงได้”

ปัจจุบัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังคงความเป็นสถาบันอันทรงเกียรติ เป็นที่ยอมรับในด้านความ เป็นเลิศทางวิชาการ ทั้งในประเทศไทยและในเวทีนานาชาติ มีคณะที่ทำการสอนกว่า ๒๐ คณะ จากเมื่อครั้ง แรกเริ่มก่อตั้งที่มีเพียง ๔ คณะ มุ่งดำเนินการตามเจตนารมณ์ที่จะผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพคือมีทั้งความรู้คู่ คุณธรรมออกสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง นับแต่การเริ่มสถาปนาจวบจนถึงปัจจุบัน สถาบันแห่งนี้ได้สร้างบุคคลที่เป็น กำลังหลักของประเทศชาติดำรงตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญต่างๆ อยู่ในแต่ละภาคส่วนของประเทศไทย ตลอดมา นอกจากนี้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังส่งเสริมการค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยและ การบริการทางวิชาการให้แก่สังคม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงนับเป็นมหาวิทยาลัยที่ก่อกำเนิดจากพระราชประสงค์ของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และความสามัคคีกลมเกลียวของปวงชนในการหาทุนทรัพย์เพื่อ การก่อสร้าง ดังนั้นบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกคนควรต้องระลึกถึงหน้าที่อันสำคัญในการตอบแทน สังคม ด้วยการประพฤติตนเป็นคนดี มีคุณธรรม ใช้ความรู้ความสามารถของตนในทางที่สุจริตเพื่อ ประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมให้สมกับพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ พระราชทานกำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และให้สมกับคำกล่าวที่ว่า “เกียรติภูมิจุฬาฯ คือเกียรติแห่งการ รับใช้ประชาชน”

เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปีการประดิษฐานพระบรมรูปทรงม้านี้ นับเป็นโอกาสอันดีที่พวกเรา ชาวไทยทุกคนจะได้น้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้ ทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุข นำความเจริญรุ่งโรจน์ ความสงบร่มเย็น และความเสมอภาคมาสู่ประเทศไทยอย่าง แท้จริง นอกจากนี้พระบรมรูปทรงม้ายังเป็นเครื่องเตือนสติให้พวกเราชาวไทยได้หวนรำลึกว่าครั้งหนึ่งใน อดีต ชาวไทยเราเคยมีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกระทำสิ่งที่ดีงามเป็นคุณประ โยชน์ แก่ประเทศชาติ ดังนั้นไม่ว่าวันเวลาจะผันผ่านไปถึงร้อยปีก็ตาม ความสามัคคีจะต้องไม่สูญสลายหายไปตาม กาลเวลา หากแต่จะต้องคงอยู่คู่กับชาติไทยเสมอไป เพราะความสามัคคีคือป้อมปราการที่แข็งแกร่งที่สุดที่จะ ปกป้องประเทศเราให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายหรือศัตรูใดๆ อีกทั้งยังเป็นพลังอันสำคัญที่สุดที่จะผลักดันให้ ประเทศชาติพัฒนาไปสู่จุดหมายได้เป็นอย่างดี ชาวไทยทุกคนจึงสมควรจะใช้โอกาสอันเป็นมงคลนี้ในการ ตระหนักถึงความสำคัญของความสามัคคีกลมเกลียวของคนในชาติ และร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในการถักทอ สายใยแห่งความสามัคคีนี้ให้ทวีเพิ่มพูนขึ้น เพื่อรังสรรค์ประเทศไทยของเราให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้ยาวนานเท่านั้น

รายชื่อหนังสือที่ใช้ประกอบการเขียนเรียงความ

๑. ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. สยามเก่าเล่าใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, ๒๕๒๐.
๒. ทองอยู่ ชุมหสิริ และคณะ. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพเจ้าจอมเอี่ยมในรัชกาลที่๕. ๒๔๕๕.
๓. ฝ่าย เจริญสุข. ชื่อนี้มีที่มา เล่ม๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เพื่อนเรียน, มปป.
๔. พลาดิศย์ สิทธิธัญกิจ. พระบรมรูปทรงม้า. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มิติใหม่, ๒๕๓๘.
๕. สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. พระเกียรติคุณพระบรมราชจักรีวงศ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น, ๒๕๓๒.

พระบรมรูปทรงม้า : ความสำคัญของปวงประชา ผู้การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“พระบรมรูปที่เราทั้งหลาย จะเรียกรายกันสร้างถวายสม โภชนัน คังนี้”

ข้อความจากกระดาดเก่าแก่แผ่นเล็ก ๆ ที่ตรงกลางนั้นมีภาพพิมพ์คล้ายอนุสาวรีย์ที่ชาวไทยเรารู้กันเคยกันดีมากกว่า ๑๐๐ ปี นั่นคือพระบรมรูปทรงม้า ที่ตั้งเด่นเป็นสง่ากลางลานพระราชวังดุสิต ยังคงบอกเล่าเรื่องราวความสามัคคีที่ยิ่งใหญ่ของปวงชนชาวไทยในรัชสมัยนั้น เพื่อสนองพระเดชพระคุณพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นที่รักและยิ่งใหญ่ที่สุดพระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย ทั้งยังเป็นเครื่องหมายอันแสดงถึงความผูกพันที่บุตรมีต่อบิดา และพระราชามีต่อประชาชนของพระองค์

นับตั้งแต่การเสด็จพระราชดำเนินทวีปยุโรปครั้งที่ ๑ ในปีพุทธศักราช ๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชประสงค์จะทรงปรับปรุงบริเวณพระราชวังดุสิต และทำ “พระบรมรูปขี่ม้า” ประดิษฐานหน้าซุ้มประตูพระราชวังดุสิตที่จะสร้างขึ้น โดยใช้เงินซึ่งข้าราชการเรียกรายถวาย เมื่อคราวพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕๐ พรรษา ในปีพุทธศักราช ๒๔๔๖ แต่การยังติดขัดไม่เป็นไปตามนั้น คังที่มีพระราชหัตถเลขาที่พระราชทานถึงเจ้าพระยาบรมราช (ปั้น สุขุม) คังแต่ยังเป็นทีพระยาสุขุมนัยวินิจ ระบุถึง แนวพระราชดำริเรื่องพระบรมรูปทรงม้า ความตอนหนึ่งว่า “...คือพระยาสุขุมจะนึกได้ว่ามีความคิดอย่างหนึ่งซึ่งค้างอยู่ช้านานว่า จะเอาเงินที่ข้าราชการเรียไรในการทำบุญแซยิดอายุครบ ๕๐ อันมีเหลืออยู่นั้น ก่อสร้างซุ้มประตูที่ต้นถนนเบญจมาศ...เพื่อจะให้เป็นซุ้มประตูสำหรับวังสวนดุสิต ความคิดอันนี้ได้คิดเมื่อครั้งพระยาสุริยาเป็นเสนาบดี มีหน้าที่สามคนร่วมกันคือพระยาสุริยา (พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุญนาค)) กรมหลวงนริศร์ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์) กรมหลวงดำรง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ) ถึงได้วาดตัวอย่างขึ้นคู้บ้างแล้ว...มาภายหลังพระยาสุริยาเห็นว่า น่าจะหล่อพระบรมรูปขี่ม้า ตั้งบนหลังซุมนั้นแต่ไม่มีโอกาสจะทำรูป ก็ระงับมาอีก...”

จนเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๐ ซึ่งจะเสด็จพระราชดำเนินยังทวีปยุโรปเป็นครั้งที่ ๒ ในเวลานั้น ได้สร้างถนนราชดำเนินเสร็จสิ้น และได้เริ่มก่อสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม รวมถึงวางแผนสร้างลานกว้างที่จะเชื่อมระหว่างถนนราชดำเนินกับองค์พระที่นั่งไว้แล้ว ในเวลาถัดไปประมาณปีเศษ ก็จะเป็นวโรกาสอันสำคัญที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์สยามเวลานั้น คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๔๐ ปี ซึ่งยาวนานกว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามแต่โบราณมาทุกพระองค์ จึงมีพระราชดำรัสตั้งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร (คือ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ที่ทรงสำเร็จราชการรักษาพระนครอยู่ในเวลาเสด็จพระราชดำเนินในทวีปยุโรป ให้ทรงปรึกษาเตรียมการพระราชพิธีชมมงคลภิกษุที่กำลังจะมาถึง

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และที่ประชุมเสนาบดีมีความเห็นตรงกันว่า การพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกครั้งนี้ ไม่ได้เหมือนกับการสมโภชครั้งที่ผ่านมาแต่ก่อน เช่น การจัดการสมโภชครั้งใหญ่ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรปครั้งแรก หรือสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๑๐๐ ปี และก็เป็นงานที่รัฐบาล หรือภาคเอกชนต่างจัดขึ้น จึงควรจะทำให้ยิ่งใหญ่กว่ากาลก่อน ด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ได้ทรงทำนุบำรุง ประเทศชาติและประชาชน ให้มีความเจริญรุ่งเรืองสุขสำราญ ทรงปกป้องเอกราชของชาติไว้ได้ อย่างสง่างาม และ มีพระมหากรุณาธิคุณปลดปล่อยทาส ซึ่งเหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่าง พระราชกรณียกิจสำคัญ ที่ได้ทรงปฏิบัติบำเพ็ญมาตลอดรัชกาลจนครบ ๔๐ ปี จึงควรที่พสกนิกร ทัวพระราชอาณาจักร จะได้มีส่วนร่วมกันในการแสดงออกซึ่งความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ในวโรกาสมหามงคลนี้ โดยผ่านทาง การทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเงินเป็นของเฉลิมพระขวัญ สุดแต่จะทรงใช้ตามพระราชอัธยาศัย มีข้อสำคัญอยู่ว่า ไม่ต้องกะเกณฑ์จำนวนเงินเท่าใด แม้เพียง สตางค์เดียวก็ย่อมได้ และต้องบอกให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนถึงประชาชนทุกคนด้วย

การเรียรายเงินเฉลิมพระขวัญเพิ่งจะเริ่มต้นได้ระยะหนึ่ง ก็มีข่าวมาจากยุโรปซึ่ง สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงกำลังเสด็จอยู่นั้นว่า เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร พระราชวังแวร์ซาย ในประเทศฝรั่งเศสนั้น โปรดพระบรมรูปพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงม้า หล่อด้วย สัมฤทธิ์ ประดิษฐานอยู่ ณ กลางลานพระราชวังนั้น ก็ทรงพระบรมราชปรารภว่า ถ้ามีพระบรมรูป ของพระองค์ทรงม้า ประดิษฐานอยู่กลางพระลานที่เชื่อมระหว่างถนนราชดำเนินกับบริเวณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เหมือนที่มีอยู่ในประเทศต่างๆ ของทวีปยุโรปจะสง่างามดี และสืบราคา จัดทำพระบรมรูปนั้นอยู่ที่ประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท พร้อมกันนี้ ข่าวการร่วมแรงร่วมใจกันของชาว ไทย ในการเรียรายเงินของคนทั้งมากร้อย ถวายเป็นของเฉลิมพระขวัญกันอย่างแพร่หลาย และ จะ ได้เป็นจำนวนมาก ดังนั้น ที่ประชุมเสนาบดีจึงลงมติขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาต รับผิดชอบการจัดสร้างพระบรมรูปนี้ ถวายเป็นเครื่องสนองพระเดชพระคุณพระกรุณา และเป็น ของดองพระบรมราชประสงค์อันมีอยู่เดิมแล้วด้วย

การดำเนินการจัดสร้างของเฉลิมพระขวัญขึ้นพิเศษนี้เริ่มขึ้นภายหลังพระราชทาน พระบรมราชานุญาต ข้อมูล พระบรมฉายาลักษณ์ที่ฉายในพระราชอิริยาบถต่างๆ และข้อมูลอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดสร้าง ถูกจัดส่งไปยังโรงหล่อซุส เฟร์ ฟองเคอร์ (Susse Frères Fondeur) กรุงปารีส ซึ่งเป็นโรงหล่อที่มีชื่อเสียงในยุโรป และได้รับทำงานขึ้นนี้ด้วยความภูมิใจสมกับที่องค์ ดันแบบไว้วางพระราชหฤทัย และเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นแบบให้จอร์จ เออร์เนสต์ ซอลโล (Georges Ernest Saulo) ประติมากรผู้มีชื่อเสียงด้านการปั้นหล่อด้วยพระองค์เอง ดังข้อความในพระราชหัตถเลขา “ไกลบ้าน” ลงวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๔๕๐ ทรงเล่าว่า “เวลาบ่าย ๕ โมงจึงได้ออกจากเรือน ไปดูรูปม้าที่ช่างปั้นจะทำรูป...ที่ซึ่งช่างปั้นอยู่นั้น เขาเรียกว่าถนนช่าง ... เขาปั้นม้างาม แต่รูปช่างบนนั้นใช้ไม่ได้ ผอม...แก้มตอบแลเห็นวเปนกลีบๆ ปากคุดๆ แต่ช่างปั้น

มันดีเสียจริงๆ พอพอลงไปนั่ง ฉวยคืนปีกก็เตะหัวก่อน แก้วหัวเสร็จแล้วจึงมาแก้หน้า...พอเห็นมัน
แตะเข้าสองสามแตะ รู้ทีเดียวมันดี”

๔ กันยายน ๒๕๕๑ พระบรมรูป Roi de Siam Equestre (พระมหากษัตริย์สยามทรงม้า)
ตามที่ระบุในใบสั่งทำก็เสร็จสิ้น พระบรมรูปนั้นหล่อด้วยโลหะทองบรอนซ์ เป็นพระบรมรูป
ประทับบนหลังม้า ฉลองพระองค์จอมทัพบก ทรงพระมาลาและพระคทา ตรงฐานด้านซ้ายจารึก
นามโรงหล่อไว้ว่า SUSSF Fres FONDEURS. PARIS ขวามืออักษรจารึกนามช่างปั้นและช่างหล่อ
ไว้ว่า C.MASSON SEULP 1980 และ G.Paupg Statuare ได้ถูกจัดส่งมายังสยาม โดยทางเรือในเวลา
ต่อมา และนำมาประกอบติดตั้งบนฐานหินอ่อน พร้อมคำจารึกแสดงพระเกียรติคุณอยู่ด้านหน้า
เช่นเดียวกันกับซุ้มรับเสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรปที่สร้างขึ้นก่อนหน้านี้ โดยกระทรวง
โยธาธิการ จัดทำเป็นซุ้มประตูซึ่งจำลองจากแบบซุ้มประตูพระราชวังคัสติลที่ไคร์วังไว้ เบื้องหน้ามี
รูปพระพฤษศยสิทธิ์ทรงกวาง เทพยดาประจำวันพฤษศยสิทธิ์อันเป็นวันพระบรมราชาภิเษก ซึ่งบัดนี้
ถูกแทนที่ด้วยพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเปรียบประดุจเทวดาผู้ปิดเป่าทุกข์บำรุงสุข
แก่ปวงชน รอเวลาที่จะน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เป็นเครื่องแสดงความจงรักภักดีและความสามัคคีของประชาชน

๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ พระราชพิธีรัชมิ่งกลาภิเษกอันยิ่งใหญ่ได้เริ่มขึ้น
โดยที่ความสำคัญที่ประชาชนเฝ้ารอคอยอยู่นั้น คือการน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระบรมรูป
ซึ่งจะได้ทำการเปิดผ้าคลุมในวันนี้ ความในใจของพสกนิกรในเวลานั้น ก็น่าจะเป็นดังเช่น
คำกราบบังคมทูลถวายพระบรมรูปทรงม้าของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ
สยามมกุฎราชกุมาร ตอนหนึ่งว่า “...พยานแห่งพระเมตตาคุณของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทอันมีอยู่
ในหมู่ชนชาวสยามประเทศนี้ แม้จะพรรณนาก้หาที่สุดมิได้ เปรียบประดุจมหาสมุทรอันใหญ่กว้าง
สุดสายตาแห่งมนุษย์จะแลเห็นตลอดไปถึงฝั่งฟากโพ้นได้... อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
มีความประสงค์ ใครจะมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้เป็นพยาน ให้มหาชนในอนาคตทราบความรู้สึกแห่ง
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายในบัดนี้ จึงได้ช่วยกันขวยขวายตามความสามารถ สถาปนาพระบรมรูป
ของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทขึ้นไว้ หวังให้เป็นอนุสาวรีย์แห่งความจงรักภักดีของข้าพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย อันมีอยู่ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปรากฏอยู่ชั่วกาลปาวสาน...”

แต่ความยินดีในพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อของ
เฉลิมพระขวัญชิ้นนี้จะมียกเพียงใดมิอาจคาดเดาได้แน่ แต่เรื่องที่ทรงยินดีเป็นที่สุดเห็นจะไม่เกิน
ความสามัคคีของมหาชนทั้งปวง ตามที่ปรากฏในพระราชดำรัสตอบ ดังความตอนหนึ่งว่า
“...การซึ่งท่านทั้งหลายได้พร้อมใจกันสร้างรูปเราขึ้นครั้งนี้ ก็นับว่าเป็นถาวรนิมิตอันดี ในความ
พร้อมเพรียงของชาติ อันเกิดขึ้นในใจท่านทั้งหลาย และแสดงความเป็นพยานเชื่อถือไว้วางใจใน
เจ้าแผ่นดินแลรัฐบาล ของคน อันเป็นเหตุจะให้เกิดมรรคผล เพื่อความผาสุกสำเร็จแก่ชาติของเรา
ภายนอกหน้า ...เราขอแสดงความขอบใจท่านทั้งหลายอย่างแท้จริง พร้อมกันกับพระบรมวงศานุวงศ์

ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์ ทั้งอาณาประชาราษฎร์ของเรา ในการที่ได้ยกย่องให้เกียรติยศอันยิ่งใหญ่ แก่ตัวเราแต่ในเวลายังมีชีวิต จะเป็นที่ตั้งแห่งความพอใจของเราอยู่เป็นนิรันดร์ และข้อโสมนัส อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะยกขึ้นกล่าวได้ว่าเสมอกัน ก็คือที่ได้เห็นท่านทั้งหลายสมัครสมานแสดง ความรื่นเริงพอใจกตัญญูต่อตัวเราในมงคลสมัย...”

เงินเฉลิมพระขวัญที่ได้เรียกรายกันมาตั้งแต่เสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป ครั้งที่ ๒ มาจนถึงพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกนั้น รวมได้กว่าหนึ่งล้านสองแสนบาท เมื่อหักค่าจัดทำ พระบรมรูปทรงม้าแล้ว คงเหลือเงินทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายทั้งสิ้นเป็นจำนวน ๘๘๒,๖๗๒ บาท ๔๘ สตางค์ เงินจำนวนนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริว่า จะทรงใช้เงินนี้สร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเป็นประโยชน์ต่อชาวสยามเพื่อสนองคุณความสามัคคีและความกตัญญูที่มีต่อพระองค์ แต่ก็มิได้สำเร็จตามพระราชประสงค์ในเวลาที่ยังทรงพระชนม์อยู่ ๒๓ ตุลาคม ๒๔๕๓ สมเด็จพระปิยมหาราชก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน จากพสกนิกรอันเป็นที่รัก และที่ทรงปรารถนาจะสนองคุณแห่งความกตัญญูนั้น ไปเสียแล้ว

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ ซึ่งบัดนี้ รับราชสมบัติสืบสนองพระองค์สมเด็จพระบรมชนกาธิราช ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงพระราชดำริเดิมของพระบรมราชชนกสองประการ คือ ประการแรก ทรงมุ่งหวังจะให้การศึกษาของสยามทัดเทียมอารยะประเทศ ผลัดคนขึ้นมาพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง ตามที่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ตั้งแต่ยังเป็นที่ยังพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ร่างโครงการขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายไว้แล้ว ประการที่สอง นำเงินที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปนั้น สถาปนาการอย่างใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาราษฎร์สนองความกตัญญูที่มี เหตุผลทั้งสองนี้เอง จึงทำให้เกิดสิ่งใหม่อันจะเป็นประโยชน์ถาวรขึ้นในประเทศสยาม

“พระราชดำรินั้นต่อไปว่า ...ว่าแต่ว่าถึงเวลาที่เราจะตั้งมหาวิทยาลัยสมัยใหม่กับเขาบ้าง ได้หรือยัง?

ฉันสนองพระราชปณิธานว่า จำนวนนักเรียนจบมัธยมบริบูรณ์ของเรายังน้อยมาก โรงเรียนข้าราชการพลเรือนยังต้องรับผู้จบมัธยมหก ...แต่การศึกษาของเราทุกส่วนได้ดำเนินตามพระบรมราโชบายที่เร่งเวลาและไปหน้าเวลานั้น เป็นการปฏิบัติทางล่อให้เกิด “คิมาณด์ (Demand)” แทนที่จะคอยแต่ตั้ง “สัพพลาย (Supply)” ขึ้นรับ “คิมาณด์”

พระราชดำริต่อไปนั้นว่า ...นี่คือนิถีธรรมของประเทศจัดใหม่ ซึ่งต้องตัดทางลัดเพื่อให้ถึงที่หมายทันเขา จะไปมัวคอยให้ “คิมาณด์” เกิดเสียก่อนแล้วจึงขยับตัวตามอย่างไรได้? ...ฉะนั้น นิถีธรรมของเราก็คอยคูนิมิต คือ “คิมาณด์” ว่ามีอะไรเกิดขึ้นจะได้ไหวตัวตามโดยจัดตั้ง “สัพพลาย” รับให้พอเหมาะ เดินเถิดอย่าคอยเวลาเลย อย่างไรเสียเราก็ต้องการมหาวิทยาลัยตั้งเสียเดี๋ยวนี้ทีเดียว จะได้เป็นตลาดวิชาของเมืองไทย ไม่เป็นแต่เพียงที่เพาะข้าราชการไว้ใช้”

ข้อความข้างต้นที่ยกมานี้ เป็นบันทึก “เรื่องเกร็ดๆ ที่จะหาไม่ได้จากบันทึกใดๆ” ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เสนาบดีกระทรวงธรรมการในเวลานั้น ถึงการเข้ารับพระราชบัญญัติสหประชาชาติหรือการจะขยายโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงยกขึ้นจากโรงเรียนมหาดเล็ก ที่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงประดิษฐานไว้ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๔๕ เพื่อจะสถาปนาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ซึ่งไม่เฉพาะแต่เพียงผลิตข้าราชการเข้าปฏิบัติงานเท่านั้น แต่จะเป็น “ตลาดวิชา” ซึ่งใครปรารถนาอะไรก็มาซื้อหาเอาได้ไม่ว่าจะเข้าทำราชการหรือไปทำงานส่วนตัวในบริษัทใดๆ หรือในหน้าที่พลเมืองทั่วไปได้” ด้วยพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะทรงสานต่อพระราชดำริในการจัดตั้งอุดมศึกษาของสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงจัดตั้ง “สับพลาย” ขึ้นเพื่อรองรับ “คิมานด์” อันจะมีขึ้นในภายหน้า และสับพลายนี้แหละ คือ พระบรมราชานุเสาวรีย์อันยิ่งใหญ่อีกสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นที่ระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั่นก็คือ “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” มหาวิทยาลัยในพระบรมนามาภิไธยแห่งสมเด็จพระปิยมหาราชนั่นเอง ตามคำประกาศประดิษฐานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตอนหนึ่งว่า “บัดนี้ ทรงพระราชดำริเห็นสมควร จะขยายการศึกษาในโรงเรียนนี้ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น คือไม่เฉพาะสำหรับผู้ที่จะเล่าเรียนเพื่อรับราชการเท่านั้น ผู้ใดที่มีความประสงค์ จะศึกษาวิชาชั้นสูงก็ให้เข้าเรียนในโรงเรียนนี้ได้ทั่วกัน เหตุฉะนั้น ควรประดิษฐานขึ้นเป็นชั้นมหาวิทยาลัย ให้เหมาะแก่ความต้องการแห่งสมัยเสียทีเดียว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นมหาวิทยาลัย พระราชทานนามว่า “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” เพื่อเป็นอนุสาวรีย์สมพระเกียรติแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง”

พระบรมราชานุเสาวรีย์อันถาวรแห่งนี้ ได้รับพระราชทานเงินที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปทรงม้าเป็นเงินทุน พร้อมกับที่ดินพระราชทานส่วนพระคลังข้างที่ จำนวนกว่า ๑,๓๐๕ ไร่ เพื่อให้ใช้ในการจัดตั้งมหาวิทยาลัย ทั้งยังมีการวางแผนจัดสรรที่สำหรับหาเงินทุนบำรุงมหาวิทยาลัย เพื่อความมั่นคงในระยะยาวอีกด้วย สิ่งนี้แสดงถึงความรักความผูกพันของพระมหากษัตริย์และประชาชนของพระองค์ที่ปรารถนาแต่สิ่งอันเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง และราษฎร ทั้งแสดงความจงรักภักดีที่พสกนิกรร่วมใจกันถวายแด่พระราชผู้เป็นที่รัก นอกจากนี้ยังแสดงถึงความรักของบุตรที่มีต่อบิดา ที่มุ่งมั่นสานต่อความตั้งใจให้สำเร็จ ดังความในพระราชดำรัส วันพระราชพิธีวางศิลาฤกษ์ตึกบัญชาการ ๓ มกราคม ๒๔๕๘ ตอนหนึ่งว่า “เป็นกิจอันหนึ่งซึ่งเราปรารถนาอยู่นานแล้ว ที่จะยังการให้เป็นผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงพระราชปรารถนามานานแล้ว ในเรื่องที่จะให้มีมหาวิทยาลัยขึ้นสำหรับเป็นสถานอุดมศึกษาของชาวสยาม แต่ในรัชสมัยของพระองค์ยังมีเหตุขัดข้อง ซึ่งการนี้จะดำเนินไปไม่ได้ตลอดตลอดไปรัง ตัวเราเป็นรัชทายาทจึงรู้สึกเป็นหน้าที่

อันหนึ่งที่จะต้องทำกรนั้นให้สำเร็จตามพระราชประสงค์ โดยรู้ว่าเมื่อได้ทำสำเร็จแล้ว จะเป็นเครื่องเพิ่มพูนพระเกียรติยศ เป็นราชานุสาวรีย์เป็นที่ค้ำนึ่งถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชของชาติไทยเรา เป็นการสมควรยิ่งนักที่จะสร้างพระราชานุสาวรีย์อันใหญ่และถาวรเช่นนี้ ทั้งจะได้เป็นเครื่องที่จะทำให้บังเกิดประโยชน์แก่ชาติไทยไม่มีเวลาเสื่อมสูญด้วย”

นับเป็นเวลากว่าร้อยปี จากวันที่มีพระราชดำริสร้างพระบรมรูป มาจนถึงการเสด็จพระราชดำเนินประพาสทวีปยุโรป ครั้งที่ ๒ ความร่วมมือร่วมใจของประชาชนที่ร่วมกันทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเงินเป็นของเฉลิมพระขวัญในวาระอันพิเศษ จากรูปพระพุทธรูป เทวคาผู้ประสาทวิชาความรู้ ที่กลางพระลานพระราชวังดุสิตนั้น แม้ว่าบัดนี้จะถูกแทนที่ด้วยพระบรมรูปทรงม้าอันยิ่งใหญ่สง่างาม สมพระเกียรติยศและแสดงพระเกียรติคุณอันจะปรากฏอยู่ชั่วกาลนานแล้ว ยังเสมือนจะบ่งเป็นนัยถึงพระบรมราชานุสรณ์อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งไม่เพียงแต่จะประกาศพระเกียรติคุณอันถาวรเท่านั้น หากแต่ยังเป็นแหล่งผลิตบุคลากรชั้นเยี่ยมของชาติ ที่ช่วยกันทำนุบำรุงบ้านเมืองตามฐานะหน้าที่ต่างๆ ของคน อาศัยวิชาความรู้ ซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันในพระบรมนามาภิไธยสมเด็จพระปิยมหาราช สมพระบรมราชประสงค์ที่จะพระราชทานประโยชน์และความสุข แก่พสกนิกรเสมอไป ดังพระราชดำรัสต่อราษฎรจังหวัดนครราชสีมา เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรปครั้งที่ ๒ ว่า

“ขอให้เชื่ออยู่ในใจเสมอสืบไปในเบื้องหน้า ดังเช่นที่คิดเห็นในครั้งนี ว่าเราคงจะเป็นเหมือนบิดาของเจ้าเสมอตลอดไป บ่อมนินดีด้วยในเวลามีความสุข และจะช่วยปลดเปลื้องอันตรายเวลามีภัยได้ทุกซ์...”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นั้นนับว่าเกิดขึ้นจากความรัก ความสามัคคีของปวงชนต่อพระมหากษัตริย์ และความรักของพระราชاةต่อประชาราของพระองค์ รวมถึงความรัก ความกตัญญูที่บุตรมีต่อบิดา “เงินหางม้า” ซึ่งมักมีผู้เรียกเงินทุนก้อนแรกของมหาวิทยาลัย ที่มาจากเงินเรียรายของราษฎรเพื่อ “เฉลิมพระขวัญ” พระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นดังดวงใจของพสกนิกร และต่อมาเงินก้อนเดียวกันนั้นเองยังได้ “เฉลิมพระนคร” ด้วยการสถาปนาเสาหลักแห่งความเจริญ คือการศึกษาขึ้นในประเทศไทย จึงกล่าวได้ว่า พระบรมรูปทรงม้า และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น เป็นพระบรมราชานุสรณ์ และเครื่องหมายแห่งความรัก ความสามัคคีของทุกคนในชาติที่ไม่มีวันเสื่อมสูญ และยังคงปรากฏเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงความสามัคคีนั้น ดังสุภาษิตบาลีที่สมเด็จพระอริยวงศาคณาณ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ทรงพระนิพนธ์ ปรากฏอยู่ในพระราชสังยุตตรประจำแผ่นดินสมัยรัชกาลที่ ๕ (ตราอาร์ม) ที่ว่า "สพฺเพสํ สงฺฆภูตานิ สามกฺกึ วุชฺฉิ สาธิกา" แปลว่า "ความพร้อมเพรียงของบุคคลทั้งปวงผู้อยู่เป็นหมวดหมู่กัน บ่อมนเป็นเครื่องทำความเจริญให้สำเร็จ" ซึ่งยังคงเป็นความจริงอยู่ตราบชั่วกัลปาวสาน

บรรณานุกรม

ไกรฤกษ์ นานา. “จามจุรีรำลึก : หนึ่งศตวรรษแห่งการรำลึกถึงสมเด็จพระปิยะมหาราช” **จามจุรี**.

๑๐(๓) : ๓๖ – ๔๑ : กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๑

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (๒๕๕๑). **พระบรมราชาธิบายเรื่องสามัคคี**. กรุงเทพฯ

: (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พิมพ์พระราชทานเนื่องในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
ปัญญาสมวาร พระราชทานพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวง
นราธิวาสราชนครินทร์ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๑).

ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย” **วารสารวชิราวุธ**. ๗(๔) : ๒๗ – ๓๒ : ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๐

พลาคิษฐ์ สิทธิชัยกิจ. **พระบรมรูปทรงม้า**, กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินติ้ง, ๒๕๓๕

ยุวดี สิริ. “ร่วมเกล้าชาวจุฬาฯ : ครบ ๑๐๐ ปี เมื่อพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒

เกี่ยวเนื่องด้วย ๕๐ ปีแห่งการกำเนิด “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”” **จามจุรี**. ๕(๒) : ๗ – ๑๑ :
พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๐

สวัสดิ์ จงกล. “บันทึกจดหมายเหตุ : พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปฐมบรม

ราชูปถัมภ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” **จามจุรี**. ๕(๑) : ๖ – ๑๓ : มกราคม – เมษายน
๒๕๕๐

สวัสดิ์ จงกล. “บันทึกจดหมายเหตุ : พระบรมราชานุสาวรีย์อันยิ่งใหญ่ถาวรที่ไม่มีเวลาเสื่อมสูญ”

จามจุรี. ๕(๒) : ๗ – ๑๑ : พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๐

อัมพร จิรัฐติกร. ““ปารีส” ในคืนวันที่ไม่ผันเปลี่ยน” ใน **ตามเสด็จไกลบ้าน**. หน้า ๑๑๓ – ๑๒๔.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑

“คำถวายพระบรมรูปทรงม้า ซึ่งประดิษฐานหน้าพระลานวังสวนกุศิต”. (๒๔๕๑).

ราชกิจจานุเบกษา.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2451/035/937.PDF> (วันที่ค้นข้อมูล: ๒๖ มกราคม ๒๕๕๒).

“พระบรมราชโองการ พระราชดำรัสตอบ คำถวายพระบรมรูป”. (๒๔๕๑).

ราชกิจจานุเบกษา.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2451/035/940.PDF> (วันที่ค้นข้อมูล: ๒๖ มกราคม ๒๕๕๒).

“พระบรมราชโองการ ประกาศ ตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”. (๒๔๕๑).

ราชกิจจานุเบกษา.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2453/A/123.PDF> (วันที่ค้นข้อมูล: ๒๖ มกราคม ๒๕๕๒).

“พระราชดำรัสตอบ ในวันพระราชพิธีก่อพระฤกษ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วันที่ ๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๘ ”. (๒๔๕๑).

ราชกิจจานุเบกษา.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2458/D/2573.PDF> (วันที่ค้นข้อมูล: ๒๖ มกราคม ๒๕๕๒).

“ประกาศ เรื่อง ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและโอนไปขึ้นอยู่ในกระทรวงธรรมการ”.

(๒๔๕๑). ราชกิจจานุเบกษา.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2460/A/20.PDF> (วันที่ค้นข้อมูล: ๒๖ มกราคม ๒๕๕๒).

พระบรมรูปทรงม้า : ความสามัคคีของปวงประชา ผู้การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แสงอาทิตย์ในยามเช้าสาดแสงรำไรที่ปลายขอบฟ้า จากความมืดในยามนิทราเริ่มแปรเปลี่ยนไปสู่เช้าของวันใหม่ แสงแรกแห่งรุ่งอรุณสาดส่องกระทบโลหะทองบรอนซ์ ฉายให้เห็นพระบรมราชานุสาวรีย์ยิ่งใหญ่ ตั้งตระหง่านอยู่ท่ามกลางลานกว้าง ฐานแท่นรองปรากฏพระนามพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ซึ่งรูปปั้นของพระองค์ทรงฉลองพระองค์เครื่องยศจอมพลทหารบก ประทับอยู่บนหลังม้าพระที่นั่งซึ่งยืนนิ่ง คู่เด่นสง่างามยิ่งนัก แสงแรกแห่งรุ่งอรุณผ่านไปเป็นเวลานาน กลุ่มผู้คนมากมาย จากหลากหลายถิ่นฐาน หลากหลายอาชีพ และหลากหลายวัย ต่างก็พร้อมเพรียงกันมาถวายพวงมาลาต่อพระบรมรูปทรงม้า ภาพเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ตลอดมา และไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลยตลอดกว่าหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา

ในวันที่ 23 ตุลาคมของทุกปี เป็นวันสำคัญยิ่งที่ประชาชนชาวไทยทั่วทุกสารทิศต่างหลั่งไหลกันมาเพื่อถวายความเคารพพระบรมรูปทรงม้ารำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เฉกเช่นเดียวกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ในวันเดียวกันนี้ นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกคนต่างก็พร้อมใจกันมาร่วมถวายพวงมาลาต่อพระบรมรูปทรงม้า พระบรมราชานุสาวรีย์ที่เป็นที่มาแห่งการก่อกำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และร่วมแสดงความรำลึกถึงพระมหากษัตริย์ผู้ที่ได้ชื่อว่า เป็นที่รักของปวงชนชาวไทย เป็นพระปิยมหาราช ที่ยากจะหาผู้ใดในโลกเสมอเหมือนได้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นกษัตริย์องค์ที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนให้ได้รับความสงบสุขร่มเย็นเสมอมา โดยทรงมอบความรักและความห่วงใยต่อประชาชนเสมือนบิดาปกครองบุตร ดังที่เคยมีพระราชดำรัสตอบราษฎรที่มาเข้าเฝ้า ในคราวเสด็จประพาสเมืองตราด ในพุทธศักราช 2450 (รัตนโกสินทร์ศักราช 126) ว่า

"เราจะเป็นเหมือนบิดาของเจ้าเสมอตลอดไป ย่อมยินดีด้วยในเวลามีความสุขและช่วยปลดปล่อยอันตรายในเวลาทุกข์..."

ความรักและห่วงใยในพสกนิกรอย่างแท้จริงของพระองค์ได้สะท้อนออกมาผ่านพระราชกรณียกิจต่าง ๆ มากมาย พระองค์ทรงสร้างระบบสาธารณสุข โภค ทั้งจัดให้มีประปา ไฟฟ้า ไปรษณีย์ และโรงพยาบาล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร ทรงพัฒนาระบบคมนาคม ทั้งสร้างถนน และรถไฟ เพื่อให้ราษฎรสามารถคมนาคมได้อย่างสะดวก เพื่อประโยชน์สุขแห่งราษฎร

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงสละเวลาความสุขสำราญในยามว่างจากพระราชกรณียกิจ ปลอมแปลงตนเป็นสามัญชนโดยไม่ทรงถือพระอิสริยยศว่าเป็นเจ้าชีวิต กลับทรงเสด็จประพาสต้นเพื่อให้รู้ถึงความป็นอยู่ของพลเมืองอย่างแท้จริง พระจริยวัตรนี้ทำให้ราษฎรรู้สึกรักและจงรักภักดีในตัวพระองค์มาก เพราะราษฎรทั้งหลายต่างก็ได้เห็นพระวิริยะอุตสาหะอันแรงกล้าของพระองค์ที่ตั้ง

พระราชหฤทัยคุณแก่ทุกข์ของประชาชน ดังที่พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้มีใจความตอนหนึ่งดังนี้

“แต่ก่อนราษฎรมิได้มีโอกาสเข้าใกล้พระองค์พระเจ้าแผ่นดิน เพราะฉะนั้นความกลัวจึงมีมากกว่าความรัก ... ครั้นต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงแก้ไขประเพณีอันให้ผลร้ายนี้แล้ว และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรได้มีโอกาสแลเห็นพระองค์และเฝ้าใกล้ๆ ได้ ราษฎรจึงมาเกิดความรู้สึกรักใคร่ ซึ่งมีได้เคยรู้สึกต่อพระเจ้าแผ่นดินช้านานแล้ว”

เมื่อกล่าวถึงพระราชกรณียกิจอันยิ่งใหญ่ ซึ่งก่อให้เกิดความรักและความจงรักภักดีอย่างถึงที่สุด คงเป็นไปได้ที่จะไม่กล่าวถึงพระราชกรณียกิจที่ถือเป็นพระมหากษัตริย์คุณอันยิ่งใหญ่ ซึ่งยังคงซาบซึ้งติดตรึงใจแก่ประชาชนชาวไทยทุกคนอย่างไม่เคยเสื่อมคลาย นั่นก็คือ การเลิกทาส พระองค์ทรงมีพระราชดำริเห็นโดยดั่งแท้ว่า การมีทาสเป็นการทำให้คนไทย ไม่ได้เป็นไทยอย่างแท้จริง เป็นการทำให้ราษฎรของพระองค์ต้องทนทุกข์ทรมาน และการมีทาสเป็นการถ่วงความเจริญของประเทศชาติ พระองค์จึงทรงตั้งพระราชหฤทัยแน่วแน่ที่จะปลดปล่อยทาสเป็นอิสระ และด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์ การปลดปล่อยทาสในประเทศไทยจึงเป็นไปได้โดยสงบ ไม่ได้มีการต่อสู้ ไม่มีการเสียเลือดเนื้อเหมือนเช่นประเทศอื่นๆ

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงเป็นกษัตริย์ที่ปรีชาสามารถ ทรงเป็นผู้นำประเทศชาติให้รอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจ พระองค์ทรงเล็งเห็นถึงอันตรายจากชาติตะวันตกที่จะเข้ามาหาประโยชน์จากประเทศไทย โดยอ้างว่าไทยเป็นประเทศล้าหลัง พระองค์จึงใช้พระอัจฉริยภาพของพระองค์ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงประเทศไทย ให้เป็นประเทศที่ทันสมัยและมีอารยธรรมทัดเทียมนานาประเทศได้

ซึ่งการแก้ไขเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ พระองค์ได้ทรงแก้ไขตั้งแต่รากฐานระบบการปกครอง ทรงนำระบบการปกครองแบบตะวันตกเข้ามาใช้ปรับปรุงประเทศไทย ให้มีศูนย์รวมอำนาจเป็นหนึ่งเดียว ทรงปฏิรูปการศาลให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว มีความยุติธรรมและมีมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงมีพระราชกรณียกิจอีกมากมาย ทั้งในด้านเศรษฐกิจการคลัง ศาสนา วรรณกรรม และอื่นๆ ซึ่งพระราชกรณียกิจหนึ่งที่พระองค์ได้ทรงเป็นผู้วางรากฐานที่สำคัญให้กับประเทศไทยก็คือ พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาอย่างแท้จริง พระองค์ทรงตระหนักดีว่า การศึกษาถือเป็นหัวใจในการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ และประเทศที่พลเมืองมีการศึกษา มีความรู้ และความสามารถเท่านั้น ที่จะประเทศที่เจริญรุ่งเรืองต่อไปได้ ในยุคสมัยของพระองค์ จึงได้มีการริเริ่มปฏิรูปการศึกษา จัดระบบการศึกษาให้มีมาตรฐานเดียวกัน มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ชัดเจน มีการจัดตั้งโรงเรียนต่างๆ ขึ้น โดยที่ได้มีการเปิดโอกาสให้ราษฎรทุกคนได้มีโอกาสเรียนหนังสือ ดังที่มีพระราชดำรัสในวันพระราชทานประกาศนียบัตร ณ โรงเรียนสวนกุหลาบ พุทธศักราช 2427 ใจความว่าตอนหนึ่งว่า

"เมื่อได้กล่าวถึงโรงเรียนนี้ เป็นการสงเคราะห์แก่ตระกูลเจ้านาย ดังนี้ ใ้ว่าจะสืบตระกูล ข้าราชการและราษฎรเสียเมื่อไร โรงเรียนที่มีอยู่แล้วและที่จะตั้งขึ้นต่อไปภายหน้าโดยมากได้จัดการ โดยอุตสาหกรรมกำลังที่จะให้เป็นการเรียบริยพร้อมเพียงเหมือนอย่างโรงเรียนนี้ และคิดจะแพร่หลาย กว้างขวางเป็นคนที่เรียนได้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทั้งจะมีโรงเรียนวิชาอย่างสูงขึ้นไปอีก ซึ่งกำลังจัดอยู่ นี้เจ้านายราชตระกูลตั้งแต่ลูกกันเป็นต้นลงไป ตลอดจนราษฎรที่ต่ำที่สุด จะได้มีโอกาสเล่าเรียนได้ เสมอกัน ไม่ว่าเจ้าขุนนางว่าไพร่ เพราะฉะนั้นจึงขอบอกได้ว่า การเล่าเรียนในบ้านเมืองเราจะเป็นข้อ สำคัญที่หนึ่งซึ่งกันจะอุตสาหกรรมจัดให้เจริญขึ้นจงได้"

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละพระราชทรัพย์จำนวนมาก เพื่อดังโรงเรียน และจ้างครูมาสอน พระองค์ทรงได้จัดตั้งโรงเรียนมหรณพาราม เป็นโรงเรียนสอนภาษาไทยสำหรับ ราษฎรขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศ ทรงตั้งโรงเรียนมหาดเล็กเพื่อฝึกหัดข้าราชการพลเรือนขึ้น และ ทรงได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นอีกหลายแห่ง ทั้งในกรุงเทพฯ และตามหัวเมืองต่างๆทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้โดยมีพระราชประสงค์ที่จะให้ประชาชนทุกคนได้มีโอกาสเข้าเรียนทั่วถึง โดยไม่ต้องเสียเงินทอง ในการเรียนเลย นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณยิ่งใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ ทรงวางรากฐานอันมั่นคงให้กับวงการศึกษานานาชาติของประเทศไทย

พระราชกรณียกิจมากมายเกิดขึ้นด้วยพระราชประสงค์ที่จะเห็นราษฎรไพร่ฟ้าประชาชนของ พระองค์เป็นสุข ล้วนแต่เป็นเครื่องยืนยันถึงความรักอันยิ่งใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงมีให้แก่พลสกนิกรของพระองค์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ราษฎรทุกหมู่เหล่าต่างซาบซึ้ง และแสดงออก ด้วยความความเคารพรักและจงรักภักดีต่อพระองค์อย่างถ้วนหน้า

ครั้นต่อมา เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชสมบัติยาวนาน ถึง 41 พรรษา ซึ่งถือเป็นการครองราชย์ที่ยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์องค์ใดๆในขณะนั้น เพื่อเป็นการ เถลิมพระเกียรติของพระองค์ จึงได้มีการจัดพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกขึ้น โดยสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรม โอรสาธิราชฯ ทรงเป็นประธานในการ จัดพิธี ซึ่งการจัดงานรัชมังคลาภิเษกครั้งนี้ คณะกรรมการจัดงานสมโภชรัชมังคลาภิเษกเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปกครองบ้านเมืองอย่างสงบสุขร่มเย็นมาช้านาน จึงควร จัดงานครั้งนี้ให้พิเศษกว่าครั้งอื่น โดยจัดให้มีการเรียไรขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนชาวไทย ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการสนองพระมหากรุณาธิคุณและถวายความจงรักภักดีร่วมกัน โดยให้ร่วมกัน บริจาคทรัพย์ตามกำลัง เพื่อนำขึ้นทูลเกล้าถวายพระเจ้าอยู่หัว เป็นเงินเฉลิมพระขวัญ เพื่อพระองค์ นำไปใช้ตามพระราชอัธยาศัย

ด้วยความเคารพรักและจงรักภักดีในพระปิยมหาราชของปวงชนชาวไทย จึงไม่เป็นการแปลก เลขที่ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์เสนาอำมาตย์ข้าราชการ สมณชีพราหมณ์ คณบดีพ่อค้าพานิช และคน สามัญทั่วไป รวมทั้งชาวต่างประเทศที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทย ต่างก็สามัคคีพร้อม ใจกัน ร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อทูลเกล้าถวาย รวมเป็นเงินถึงกว่า 1,200,000 บาท ซึ่งเงินทุกบาททุกสตางค์

ที่ได้จากการบริจาคครั้งนี้ ก็ได้มาจากความรักและความจงรักภักดีอย่างแท้จริง เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้ทรงกำชับไว้ว่า ไม่ให้เป็นการบังคับ แต่ให้เป็นความสมัครใจ ซึ่งแม้ใครจะให้เงินสดดังกี้ก็ได้ อีกทั้งทรงยังกำชับให้บอกเหตุผลในการเรียไธต่อประชาชนทุกคนอีกด้วย

หลังจากที่ได้ทราบยอดเงินบริจาคแล้ว คณะกรรมการจัดงานฯ ก็ได้รับทราบมาว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นทรงอยู่ระหว่างการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ทรงโปรดพระบรมรูปทรงม้าของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และทรงมีพระราชปรารภว่าหากมีพระบรมรูปทรงม้าของพระองค์ตั้งไว้ในสนามที่ถนนราชดำเนินต่อกับบริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคม ก็จะเป็นการสง่างามดี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และคณะกรรมการจัดงานฯ จึงได้กราบบังคมทูลขอลถวายพระบรมรูปทรงม้าเป็นของถวายพระองค์ในงานมงคลสมโภชรัชมังคลาภิเษก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงอนุญาต

จึงเป็นอันว่า เงินที่ประชาชนเรียไธกันเข้ามาในครั้งนั้น ได้นำมาใช้สร้าง พระบรมราชานุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้า เป็นจำนวนเงิน 200,000 บาท เพื่อน้อมเกล้าถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในงานรัชมังคลาภิเษก ซึ่งการสร้างอนุสาวรีย์นี้ ตามธรรมเนียมประเพณีของประเทศทางตะวันตก มักจะมีการสร้างอนุสาวรีย์ของบุคคลสำคัญ ผู้มีชื่อเสียงที่ได้ทำคุณแก่ประเทศชาติ เพื่อเป็นการประกาศกิตติคุณและเพื่อเป็นการรำลึกถึงบุคคลเหล่านั้น ดังเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ก็มีอนุสาวรีย์ของจอร์จ วอชิงตัน ประธานาธิบดีคนแรก ซึ่งเป็นผู้รวบรวมและก่อตั้งชาติอเมริกาให้เป็นปึกแผ่น สำหรับในประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นกษัตริย์ที่ประชาชนชาวไทยรักและเทิดทูนยิ่ง จึงได้ร่วมกันสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้าขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน อันแสดงให้ผู้คนที่ทั้งหลาย ทั้งชาวไทย ชาวต่างชาติ และคนรุ่นหลังต่อไปได้เห็นถึงความจงรักภักดีและความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวของประชาชนคนไทย ในการร่วมสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 เพื่อให้เป็นที่เคารพสักการะและ เป็นที่รำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักของมหาชนต่อไป

อนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้าสร้างขึ้น ณ โรงหล่อซูลเซอร์เฟรส ฟองเคอร์ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยช่างชาวฝรั่งเศสชื่อ จอร์จ เฮอร์เนสต์ ซอลโล (Georges Ernest Saulo) เป็นผู้รับผิดชอบการสร้าง ซึ่งช่วงเวลาที่สร้างเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 พระองค์จึงทรงเป็นผู้ไปทำการตกลงและทรงเลือกชนิดโลหะด้วยพระองค์เอง อีกทั้งยังทรงเสด็จไปประทับเป็นแบบให้นายช่างปั้นหุ่นด้วยพระองค์เองอีกด้วย จนกระทั่งในปีพุทธศักราช 2451 พระบรมรูปทรงม้าจัดสร้างเสร็จสมบูรณ์ และส่งเข้ามายังกรุงเทพมหานคร

อนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้าหล่อด้วยทองบรอนซ์ หรือที่เรียกว่าทองสัมฤทธิ์ ขนาดใหญ่กว่าพระองค์จริงเท่าครึ่ง ทรงฉลองพระองค์เครื่องยศจอมพลทหารบก ประทับอยู่บนหลังม้าพระที่นั่งพระหัตถ์ขวาพาดอยู่บนหลังม้า ทรงถือท้าวจอมทัพข้างสามเศียร มีพระกระบี่ห้อยอยู่ทางด้านซ้ายและพระหัตถ์ซ้ายทรงรั้งบังเหียน ม้าพระที่นั่งขึ้นนั่งอยู่บนแท่นโลหะทองบรอนซ์หนา 25 เซนติเมตร ซึ่งวางอยู่

บนแท่นศิลาหินอ่อน สูง 6 เมตร กว้าง 2 เมตรครึ่ง ยาว 6 เมตรครึ่ง ส่วนบนของฐานประดับขอบโลหะ เป็นลวดลายจักรี ตอนล่างของฐานหินอ่อนหล่อเป็นฐานบัวคว่ำ มีลายใบเทศประกอบสวยงาม ฐานแท่นรองมีอักษรจารึกบนแผ่น โลหะมีข้อความเฉลิมพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปิยมหาราช

การสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 5 นี้ถือเป็นเป็นเรื่องพิเศษสำหรับยุคนั้นมาก เพราะประเพณีไทยแต่เดิม ไม่นิยมให้สร้างรูปปั้น รูปเหมือนบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ เนื่องจากความเชื่อเรื่องโชคลางว่า การทำรูปปั้น รูปเหมือน จะเป็นการบั่นทอนชีวิตของเจ้าของรูปให้สั้นลง พระบรมรูปทรงม้าจึงเป็นรูปปั้นพระมหากษัตริย์ไทยรูปแรก ที่สร้างขึ้นเหมือนจริงตามแบบตะวันตก ซึ่งสร้างขึ้นในขณะที่สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงพระชนม์ชีพอยู่

เมื่อถึงวันพุธที่ 11 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2451 ตรงกับวันแรม 3 ค่ำ เดือน 12 ปีวอก รัตนโกสินทร์ศักราชที่ 127 ในวโรกาสพิธีรัชมังคลาภิเษก จึงได้อัญเชิญพระบรมรูปทรงม้าขึ้นประดิษฐานบนแท่นรอง ที่ลานหน้าพระราชวังดุสิต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นดำรงพระอิสริยยศเป็นพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร ได้ทรงอ่านคำถวายพระพรชัยมงคลในงานพระราชพิธีและน้อมเกล้าฯถวายพระบรมรูปทรงม้า แล้วกราบบังคมทูลฯอัญเชิญเปิดผ้าคลุมพระบรมรูปทรงม้า เพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณของพระองค์ให้ยังยืนนานต่อไป งานพิธีรัชมังคลาภิเษกนี้ได้จัดต่อไปอีก 3 วัน 3 คืน ตั้งแต่ 11-13 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2451 เป็นงานเฉลิมฉลองยิ่งใหญ่สมพระเกียรติ

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้านี้ จึงเป็นเครื่องยืนยันถึงความจงรักภักดี และแสดงถึงความสามัคคีอันยิ่งใหญ่ของคนไทยทั้งชาติ ซึ่งพร้อมใจกัน ร่วมบริจาคเพื่อทูลเกล้าฯถวายแก่พระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักยิ่งจนนำไปสู่การสร้างพระราชานุสาวรีย์ที่เป็นที่เคารพสักการะและเป็นถาวรวัตถุที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ไทย

หลังจากนั้นต่อมาในวันที่ 23 ตุลาคม พุทธศักราช 2453 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จสวรรคตลง ซึ่งก่อนที่พระองค์จะทรงสวรรคตนั้นก็ให้มีพระราชดำรัสที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นห่วงเป็นใยชาติบ้านเมือง และความตระหนักถึงความสามัคคีที่พระองค์ทรงปรารถนาให้คนไทยมีต่อกัน ดังพระราชดำรัสมีใจความสำคัญดังนี้

“เมืองไทยเรานี้ เชื่อได้ว่าจะมีอิสรภาพมันคง เราจะมีไทยเป็นเจ้าของเราเอง ไม่ต้องตกไปเป็นทาสของผู้อื่น แต่การที่จะทรงอิสรภาพอยู่ได้นั้น พวกเราจะเหลือไม่ได้ต้องร่วมความสามัคคี อย่าให้มีความมุ่งร้ายต่อกัน ต้องช่วยกันทำนุบำรุงปกครองบ้านเมืองให้ปรากฏว่าไทยเราปกครองกันเองได้ และมีสติปัญญาพอจะทำความสำเร็จต่อไปได้”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงเรื่องความสามัคคีของคนในชาติเป็นอันมาก ซึ่งการสร้างพระบรมรูปทรงม้าในคราวนั้นก็ถือเป็นเครื่องยืนยันถึงความสมัครสมานสามัคคีของปวงชนชาวไทย ที่พร้อมใจกันเรียโรสร้างพระบรมรูปทรงม้าขึ้น เป็นการ

แสดงออกให้เห็นถึงความป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาติ ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพอพระราชหฤทัยเป็นอย่างมาก ดังที่ได้ทรงมีพระราชดำรัสตอบในพระราชพิธีเปิดผ้าคลุมพระบรมรูปทรงม้า มีใจความตอนหนึ่งว่า

“การซึ่งท่านทั้งหลายได้พร้อมใจกันสร้างรูปของเราขึ้นไว้ในครั้งนี้ ก็นับเป็นถาวรนิมิตอันดีในความพร้อมเพรียงของชาติ อันเกิดขึ้นในใจท่านทั้งหลาย และแสดงเป็นพยานความเชื่อถือไว้วางใจในพระเจ้าแผ่นดินและรัฐบาลของตน อันเป็นเหตุจะให้เกิดมรรคผลเพื่อความผาสุกสำเร็จแก่ชาติของเราในภายหน้า

...เราขอแสดงความขอบใจท่านทั้งหลายอย่างแท้จริง พร้อมกันกับด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์ ทั้งอาณาประชาราษฎร์ของเราในการที่ได้ยกย่องให้เกียรติยศอันยิ่งใหญ่แก่ตัวเราแต่เวลายังมีชีวิต จะเป็นที่ตั้งแห่งความพอใจของเราอยู่นิจนิรันดร ...บัดนี้ เรามีความยินดีรับคำเชื้อเชิญของท่านทั้งหลายแล้ว และจะได้เปิดถาวรอนุสาวรีย์ อันเป็นเครื่องหมายแห่งความสโมสรสามัคคีของชาติชาวสยาม ขอให้ตั้งอยู่เป็นเครื่องหมายน้ำใจของชาติอันใหญ่ อันจะมีสืบไปทุกชั่วทุกชั้น ในกาลภายหน้า ”

การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้พสกนิกรทั้งหลายต่างโศกเศร้าอาลัยอย่างถึงที่สุด ด้วยความรักและอาลัยประชาชนจึงได้พากันทูลเกล้าฯขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้มีการถวายบังคมต่อพระบรมรูปทรงม้า เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงอนุญาต และโปรดเกล้าฯให้วันที่ 17 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2454 ซึ่งเป็นวันตรงกับพระราชพิธีฉัตรมงคลของพระองค์ท่าน เป็นวันถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้าและให้เป็นวันหยุดนักขัตฤกษ์ ต่อมาในพุทธศักราช 2455 จึงได้มีการเปลี่ยนวันถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้ามาเป็นวันที่ 23 ตุลาคมของทุกปี ซึ่งเป็นวันคล้ายวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ส่วนเงินที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปทรงม้า เป็นจำนวนเงินกว่า 1 ล้านบาทนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเคยมีพระราชดำริ จะนำเงินไปใช้สถาปนาอย่างใดอย่างหนึ่งให้เกิดประโยชน์แก่ชาวสยามสนองคุณความกตัญญูทวดเทวีที่ได้มีต่อพระองค์ แต่ก็ยังไม่เห็นได้ ตกลงว่าจะทำอะไร พระองค์ก็ทรงเสด็จสวรรคตเสียก่อน

ดังนั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงขึ้นครองราชย์ พระองค์จึงทรงสานต่อพระราชประสงค์ของพระบรมราชชนก นำเงินเฉลิมพระขวัญที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปทรงม้าเป็นจำนวนเงิน 982,672 บาท 48 สตางค์ มาเป็นทุนในการสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเดิมที่ตั้งขึ้นในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยกฐานะขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และต่อมาในวันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2459 ก็ได้ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย โดยได้รับพระราชทานนามว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถือเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรก

ของประเทศ ซึ่งตั้งขึ้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เงินที่เหลือจากเงินเฉลิมขวัญในครั้งนั้น ได้ถูกนำมาใช้ในการสร้างคุณประโยชน์ให้กับประเทศชาติดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้มีพระราชดำริไว้ อีกทั้งยังเป็นการสานต่อพระราชประสงค์ของพระองค์ในด้านการศึกษาก็ด้วย ดังที่พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้พระราชทานไว้เมื่อวันประกอบพระราชพิธีวางรากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใจความตอนหนึ่งว่า

“เราปรารถนาอยู่นานแล้ว ที่จะยังการให้เป็นผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงได้มีพระราชปรารภมานานแล้ว ในเรื่องที่จะให้มีมหาวิทยาลัยขึ้นสำหรับเป็นสถานอศุศึษาของชาวสยาม แต่ในรัชสมัยของพระองค์ยังมีเหตุติดขัดซึ่งการยังดำเนิน ไปไม่ได้ตลอด โปร่ง ตัวเราผู้เป็นทายาทจึงรู้สึกเป็นหน้าที่อันหนึ่งที่จะต้องทำกรนั้นให้สำเร็จตามพระราชประสงค์ โดยรู้ยู่แล้วว่า เมื่อได้ทำสำเร็จแล้ว จะเป็นเครื่องเพิ่มพูน พระเกียรติยศเป็นราชานุสาวรีย์ เป็นที่ค้ำนึ่งถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชเจ้าของชาติไทยเรา”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงถือเป็นมหาวิทยาลัยที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดไม่ได้ ทั้งในการก่อตั้งมหาวิทยาลัย ทั้งในด้านที่ตั้งของมหาวิทยาลัย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานที่ดินพระคลังข้างที่ ตำบลปทุมวันจำนวน 1309 ไร่ ให้เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย ทั้งได้รับพระราชทานนามมหาวิทยาลัยอันเป็นพระนามของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งยังได้รับพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญตราพระเกี้ยว ตราประจำพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นตราประจำมหาวิทยาลัย ทั้งเครื่องแบบของนิสิต ก็ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้เครื่องแบบพระราชทานได้ ทั้งยังได้รับอนุญาตให้อัญเชิญสีชมพู ซึ่งถือเป็นสีประจำพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาเป็นสีประจำมหาวิทยาลัยอีกด้วย และนอกจากนี้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยังเป็นมหาวิทยาลัยที่ได้รับธรรมเนียมพระราชปฏิบัติมาตลอดว่า พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีทรงเป็นพระบรมราชูปถัมภกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตลอดมาจนถึงปัจจุบันและตลอด ไปอีกด้วย ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่ถือเป็นเกียรติสูงสุด เป็นสิริมงคลแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งต่างล้วนก็ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอย่างถึงที่สุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยคงไม่อาจถือกำเนิดขึ้นได้ หากมิใช่ด้วยพระราชปณิธานทางการศึกษาอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเล็งเห็นความสำคัญยิ่งของการพัฒนาการศึกษา พัฒนาคณาให้มีคุณภาพ โดยทรงถือเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศชาติ จากพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระราชปณิธานของพระองค์นั้น ได้ทำให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถือกำเนิดขึ้นเป็นสถาบันการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเป็นแห่งแรกของประเทศไทย และต่อมาจนถึงปัจจุบัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ได้ชื่อว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่เก่าแก่ที่สุดและมีคุณภาพการศึกษาสูง เป็นที่
ยอมรับมากที่สุดในประเทศไทย และเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติอีกด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงเป็นมหาวิทยาลัยที่มีสายสัมพันธ์ลึกซึ้งต่อพระบาทสมเด็จพระ-
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกทั้งยังมีสายสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งต่อพระบรมราชานุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้าด้วย
ซึ่งนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกคน ต่างก็สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และต่างก็มีความปรารถนาที่จะร่วมกันถวายความเคารพรักภักดี หน้าพระ-
บรมราชานุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้า ซึ่งเป็นพระบรมรูปอันสำคัญที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นความเป็นปึกแผ่น
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกคน ต่างก็ล้วนมีความมุ่งมั่นที่
จะพัฒนาตนให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ เปรียบพร้อมไปด้วยการศึกษาและคุณธรรม เป็นพลเมืองที่ดี
ของสังคมและช่วยพัฒนาชาติไทยให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป ให้สมดังพระราชปณิธานและให้สมกับพระ
มหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงกรุณาแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยทั้งปวง

แม้เวลาจะผ่านล่วงเลยไปเป็นร้อยปี แต่ความเคารพรัก ในพระปิยมหาราชของปวงชนชาวไทย
ไม่เคยลดน้อยลงเลย เรื่องราวพระราชกรณียกิจของพระองค์ ยังคงถูกเล่าขานอยู่เสมอ เรื่องราวพระ-
บรมรูปทรงม้าอนุสาวรีย์แห่งความรักและความจงรักภักดีของประชาชน ยังคงถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น
จากคำบอกเล่าสู่ข้อความในหนังสือ จากเรื่องราวสู่บันทึกแห่งประวัติศาสตร์ ที่หลักฐานของ
ประวัติศาสตร์เรื่องนี้ยังคงความเป็นสง่างาม และเป็นถาวรวัตถุที่ทรงคุณค่ายิ่งของประชาชนชาว
ไทยทั้งปวง

ในทุกๆวันยังคงมีประชาชนชาวไทยมาทำการสักการะพระบรมรูปทรงม้าอยู่อย่างไม่เคยขาด
สาย และในทุกวันอังคาร ซึ่งเป็นวันตรงกับวันพระราชสมภพของพระองค์ ยังคงมีประชาชนจำนวน
มากนำกุหลาบสีชมพูมาสักการะพระบรมรูปทรงม้าอยู่เสมอ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันที่ 23 ตุลาคม
ของทุกปี วันรำลึกถึงพระปิยมหาราช ยังคงมีดอกไม้และเครื่องสักการะ จากปวงชนชาวไทยผู้ยังคง
เคารพรักและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักยิ่งอย่าง ไม่เคยเสื่อมคลาย และจะเป็นเช่นนี้ไป
ตลอดกาลนาน

ผู้แต่งเรียงความ

นางสาวพิณทิพย์ ลายธีระพงษ์ รหัสนิสิต 494 613703 34

คณะนิเทศศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 086-050-1250

บรรณานุกรม

ไกรฤกษ์ นานา. สยามกู้อิสราภาพตนเอง ทางออกและวิธีแก้ปัญหาชาติบ้านเมือง
เกิดจากกุศลโลบายของพระเจ้าแผ่นดิน . พิมพ์ครั้งที่ 1 . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน ,2550

ไกรฤกษ์ นานา .ประวัติศาสตร์นอกพงศาวดารรัชกาลที่ 5 พระพุทธเจ้าหลวงในโลก
ตะวันตก .พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2546

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว .จดหมายเหตุงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ 150 ปี . กรุงเทพฯ , 2546

ธงทอง จันทรางศุ . 70 ปีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
.กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2530

พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ .โครงการหนังสืออ้างอิงชุดโบราณคดี พระบรมรูปทรงม้า .
พิมพ์ครั้งที่ 3 .กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติใหม่ , 2538

วิสันต์ ท้าวสูงเนิน .พระมหากษัตริย์ของปวงชนกับพิธีน้ำรู้ .กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พีที
เอส , 2542

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ .ชุมชนพระนิพนธ์(บางเรื่อง)ของสมเด็จพระ
ยาดำรงราชานุภาพ . กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร , 2507

สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ .พระเกียรติคุณ พระบรมราชวงศ์จักรี .พิมพ์ครั้งที่ 1 . กรุงเทพฯ
: สำนักพิมพ์บำรุงสาสน์ , 2532

สถานิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .มหาวิทยาลัย 23 ตุลาคม 2536 .กรุงเทพฯ , 2536
สวัสดิ์ จงกล .จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .จุฬาสาระ .เข้าถึงได้จาก

<http://www.memocent.chula.ac.th> หอประวัติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วันที่ค้นข้อมูล : 15
พฤศจิกายน พ.ศ.2551)

หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .แลรูปเล่าเรื่อง หนังสือที่รูกในโอกาสครบรอบ
72 ปีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . กรุงเทพฯ , 2532

องค์การบริหารสโมสรนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .ปียมหาราชานุสรณ์ .กรุงเทพฯ ,
2537

เรียงความชิงเงินรางวัลในเงินทุนภูมิพล
ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑

เรื่อง

พระบรมรูปทรงม้า : ความสามัคคีของปวงประชา ผู้การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดย

นายกิตติคุณ ตั้งคำ

นิสิตระดับปริญญาบัณฑิต ชั้นปีที่ ๓ ภาควิชาการปกครอง
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รหัสประจำตัวนิสิต ๔๕๔ ๑๐๐๒๐ ๒๔

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระบรมรูปทรงม้า : ความสามัคคีของปวงประชา ผู้การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายกิติคุณ ตั้งคำ
นิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะรัฐศาสตร์

ประเทศทุกประเทศในสังคมโลกจะขึ้นของคงความเป็นชาติอยู่ได้ก็ด้วยปัจจัยหลายประการ เกี่ยวเนื่องกัน เช่น ความมีเสถียรภาพทางการเมือง ความอยู่ดีกินดีของคนในชาติ แต่ปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่งที่จะส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้กับชาติบ้านเมืองนั้น คือ ความสมัครสมาน สามัคคีร่วมใจกันของคนในชาติ อันจะเป็นเครื่องนำพาประเทศให้ก้าวเดินไปข้างหน้าอย่างมั่นคง และหากพิจารณาจากบริบทของสังคมไทย จะพบว่าความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่คนใน ชาติให้ความสำคัญร่วมกัน โดยจะเห็นได้จากเนื้อร้องของเพลงชาติไทยตอนหนึ่ง คือ

“ ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย เป็นประชารัฐ ไผทของไทย
ทุกส่วน อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล ด้วยไทยล้วนหมาย รักสามัคคี...”

สะท้อนให้เห็นว่า ความรักสามัคคีของคนไทยนี้เอง ที่ทำให้ประเทศยังดำรงคงความเป็นชาติที่เป็น เอกราช และข้ามผ่านวิกฤตต่างๆ มาได้จวบจนปัจจุบัน ซึ่งหากมองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ ของชนชาติไทยแล้ว จะพบว่ามีการแสดงออกถึงความรักและสามัคคีของคนในชาติ ในลักษณะของ การร่วมแรงร่วมใจกันต่อสู้กับข้าศึกศัตรู เพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกราชอธิปไตยของชาติ เช่น วีรกรรมของ ชาวบ้านบางระจัน สึกสงครามเก้าทัพ เป็นต้น

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระปิยมหาราช หรือพระบรมรูปทรงม้า เป็นอนุสรณ์สถาน ที่บ่งบอกถึงความรักและสามัคคีของคนในชาติ โดยเป็นความสามัคคีที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความ จงรักภักดีที่ประชาชนในแผ่นดินมีต่อล้นเกล้าพระพุทธเจ้าหลวง ผู้เป็นปิยมหาราช หรือกษัตริย์ที่ ทรงเป็นที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย เป็นอนุสรณ์สถานอันเกิดจากความยินดีและเต็มใจของ พระบรมวงศานุวงศ์และปวงประชาข้าราชการที่ร่วมบริจาคเงินเมื่อมีการบอกรุณ เพื่อเป็นการเฉลิม พระขวัญต่อสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ในโอกาสขัตติมงคลสมัยที่จะมีพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกขึ้น ในวาระที่ล้นเกล้าพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินนับได้ ๔๐ ปีรัชกาล ซึ่งทรงครอง สิริราชสมบัติยาวนานกว่าสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์ที่ผ่านมา และทรงเป็น กษัตริย์ที่มีพระราชกรณียกิจอันกอปรด้วยอนเนกคุณูปการต่อสังคมไทย อันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง บ้านเมืองอย่างใหญ่หลวง ได้แก่ เลิกทาสพระราชทานความเป็นไทให้กับคนไทย ปฏิรูปการเมือง การปกครองของประเทศให้มีประสิทธิภาพ บุกเบิกการคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร ตลอดจนจนถึง การปฏิรูปการศึกษา ที่ทรงต้องการให้ประชาชนมีความรู้อันเป็นพื้นฐานจำเป็นต่อการคงอยู่และ

การพัฒนาของประเทศ อันเป็นรากฐานแห่งการสถาปนาสถาบันการศึกษานามว่า “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” เพื่อให้เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่เป็นหลักแห่งแผ่นดินในเวลาต่อมา

ในรัชสมัยของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงถือได้ว่าเป็นยุคแห่งการปฏิรูปสยามประเทศ เนื่องจากพระองค์ได้ทรงปฏิรูปบ้านเมืองในหลายด้าน ทรงนำพาประเทศก้าวเข้าสู่ความทันสมัย (Modernity) มีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองเทียบเท่าอารยประเทศ ซึ่งพระราชกรณียกิจที่เป็นคุณูปการต่อคนไทยอันสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน คือ การเลิกทาสพระราชทานความเป็นไทให้แก่คนไทยทั้งสยามประเทศ โดยมีพระราชดำริว่าการเลิกทาสเป็นเรื่องสำคัญถึงแม้ว่าทาสจะมีความเป็นอยู่ที่ดีเพียงใด แต่การมีทาสนั้นเป็นข้อบกพร่องและเป็นการถ่วงความเจริญของบ้านเมือง อย่างไรก็ตามแนวพระราชดำริในการเลิกทาสของพระองค์ก็หาได้เป็นสิ่งที่กระทำสำเร็จในเร็ววันไม่ หากแต่ต้องใช้เวลายาวนานกว่า ๓๐ ปี การเลิกทาสจึงสำเร็จลงได้โดยปราศจากความรุนแรง ที่เป็นเช่นนั้นเพราะทาสมีอยู่ในสังคมไทยมาเป็นเวลาหลายร้อยปี การจะเลิกทาสในเวลาอันรวดเร็วย่อมทำได้ยาก เพราะอาจทำให้ได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรง ซึ่งไม่เป็นผลดีแก่ประเทศชาติ อันอาจนำไปสู่การนองเลือดได้ พระองค์จึงทรงดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อเปิดโอกาสให้นายเงินและทาสได้มีโอกาสเตรียมใจรับกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งทาสก็ต้องอาศัยเวลาในการเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเองโดยปราศจากนายเงินตามระบบเดิม ในขณะที่เวลานายเงินก็ต้องมีเวลาเตรียมตัวหาแรงงานด้านอื่นมาทดแทนแรงงานทาสที่ต้องเสียไปด้วย จึงนับได้ว่าการเลิกทาสเป็นงานอันสำคัญยิ่ง ที่แสดงถึงพระปรีชาสามารถและความสุขุมรอบคอบของพระพุทธเจ้าหลวง ที่สำคัญคือทำให้คนไทยมีสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีของความเป็นคนเท่าเทียมกัน อย่างน้อยที่สุดก็ในแง่มุมมองของกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม นอกจากพระองค์จะทรงเลือกใช้แนวทางที่สุขุมเยือกเย็นในการแก้ปัญหาแล้ว ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกล ยังทรงใช้การจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการเลิกทาสในอนาคตอีกด้วย ดังปรากฏในแนวพระราชดำริของพระองค์ ดังต่อไปนี้

“ ข้าพเจ้า ก็คิดเหน้อยว่า มีการอีกอย่างหนึ่งที่ควรจะต้องจัดทำให้เป็นการช่วยเหลือทาสให้พ้นจากการเป็นทาสได้จริง ๆ บ้าง

เพราะลูกทาสนี้แต่เลกมาก็ได้ให้นายใช้อยู่จนโต ไม่ได้ร่ำเรียนวิชาการสิ่งใดฝึกหัดชำนาญอยู่แต่ในการที่จะเป็นทาสปฏิบัตินาย ไม่ได้รู้ในการทำมาหากินสิ่งใดมาก... ถึงจะออกจากทาสจริง ๆ เล่าก็ไม่มีความรู้สิ่งไรที่จะพาตัวให้ดี ก็คงวนกลับมาเป็นทาสซ้ำไป เห็นว่าการโรงเรียนหนังสือในเมืองเรา นี้ ควรจะให้มีขึ้นได้จริง ๆ สักแห่งหนึ่งเหมือนหนึ่งโรงงานพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งได้โปรดให้สอนหนังสือมาแต่ก่อนนั้น...”

จากแนวพระราชดำริดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าพระองค์ทรงห่วงใยความเป็นอยู่ของราษฎรของพระองค์ และตั้งพระราชหฤทัยอันแน่วแน่ที่จะให้มีการเลิกทาสอย่างแท้จริง จึงทรงใช้การศึกษาเป็นเครื่องช่วยรองรับทาสที่จะเป็นอิสระในอนาคต โดยการจัดการศึกษานั้น โปรดเกล้าฯที่จะให้มีอาจารย์สอนหนังสือและสอนเลขทุก ๆ พระอาราม ให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เพื่อจะเป็นเครื่องสนับสนุนการเลิกทาส ทำให้ทาสที่จะเป็นอิสระได้มีเครื่องมือเพื่อนำไปประกอบอาชีพได้ เนื่องจากคนที่มีหนังสือมีอยู่จำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของหลวงที่ต้องการคนเป็นเสมียนจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ทาสที่เป็นอิสระหากมีความรู้ทางหนังสือก็ย่อมที่จะมีโอกาสประกอบอาชีพ และเข้ารับราชการได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

นอกจากพระราชกรณียกิจด้านการเลิกทาสแล้ว ยังมีอีกหนึ่งพระราชกรณียกิจที่สำคัญ และถือเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศชาติในกาลต่อมา คือ การปฏิรูประบบการศึกษา เนื่องจากการศึกษาของประชาชนในอดีตนั้นผูกพันอยู่กับวัดและพระพุทธศาสนา ที่มีพระภิกษุเป็นผู้สอน ต่อมาจึงโปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เพื่อสอนหนังสือไทย สอนคิดเลข และสอนขนบธรรมเนียมราชการให้กับพระราชวงศ์และบุตรขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เมื่อได้เรียนรู้หนังสือไทยแล้ว ก็ทรงโปรดให้ตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษขึ้น เพื่อสอนให้นักเรียนมหาดเล็กได้มีความรู้สูงขึ้น หลังจากนั้นคณะมิชชันนารีชาวอเมริกันก็ได้จัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือขึ้นเช่นกัน คือ โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง ซึ่งเป็นโรงเรียนสำหรับสตรีแห่งแรก และคณะโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ได้จัดตั้งโรงเรียนอัสสัมชัญขึ้นในเวลาต่อมา

สำหรับการศึกษาของประชาชนนั้น ล้นเกล้าฯพระพุทธเจ้าหลวงได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นที่วัด โดยใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่เรียนและพระสงฆ์เป็นผู้สอน โดยเริ่มที่โรงเรียนวัดมหรณพาราม ซึ่งนับว่าเป็นโรงเรียนหลวงแห่งแรกสำหรับบุตรหลานของประชาชน ในการจัดการศึกษาในครั้งนั้นได้มีประกาศให้ผู้สนใจส่งบุตรหลานเข้าเรียนโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน ทำให้เกิดการสอนหนังสือตามวัดต่างๆ และมีการจัดตั้งโรงเรียนตามหัวเมืองด้วย หากแต่ในระยะแรกยังมีจำนวนนักเรียนไม่มากนักเนื่องจากมีข่าวลือว่า การที่ตั้งโรงเรียนวัดขึ้นเพื่อที่จะเก็บเอาลูกชาวบ้านไปเป็นทหาร จนชาวบ้านไม่กล้าที่จะนำบุตรหลานเข้าโรงเรียน จึงทำให้พระองค์มีพระบรมราชโองการประกาศตั้งโรงเรียนขึ้น เพื่อให้ราษฎรทั่วไปเข้าใจได้ถูกต้อง เมื่อราษฎรได้เข้าใจมากขึ้นและพระองค์ได้ทรงเตือนให้ราษฎรพาบุตรหลานไปเข้าโรงเรียนที่อยู่ใกล้บ้าน จึงทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้นตามลำดับ ประกอบกับพระราชประสงค์ของพระองค์ที่ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก ดังพระราชดำรัสว่า

“...เจ้านายราชตระกูลตั้งแต่ลูกดินปนดินลงไปตลอดจนถึงราษฎรที่ต่ำสุด จะให้ได้มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกัน ไม่ว่าขุนนาง ว่าไพร่ เพราะฉะนั้นจึงขอบอกได้ว่า การเล่าเรียนในบ้านเมืองของเรา นี้ จะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันจะอุตสาหะจัดขึ้นให้เจริญจงได้ ”

เมื่อการศึกษาได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น การตั้งโรงเรียนเพื่อให้การศึกษาด้านวิชาชีพต่างๆ จึงมีความจำเป็น จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือน เพื่อสอนคนให้มีความรู้ เพื่อเข้ารับราชการ ถวายตัวเป็นมหาดเล็กตามธรรมเนียมปฏิบัติเดิม แต่คนทั่วไปนิยมเรียกโรงเรียนนี้กันว่า “โรงเรียนพระยาวิสุทธิ” เนื่องจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์เป็นผู้จัดการโรงเรียน ครั้นในเวลาต่อมาพระเจ้านั่งยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพได้ขอพระราชทานเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น “โรงเรียนมหาดเล็ก” ด้วยเป็นชื่อที่เรียกง่ายและเข้าใจกันโดยทั่วไป

จากพระราชกรณียกิจที่สำคัญ ๒ ประการดังกล่าวแล้วนั้น ยังมีพระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกหลายประการที่ทรงปฏิบัติเพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย อาทิ การปฏิรูปการเมืองการปกครอง ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และสภาที่ปรึกษาในพระองค์สำหรับปรึกษาหารือข้อราชการในการบริหารบ้านเมือง มีการยกเลิกระบบบริหารราชการจตุสดมภ์ และเปลี่ยนแปลงเป็นการบริหารราชการส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค โดยจัดตั้งกระทรวง กรมแบบตะวันตก มีเสนาบดีรับผิดชอบ บังคับบัญชาการปฏิบัติราชการที่ต่างมีหน้าที่แตกต่างกันตามลักษณะของงานของแต่ละกรม ส่วนการบริหารภูมิภาคได้จัดการปกครองตามแบบมณฑลเทศาภิบาล มีเทศาภิบาลที่ได้รับแต่งตั้งจากส่วนกลางไปปฏิบัติหน้าที่บังคับบัญชา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระองค์ต้องการที่จะปฏิรูปการปกครองในลักษณะรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยต่อการบริหารบ้านเมืองต่อไป

จะเห็นได้ว่าหลายพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติ เพื่อปฏิรูปบ้านเมือง และให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตต่างๆ ที่ร่ายรอบอยู่ในขณะนั้น ล้วนแต่เป็นพระราชภารกิจอันยิ่งใหญ่แทบทั้งสิ้น หากแต่เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงไปตามพระราชปณิธานของพระองค์ ว่า

“ ด้วยข้าพเจ้ามุ่งต่อความดีแห่งพระราชอาณาจักร และด้วยความหวังว่า
จะเป็นประโยชน์แก่ตัวข้าพเจ้าด้วย เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าตั้งใจจะรักษาตนให้
สมควรแก่ที่เป็นเจ้าของประชาชนสยามทั้งปวง จะรักษาเกียรติยศและพระ
ราชอาณาจักรเอกราชนี้ จนสุดกำลังที่ข้าพเจ้าทั้งปวงจะป้องกันได้ ”

จากพระราชปณิธานดังกล่าว จึงไม่เป็นที่น่าประหลาดใจที่สิ้นเกล้าพระพุทธเจ้าหลวงจะทรงเป็นพระมหากษัตริย์อันเป็นที่รัก เทิดทูน บูชาในดวงใจของอาณาประชาราษฎร์ทั่วทั้งแผ่นดินมาโดยตลอด

ในปีพุทธศักราช ๒๔๕๐ อันเป็นเวลากว่า ๔๐ ปีที่สิ้นเกล้าพระพุทธเจ้าหลวงทรงเป็นกษัตริย์ปกครองประเทศ บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่อาณาประชาราษฎร์ทั่วทั้งเขตแดน นับเป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่ครองราชย์ยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในประวัติศาสตร์ไทย จึงโปรดที่จะให้มีพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลถวายแด่พระพระมหากษัตริย์ยาธิราชเจ้า และสมโภชสิริราชสมบัติใน

มหามงคลสมัยที่พระองค์ทรงครองแผ่นดินสยามมายาวนานกว่ากษัตริย์ทุกพระองค์ จึงทรงขอให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสได้คิดชื่อของงานพระราชกุศล และพระราชพิธีที่ยังไม่เคยมีมาก่อน เพื่อใช้เป็นชื่อพระราชพิธีครองสิริราชสมบัติ ๔๐ ปี ท้ายที่สุดสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ชื่อพระราชพิธีถวายว่า “พระราชกุศลรัชมงคล” สำหรับใช้เป็นพระราชพิธีในวโรกาสที่สิ้นเกล้าพระพุทธเจ้าหลวงทรงครองราชย์เท่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ และชื่อ “พระราชพิธีรัชมงคลภิเษก” สำหรับใช้เป็นพระราชพิธีในวโรกาสที่ครองราชย์ยืนนานกว่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ และพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังทรงมีกระแสพระราชดำริเกี่ยวกับพระราชพิธีในครั้งนั้นว่า

“ ในรัตนโกสินทรศก ๑๒๖ นี้ ปีในรัชกาลครบ ๑๕ ปี อย่างขึ้นปีที่ ๔๐ เสมอด้วยรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ซึ่งได้เฉลิมถวัลย์ราชสมบัติยืนนานกว่าพระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์ในสยามประเทศ สมควรที่จะขึ้นไปทำกุศลสักการบูชาพระเจ้าแผ่นดิน ได้ถวัลย์ราชในกรุงเก่าเป็นการพิเศษครั้งหนึ่ง ”

ต่อมาได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันในชั้นเสนาบดี ขุนนาง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ โดยมีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เป็นองค์ประธาน และได้มีความเห็นพร้อมกับคณะกรรมการว่า

“ การสมโภชเช่นเมื่อเสด็จกลับจากยุโรปคราวแรกเป็นต้นก็ดี และการฉลองเช่นเมื่อกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ ๑๐๐ ปีเป็นต้นก็ดี ได้ทำมาในรัชกาลที่ ๕ แล้วหลายอย่าง แต่ล้วนเป็นการที่รัฐบาลหรือนุคคลต่างจำพวกช่วยกันทำแทบทั้งนั้น งานฉลองราชสมบัติรัชมงคลพึงประสบได้ยากยิ่งนัก ควรให้คิดกับงานแต่ก่อนๆ เห็นควรถือเหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ปกครองทำนุบำรุงประเทศและประชาชนชาวสยามให้เจริญรุ่งเรืองและไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน เป็นสุขสำราญมาช้านานกว่าพระมหากษัตริย์แต่ปางก่อน ชื่อนี้เป็นหลักชักชวนชาวสยามทุกชาติทุกภาษาทั่วพระราชอาณาเขตให้บริจาครทรัพย์ตามกำลัง รวบรวมเงินมูลเกล้าๆ ถวายเป็นของชาวสยามรายตัวทั่วหน้าพร้อมใจกันสนองพระเดชพระคุณอย่างที่เราเรียกกันเป็นสามัญว่า “ทำขวัญ” แล้วแต่จะทรงใช้สอยเงินนั้นตามพระราชหฤทัย ”

การดำเนินการเรียไรเงินจึงได้เชิญชวนให้ประชาชนร่วมกันแสดงความจงรักภักดี เพื่อเป็นการ “เฉลิมพระขวัญ” โดยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงรับเป็นประธานเรียไร โดยเกณฑ์ในการบอกบุญนั้นให้เป็นไปตามที่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงกำชับไว้ คือ การบริจาค่นั้นให้เป็นไปโดยสมัครใจ และให้บอกทั้งเหตุผลและการทำบุญให้รู้ทั่วทุกตัวคน

จากการประชุมปรึกษากันนั้น เสนาบดีบางคนได้มีความเห็นเสนอว่า ควรจะให้มีการสร้างสิ่งซึ่งเป็นอนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติด้วยสัก ๑ สิ่ง ซึ่งข้อเสนอที่ได้มีการตกลงดังกล่าวนี้ ควรจะรอไว้ลงมติต่อเมื่อรู้ยอดเงินเรียไรเฉลิมพระขวัญก่อน การเฉลิมพระขวัญในครั้งนั้นจึงเป็นการรวบรวมเงินเรียไรเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายใช้สอยตามพระราชอัธยาศัย เนื่องจากยังไม่มีการลงมติว่าจะให้มีการสร้างสิ่งใด ประกอบกับในขณะนั้นเป็นเวลาที่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสยุโรป และได้มีข่าวโทรเลขแจ้งมาว่าสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพระราชวังแวร์ซายส์ ประเทศฝรั่งเศส และสนพระทัยพระบรมรูปพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่กำลังทรงม้า ซึ่งตั้งอยู่หน้าลานพระราชวัง และมีพระราชปรารภซึ่งปรากฏในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพความว่า

“...ถ้ามีพระบรมรูปของพระองค์ทรงม้าตั้งไว้ในสนามที่ถนนราชดำเนินต่อกับบริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคม จะเป็นสง่างามดีเหมือนเช่นเขามีกันตามประเทศต่าง ๆ ในยุโรป สิบราคาสร้างพระบรมรูปเช่นนั้นว่าราว ๒๐๐,๐๐๐ บาท...”

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร จึงนำพระราชปรารภดังกล่าวเข้าที่ประชุมเสนาบดี และได้มีมติให้สร้างพระบรมรูปทรงม้าตามพระราชปรารภ คณะกรรมการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก โดยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เป็นองค์ประธาน จึงมีการปรึกษาและสรุปว่าจะทูลขอพระบรมราชานุญาตเรียไรเงินต่อสาธารณะ เพื่อช่วยกันแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายเรียกว่าบริจาคเงินเฉลิมพระขวัญ ซึ่งมีการประกาศเชิญชวนพระบรมวงศานุวงศ์ และประชาชนร่วมกันฉลองพระเดชพระคุณ เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ ปรากฏว่าการเรียไรนั้นได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี มียอดเงินจำนวนมากถึง ๑ ล้าน ๒ แสนบาท ในขณะที่ราคาค่าช่างหล่อพระบรมรูปทรงม้า คือ ๒ แสนบาท คณะกรรมการฯ จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินทั้งหมด

การจัดสร้างพระบรมรูปทรงม้านั้น ได้ดำเนินการปั้นและหล่อขึ้นที่โรงหล่อในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยเป็นพระบรมรูปที่หล่อด้วยโลหะเนื้อสำริด ที่มีความแข็งแรงและยืดหยุ่นในตัว ซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้เสด็จพระราชดำเนินตรวจโรงหล่อ และทรงประทับเป็นแบบให้แก่ช่างด้วยพระองค์เอง กระทั่งการจัดสร้างได้แล้วเสร็จลงในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ คณะกรรมการฯ จึงทูลขอพระบรมราชวินิจฉัยพระราชทานพระบรมรูปทรงม้า เป็นอนุสรณ์ในงานรัชมังคลาภิเษกที่จะจัดขึ้น และมีกำหนดพิธีสมโภชพระบรมรูปทรงม้าในวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ซึ่งในงานพระราชพิธี สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้มีพระราชดำรัสตอบขอบใจประชาชนที่ได้ร่วมแรงร่วมใจจัดงานถวายฉลองสิริราชสมบัติอย่างเป็นทางการเป็นที่พอพระทัยว่า

“ เราขอแสดงความขอบใจท่านทั้งหลาย พร้อมกันกับพระบรมวงศานุวงศ์ ทั้งอาณาประชาราษฎร์ของเรา ในการที่ได้ยกย่องให้เกิดดิฉันยิ่งใหญ่แก่ตัวเราแต่เวลายังมีชีวิต จะเป็นที่ตั้งแห่งความพอใจของเราอยู่เป็นนิรันดร์

บัดนี้ เรามีความยินดีรับคำเชื้อเชิญของท่านทั้งหลายแล้วและจะได้เปิดถาวรอนุสาวรีย์ อันเป็นเครื่องหมายแห่งความสโมสรสามัคคีของชาติ ชาวสยาม ขอให้ตั้งอยู่เป็นเครื่องหมายนำใจของชาติอันใหญ่ อันจะมีสืบไปทุกชั่วทุกชั้นในภายหน้า ”

สำหรับเงินเฉลิมพระขวัญที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปทรงม้าอีกประมาณเกือบ ๑ ล้านบาท ก็ได้มีการนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายตามมติเดิม ซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมีพระราชดำริว่าจะนำเงินนั้นไปใช้ประการใดเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อสนองคุณความกตัญญูคุณเวทิตที่มีต่อพระองค์นั้น ทว่ายังไม่ทันตกลงว่าจะนำเงินจำนวนนั้นไปทำประโยชน์ประการใด สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้เสด็จสวรรคตลงเสียก่อน เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ หลังจากพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกได้เพียง ๒ ปี ยังความยังความเศร้าโศกเสียใจมายังอาณาประชาราษฎร์เป็นยิ่งนัก

หลังจากสิ้นรัชกาลสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงแล้ว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ เป็น “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” สืบต่อจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ และทรงสานต่อพระราชปณิธานสืบต่อจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ โดยเฉพาะด้านการศึกษา ที่มีพระราชดำริที่จะจัดการแก้ไขการดำเนินงานของโรงเรียนมหาดเล็กให้เหมาะสมแก่ยุคสมัยมากยิ่งขึ้น จึงได้ปรึกษากับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิษณุโลกประชานาถ ทรงมีพระดำริว่าควรนำเงินที่เหลือจากการที่ราษฎรเรียไรสร้างพระบรมรูปทรงม้ามาขยายกิจการของโรงเรียนมหาดเล็กให้กว้างขวางขึ้น จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นเป็น “โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” รวมทั้งได้พระราชทานเงินที่คงเหลือจากการที่ราษฎรเข้าเรียไรกันสร้างพระบรมรูปทรงม้า จำนวน ๘๘๒,๖๒๗.๔๗ บาท เพื่อเป็นทุนก่อสร้างโรงเรียนในขั้นแรก ซึ่งโรงเรียนฯ ที่ตั้งในครั้งนั้น เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าเป็นการเตรียมการในเบื้องต้นเพื่อจะจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยสำหรับเป็นหลักพระนครสืบไปในอนาคต

ในปีพุทธศักราช ๒๔๕๘ กิจการของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ เจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ พระยาศรีธรรมศกคิมนตรี เสนบดีกระทรวงธรรมการในขณะนั้นได้เข้าเฝ้าฯ ทูลเรียนพระราชปฏิบัติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีพระราชดำรัสถามว่า “ถึงเวลาที่เราจะตั้งมหาวิทยาลัยสมัยใหม่กับเขาได้บ้างหรือยัง” เมื่อคัดสินพระราชหฤทัยได้แล้ว หลังงานเฉลิมพระชนมพรรษาพุทธศักราช ๒๔๕๘ เพียง ๒ วัน คือ วันที่ ๓ มกราคม ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาฤกษ์อาคารบัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ และมีพระราชดำรัสรับสั่งชัดเจนว่า อาคารที่สร้างใหม่นี้จะได้ใช้เป็นที่ทำการของมหาวิทยาลัยที่จะตั้งขึ้นในอนาคต

หลังจากทรงวางศิลาฤกษ์ได้ปีเศษ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีประกาศ พระบรมราชโองการประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่วันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๘ เป็นต้นไป โดยมีความตอนหนึ่งในประกาศว่า

“...ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่าโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้น และได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินที่เหลือจากการเรียไรสร้างอนุสาวรีย์ ปิยมหาราชเป็นเงินทุนของโรงเรียน...

บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นสมควรจะขยายการศึกษาในโรงเรียนนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น...จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นมหาวิทยาลัย พระราชทานนามว่า “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” เพื่อเป็นอนุสาวรีย์สมพระเกียรติแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง...”

บัดนี้ ได้ครบรอบ ๑๐๐ ปีแห่งการประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระปิยมหาราชถวายเป็นอนุสาวรีย์อันเป็นเครื่องเตือนใจถึงความรักและสามัคคีที่คนในชาติมีร่วมกัน ในวโรกาสมหามงคลแห่งรัชกาลในพระราชพิธี “รัชมิ่งคลาภิเษก” ยังผลให้เกิดอนุกรมการอย่างมหาศาลต่อสังคมไทย ในเวลาต่อมา นำไปสู่การสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยใช้ยอดเงินบริจาคที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปทรงม้าในครั้งนั้น และประดิษฐานขึ้นเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่เป็นเสาหลักแห่งแผ่นดินในเวลาต่อมา อันเป็นอนุสาวรีย์สมพระเกียรติแห่งสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ที่มีนามว่า “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” สืบไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อเอกสารประกอบการเขียน

งานรำลึกครบรอบ ๑๐๐ ปี พระบรมรูปทรงม้า. กรุงเทพฯ : มุลนิธิโทรทัศน์เฉลิมพระเกียรติผ่าน
ดาวเทียม. ๒๕๕๑.

ปิยนาด บุนนาค. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ถึง
“เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม” พ.ศ.๒๕๑๖. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กวีคมอร์นิ่ง, ๒๕๔๖.

_____. รัชกาลที่ ๕ กับการปฏิรูปเมืองสยาม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กวีคมอร์นิ่ง, ๒๕๔๘.

_____. พระบรมรูปทรงม้า ๑๐๐ ปี พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บันทึกสยาม, ๒๕๕๑.

หนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับปียมหาราชานุสรณ์ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๘. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษร
สัมพันธ์ (๑๘๘๗) จำกัด, ๒๕๔๘.

_____. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๕๐.

_____. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๕๑.

๗๐ ปีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความ

“พระบรมรูปทรงม้า: ความสามัคคีของปวงประชา สู่การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”

“ความรัก” เป็นสิ่งที่ยิ่งงาม เต็มเปี่ยมด้วยพลัง พร้อมสร้างสรรค์สิ่งดีงามทั้งปวงให้บังเกิดขึ้น หากกล่าวถึงความรักและพลังอันยิ่งใหญ่ของปวงชนชาวไทยทั้งมวลที่มีต่อ “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ล้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ แล้วนั้น นับได้ว่ามีมากมาย และยิ่งใหญ่เหนือคำพรรณนา ด้วยประชาชนต่างเทิดพระสมัญญานามของพระองค์ว่า “สมเด็จพระปิยมหาราช” ซึ่งหมายถึง “พระราชผู้ทรงเป็นที่รักยิ่ง” トラบจนทุกวันนี้ความรักและความผูกพันที่มีต่อพระองค์ท่านนั้นยังไม่เลือนหายไปจากจิตใจของปวงประชา สิ่งหนึ่งซึ่งเป็นสัญลักษณ์อันปรากฏประจักษ์ชัด แทนความจงรักภักดี ความเทิดทูน นั่นคือ “พระบรมรูปทรงม้า” ซึ่งประดิษฐาน ตั้งตระหง่าน ผ่านกาลเวลายานับศตวรรษ สร้างขึ้นจากความร่วมใจกันของประชาชนทั้งหลาย โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นศูนย์แห่งจิตใจและเป็นสิ่งสักการบูชาแด่พระองค์ท่านผู้ทรงประคองตั้งเทพผู้ทรงปกปักษ์รักษาและรังสรรค์แผ่นดินไทยให้เจริญก้าวหน้า ชาวประชาอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขบนแผ่นดินธรรม แผ่นดินทองตราบจนทุกวันนี้

“สมเด็จพระปิยมหาราช” พระสมัญญานามแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งปวงชนชาวไทยเรียกขานด้วยความรักและเทิดทูนยิ่ง พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เนื่องด้วยเป็นที่ประจักษ์ว่า เมื่อครั้งยังเล็งถึงฉวไลยราชสมบัตินั้น พระองค์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ อันก่อเกิดคุณประโยชน์เป็นอนงอนันต์ต่อแผ่นดิน อาทิ ด้านการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านกฎหมายและการศาล ด้านเศรษฐกิจและการคลัง ด้านการต่างประเทศ ด้านการทหาร ด้านการศึกษา การคมนาคม และการสื่อสาร การสาธารณสุขและสาธาณสุข ด้านวรรณกรรมและศิลปกรรม ด้านการศาสนา และสิ่งสำคัญยิ่งที่คนไทยมิอาจลืมเลือน และถือได้เป็นพระมหากษัตริย์องค์อย่างสูงสุด นั่นคือ “การเลิกทาส” ทรงมีพระราชดำริว่า “การมีทาสเป็นเครื่องถ่วงความเจริญของบ้านเมือง” ในหลายครั้งหลายครา พระองค์ยังทรงช่วยให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคม สามารถทำให้ไทยดำรงความเป็นไทย ไม่เป็นทาสมาจนทุกวันนี้ นอกจากนี้พระองค์ยังมีพระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นคือ การเสด็จประพาสต้น เนื่องด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะสอดส่องดูแลทุกข์สุขของราษฎรอย่างใกล้ชิด พระราชกรณียกิจที่ยิ่งงามเหล่านี้ได้ประทับอยู่ในดวงใจของปวงชนชาวไทยเรื่อยมา ด้วยเหตุนี้พสกนิกรทั้งมวลจึงต่างเรียกขานพระองค์ด้วยความรักและความเทิดทูนว่า “สมเด็จพระปิยมหาราช”

สิ่งที่ปรากฏออกมาเป็นสัญลักษณ์แทนความจงรักภักดีและการรวมพลังกันครั้งยิ่งใหญ่ของปวงชนชาวไทยที่มีต่อสมเด็จพระปิยมหาราช นั่นคือ “พระบรมรูปทรงม้า” ซึ่งตั้งตระหง่านอยู่ ณ พระลาน หน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม อันแสดงถึงความองอาจ สง่างาม สมพระบารมีแห่งพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ทั้งยังเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความรักและเทิดทูนสูงสุดของพสกนิกร ไม่ว่าจะอยู่ถิ่นแดนแคว้นใด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย นับเนื่องยาวนานมาครบจนทุกวันนี้ หากกล่าวถึงความรักและความเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว ชาวไทยเรานั้นนับได้ว่า มีการแสดงออกถึงความเคารพรักอย่างสูงยิ่งและคงไม่ยิ่งหย่อนกว่าชาติใดๆ ในโลก หากย้อนไปเมื่อครั้งอดีตนั้น การสร้างพระบรมรูปทรงม้าแห่งนี้มีเรื่องราวอันน่าจดจำ และน่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง “พระบรมรูปทรงม้า” นั้น เป็นพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่ประชาชนทั้งประเทศ พร้อมใจกันสร้างถวายในรัชกาลของพระองค์ขณะยังดำรงพระชนม์อยู่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ ถือเป็นความมหัศจรรย์อย่างยิ่งประการหนึ่ง พระบรมรูปทรงม้าได้สร้างขึ้น โดยนำแบบอย่างมาจากพระบรมรูปของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๕๐ ครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เสด็จไปทอดพระเนตรพระราชวังแวร์ซาย ประเทศฝรั่งเศส และสนพระราชมหุทัยพระรูปพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงม้า หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ลานข้างพระราชวัง ทรงปรารภว่า “ถ้ามีพระบรมรูปทรงม้าของพระองค์ตั้งไว้ในสนามที่ถนนราชดำเนินเชื่อมกับพระที่นั่งอนันตสมาคมคงจะสง่างามดี เหมือนเช่นที่มักมีกันตามประเทศต่างๆ ในยุโรป” ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงเสด็จประทับให้ช่างปั้นชาวฝรั่งเศสปั้นขึ้น เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ หลังจากพระบรมรูปสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ได้ส่งเข้ามาถึงกรุงเทพฯ ในวันพุธที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๑ อันเป็นเวลาพอดีกับงานพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวชิรสมมติ ครบ ๔๐ ปี

การสร้าง “พระบรมรูปทรงม้า” นั้น สืบเนื่องมาจาก ๒ กรณีประกอบกัน คือ กรณีที่ ๑ เวลานั้นพระองค์ทรงคิดแผนผังสนามขนาดใหญ่เพื่อเชื่อมถนนราชดำเนินที่สร้างเสร็จแล้วกับพระที่นั่งอนันตสมาคมที่กำลังสร้าง กรณีที่ ๒ อีกปีเศษจะถึงอภิถัมภ์มณฑล ซึ่งพระองค์จะทรงครองราชย์ยืนนานยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในประวัติศาสตร์ไทยในขณะนั้น จึงควรมีการสมโภชเป็นงานใหญ่ และได้ดำรัสสั่งให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ต่อมาคือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร เป็นประธานในการจัดงานสมโภช เนื่องจากพระองค์ยังทรงอยู่ระหว่างการเสด็จประพาสยุโรป โดยใช้ชื่อการจัดงานครั้งนี้ว่า “พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก”

“พระบรมรูปทรงม้า” อนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติ ได้สร้างขึ้นจากประชาชนชาวไทยทั่วประเทศร่วมกันบริจาคทรัพย์ทุกเล้าๆ ถวายเป็นเงินเฉลิมพระขวัญ เพื่อสร้างพระบรมรูปทรงม้า ความพร้อมใจกันเป็นหนึ่งนี้ นับตั้งแต่พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านายชั้นสูง ข้าราชการ เรื่อยมา จนกระทั่งประชาชนทั่วไป อันแสดงถึงความรักของปวงประชาที่ต้องการเทิดทูนพระองค์อย่างสูงยิ่ง และยังเป็นเครื่องแสดงถึงความสมัครสมานสามัคคีของปวงชนชาวไทย ความสำเร็จที่เกิดขึ้นนี้ได้เป็นที่กล่าวขาน และเลื่องลือถึงพระเกียรติคุณ ครั้นต่อมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสตอบ คำถวายพระบรมรูปทรงม้า ในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ณ พลับพลาหน้าพระลาน เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ความตอนหนึ่งว่า “การซึ่งท่านทั้งหลายได้พร้อมใจกันสร้างรูปเราขึ้นไว้ในครั้งนี้ ก็นับว่าเป็นดาวรมินิมิตอันดีในความพร้อมเพียงของชาติ อันเกิดขึ้นในใจท่านทั้งหลาย แลแสดงเป็นพยานความเชื่อถือไว้วางใจใน เจ้าแผ่นดินและรัฐบาลของตน อันเป็นเหตุจะให้เกิดมรรผลเพื่อความผาสุกสำเร็จแก่ชาติของเราใน ภายหน้า...”

ตราบนทุกวันนี้ “พระบรมรูปทรงม้า” ได้กลายเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจให้รำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของประชาชนทุกหมู่เหล่า รวมถึงใช้ในพิธีและโอกาสสำคัญต่างๆ สำหรับประชาชนแล้ว ได้ถือเป็นสถานแสดงความจริงรักภักดี โดยเฉพาะวันปิยมหาราช ประชาชนได้ไปถวายบังคมและวางพวงมาลา อันแสดงถึงความเคารพรักอันยิ่งใหญ่ และถึงแม้ไม่ใช่วันปิยมหาราชก็ตาม ยังมีประชาชนจำนวนมากพากันไปสักการบูชาที่ลานพระบรมรูปทรงม้าอยู่เสมอ โดยเฉพาะในวันอังคาร ซึ่งตรงกับวันพระราชสมภพของพระองค์ สิ่งที่นิยมใช้สักการบูชา คือ ดอกกุหลาบสีชมพู เนื่องจากมีความเชื่อว่า ดอกกุหลาบมีความงามและมีหนามแหลมคม หมายถึง คืออำนาจหากนำมาบูชาจะทำให้ผู้บูชา มีอำนาจ และสีชมพูยังเป็นสีของวันอังคารซึ่งเป็นวันพระราชสมภพ นอกจากนี้ ประชาชนบางส่วนยังนิยมจัดเป็น โต๊ะบูชา ส่วนใหญ่ประกอบด้วย บายศรี หมากพลู สตางค์ น้ำมันต์ เจึงเทียน กระจ่างรูป ซึ่งถือเป็นการจัดอย่างบูชา “เทพ” ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเปรียบพระองค์เสมือนดังเทพที่ปกป้องรักษาประเทศชาติ และราษฎรให้อยู่รอดปลอดภัย และเจริญก้าวหน้ามาโดยตลอด นอกจากนี้ลานพระบรมรูปทรงม้ายังใช้ในการประกอบพิธีสำคัญต่างๆ อาทิ งานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จออกสืบทอดพระที่นังอนันตสมาคม พร้อมกันนี้ พสกนิกรได้พร้อมใจกันใส่เสื้อสีเหลืองที่มีตราสัญลักษณ์เฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และได้นำธงชาติ รวมทั้งธงตราสัญลักษณ์เฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปีมาโบกสะบัดตลอดเวลา พร้อมใจเปล่งเสียง “ทรงพระเจริญ” ถึกก้อง นอกจากนี้ยังมีพิธีสำคัญคือพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ ซึ่งได้จัดขึ้นในวโรกาสวันเฉลิมพระ

ชนมพรรษาฯ เป็นประจำทุกปี อันแสดงถึงความเข้มแข็ง ความพร้อมเพรียง ความจงรักภักดีที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

“พระบรมรูปทรงม้า” ซึ่งสร้างจากพลังแห่งความจงรักภักดีและพลังแห่งความสามัคคีของประชาชนทั้งหลายในครั้งนั้น ยังได้ก่อเกิดคุณูปการยิ่งถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาของไทย นั่นคือนำไปสู่การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของไทย เนื่องจากเงินเฉลิมพระขวัญที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปทรงม้าอีกประมาณเกือบ ๑ ล้านบาทนั้น ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายตามมติเดิม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชดำริว่า “จะเอาเงินนั้นใช้สถาปนาการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เกิดประโยชน์แก่ชาวสยาม” แต่ยังไม่ทันตกลงว่าจัดการอย่างไร สมเด็จพระปิยมหาราชได้สวรรคตเสียก่อน ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้สนองคุณความกตัญญูกตเวทิต์ที่มีต่อพระราชบิดา ด้วยการนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายตามมติเดิม กล่าวคือ เมื่อครั้งสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงมีพระชนมอยู่นั้น พระองค์ทรงให้ความสำคัญต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก ดังทรงเคยมีพระราชดำรัสในปีพ.ศ. ๒๔๒๗ ตอนหนึ่งว่า “เจ้านายราชตระกูล ตั้งแต่ลูกฉันเป็นต้น ไปตลอดจนราษฎรที่ต่ำที่สุด จะให้ได้มีโอกาสเล่าเรียนเสมอกัน ไม่ว่าเจ้า ว่าขุนนาง ว่าไพร่ เพราะฉะนั้น จึงขอบอกได้ว่าการเล่าเรียนในบ้านเมืองเรา นี้ จะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันอุตสาหะจัดขึ้นให้เจริญจงได้” ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงดำเนินการตามพระราชประสงค์ของพระบรมชนกนาถ โปรดเกล้าฯ ให้ใช้เงินเฉลิมพระขวัญที่ยังเหลืออยู่ขยายโรงเรียนพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้กว้างขวาง คือ ไม่เฉพาะสำหรับผู้ที่จะเล่าเรียนเพื่อรับราชการเท่านั้น แต่จะรับผู้ซึ่งประสงค์จะศึกษาขั้นสูงให้เข้าเรียนได้ทั่วถึงกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย ในวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ เพื่อเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์เฉลิมพระเกียรติแห่งสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงให้เจริญก้าวหน้ากว้างขวางแผ่ไพศาลและมีรัฐเสียมสูญ

“จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ได้ถือกำเนิดขึ้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยทรงมีจุดมุ่งหมายให้เป็นพระบรมราชานุสาวรีย์ที่ยิ่งใหญ่และถาวรในสมเด็จพระบรมชนกาธิราช พระองค์ได้พระราชทานเงินทุนที่เหลือจากการที่ราษฎรได้เรียไรเพื่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบรมรูปทรงม้าจำนวนเก้าแสนกว่าบาท ให้ใช้เพื่อสร้างอาคารเรียนและเป็นตึกบัญชาการบนที่ดินของพระคลังข้างที่ อำเภอปทุมวัน และเงินที่เหลือจากการสร้างก็ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาติให้ใช้เพื่อกิจการของโรงเรียน ในวันที่พระองค์เสด็จวางศิลาฤกษ์อาคารเรียนหลังแรก ทรงมีพระราชดำรัสแก่ผู้มาเฝ้ารับเสด็จ ณ ที่นั้น ตอนหนึ่ง มีความว่า “...ตัวเรา เป็นรัชทายาท จึงรู้สึกเป็นหน้าที่อันหนึ่งที่จะต้องทำการนั้นให้สำเร็จตามพระราช

ประ สงค์ โดยรู้ว่าเมื่อได้ทำสำเร็จแล้วจะเป็นเครื่องเพิ่มพูนพระเกียรติยศ เป็นราชานุสาวรีย์ เป็นที่คำนึงถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชของชาติไทยเรา เป็นการสมควรยิ่งนักที่จะสร้างพระราชานุสาวรีย์อันใหญ่และถาวรเช่นนี้ ทั้งจะได้เป็นเครื่องที่จะทำให้บังเกิดประโยชน์แก่ชาติไทยไม่มีเวลาเสื่อมสูญด้วย เรามีความยินดีที่ได้เห็นการดำเนินล่วงมาได้มากแล้ว ในบัดนี้เราได้วางศิลาฤกษ์ด้วยความหวังที่แลเห็นความคืบงามในอนาคตกาลแห่งมหาวิทยาลัยนี้...”

“จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” จึงถือกำเนิดขึ้นจากพระราชปณิธาน พระเมตตาบารมีและพระปรีชาญาณในสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าสองพระองค์ คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเล็งเห็นประโยชน์สำคัญของการศึกษา และโปรดให้สถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นสำหรับเป็นแหล่งรวบรวมและถ่ายทอดสรรพวิชาความรู้ต่างๆ เพื่ออำนวยประโยชน์แก่แผ่นดิน ดังพระราชดำรัสในพิธีวางศิลาฤกษ์ พ.ศ. ๒๔๔๘ ว่า “วันนี้เรายินดีที่ได้รับอัญเชิญให้มาวางศิลาฤกษ์ สำหรับมหาวิทยาลัยนี้ เพราะเป็นกิจอันหนึ่งซึ่งเราปรารถนาอยู่นานแล้ว ที่จะยังการให้เป็นผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงพระราชปรารธนามานานแล้ว ในเรื่องที่จะให้มีมหาวิทยาลัยขึ้นสำหรับเป็นสถานอุดมศึกษาของชาวสยาม แต่ในรัชสมัยของพระองค์ยังมีเหตุขัดข้อง ซึ่งการนี้จะดำเนินไปไม่ได้ตลอดตลอดไปจริง ตัวเราเป็นรัชทายาทจึงรู้สึกเป็นหน้าที่อันหนึ่งที่จะต้องทำกรณนั้นให้สำเร็จตามพระราชประสงค์ โดยรู้ว่าเมื่อได้ทำสำเร็จแล้ว จะเป็นเครื่องเพิ่มพูนพระเกียรติยศ เป็นราชานุสาวรีย์เป็นที่คำนึงถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชของชาติไทยเรา เป็นการสมควรยิ่งนักที่จะสร้างพระราชานุสาวรีย์อันใหญ่และถาวรเช่นนี้ ทั้งจะได้เป็นเครื่องที่จะทำให้บังเกิดประโยชน์แก่ชาติไทยไม่มีเวลาเสื่อมสูญด้วย เรามีความยินดีที่ได้เห็นการดำเนินล่วงมาได้มากแล้วในบัดนี้เราได้วางศิลาฤกษ์ด้วยความหวังที่แลเห็นความคืบงามในอนาคตกาลแห่งมหาวิทยาลัยนี้ ส่วนการที่ดำเนินไปได้จนเป็นรูปถึงเพียงนี้แล้ว ก็ต้องอาศัยความอดสาหะแห่งบรรดาผู้มีหน้าที่เป็นครูอาจารย์สั่งสอนในโรงเรียนนี้ ของกรรมการที่ได้รับมอบหน้าที่ไปจากเราให้มีเป็นผู้ดำเนินการโรงเรียน จึงได้รับความชอบใจจากเราแล้ว และขอให้แสดงความชอบใจของเรานี้แก่ครูอาจารย์ทั้งหลายที่พยายามทำการตามหน้าที่อย่างสามารถด้วย ขอจงมีความเจริญสิริสวัสดิพิพัฒนามงคลทั่วกัน ความมุ่งหมายและกิจการซึ่งต่างก็ตั้งหน้าพยายาม เพื่อให้เป็นความดีความงามแก่มหาวิทยาลัยในเบื้องหน้านั้น ก็ขอให้ได้ผลสำเร็จสมปรารถนาโดยเร็วเทอญฯ”

“พระแก้ว” ศิราภรณ์อันสูงค่า คู่พระบุญญาแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า อยู่หัว พระแก้วจึงเป็นสัญลักษณ์มงคลยิ่งที่ชาวจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยภูมิใจ และชาวซึ่งใน พระมหากษัตริย์คุณ “พระนามจุฬาลงกรณ์ สุนามจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ได้กลายเป็นความ ผูกพันยิ่งใหญ่เหนือใจชาวจุฬาฯ อีกทั้งด้วยพระกรุณาธิคุณแห่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว ผู้พระราชทานกำเนิดมหาวิทยาลัยแห่งนี้ นอกจากนี้แล้วจุฬาลงกรณ์จึงถือกำเนิดจาก ความร่วมมือและพลังของประชาชนทั้งมวล ชาวจุฬาลงกรณ์จึงพึงเป็นบัณฑิตที่ทรงคุณค่า เป็นผู้ ทรงทรงความรู้ เปี่ยมด้วยคุณธรรม ก้าวไปคอบแทนประชาชน สังคมและประเทศชาติ จวบจน ทุกวันนี้

นับเป็นเวลา ๕ ทศวรรษแห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า บัณฑิตที่จบการศึกษาจากรั้วจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้ได้ไปคอบแทนสังคม ไปสร้างคุณูปการ มากมายให้บังเกิดขึ้น ในสาขาวิชาชีพต่างๆ ในแวดวงที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านการแพทย์ และการสาธารณสุข ด้านรัฐศาสตร์ ด้านกฎหมาย ด้านองค์การสื่อสารมวลชนต่างๆ ด้านการ ต่างประเทศ ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านศิลปกรรมแขนงต่างๆ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดย สร้างชื่อเสียง และนำพาความเจริญสู่ประเทศชาติ ประกาศนามจุฬาลงกรณ์ให้เลื่องลือ ประกาศ เกียรติภูมิแห่งจุฬาลงกรณ์ ให้ขจรกระจายไปไกล สร้างสังคมที่งดงาม เปรียบเสมือนดั่งดิน จามจรี ดินไม้ประจำสถาบัน ที่มีลำต้นสูงใหญ่ ออกดอกสีชมพูงดงามสะพรั่ง แผ่กิ่งก้านสาขา และสร้างความร่วมเย็น

จวบจนวันนี้ นับเป็นเวลาหนึ่งศตวรรษ เรื่องราวของความจงรักภักดีและพลังสามัคคี ของปวงชนชาวไทย ไม่ว่าจะอยู่ ณ แห่งหนตำบลใด ที่ได้ร่วมใจบริจาคเงินเฉลิมพระขวัญจน นำไปสู่การสร้างพระบรมรูปทรงม้าที่ยิ่งใหญ่ แสดงถึงความองอาจ สง่างาม สมพระบารมีแห่ง พระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ และยังคงกำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสถานศึกษาอันทรงเกียรติซึ่ง ประสิทธิ์วิชาให้ลูกหลานเยาวชนไทยนับรุ่นแล้วรุ่นเล่า เพื่อให้ก้าวไปสรรค์สร้างประเทศไทยใน วันข้างหน้า เรื่องราวอันน่าประทับใจเหล่านี้ได้กล่าวขานต่อกันมา เป็นเรื่องราวอันน่าจดจำซึ่งได้ เกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินไทยในห้วงเวลา 1 ศตวรรษที่ผ่านมา

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ด้วยพลังแห่งความรักและศรัทธาก่อเกิดเป็นอนุภาพที่ยิ่งใหญ่ และประกอบกับพระมหากษัตริย์คุณที่แผ่ไพศาลได้สรรค์สร้างสิ่งมหัศจรรย์ให้บังเกิดขึ้น แม้ว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ได้ผ่านมายาวนานแล้วก็ตาม แต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างสรรค์สิ่ง ดิग्งามและเป็นแนวทางส่องสว่างไปในอนาคต หากวันนี้ เพียงเราคนไทยรวมพลังรัก สามัคคีและ ความภักดีให้เป็นหนึ่งเดียวแล้ว ย่อมจักมีพลังและรังสรรค์สิ่งดิग्งาม ความเจริญรุดและคุณูปการ ทั้งปวงให้แก่ผืนแผ่นดินไทยของเราในภายภาคหน้า

ประพันธ์โดย
นางสาววิลาสินี พิบูลย์เศรษฐ์
รหัสนิสิต 4981143324
นิสิตปริญญาโท
ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่อยู่
99/48 ซ.9 ก. หมู่บ้านนักกีฬาแหลมทอง
ถ.กรุงเทพมหานคร แขวงสะพานสูง เขตสะพานสูง
กรุงเทพฯ 10250



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

- เดือนฉาย เอกศาสตร์. 23 ตุลาคม พระบรมรูปทรงม้ารำลึก [online].2008.Available from:
<http://emuseum.treasury.go.th/upload/knowledge/23October.doc> [2009, January 11].
- ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [online].2009.Available from:
http://www.chula.ac.th/chula/th/about/brief_th.html [2009, January 13].
- พระเกี้ยว [online].2009.Available from:
http://www.chula.ac.th/chula/th/about/phrakeow_th.html [2009, January 13].
- พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระปิยมหาราชและสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า
 [online].2009.Available from: http://www.chula.ac.th/chula/th/about/monument_th.html
 [2009, January 13].
- พระบรมรูปทรงม้า [online].2009.Available from: <http://th.wikipedia.org>
 [2009, January 11].
- พระบรมรูปทรงม้ารำลึก 1 ศตวรรษ [online].2008.Available from:
<http://social.eduzones.com/jipatar/12406> [2009, January 15].
- พระราชกรณียกิจ [online].2009.Available from: <http://www.thainame.net/abc/bing/page2.htm>
 [2009, January 19].
- พระราชดำรัสในพิธีวางศิลาฤกษ์ [online].2009.Available from:
http://www.chula.ac.th/chula/th/about/stone_th.html [2009, January 13].
- พลาดิษฐ์ สิทธิชัยกิจ. พระบรมรูปทรงม้า. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บัณฑิตสยาม, 2551.
- อมรรัตน์ เทพกำปนาท. พระบรมรูปทรงม้า: พระบรมราชานุสาวรีย์แห่งความจงรักภักดีของ
 พสกนิกรไทย [online].2006.Available from:
<http://www.culture.go.th/study.php?&YY=2549&MM=10&DD> [2009, January 11].

พระบรมรูปทรงม้า:

ความสามัคคีของปวงประชา ผู้การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การพัฒนาประเทศครั้งสำคัญได้เป็นไปพร้อมกันแทบทุกด้าน เนื่องด้วยทรงมีพระบรมราโชบายที่จะให้ประเทศชาติพัฒนาเข้าสู่ยุคใหม่และมีความเจริญทัดเทียมนานาอารยประเทศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการอันทรงคุณค่ายิ่งต่อสยามประเทศ เช่น การปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ การดำเนินนโยบายทางการปกครอง เศรษฐกิจและการเมืองต่างประเทศด้วยพระอัจฉริยภาพ การขยายการศึกษาแบบสมัยใหม่ในระดับต่างๆ การพัฒนาด้านสาธารณสุข การสาธารณสุขไปไกล การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม รวมถึงทรงเปลี่ยนแปลงและยกเลิกประเพณีบางอย่างให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาในขณะนั้นอย่างไม่ขาดสาย ผลจากสายพระเนตรอันกว้างไกลนี้ส่งผลให้ประเทศสามารถพัฒนาผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆ และสามารถปรับตัวให้เป็นที่ยอมรับจากชาติมหาอำนาจได้

ภายหลังจากพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดูแลปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งปวงด้วยพระองค์เอง เกือบทั้งสิ้น ตั้งแต่ทรงแก้ไขเปลี่ยนแปลงการปกครองในส่วนกลาง จัดตั้งการปกครองระบบมณฑลเทศาภิบาล รวมศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองการปกครองไว้ที่องค์พระมหากษัตริย์ ต่อด้วยทรงทะนุบำรุงความเป็นอยู่ของประชาชนในพระราชอาณาจักร ทรงถือว่าราษฎรทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน และทรงเล็งเห็นถึงความแตกต่างทางสังคมของชนชั้นในสังคมไทย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติเพื่อยกเลิกการมีทาส และสามารถยกเลิกการมีทาสในราชอาณาจักรไทยอย่างถาวร อันแสดงถึงพระวิริยอุตสาหะในการจัดการ จนสมดังพระราชประสงค์โดยมิได้ทรงทอดทิ้ง ทำให้การเลิกทาสในประเทศไทยมิได้เสียเลือดเนื้อหรือเกิดความเคียดแค้นเนื่องจากการเลิกทาสในนานาประเทศ นอกจากนั้นยังทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุขในด้านความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านการศึกษา การแพทย์และการสาธารณสุข ความสงบสุขเรียบร้อยในพระราชอาณาจักร ทรงติดตามความเป็นไปของการพัฒนาด้วยพระองค์เองอย่างเอาพระราชหฤทัยใส่ โปรดการเสด็จปลอมพระองค์เป็นสามัญชนทอดพระเนตรความเป็นอยู่และทุกข์ร้อนของราษฎรอยู่เป็นนิตย์ พระราชกรณียกิจเหล่านี้ล้วนนำความก้าวหน้าพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ยังให้เกิดความเจริญอย่างรวดเร็ว ทำให้ภาพลักษณ์ของประเทศมิใช่บ้านป่าเมืองเถื่อนไว้วัฒนธรรม จนทำให้ต่างชาติต้องเข้ามาครอบครอง

พระราชกรณียกิจหนึ่งซึ่งมีส่วนทำให้สยามประเทศมีความเจริญขึ้นได้อย่างรวดเร็ว คือ การเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศต่างๆ ทั้งใกล้และไกลจากพระราชอาณาจักร โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะเจริญ

สัมพันธไมตรี และเรียนรู้การปกครองจากประเทศมหาอำนาจเหล่านั้น การเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศในทวีปยุโรปครั้งแรกจึงเกิดขึ้นในปีพ.ศ. ๒๔๔๐ ทรงใช้เวลาจนถึง ๕ เดือน ในขณะที่นั้นสยามมีปัญหาทางการเมืองกับฝรั่งเศส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผูกมิตรไมตรีกับประมุขของประเทศต่างๆ และทรงวางพระองค์อย่างเหมาะสม ส่งผลให้ความตึงเครียดจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองลดลง ทั้งยังเป็นการกระชับสัมพันธไมตรีระหว่างสยามกับประเทศในแถบยุโรปให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ด้วยความกล้าศึกในพระปรีชาสามารถทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากภัยคุกคามของการล่าอาณานิคม และผลสืบเนื่องที่สำคัญคือ ได้ทรงพบเห็นความเจริญในประเทศแถบยุโรป ซึ่งทรงนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้อย่างเหมาะสม ภายหลังจากเสด็จนิวัติพระนครแล้ว ทรงเร่งพัฒนาประเทศ เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตและเพื่อความสะดวกสบายของประชาชน รวมถึงพัฒนาภูมิทัศน์ของกรุงเทพฯ ให้สวยงามน่าอยู่เช่นบ้านเมืองในประเทศตะวันตก เช่น โครงการก่อสร้างพระราชวังหรือถนน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังสวนดุสิต ถนนราชดำเนิน ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร สี่ก๊กเสาชิงช้า สี่ก๊กพระยาศรี รวมถึงตึกแถวริมถนนที่ตัดกันนั้น

สิ่งหนึ่งที่เป็นพระราชประสงค์ส่วนพระองค์หลังจากการเสด็จพระราชดำเนินเยือนยุโรปในครั้งนั้น คือ ทรงมีพระราชปรารภว่าถ้ามีอนุสาวรีย์แบบยุโรปเป็นพระบรมรูปของพระองค์เองประดิษฐานอยู่ที่ลานหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งกำลังเริ่มก่อสร้างอยู่นั้น จะสร้างความงดงามให้กับพระที่นั่งองค์นี้เป็นอย่างมาก ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยและทรงยกย่องในความงดงามของศิลปกรรมตะวันตกเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะหาโอกาสหล่อรูปปั้นก่อสร้างเป็นซุ้มประตูสำหรับพระราชวังสวนดุสิต โดยประดิษฐานบนจุดตัดถนนที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น แต่เนื่องด้วยพระราชกรณียกิจจำนวนมากทำให้ไม่มีโอกาสอันสมควรที่จะสร้างรูปปั้นตามพระราชประสงค์ดังกล่าว ดังนั้นการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศในทวีปยุโรป ครั้งที่ ๒ เมื่อพ.ศ. ๒๔๕๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะหาโรงหล่อพระบรมรูปของพระองค์ไว้ตามพระราชประสงค์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าจรูญศักดิ์ กฤดากร อัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีสเป็นผู้สืบหาโรงหล่อ และเจ้าพระยาชมรมราชเป็นผู้ประสานงานหาสถานที่สำหรับประดิษฐานพระบรมรูปในพระนคร

ในเวลาไม่นานหลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกโรงหล่อของพี่น้องตระกูลซุสแฟร์ (SUSSE Frères Fondateurs) ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยกระบวนการหล่อพระบรมรูปจะต้องเริ่มต้นจากการปั้นพระบรมรูปตัวอย่างขนาดย่อม เพื่อเป็นแบบให้ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยก่อนที่จะใช้เป็นแบบจริง ประติมากรในครั้งนั้นคือ จอร์จ เฮอร์เนสต์ ซอลโล (Georges Ernest Saulo) ผู้มีชื่อเสียงทางด้านกรปั้นหล่อ เมื่อปั้นเสร็จแล้วจึงส่งไปขยายแบบเพื่อหล่อด้วยโลหะทองบรอนซ์หรือโลหะสัมฤทธิ์ องค์พระบรมรูปใหญ่กว่าพระองค์จริงเท่า

ครั้ง ทรงฉลองพระองค์เครื่องยศจอมพลทหารบก ประทับอยู่บนม้าทรง พระหัตถ์ขวาพาดอยู่บนหลังม้า ทรงถือคทาจอมทัพข้างสามเศียร มีกระบี่ห้อยอยู่ทางด้านซ้าย และพระหัตถ์ซ้ายทรงรั้งบังเหียน ม้าทรงอินนิงอยู่บนแท่นโลหะทองบรอนซ์หนา ๒๕ เซนติเมตร ประดิษฐานอยู่บนฐานหินอ่อน สูง ๖ เมตร กว้าง ๒ เมตรครึ่ง ยาว ๕ เมตร ที่ฐานของแท่นกว้าง ๑ เมตรครึ่ง ยาว ๖ เมตรครึ่ง มีโซ่ซึ่งล้อมรอบกว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๑ เมตร มูลค่าการก่อสร้าง ๔๕,๘๒๐ ฟรังก์ หรือประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงออกแบบและควบคุมการจัดสร้างพระบรมรูปด้วยพระองค์เองอย่างใกล้ชิด พร้อมทั้งเสด็จพระราชดำเนิน ไปประทับเป็นแบบให้ช่างปั้น เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ และทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยามรธาในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรสร้างพระบรมรูปเรื่อยมา ทำให้ทางพระนครได้รับทราบข่าวการสร้างพระบรมรูปในคราวนั่นเอง

ความประจวบเหมาะในเวลานั้นคือ อีก ๒ ปีเศษจะมีงานพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลรัชมงคลในวโรกาสที่ทรงครองราชย์เท่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ แห่งกรุงศรีอยุธยา และพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก สมโภชราชย์สมบัติครบ ๔๑ ปี อันเป็นมหามงคลสมัยที่หาโอกาสยากยิ่งที่จะเวียนมาบรรจบครบรอบอีกวาระหนึ่ง ความสำคัญและความยิ่งใหญ่ของพระราชพิธีนี้ยังปรากฏอยู่ในความเห็นของที่ประชุมคณะกรรมการจัดงานเฉลิมฉลองอันมีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงเป็นประธานจัดงาน และมีพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์รวมถึงข้าราชการชั้นสูงอีกหลายท่านทรงเป็นและเป็นคณะกรรมการ ความตอนหนึ่งว่า

“ ‘การสมโภช’ เช่นเมื่อเสด็จกลับจากทวีปยุโรปคราวแรกเป็นต้นก็ดี และ ‘การฉลอง’ เช่นเมื่อกรุงรัตนโกสินทร์อายุครบ ๑๐๐ ปี เป็นต้นก็ดี ได้ทำมาในรัชกาลที่ ๕ แล้วหลายอย่าง แต่ล้วนเป็นการที่รัฐบาลหรือบุคคลต่างจำพวกช่วยกันทำแทบทั้งนั้น งานฉลองราชสมบัติรัชมงคลครั้งนี้ผิดกับงานอื่นที่ได้เคยกระทำมาแต่ก่อน ด้วยเป็นมงคลอันพึงประสบได้ด้วยยากยิ่งนัก ควรให้ผิดกับงานแต่ก่อนๆ เห็นว่าควรถือเหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงปกครองทำนุบำรุงประเทศ และประชาชนชาวสยามให้เจริญรุ่งเรือง และไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นสุข สำราญมาช้านานกว่าพระมหากษัตริย์แต่ปางก่อน ข้อนี้เป็นข้อหลัก ชักชวนชาวสยามทุกชาติทุกภาษาทั่วพระราชอาณาเขตให้บริจาคทรัพย์ตามกำลัง รวมเงินนั้นชูลเกล้าฯ ถวายเป็นของชาวสยามราชตัวทั่วหน้า พร้อมใจกันสนองพระเดชพระคุณอย่างที่เรียกกันเป็นสามัญว่า ‘ทำขวัญ’ แล้วแต่จะทรงใช้สอยเงินนั้นตามพระราชหฤทัย ”

มติที่ประชุมลงความเห็นว่าจะร่วมกันบริจาคทรัพย์ชูลเกล้าฯ ถวายเพื่อเฉลิมพระขวัญสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร จึงทรงดำเนินการโดยทรงรับเป็นประธาน

กรรมการเรียไร ทรงกำหนดให้ออกประกาศเรียไรไปทั่วประเทศ และมีหลักเกณฑ์ที่
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำชับไว้ ๒ ข้อ คือ

๑. ถ้าจะมีการเรียไรเงินให้แจ้งความประสงค์ให้ราษฎรทั่วประเทศทราบโดยแน่ชัด
๒. ห้ามกะเกณฑ์หรือบังคับโดยเด็ดขาด แล้วแต่ใจใครสมครให้เท่าใด แม้ราษฎรจะออกเงินเพียง ๑ สตางค์แดง ก็ให้รับไว้และจงดื้อถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตร

ในระหว่างช่วงการเรียไรเงินอยู่นั้น ทางพระนครทราบข่าวการสร้างพระบรมรูปทรงม้าจากทางยุโรป จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำเงินเรียไรแบ่งเบาค่าใช้จ่ายพร้อมทั้งน้อมเกล้าฯ ถวายพระบรมรูปทรงม้า และขอพระบรมราชวินิจฉัยพระราชทานพระบรมรูปทรงม้าเป็นสัญลักษณ์ในการฉลองพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ซึ่งพระราชพิธีจะมีขึ้นในช่วงเวลาที่พระบรมรูปทรงม้าสร้างเสร็จพอดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานบรมราชานุญาตให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกราบบังคมทูลขอทุกประการ การเรียไรเงินครั้งนั้นปรากฏว่าได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนทุกหมู่เหล่า รวมถึงชาวต่างประเทศที่เข้ามาอาศัยพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทย เมื่อตรวจสอบยอดเงินที่เรียไรทั้งหมดได้เงินรวมทั้งสิ้นกว่า ๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท เกินกว่ามูลค่าของพระบรมรูปทรงม้าอยู่ถึง ๖ เท่า นับเป็นน้ำใจที่แสดงถึงความสมัครสมานสามัคคีและความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้อย่างน่าอัศจรรย์ ผู้ที่ออกเงินเรียไรในครั้งนั้นยังได้รับพระราชทานเหรียญที่ระลึกและพระบรมรูปเพื่อเป็นเครื่องตอบแทนถึงน้ำใจและความสามัคคีอย่างทั่วถึงกันไม่ว่าจะบริจาคมามากหรือน้อย ในเขตพระนครหรือตามหัวเมืองห่างไกลต่างๆ ยังความปลาบปลื้มมาสู่พสกนิกรทุกหมู่เหล่า

เมื่อการจัดสร้างพระบรมรูปทรงม้าแล้วเสร็จ จึงได้ลำเลียงพระบรมรูปมาทางเรือเพื่อติดตั้ง ณ ถานพระราชวังดุสิตในตำแหน่งที่ทรงตั้งพระราชหฤทัยไว้แต่แรก และในวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้มีพระราชพิธีสมโภชพระบรมรูปทรงม้า ในวันนั้นคลื่นมหาชนนับแสนต่างมาชุมนุมกันด้วยความสามัคคี เพื่อร่วมเป็นสักขีพยานในพระบรมราชานุสรณ์แห่งความศรัทธาในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ประชาชนทุกผู้ทุกคนได้ร่วมแรงร่วมใจจัดการถวายเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติให้จงราชจาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกยังถานพระราชวังดุสิต สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงอ่านคำถวายพระพรชัยมงคลและทรงเป็นผู้แทนบรรดาพสกนิกร น้อมเกล้าฯ ถวายพระบรมรูปทรงม้า พร้อมทั้งกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปิดแพรคลุมพระบรมรูปเป็นปฐมฤกษ์ จากนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตอบ ก่อนจะทรงเปิดแพรคลุมพระบรมรูป ความตอนหนึ่งของพระราชดำรัสได้แสดงถึงความพอพระราชหฤทัย

เป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนทุกหมู่เหล่าต่างสมัครสมานสามัคคีร่วมกันถวายของเฉลิมพระขวัญอันล้ำค่า
ชิ้นนี้ เพื่อเป็นเครื่องเชิดชูพระเกียรติยศให้ปรากฏอยู่ชั่วกาลนาน

“อนึ่งท่านทั้งหลายที่เป็นชาวนานาประเทศ ได้มีน้ำใจอารี แสดงความ
ปรารถนาอันดี มีส่วนช่วยในการสร้างรูปอันงามนี้ เราขอแสดงความขอบใจท่าน
ทั้งหลายแท้จริง พร้อมกันกับด้วยพระบรมวงษานุวงศ์ ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์ ทั้ง
อาณาประชาราษฎร์ของเราในการที่ได้ยกย่องให้เกียรติยศอันยิ่งใหญ่แก่ตัวเราแต่
เวลายังมีชีวิต จะเป็นที่ตั้งแห่งความพอใจของเราอยู่เป็นนิรันดร์ แลข้อโสมนัส
อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะยกขึ้นกล่าวได้ว่าเสมอกัน ก็คือที่ได้เห็นท่านทั้งหลายสมัคร
สโมสรแสดงความรื่นเริงพอใจภักดีต่อตัวเราในมงคลสมัย”

หากจะกล่าวถึงต้นเหตุที่มาของ “ความสมัครสโมสร” ของพสกนิกรตามพระราชดำรัสองค์
ข้างต้นนั้น คงจะไม่มีสิ่งใดแสดงให้เห็นได้ชัดเจนเท่ากับความสุขใจจากพระมหากรุณาธิคุณอัน
เหลือล้นที่ทรงบำเพ็ญมาตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชย์สมบัติ ความสุขที่ได้รับจากพระบารมีอัน
ร่วมเย็นที่แผ่ปกไปทั่วผืนแผ่นดินเป็นเครื่องยืนยันถึงความภักดี และเต็มใจที่จะร่วมถวายพระพรใน
โอกาสมหามงคลผ่านของเฉลิมพระขวัญอันสูงค่าที่ประวัติศาสตร์จะต้องจารึกถึงความเป็นน้ำหนึ่ง
ใจเดียวกันที่ประชาชนต่างคิดหาวิถีทางแสดงออกถึงความยินดีถวายพระมหากรุณาธิคุณอันเป็นที่รัก
อย่างเต็มใจ

แต่ถ้าจะกล่าวให้ถึงแก่นที่แท้จริงของบ่อเกิดแห่งพระบารมีนั้น คงจะต้องหยิบยก
หลักธรรมอันประเสริฐ เป็นคุณธรรมที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติมาโดย
ตลอด คือ “ทศพิธราชธรรม” ธรรมะที่พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงยึดถืออย่างเคร่งครัด ซึ่ง
ตลอดรัชสมัยของพระองค์ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วโดยชัดเจนว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงเพียบพร้อมไปด้วยทศพิธราชธรรมทั้ง ๑๐ ประการ อันได้แก่ ทาน คือ การให้ สิด คือ
ความประพฤติที่ดีงาม บริจาค คือ การเสียสละ อาชวะ คือ ความซื่อตรง มัทวะ คือ ความ
อ่อนโยน มีสัมมาคารวะ ตบะ คือ การกำจัดความเกียจคร้านและความขี้ขลาด เป็นการสร้างความเพียร
และอดสาหัส อักโกธะ คือ การไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ อวิหิงสา คือ การไม่เบียดเบียนไม่ก่อ
ความทุกข์ให้ผู้อื่น ชันติ คือ การมีความอดทนต่อสิ่งทั้งปวง และ อวิโรธนะ คือ ความหนักแน่น
ตั้งอยู่ในเหตุผล ไม่คลาดจากความยุติธรรม

ผลจากพระราชคุณธรรมอันประเสริฐที่ทรงยึดมั่น เป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติพระจริยาวัตร
อันงดงามและพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่อันทรงคุณประโยชน์แก่ชาติเป็นล้านพันจนไม่สามารถ
พรรณนาได้ถ้วนทั่ว ด้วยทรงตั้งพระราชปณิธานมั่นว่าจะทรงอุทิศพระองค์เพื่อความเจริญรุ่งเรือง
เป็นปึกแผ่นของพสกนิกรและประเทศชาติ พระราชกรณียกิจอันมากมายของพระองค์จึงครอบคลุม
ไปทั่วทั้งเขตพระราชอาณาจักร แต่มีพระราชกรณียกิจหนึ่งที่เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาซึ่งจะ
ขออัญเชิญมาถวายเป็นราชสดุดีคือ พระราชกรณียกิจทางการศึกษาไทย พระองค์ทรงตระหนัก

ว่าการศึกษาวិชาการเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกคนต้องเรียนรู้ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้การตั้งปวงสำเร็จไปได้ทุกอย่าง นอกจากนั้นการศึกษายังช่วยสร้างคนไทยให้มีศักยภาพ ทั้งด้านความรู้ ความคิด และจริยธรรม อันจะเป็นแรงผลักดันสำคัญที่จะทำให้ประเทศเจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็วและมั่นคงถาวร

กระแสรบราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนที่หนึ่งซึ่งประดิษฐานอยู่ที่ฐานของพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บริเวณหน้าหอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อันแสดงถึงพระราชปณิธานอันสำคัญในการจัดการศึกษาให้แก่คนทุกระดับในสังคม อันเป็นเครื่องเตือนใจถึงพระมหากรุณาธิคุณและชาวซึ่งอยู่ในหัวใจของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกคนว่า

“เจ้านายราชตระกูลตั้งแต่ถูกฉนเปนคั่นลงไปตลอดจนถึงราษฎรที่ต่ำที่สุด จะให้มีโอกาสได้เล่าเรียนเสมอกัน ไม่ว่าเจ้าว่าขุนนางว่าไพร่ เพราะฉนั้นจึงขอบอกได้ว่าการเล่าเรียนในบ้านเมืองเรานี้ จะเปนข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉนจะอุสาห์จัดให้เจริญขึ้นจงได้”

พระราชดำรัสองค์นี้แสดงถึงพระอุดมสาหพยายามที่จะวางรากฐานการศึกษาไทยให้ทั่วถึงและครอบคลุมทั่วพระอาณาจักรอันจะนำความเจริญอย่างยั่งยืนมาสู่สยามประเทศ

เมื่อกล่าวถึงการศึกษาของไทย แต่เดิมไม่เป็นระบบดังเช่นปัจจุบัน มักจะผูกขาดอยู่กับสถาบันศาสนาหรือในบางคร้วเรือน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า ถ้าพลเมืองอ่านออกเขียนได้ก็จะทำให้มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับสูง พร้อมทั้งมีความรู้เพื่อประกอบอาชีพ ช่วยยกระดับคุณภาพของพลเมืองต่อไปในอนาคต จึงทรงมีพระบรมราชโองการให้จัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง มีหลักสูตรที่เป็นแบบแผน มีแบบเรียนศึกษา ให้มีครูสอนโดยอาการเรียบร้อย และพระราชทานเบี้ยเลี้ยงแก่ผู้เรียน นับเป็นความก้าวหน้าล้ำยุคสมัยที่ได้รับคามนิชมอย่างมากในครั้งนั้น ผลจากการจัดตั้งโรงเรียนหลวงทำให้มีการตั้งโรงเรียนอื่นๆ ขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น โรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน หรือโรงเรียนมหาดเล็ก เพื่อผลิตคนออกไปเป็นทหารมหาดเล็ก ซึ่งได้รับความนิชมมากจนโรงเรียนไม่สามารถรองรับความต้องการได้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่าการศึกษาอันเป็นประโยชน์นั้นไม่ควรจำกัดจำนวนผู้เรียนเพื่อจะให้ออกไปรับราชการกรมใดกรมหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ควรฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือนสนองความต้องการของหน่วยราชการพลเรือนอื่นๆ ได้ทั้งหมด

ครั้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริจะขยายกิจการของโรงเรียนมหาดเล็กให้ยิ่งใหญ่ เพื่อส่งคนออกไปรับราชการทุกกระทรวง ทบวง กรม และขยายการศึกษาให้ครอบคลุมถึงระดับอุดมศึกษา ตามพระราชปณิธานของสมเด็จพระบรมชนกนาถ เมื่อทรงปรึกษากับสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ครั้งทรงดำรงพระยศเป็น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุน ทรงมีพระราชดำริว่าควรมำเงินที่เหลือจากการที่ราษฎรเรียไรสร้างพระบรมรูปทรงมำมาเป็นทุนดำเนินการขยายกิจการของโรงเรียนให้กว้างขวาง

จัดการศึกษาให้เป็นระดับอุดมศึกษาอย่างโรงเรียนในต่างประเทศ และให้รับนักเรียนทั่วไปไม่
กำหนดฐานะชาติตระกูล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นชอบด้วย ทรงมีพระบรม
ราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ยกโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมทั้งพระราชทานที่ดินของพระคลังข้างที่ในตำบล
ปทุมวัน ให้เป็นที่ตั้งของโรงเรียน อีกทั้งเงินคงเหลือซึ่งประชาชนเรียกรังสร้างพระบรมรูปทรงม้า
จำนวน ๕๘๒,๖๗๒.๔๗ บาท หรือเรียกกันทั่วไปว่า “เงินหางม้า” ที่ฝากไว้กับพระคลังมหาสมบัติ
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริไว้ว่า จะจัดสร้างถาวรวัตถุที่เป็น
สาธารณประโยชน์ตอบแทนพระราชทานแก่ราษฎร แต่ยังไม่ได้ดำเนินการประการใด ก็คว่น
สวรรคตเสียก่อน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้พระราชทานให้เป็นทุนจัดการ
โรงเรียนในครั้งนั้น การดำเนินงานของโรงเรียนฯ เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม
พ.ศ. ๒๔๕๘ หมายที่จะให้เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของประเทศ ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้
ให้กับประชาชนทุกระดับชั้น สมดังพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ
เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์เฉลิมพระเกียรติพระผู้พระราชทานกำเนิดมหาวิทยาลัย

ด้วยเหตุนี้จึงนับว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ก่อกำเนิดจากความร่วมแรงร่วมใจของ
ประชาชนไปด้วยโดยปริยาย ส่วนหนึ่งเกิดจากความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ความหาสุก
ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง และต้องการสนองคุณความกตัญญูคุณเวทิต
ที่ได้มีต่อพระองค์นั้น ให้ขจรขยายสืบไปในประวัติศาสตร์ชาติไทยชั่วลูกหลาน

หากพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่า ความสามัคคีและจงรักภักดีของปวงประชานันมิได้
สิ้นสุดที่การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ยังดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จาก
ความร่วมมือร่วมแรงในการสร้างสรรค์สถาบันอุดมศึกษาแห่งนี้ให้สมกับพระบรมราชานุสรณ์แห่ง
พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เริ่มจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระบรม
ราชโองการประกาศให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระบรมราชูปถัมภ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยและพระราชทานพระมหากุณาธิคุณต่อมหาวิทยาลัยเรื่อยมาตลอดรัชกาลของพระองค์
ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์อื่นๆ ก็ได้สละทรัพย์ส่วนตัวพระองค์บำรุงมหาวิทยาลัยในวาระ
ต่างๆ อยู่เป็นนิตย์ บางพระองค์ทรงรับเป็นกรรมการจัดการมหาวิทยาลัยบริหารกิจการของ
มหาวิทยาลัยให้เจริญก้าวหน้ามาได้จนปัจจุบัน บางพระองค์เสด็จเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ใน
มหาวิทยาลัย นอกจากนั้นประชาชนทุกหมู่เหล่ายังมีส่วนร่วมทั้งการบริจาคเงินบำรุง ทุนการศึกษา
วัสดุครุภัณฑ์ หนังสือในห้องสมุด ด้วยความร่วมมือร่วมแรงเสมอมา ด้วยหวังให้ความก้าวหน้าของ
มหาวิทยาลัยจะได้เป็นอนุสรณ์ถึงองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช
พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่รักยิ่งของราษฎร

ตลอดระยะเวลา ๔๒ ปีในรัชสมัยแห่งความเจริญและความร่วมเย็น บ้านเมืองมีการพัฒนาให้
ทันสมัยทัดเทียมนานาอารยประเทศ พสกนิกรมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายทั่วแผ่นดินไทย กอปร
กับบุญญาธิการพระบารมีแห่งองค์สมเด็จพระปิยมหาราช ไม่มีคำสรรเสริญพระเกียรติใดๆ ที่จะ
บรรยายความจงรักภักดีอันแท้จริงของทวยราษฎร์ผู้เกิดมาบนผืนแผ่นดินไทยได้เพียงพอ และไม่มี
ถ้อยคำใดจะแสดงออกถึงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันมากล้นที่จะพรรณนาได้ คงมีแต่
พระบรมราชานุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้าที่ยิ่งใหญ่แห่งความรักและความจงรักภักดีระหว่างองค์
พระมหากษัตริย์ผู้ประเสริฐกับประชาชนของพระองค์เท่านั้น ที่จะประจักษ์พยานให้มหาชนใน
ยุคต่อมาได้เห็นถึงความสามัคคีกลมเกลียว ความพร้อมเพรียง และความกตัญญูกตเวทีของพระบรม
วงศานุวงศ์ ตลอดจนไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ที่มีต่อสมเด็จพระปิยมหาราชอย่างจริงใจ ถึงแม้วันเวลาจะ
ล่วงเลยผ่านไปเกือบ ๑ ศตวรรษ แต่ด้วยพระเกียรติคุณอันสูงส่ง เมื่อถึงวันคล้ายวันเสด็จสวรรคต
วันที่ ๒๓ ตุลาคมของทุกปี คนไทยทั่วทั้งประเทศต่างน้อมรำลึกถึงพระองค์ พร้อมทั้งทำการ
สักการบูชาพระบรมรูปแทนพระองค์เสมอมา เป็นสิ่งแสดงว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือองค์พระปิยมหาราชของชาวไทยจะทรงสถิตเนบแน่น
อยู่ในดวงใจของทวยราษฎร์ไปตราบนานเท่านาน

ในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี การประดิษฐานพระบรมรูปทรงม้า ในปีพ.ศ. ๒๕๕๑ และ ๑๐๐
ปีแห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีพ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นโอกาสอันดีที่ชาวจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย และชาวไทยทั้งปวงผู้มีความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว จะพร้อมใจกันปฏิบัติคนให้ตั้งมั่นอยู่บนคุณธรรม และดำเนินชีวิตตามพระบรมราโชวาท
ที่พระองค์พระราชทานไว้เป็นแบบอย่างอันประเสริฐ เพื่อสร้างความสามัคคีในการบำรุงพัฒนา
ประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าประสพแต่ความรุ่งเรืองสืบไปตราบนานเท่านาน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ไกรฤกษ์ นานา, “ข้อมูลใหม่ ‘เบื้องหลัง เบื้องลึก’ ของการสร้างพระบรมรูปทรงม้า รัชกาลที่ ๕”

ในการเมือง “นอกพงศาวดาร” รัชกาลที่ ๕: เบื้องหลังพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป, หน้า ๓๗๘-๓๘๕. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๑.

ไกรฤกษ์ นานา, “ตามล่าหาความจริง ค้นปรีศ หาโรงหล่อพระบรมรูปทรงม้าคิงจุฬาลงกรณ์.” ใน

ประวัติศาสตร์นอกพงศาวดารรัชกาลที่ ๕ พระพุทธเจ้าหลวงในโลกตะวันตก,
หน้า ๒๔๒-๒๕๑. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๖.

ไกรฤกษ์ นานา, “ตามหาพระบรมรูปทรงม้า รัชกาลที่ ๕.” ในสยามคู่อิสราภาพตนเอง: ทางออกและ

วิธีแก้ปัญหาราชาธิปไตยบ้านเมืองเกิดจากราชกุมโอบายของพระเจ้าแผ่นดิน,
หน้า ๓๖๗-๔๑๘. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๐.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๗๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในรอบ ๑๐ ปี

๒๕๒๐-๒๕๒๘. กรุงเทพฯ : บริษัทด้านสหราชอาณาจักรพิมพ์, ๒๕๓๐

ทองคำ ถั่วฝักยาว ๗ อุษยา, ปุชนิยบุคคลไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท ดันยอ ๑๘๘๘ จำกัด, ๒๕๔๒.

ทองคำ ถั่วฝักยาว ๗ อุษยา. พระราชาผู้เป็นที่รักของประชาชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๒๘.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. ทศพิธราชธรรมกับพระมหากษัตริย์ไทย. กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พลาคิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. พระบรมรูปทรงม้า : พระบรมราชานุสาวรีย์แห่งความจงรักภักดีของปวงชน

ชาวไทยทั้งแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, ๒๕๓๘.

เพลินพิศ กำราญ. พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์

กรมศิลปากร, ๒๕๓๕

ผู้ส่งผลงาน

นายเชิธรณีย์ เสริมบุญไพศาล

เลขประจำตัวนิสิต

๔๘๓ ๓๐๘๐๘ ๒๓

สังกัด

ภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมายเลขติดต่อกลับ

๐๘๖-๐๒๑-๘๑๘๒

๐-๒๒๔๕-๕๘๗๐

พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปัจจุบันประเทศไทยประสบกับปัญหาหลายด้านที่น่าเป็นห่วง ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจที่ขาดดุลยภาพ ประชาชนส่วนหนึ่งสามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่อีกจำนวนมากกลับต้องเผชิญกับความลำบากยากแค้น ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่นับวันจะถูกทำลายลงด้วยน้ำมือของมนุษย์เพื่อนำมาใช้ตอบสนองความต้องการของคน โดยปราศจากจิตสำนึกในการดูแลรักษาให้กลับสู่สมดุลดั้งเดิม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่เคยอุดมสมบูรณ์กลับเสื่อมโทรมลง จนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ด้านสังคมที่ประชาชนกำลังถูกครอบงำทางความคิดและวัฒนธรรมจากต่างประเทศเกี่ยวกับความฟุ่มเฟือย วัตถุนิยม บริโภคนิยม ทั้งยังขาดการอบรมขัดเกลา ละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ทำให้สังคมไทยที่เคยอยู่บนพื้นฐานของความโอบอ้อมอารีและแบ่งปัน กลายเป็นสังคมแห่งการแข่งขันที่มุ่งคึกคัก กอบโกย แ่งแย่ง นำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ปัญหาพื้นฐานดังกล่าว ประเทศไทยกำลังตกอยู่ภายใต้ความขัดแย้งทางความคิดของคนในสังคม การแบ่งฝักแบ่งฝ่าย และการใช้อารมณ์ในการแก้ไขปัญหาเหนือสติปัญญาและเหตุผล ความขัดแย้งนี้นับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ทุกปัญหาจึงต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพื่อให้ประชาชนชาวไทยอยู่ดีและมีความสุข

สาเหตุที่ปัญหาดังกล่าวไม่อาจจัดให้หมดสิ้นไปจากสังคมไทย แต่กลับสะสมเพิ่มมากขึ้นเหมือนเนื้อร้ายที่กำลังขยายตัวไปทุกภาคส่วนของสังคม เกิดจากหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ดูแลแก้ไขปัญหามิอาจวิเคราะห์และเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหานั้นอย่างแท้จริง จึงไม่สามารถหาวิธีการป้องกันและแนวทางแก้ไขที่ยั่งยืนได้ กอปรกับการมุ่งแก้ไขเฉพาะหน้าเท่านั้น ก่อให้เกิดปัญหาการพัฒนาที่ไม่ได้สัดส่วน หากปล่อยให้ปัญหาคือเป็นเช่นนี้ต่อไป นอกจากคนไทยในรุ่นปัจจุบันจะไม่สามารถดำรงชีวิตอย่างอยู่ดี มีสุข ได้แล้ว รุ่นต่อๆ ไปก็จะไม่สามารถอยู่ดี มีสุข ได้เช่นเดียวกันแล้วคนไทยและสังคมไทยจะยั่งยืนอยู่ในสังคมโลกนี้ได้ได้อย่างไร และหากจะหวังเพียงแต่หน่วยงานภาครัฐให้ลงมาจัดการกับปัญหาเพียงฝ่ายเดียวก็คงจะไม่ทันเวลา ดังนั้น เราในฐานะ “คนไทย” ทุกคนจึงต้องช่วยกัน ด้วยการใช้ “ปัญญา” ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน กำหนดรู้ตัวปัญหา พิจารณาสาเหตุของปัญหา ตั้งจุดมุ่งหมายซึ่งหมายถึงการสิ้นปัญหา หาวิธีการปฏิบัติเพื่อแก้ไขสาเหตุและเพื่อบรรลุปเป้าหมายสิ้นปัญหา นำไปสู่ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ต่อไป

“ปัญญา” เป็นพรวิเศษที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงปัญญาของมนุษย์เริ่มตั้งแต่คนมนุษย์รู้จักใช้มือจับไม้พลองและเริ่มแปลงโฉมสิ่งแวดล้อมเป็นลำดับไปให้เหมาะสมกับความ เป็นอยู่ของตน * มีผู้ให้นิยามความหมายของปัญญาไว้ว่าเป็นจำนวนมาก อาทิ ความหมายของ “ปัญญา” ที่ระบุในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานปี ๒๕๔๒ หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว

* สมัคร บุรวาศ, ปัญญาวิวัฒน์ กำเนิดและวิวัฒนาการแห่งปัญญาของมนุษยชาติในอดีต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๐), หน้า ๒

ความฉลาดเกิดแต่เรียนและคิด” “ปัญญา” ยังปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา เช่น หลักไตรสิกขา ได้แก่ ความเห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ) และความดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) หลักพลธรรม ๕ (กำลังทางธรรม ๕ ประการ)^๓ ได้แก่ ประการที่ ๕ กำลังคือปัญญา (ปัญญาพละ) หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้แจ้งประจักษ์ในส่วนนั้นๆ หรือสิ่งต่างๆ ความรอบรู้ หรือความรู้แจ้งถึงตัวปัญญา หลัก อารยวัฑฒิ ๕^๔ ระบุความหมายของ “ปัญญา” ไว้ว่า ความรอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ รู้คิดพิจารณาและความเฉลียวฉลาดในความเสื่อมในความเจริญ และวิธีการที่จะก้าวไปสู่ความเป็นอารยชน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป “ปัญญา” หมายถึง ความรอบรู้ รู้ว่าอะไรผิด รู้ว่าอะไรถูก รู้ว่าอะไรดี รู้ว่าอะไรชั่ว รู้ว่าอะไรเป็นคุณ รู้ว่าอะไรเป็นโทษ รวมถึงความรอบรู้ในสิ่งต่างๆ ตามสภาพความเป็นจริง เมื่อนุชนมีปัญญาก็จะสามารถเผชิญกับปัญหาและพิจารณาแก้ไขได้ด้วยความคิดที่แยกคายเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังภาพตัวอย่างที่ปวงชนชาวไทยได้ประจักษ์มาตลอดระยะเวลากว่า ๖๒ ปี นั่นคือภาพที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงใช้พระสติปัญญาในการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยการพระราชทานแนวพระราชดำริต่างๆ ที่เน้นการพัฒนาให้ประชาชนและชุมชนในชนบท มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งพาตนเองได้ อันเป็นแนวทางในการพัฒนาชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงอย่างแท้จริง

นับแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ ถึงปัจจุบัน พระองค์ทรงดำรงไว้ซึ่ง “ธรรม” และทรงใช้ “พระสติปัญญา” ที่เปรียบประดุจแสงสว่างตลอดคองส่องนำทางการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืนมาโดยตลอด ด้วยทรงมีพระปณิธานอันแรงกล้าที่จะทรงเสียดสละประโยชน์ส่วนพระองค์เพื่อพสกนิกรชาวไทยทั้งมวล พระองค์ไม่ทรงแบ่งแยกสถานะ ศาสนา ชาติพันธุ์ หรือหมู่เหล่า ตรงกันข้ามทรงถือว่า “ทุกข์ของพสกนิกร” คือ “ทุกข์ของพระองค์” จึงได้ทรงอุทิศพระวรกายทุ่มเทพระสติปัญญาและพระราชทรัพย์ในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจด้วยพระวิริยอุตสาหะ อีกทั้งพระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชจริยวัตรอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามซึ่งล้วนแต่ นำประโยชน์สุขมาสู่พสกนิกรชาวไทยทั้งชาติ^๕

สถาบันวิทยบริการ

^๓ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒

^๔ พลธรรม ๕ เป็นคุณสมบัติสำคัญมากในการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ เพราะเป็นกำลังที่รองรับสมบัติทั้งหมด ได้แก่ สัทธาพละ กำลังคือความเชื่อมั่น วิริยพละ กำลังคือความเพียร สติพละ กำลังคือความระลึกได้ สมาธิพละ กำลังคือความตั้งใจมั่น และปัญญาพละ กำลังคือปัญญา ใน พรพจน์ กบิลสิงห์, พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ที่โตวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๑-๑๒๒

^๕ อารยวัฑฒิ แปลว่า หลักธรรมอันเป็นเครื่องมือพัฒนาคนให้ก้าวไปสู่ความเป็นอารยชน หมายความว่า หลักธรรม คือ อารยวัฑฒิ นี้ นับว่าเป็นหลักธรรม หรือคุณสมบัตินี้พื้นฐานที่นำไปสู่ปฏิบัติหลุดพ้นจากความบาปเดือน และก้าวขึ้นสู่ความเป็นอารยชน ได้แก่ ศรัทธา สิด สุตะ จาคะ และปัญญา ใน พรพจน์ กบิลสิงห์, พระพุทธศาสนา, หน้า ๑๒๑-๑๒๔

^๖ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมโดยพื้นฐาน และเป็นอาชีพหลักของประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท พระองค์จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนและศึกษาความเป็นอยู่ของพสกนิกรในพื้นที่ชนบททุกภูมิภาคทั่วประเทศ ได้ทอดพระเนตรสภาพภูมิประเทศที่ทุรกันดารและทรงรับทราบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนทั่วทุกท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่พระราชวินิจฉัยในปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาเกิดเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริรวมกว่า ๑,๐๐๐ โครงการ โดยมีหลักการทรงงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสังคมไทยและสามารถปฏิบัติได้จริง โดยเอา “การพัฒนาคน” เป็นตัวตั้งและยึดหลัก “ผลประโยชน์ของประชาชน” “ภูมิสังคม” “การมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชน” และ “การพึ่งตนเอง” ดำเนินการอย่างบูรณาการที่อาศัยความ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ของทุกฝ่าย และ “เป็นไปตามลำดับขั้น” ส่งผลให้ประชาชนและชุมชนในชนบทที่ได้ดำเนินการตามแนวพระราชดำริมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม มีเทคโนโลยีที่เหมาะสมสามารถดำเนินการได้อย่างประหยัด และใช้ทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ อย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย คือ

“การพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุล หรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ในระหว่างมิติอันเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้ชีวิตมนุษย์อยู่ดี มีสุข คือ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งต่อคนในรุ่นปัจจุบัน และรุ่นอนาคต”^๑

หลักการทรงงานข้างต้นยังสะท้อนให้เห็นถึงการใช้พระสติปัญญาในการแก้ไขปัญหของประเทศ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับการใช้ปัญญาไว้วันพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๒๒ ความว่า

“...วันนี้จะพูดถึงปัญญา ความรู้ชัด ซึ่งเป็นกำลังสำคัญสำหรับการพิจารณา วินิจฉัยตัดสินใจปัญหาและเรื่องราวต่างๆ ที่จะต้องผ่านพบในการปฏิบัติงาน ความรู้ชัดนี้หมายถึงความรู้ที่กระจ่าง ถูกต้องตามเหตุตามผลและความจริง เกิดขึ้นได้โดยอาศัยความรู้อันกว้างขวาง ที่ได้รู้ได้เห็น ได้ศึกษาสังเกตมาแล้ว เป็นเนื้อหา อาศัยสติ ความระลึกรู้และความมีใจสงบตั้งมั่นในความเป็นกลาง ไม่หวั่นไหวด้วยอคติ เป็นพื้นฐานรองรับ และเป็นเครื่องพิจารณาถ่วงถอง สำเร็จเป็นความรู้ความเห็นที่ชัดเจนถูกต้อง ทำให้สามารถวินิจฉัยชี้ชัดในกรณีทั้งปวงได้แม่นยำถูกต้อง ผู้มีกำลัง

^๑ อังแล้วใน

^๒ ถิ่นทิ บ้างชื่อ, การพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย, โทสค์ยูเคต์, (๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๖)

ปัญญาจึงรู้จริงและรู้ซึ่ง มองเห็นปัญหาและภารกิจของคนได้ชัดเจน โดยตลอดหมด
ทุกอย่าง และสามารถปฏิบัติบริหารให้สำเร็จเรียบร้อยได้โดยยุติธรรมถูกต้อง ...”^๑

การสร้างพลังแห่งปัญญา

คนไทยทุกคนสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างและพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนได้ ด้วยการ
ปัญญาของคนที่สร้างสรรค์และลงมือปฏิบัติให้เกิดผลจริง ทุกคนจำเป็นต้องฝึกฝนและพัฒนาปัญญา
ของคนจนเกิดเป็น “พลังแห่งปัญญา” โดยอาศัยการฝึกฝนอบรมตั้งสมขึ้นตามหลัก ๓ ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง ปัญญาเกิดจากการฟัง ตามปกติการศึกษาเล่าเรียนหรือการเรียนรู้อะไรก็ตาม
จะเกิดจากการเรียนรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น และทางกายสัมผัส
แต่ในที่นี้เน้นเฉพาะการเรียนรู้ด้วยการฟังทางหู เพราะในการติดต่อถ่ายทอดความรู้ต่างๆ นั้น จะใช้
ภาษาพูดเป็นส่วนมาก เช่น ครูสอนหนังสือ พระสงฆ์เทศนา เราก็จะรับฟังผ่านโสตประสาท เมื่อฟัง
มาก ก็จะทำให้เกิดความรอบรู้หรือเกิดปัญญา

ประการที่สอง ปัญญาเกิดจากการคิด การคิดเป็นวิธีสร้างปัญญาอีกวิธีหนึ่ง หมายความว่า สิ่ง
ที่เราได้เห็นได้ฟังมา ถ้าไม่คิดเพียงแต่จดจำไว้ก็จะไม่เข้าใจและไม่รอบรู้ในสิ่งนั้นอย่างถ่องแท้แต่ถ้านำ
สิ่งนั้นไปพิจารณาอย่างสุขุมรอบคอบก็จะได้รับความรอบรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในทางพุทธศาสนามี
แนวความคิดที่เป็นวิธีการพัฒนาสร้างสรรค์เรียกว่า โยนิโสมนสิการ คือ การคิดไว้ในใจโดยแยบคาย
พิจารณาเหตุผลอย่างถ่วงถ่วงจนจำไว้แล้วก่อนลงมือปฏิบัติ พระพุทธองค์ทรงสอนวิธีคิดเพื่อให้เกิดปัญญา
ไว้ ๑๐ วิธี ได้แก่

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย คือ การคิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ โดยการพิจารณา
ปรากฏการณ์ที่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน ด้วยการสืบหาสาเหตุของปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน
๒. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ คือ การคิดแยกส่วนประกอบออกเป็นส่วนๆ เพื่อให้
มองเห็นสภาวะประกอบกันขึ้นเป็นคนได้อย่างชัดเจน
๓. วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ การคิดแบบรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้น
เพราะการปรุงแต่งของปัจจัยต่างๆ แล้ว ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย
๔. วิธีคิดแบบคิดแบบแก้ปัญหา คือ คิดว่าปัญหาเกิดขึ้นเพราะอะไร โดยการคิดวิเคราะห์หา
เหตุของปัญหา วางจุดมุ่งหมาย แล้วค้นหาวิธีไปสู่จุดหมายนั้น
๕. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ คือ การคิดเชื่อมโยงระหว่างหลักการและความมุ่งหมายให้
สัมพันธ์กัน โดยคิดถึงหลักการของสิ่งนั้นๆ ว่าคืออะไร มุ่งหมายเพื่ออะไร มีการปฏิบัติในสิ่งนั้นตาม
หลักการและจุดมุ่งหมายหรือไม่ อาศัยการคิดที่มีหลักการและมีจุดมุ่งหมายที่ถูกต้องแน่นอนเป็นสิ่งสำคัญ

^๑ พระบรมราโชวาท ๑๖๗ องค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ จักร์,
๒๕๔๒)

อันจะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องและบรรลุผลสำเร็จโดยปราศจากความผิดพลาดและความงมงาย

๖. **วิธีคิดแบบเห็นคุณค่าและทางออก** คือ การคิดอย่างรอบคอบในทุกแง่ทุกมุม คิดทั้งในทางบวก ทั้งในทางลบ และคิดเสนอแนวทางแก้ไข กล่าวคือ การคิดให้ลึกซึ้งในทุกด้านทั้งด้านดี ทั้งด้านเสีย และมองเห็นทางออกจากสิ่งนั้น

๗. **วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม** คือ การคิดแบบวิเคราะห์ถึงประโยชน์ที่แท้จริงหรือประโยชน์เทียมของสิ่งนั้นๆ เพื่อจะได้รู้จักประมาณการบริโภคใช้สอยสิ่งทั้งหลายที่ประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชีวิตประจำวัน และเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น

๘. **วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม** คือ การคิดในทางส่งเสริมความเจริญของงามแห่งกุศลธรรม และสกัดกั้นอกุศลธรรม จัดเป็นวิธีคิดที่ทำให้เกิดกำลังใจสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่ตนเองและสังคม

๙. **วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน** คือ การคิดแบบมีสติสัมปชัญญะ ระลึกรู้เท่าทันขณะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยไม่หลงติดอยู่กับอดีต และไม่คิดเพื่อฝันถึงอนาคต

๑๐. **วิธีคิดแบบจำแนกประเด็นและแง่มุมต่างๆ ในทุกด้าน** โดยสามารถมองเห็นได้หลายมุม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและหาคำตอบได้อย่างถูกต้อง

วิธีคิดดังกล่าวมีเพียงแต่เมื่อลงมือปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลสำเร็จเท่านั้นแต่ยังเป็นการคิดที่สามารถแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ความดีงามได้ กล่าวคือ วิธีการคิดนี้เมื่อนำไปจัดการกับปัญหาชีวิตก็สามารถแก้ปัญหาของชีวิตมนุษย์ได้ เพราะเป็นวิธีคิดอันประเสริฐ เมื่อนำไปจัดการกับกิจกรรมของมนุษย์ในด้านต่างๆ ได้ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง การปกครอง หรือด้านการศึกษา เพราะเป็นวิธีคิดที่มีขั้นตอนปฏิบัติได้อย่างเป็นระบบ ทำให้เข้าใจสถานการณ์จริงได้ เมื่อนำไปใช้กับธรรมชาติแวดล้อม ก็เป็นการสร้างสรรค์ทำให้เกิดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งสามารถนำมาเป็นอุปกรณ์ เครื่องใช้สอย เครื่องทุนแรงทำให้มนุษย์สะดวกสบายขึ้น เพราะเป็นวิธีคิดที่สามารถเข้ากฎธรรมชาติและควบคุมธรรมชาติได้

ประการที่สาม ปัญญาเกิดจากการอบรม ปัญญาที่เกิดจากการอบรมทางจิตใจทำให้เกิดปัญญารุ่งขึ้น เริ่มตั้งแต่การภาวนา ทำให้จิตสงบเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิแล้ว จึงพิจารณาเห็นแจ้งชัดตามสภาพความเป็นจริงในทุกแง่ทุกมุมจนเกิดความรอบรู้

เมื่อคนเรามีปัญญาและใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตแล้วก็จะได้ประโยชน์จากการใช้ปัญญากล่าวคือ สามารถวิเคราะห์ส่วนประกอบ และเหตุผลต้นปลายของสิ่งต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจสิ่งนั้นอย่างชัดเจน สามารถตัดสินใจได้ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรเป็นธรรม อะไรไม่เป็นธรรม สามารถควบคุมตัวเราไม่ให้ทำตามใจ หรือเอาแต่อารมณ์ สามารถทำให้การดำรงวิถีชีวิตโดยส่วนรวมของเราเป็นระเบียบดีงาม และเป็นที่รักของผู้อื่น สุดท้ายการใช้ปัญญาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคม ถ้าคนใน

¹พรพจน์ กบิลสิงห์, พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์วิถีสันติธรรม จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖๒-๑๖๓

สังคมคิดเป็นระเบียบเพราะใช้ปัญญา กิดดี ไม่ใช่อารมณ์ ความขัดแย้ง การวิวาท การคดโกงจะลดลง สังคมย่อมได้ประโยชน์จากคนที่คิดดีคิดชอบนั้น

พลังแห่งปัญญากับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติมากมายนับแต่อดีต ดังปรากฏหลักฐานที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกในศิลาจารึกหลักที่หนึ่งของพ่อขุนรามคำแหงความว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนแผ่นดินไทย ที่ทุกแห่งหนเต็มไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารและมังสาหาร ส่วนการค้าขายในอดีตนั้น นับแต่สมัยอยุธยาประเทศไทยเป็นเมืองท่าสำคัญระหว่างมหาสมุทรแปซิฟิกและมหาสมุทรอินเดีย มีเรือสำเภามาจอดเทียบท่าเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าตลอดทั้งปี ทำให้การค้าขายเจริญรุ่งเรืองมาก รายได้ของภาครัฐได้มาจากการเก็บภาษีปากเรือซึ่งสร้างความมั่งคั่งและมั่นคงให้แก่ราชอาณาจักรมาอย่างยาวนาน จึงเป็นเหตุจูงใจให้ชาติตะวันตกเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับประเทศไทย

ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งทรัพยากรเป็นแรงจูงใจให้ชาติตะวันตกอยากเข้ามาทำความรู้จักกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านทางลัทธิพาณิชย์นิยม โดยชาติมหาอำนาจที่ถือว่าคนเป็นผู้มีอารยะ ได้อ้างเหตุแห่งความล้าหลังเข้ามายึดอธิปไตยของหลายชาติในภูมิภาคนี้ แต่หลังจากนั้นกลับเข้ามาเพื่อกอบโกยผลประโยชน์อย่างมหาศาลจากเมืองอาณานิคม สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจแก่ชาติที่ด้อยตกอยู่ภายใต้อำนาจ นอกจากนี้ชาติตะวันตกยังได้เผยแพร่ลัทธิทุนนิยมและแนวคิดการค้าแบบเสรีแก่ประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชียรวมถึงประเทศไทยด้วย โดยพยายามครอบงำความคิดของชนชั้นนำและอ้างเหตุผลนานาประการว่าลัทธิดังกล่าวจะนำพาประเทศข้ามผ่านความอดอยากแร้นแค้นไปได้ แต่สุดท้ายผลประโยชน์กลับตกอยู่ในมือของฝรั่งค่าน้ำข้าวมากกว่าคนตาเปล่าๆ เจ้าของประเทศ

การพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการใช้หลักการของทุนนิยมก่อให้เกิดปัญหานานัปการ ตั้งแต่การทำให้กลุ่มคนจำนวนหนึ่งในสังคมกลายเป็นคนชายขอบ (Marginal People)^{๑๑} ที่ไม่มีใครมาเหลียวแล จนเป็นภาระของสังคมที่ยากจะเยียวยา การพัฒนาแบบทุนนิยมในบางส่วนไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศไทยที่มีปัจจัยการผลิตดั้งเดิมเป็นแรงงานจำนวนมาก (Labor Intensive) แต่ชาติตะวันตกผลักดันให้เน้นการใช้ปัจจัยทุนเป็นหลัก (Capital Intensive) แนวคิดดังกล่าวส่งผลร้ายแก่แรงงานเนื่องจากภาคอุตสาหกรรมจะพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทำให้แรงงานจำนวนมากจากภาคเกษตรละทิ้งที่นาไปทำงานในโรงงาน ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอีกมากมาย นอกจากนี้การใช้ปัจจัยทุนเป็นปัจจัยหลักในการผลิตจะก่อให้เกิดการแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) แม้ว่าวิธีนี้เพิ่มประสิทธิภาพให้กับกระบวนการผลิตสินค้าและการบริการและช่วยลดต้นทุนการผลิต แต่อีกด้านหนึ่งกลับเป็นการลด

^{๑๑} คนชายขอบ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่สังคมไม่สนใจเหลียวแล ถูกทิ้งขว้างแยกแอกจากสังคมกระแสหลัก เช่น ชาวเขา ชนกลุ่มน้อย หรือคนพิการ นอกจากนี้ คนชายขอบยังรวมถึงผู้ที่ถูกปฏิเสธโดยสังคมส่วนใหญ่

“คุณค่าความเป็นมนุษย์” ในตัวของแรงงานด้วย เพราะแรงงานจะต้องทำงานซ้ำซากเหมือนหุ่นยนต์ที่อยู่ในสายพานของระบบการผลิต โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้หรือทักษะแต่อย่างใด พวกเขาจะกลายเป็นแรงงานไร้ฝีมือที่นายจ้างพร้อมจะล่อยแพได้ทุกเมื่อ ส่งผลให้เกิดปัญหาระหว่างนายจ้างและลูกจ้างอยู่เสมอ

ดังนั้นการแก้ปัญหาเรื้อรังที่เกิดจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก หรือ ลัทธิทุนนิยม จึงจำเป็นต้องนำหลักเศรษฐศาสตร์กระแสทางเลือกที่เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย คือ “หลักเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นขอบัญชีเศรษฐกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตให้แก่ปวงชนชาวไทยทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับประเทศ เพื่อให้ประเทศพัฒนาบนพื้นฐานของความพอดีและอยู่บนทางสายกลาง ไม่สุดโต่งหรือหย่อนจนเกินไป จะได้ก้าวไปในยุคโลกาภิวัตน์อย่างมั่นคงพร้อมกับมีภูมิคุ้มกันในตัวเองอย่างเพียงพอ

การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยใช้ปัญญาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ต้องเริ่มจากคนเองก่อน คือต้องมี ๓ ห่วงมาคล้องเป็นคติประจำใจไว้ ได้แก่ **ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว**

“ความพอประมาณนี้หมายถึงความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ส่วนความมีเหตุผลนั้นหมายถึงการตัดสินใจในระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และสุดท้ายการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวหมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล” **

อีกทั้งจำเป็นต้องมี ๒ เงื่อนไข คือ **เงื่อนไขความรู้** และ **เงื่อนไขคุณธรรม** มาเป็นกรอบความคิด เมื่อนุคคลมีหลักการคิด ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไขประจำใจ การตัดสินใจจะผิดพลาดได้ยาก ก่อนคุณประโยชน์ต่อตนเองและและ ไม่เกิดโทษต่อส่วนรวม

การผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการใช้ศักยภาพที่มีในตัวเอง ไม่ละทิ้งภูมิความรู้เดิม และขึ้นห้อยค่าแข็งเป็นหลัก เห็นได้จากแนวคิดการทำไร่นาสวนผสมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงชี้แนะเกษตรกรไทยให้รู้จักแบ่งพื้นที่ทำกิน จากเดิมที่เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อลดต้นทุนการผลิตต่อพื้นที่ แต่กลับพบปัญหาจากการใช้ยาฆ่าแมลงและศัตรูพืช เพราะการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นการสร้างแหล่งอาหารขนาดใหญ่ พวกแมลงจึงทำลายผลผลิตได้ง่าย แต่การปลูกพืชแบบไร่นาสวนผสมจะมีการ

** ดร.จิราวุธ อิศรางกูร ณ อยุธยา, “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง.” *วารสารเศรษฐกิจและสังคม* ๔๒, ๖(๒๕๔๘), หน้า ๔๑-๔๗.

ปลูกพืชหลายชนิด เป็นการควบคุมศัตรูพืชตามหลักนิเวศวิทยา ทำให้ศัตรูพืชแต่ละชนิดจัดการกันเอง ความสมดุลของธรรมชาติ ถือเป็น การตัดปัญหาการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช แสดงถึงการประยุกต์หลักแห่งธรรมชาติมาใช้ในการเกษตรอย่างชาญฉลาด ไม่ใช่คิดแค่เรื่องต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost and Benefit) เหมือนกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ทั้งนี้การแบ่งพื้นที่นาทำบ่อน้ำเพื่อกักเก็บน้ำ เป็นพระอัจฉริยภาพที่ทรงเข้าพระทัยถึงสภาพภูมิอากาศของประเทศเป็นอย่างดี แม้ว่าประเทศไทยมีสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้นซึ่งมีปริมาณน้ำฝนมาก แต่กลับประสบปัญหาฝนทิ้งช่วง จึงจำเป็นต้องกักเก็บน้ำในช่วงหน้าฝนไว้ใช้ในยามจำเป็น

หลักเศรษฐกิจพอเพียงยังเน้นเรื่องการรวมกลุ่มอาชีพ หรือ สหกรณ์ ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ ทรงตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน มีพระราชประสงค์ให้ชุมชนแข็งแรง สามารถยืนได้ด้วยตนเอง ดังนั้นพระองค์จึงทรงจัดตั้งโครงการในพระราชดำริเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน สนับสนุนการรวมกลุ่มแปรรูปสินค้าเกษตรและสร้างสรรค์งานหัตถกรรม การรวมกลุ่มดังกล่าวช่วยลดปัญหาพ่อค้าคนกลาง เพิ่มอำนาจการต่อรองของชุมชน นอกจากนี้โครงการเหล่านี้ยังสามารถเพิ่มมูลค่าสินค้า สร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่คนในชุมชน เมื่อชาวบ้านมีงานทำ ปัญหาการย้ายถิ่นเริ่มลดลง ปัญหาความยากจนและปัญหาสังคมในตัวเมืองจึงค่อยหมดไปตามลำดับ เป็นการแก้ปัญหาแบบบูรณาการ ด้วยพลังแห่งปัญญาที่แท้จริง

ส่วนหน่วยงานภาครัฐนอกจากทำหน้าที่ตามปกติแล้ว จำเป็นต้อง “ปรับบทบาทจากผู้ควบคุมและสั่งการ มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกและประสานงานเพื่อก่อให้เกิดการร่วมมือพัฒนา” ^{๓๓} การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะสร้างความศรัทธาและความไว้วางใจให้แก่ประชาชนผู้รับบริการจากภาครัฐ ทำให้ภาครัฐกลายเป็นผู้ประสานความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ก่อให้เกิดความสงบสุข สมานฉันท์แก่คนในสังคม

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนด้วยพลังแห่งปัญญาถือเป็นวาระแห่งชาติที่ทุกภาคส่วนต้องหันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาที่สั่งสมไว้มานานเป็นระยะเวลานาน พร้อมกับพัฒนาเศรษฐกิจของชาติที่เน้นประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ เพื่อให้ทุกชีวิตมีความสุขร่มเย็น อยู่ดีกินดี อย่างพอเพียง พอดี และพอประมาณ

พลังแห่งปัญญากับทุนธรรมชาติที่ยั่งยืน

นับแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๖-๒๕๐๙) ที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้นำแบบอย่างการพัฒนาจากประเทศสหรัฐอเมริกาเข้ามาปรับใช้กับประเทศไทย ก่อให้เกิดปัญหาการเผาผลาญทรัพยากรธรรมชาติในอัตราเร่ง เนื่องจากการเร่งรัดการพัฒนาประเทศ

^{๓๓} ช้างแก้วใน

ด้วยวิธีการส่งออกทรัพยากรธรรมชาติเพื่อหาเงินทุนมาหมุนเวียน ทำให้ประเทศไทยที่เคยอุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติกลายเป็นประเทศที่มีทรัพยากรร่อยหรอในปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อการแก้ไขปัญหาคความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติจึงจำเป็นต้องนำพลังแห่งปัญญามาใช้แก้ปัญหาเหล่านี้

พลังแห่งปัญญากับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนสามารถทำได้ ๓ วิธี คือ **อนุรักษ์ ฟื้นฟู และ ทดแทน**

วิธีที่หนึ่ง อนุรักษ์ เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติบางประเภทที่ใกล้หมดหรือไม่อาจหาทรัพยากรอื่นมาทดแทนได้ สามารถทำได้ดังนี้ **ประการแรก** งดการใช้ที่ไม่จำเป็น เพราะการตัดปัญหาการใช้ทรัพยากรที่ไม่จำเป็น เท่ากับเป็นการประหยัดทรัพยากรให้มีใช้ตลอดไป **ประการที่สอง** ดูแลรักษาทรัพยากรที่หายากให้อยู่ในสถานะที่มากพอเสียก่อน จึงจะใช้ทรัพยากรนั้นๆ ได้ **ประการที่สาม** สร้างความตระหนักอยู่เสมอว่า ทรัพยากรแต่ละประเภทมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ถ้ามีการกระทำใดที่ส่งผลต่อทรัพยากรประเภทหนึ่ง ก็จะมีผลกระทบต่อทรัพยากรอีกประเภทหนึ่งด้วย ดังนั้น มนุษย์ในฐานะผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติประเภทอื่นๆ อย่างรอบคอบ เช่น การทำลายป่าไม้ทำให้เกิดอุทกภัย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่าสูญพันธุ์ เป็นต้น **ประการที่สี่** เพิ่มผลผลิตของพื้นที่ซึ่งจะทำให้เกิดอุตสาหกรรมชาติในด้านอื่น และ**ประการสุดท้าย** พยายามอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้ดีขึ้นเพื่อให้พืชและสัตว์คงอยู่ต่อไปตราบนานเท่านาน

วิธีที่สอง ฟื้นฟู เป็นการปรับปรุงและฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายให้กลับคืนมาเป็นเช่นเดิมหรือใกล้เคียงกับของเดิม ดังจะเห็นได้จากการฟื้นฟูพื้นที่ป่าในโครงการตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แก่ โครงการแก้มลิงเพื่อการฟื้นฟูความเต็มของดินและการใช้หญ้าแฝกในการรักษาหน้าดิน ซึ่งสามารถใช้ได้จริง นอกจากนี้สมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ ทรงเน้นความสำคัญต่อการรักษาและฟื้นฟูผืนป่าเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงตระหนักว่าพื้นที่ป่าเป็นระบบนิเวศที่สำคัญของประเทศ การทำลายผืนป่าจะก่อผลกระทบเป็นลูกโซ่อย่างคาดไม่ถึง เช่น การทำลายพื้นที่ป่าบริเวณต้นน้ำแม่น้ำปิงในจังหวัดเชียงใหม่ สามารถส่งผลเสียต่อประชาชนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาได้ สมดังคำที่ว่า เต็ดดอกไม้สะเทือนถึงดอกดาว

วิธีที่สาม ทดแทน เป็นการหาทรัพยากรธรรมชาติหรือพลังงานทางเลือกอื่นที่สามารถใช้ทดแทนทรัพยากรบางชนิดที่ใช้แล้วหมดไป เช่น น้ำมัน ถ่านหิน และก๊าซธรรมชาติ เป็นต้น กรณีนี้ พสกนิกรชาวไทยได้ทราบถึงโครงการวิจัยไบโอดีเซลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีแนวพระราชดำริขึ้นมาก่อนภาวะการณ์ขาดแคลนน้ำมันในตลาดโลกปัจจุบัน แสวงถึงพระปรีชาญาณที่ทรงคาดการณ์อนาคตได้อย่างแม่นยำ

นอกจากการใช้ปัญญาเพื่อการพัฒนาทุนธรรมชาติแล้ว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Capital) นับเป็นภาระที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เพราะคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์เป็นตัวชี้อนาคตของประเทศได้ดี ตัวอย่างเช่น ประเทศสิงคโปร์ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

เป็นอย่างมาก ทำให้จากเดิมที่เคยเป็นประเทศที่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ก้าวขึ้นมาเป็นหนึ่งในประเทศชั้นนำของภูมิภาคเอเชียภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว นับเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญสูงสุดของประเทศ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องเน้น ๓ อย่างคู่ขนานกัน คือ **ความดี ความเก่ง และความสุข**

ประการที่หนึ่ง ความดี เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดแก่การปลูกฝังเยาวชนของชาติ เพราะการที่ประชาชนเป็นคนดีนั้นจะไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อปัญหาในสังคม

ประการที่สอง ความเก่ง คือ วิชาความรู้ของประชาชน หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมการศึกษาแก่ประชาชนทุกคน ระบบการศึกษาจำเป็นต้องสอดคล้องและตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นการบูรณาการที่หลายฝ่ายต้องร่วมมือกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาการศึกษา โดยเริ่มจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาประเทศต่อไป เปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะอยู่ในถิ่นทุรกันดารผ่านมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม และได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ก่อตั้งมูลนิธิอานันทมหิดลขึ้น เพื่อสนับสนุนนักเรียนไทยที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่างๆ ไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศและเมื่อสำเร็จการศึกษาเพิ่มเติมกลับมาแล้ว จะได้มาทำงานเป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาที่เรียนมา เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้ก้าวหน้า แสวงถึงพระอนุชัตศน์อันกว้างไกลของพระองค์ที่มีต่อการศึกษา

ประการที่สาม ความสุข คือ การสอนให้ประชาชนทำในสิ่งรักและชอบในสิ่งที่ทำ เพราะการทำสิ่งต่างๆด้วยความชอบและความตั้งใจจริง จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

โดยสรุปการพัฒนาทุนธรรมชาติและทุนมนุษย์ให้ยั่งยืนเป็นสิ่งทีทุกภาคส่วนต้องรับผิดชอบร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างยิ่ง หากเราสามารถพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวด้วยพลังแห่งปัญญา ประเทศไทยจะก้าวทันนานาประเทศอย่างเต็มภาคภูมิ

พลังแห่งปัญญากับการสร้างความเสมอภาคที่ยั่งยืน

แม้สังคมไทยในปัจจุบันจะได้ชื่อว่าเป็นสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ยึดหลักเสรีภาพ และความเสมอภาค แต่หากใช้ปัญญาพิจารณาให้ดีแล้ว จะเห็นว่า ความเหลื่อมล้ำและช่องว่างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ยังมีอยู่จริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะผู้ที่มีฐานะดีออกว่าทางสังคม ด้วยความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือแม้กระทั่งคนสามัญธรรมดาทั่วไปยังคงมีการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียม ซึ่งถือว่าปัญหาความไม่เสมอภาคในสังคมจะต้องเร่งแก้ไขโดยด่วนเนื่องจากแปรผลโดยตรงกับความชอบธรรม ความล้มละลายทางศีลธรรมและมีความเกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่นับวันจะยิ่งถูกบั่น

ทอนลงด้วยความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และพวกพ้องท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยม ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องใช้พลังแห่งปัญญาในการเข้าใจและเข้าถึงสภาพของปัญหา แล้วพัฒนาชาติไปพร้อมกันอย่างเต็มที่และเต็มกำลัง

ประการที่หนึ่ง ปรับทัศนคติ ค่านิยมใหม่ ประชาไทยเท่าเทียม เป็นสิ่งแรกที่จะต้องเร่งสร้างจิตสำนึกปวงชนให้มีความรู้ทั่วว่า แท้จริงแล้วหลักความเสมอภาคถือว่าเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยมิต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่น อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด เป็นต้น ไม่มีใครเลือกเกิดได้ แต่ทุกคนสามารถเลือกกระทำความบอบบาบหน้าที่ของตนตามบรรทัดฐานของสังคมได้ การตระหนักถึงความสำคัญและมองเห็นว่าทุกชีวิต ไม่ว่าจะเกิดมาในฐานะใดต่างมีความเท่าเทียม ไม่มีใครเหนือกว่าใคร ถือเป็นภาระระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น เมื่อทุกคนมีจิตใจเป็นธรรม และเล็งเห็นว่าแต่ละคนล้วนเป็นกลไกขับเคลื่อนรัฐ ก็ย่อมนำมาซึ่งการไม่เลือกปฏิบัติ สามารถคืนความเป็นธรรมให้แก่ทุกฝ่าย อันจะเป็นบ่อเกิดของความเจริญรุ่งเรืองของสังคม ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ความว่า “...ความสุขความเจริญที่แท้จริงอันควรหวังนั้น เกิดขึ้นได้จากการกระทำและความประพฤติที่เป็นธรรม มีลักษณะสร้างสรรค์ คือ อำนวยผลที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตัว แก่ผู้อื่นตลอดถึงประเทศชาติโดยส่วนรวมด้วย...”^{๓๓}

ประการที่สอง เปิดประตูปัญญา พัฒนาการศึกษาให้ทั่วถึง คนใดไร้การศึกษา การพัฒนาที่กล้าสมัย เนื่องจากการศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนาชาติอย่างแท้จริง คงไม่มีใครปฏิเสธว่าการศึกษาของไทยในปัจจุบันยังคงมีขีดจำกัดอยู่ในเมืองใหญ่ แม้จะมีความพยายามกระจายแหล่งความรู้ไปยังพื้นที่ชนบทและกำหนดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่สภาวะแวดล้อม ปัจจัยภายในครอบครัว และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ กลับเป็นปัญหาใหญ่ที่มีส่งผลให้เยาวชนไทยหลายคนต้องหยุดเรียนเพื่อออกมาช่วยทำงานแบ่งเบาภาระทางบ้าน จนไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาเท่าที่ควร เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงจะต้องสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคของชีวิตและตอบสนองพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ความว่า “...งานด้านการศึกษาเป็นงานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชาติ เพราะความเจริญและความเสื่อมของชาตินั้น ขึ้นอยู่กับการศึกษาของพลเมืองเป็นข้อใหญ่ จึงต้องจัดการศึกษาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น...” ความเสมอภาคทางการศึกษาจึงเป็นหนึ่งในทางออกของปัญหาของประเทศ กล่าวคือ การมอบสิทธิและโอกาสในการรับการศึกษาแก่ทุกคนในสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ และคุณธรรมของบุคลากรของแผ่นดิน ซึ่งสอดคล้องกับสอดคล้องกับอุดมการณ์สากล “การศึกษาเพื่อทุกคน” หรือ “Education for All”^{๓๔} ของสหประชาชาติ

^{๓๓} มูลนิธิธรรมาภิบาล, ความดี: รวมพระราชดำริสและพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชเทยวกับ “ความดี”, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมาภิบาล, ๒๕๕๐), หน้า ๖๓

^{๓๔} การศึกษาเพื่อทุกคน หรือ “Education for All” เป็นอุดมการณ์สากลของสหประชาชาติ ประเทศไทยความมุ่งหมายที่จะพัฒนาสื่อการสอนทางไกล ทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาที่มีคุณภาพมีประสิทธิภาพดี เป็นการประกันคุณภาพการศึกษาในระบบ

และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๑๐ ดังนี้ “การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”^{๕๕} โดยจะต้องไม่ปิดกั้นความต้องการทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต เพิ่มความเข้าใจในสิทธิและโอกาสของประชาชนทุกคนในการรับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อการศึกษาทางไกล บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาอย่างทั่วถึง

ประการที่สาม ให้โอกาสสร้างอาชีพ เพื่อสร้างชีวิต ในเมื่อทุกชีวิตมีความเท่าเทียมกันด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ด้วยข้อจำกัดบางอย่างทำให้พวกเขาเหล่านั้นไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ ได้อย่างเสมอภาค เช่น อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย หรือไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปช่วยเหลือ สิ่งเหล่านี้ล้วนตัดโอกาสในการเพิ่มประสิทธิภาพของคนในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างตน และครอบครัว ถ้าหากปล่อยให้ปัญหานี้เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า เชื่อแน่ว่า โอกาสของชาติที่จะพัฒนาศักยภาพให้เท่าเทียมอารยประเทศย่อมลดน้อยลงเช่นเดียวกัน ฉะนั้น รัฐไม่เพียงจะต้องจัดตั้งศึกษาอย่างกว้างขวางเท่านั้น แต่ควรฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ จัดหาตลาดแหล่งงาน สนับสนุนการประกอบอาชีพ โดยเน้นการนำวัตถุดิบท้องถิ่นมาใช้ จัดโครงการอบรมฝีมือแรงงาน และรวมกลุ่มกันภายในชุมชน นอกจากนี้ ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องตลอดจนทุกคนในสังคมจะต้องเป็นพลังในการส่งเสริมสิทธิในการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข มีมาตรฐานอย่างถูกต้องเหมาะสม และมอบโอกาสการเพิ่มศักยภาพในการช่วยตนเอง ทำงานตามความสามารถ ตามความถนัด เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าในชีวิต อันจะทำให้สังคมเข้มแข็งในที่สุด

ประการที่สี่ คือธรรมคู่กฎหมาย คุณธรรมเป็นเครื่องประดับชีวิตที่สูงค่า หากว่าคุณธรรมคืออะไร แต่ปราศจากการคิดดี พูดดี และทำดี รวมถึงนำมาใช้อย่างถูกต้อง โดยอาศัยการพิจารณาไตร่ตรองของสติปัญญาอย่างถี่ถ้วนแล้ว ก็มิอาจสร้างความเสมอภาค ตลอดจนประโยชน์ให้ตนเองและส่วนรวมได้ ยิ่งไปกว่านั้น แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย”^{๕๖} แต่บทบัญญัติทางกฎหมายจะต้องอาศัยหลักศีลธรรมของคนในสังคมเป็นรากฐานเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักกอดติ ๔ อันแปลว่า “ทางคิด” เป็นอกุศลธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ควรละเว้นการปฏิบัติ ดังนี้ **ฉันทาคติ** เป็นการลำเอียงเพราะรักใคร่ชอบพอ **โทสาคติ** เป็นการลำเอียงเพราะเกลียดชังโกรธ **โมหาคติ** เป็นการลำเอียงเพราะหลง เขาตา เบาปัญญา **ภยากติ** เป็นการลำเอียงเพราะเกรงกลัวขลาด หากไม่อาจจะ

การศึกษาทางไกลที่จะเอื้ออำนวยโอกาสที่เท่าเทียมกันทางการศึกษาแก่ประชาชน โดยไม่มีอุปสรรคในด้านมิติแห่งเวลา สถานที่ เพศ อายุ เชื้อชาติ ชนชั้น และศาสนา

^{๕๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป.), หน้า ๔

^{๕๖} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, (กรุงเทพฯ : สำนักนิติธรรม สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๕๐), หน้า ๘

อคติดังกล่าวได้ข้อมเป็นการทำลายตนเองและสังคม ตรงกันข้าม ผู้ใดมีความยุติธรรมย่อมเจริญด้วยเกียรติ ศักดิ์ศรีและก้าวหน้าในชีวิต

จะเห็นได้ว่า พลังแห่งปัญญา จะต้องอาศัยกระบวนการตัดสินใจเชิงพุทธคอยกำกับความคิดและอารมณ์อยู่เสมอมิให้เกิดความเอนเอียงแห่งอารมณ์ที่ผุดขึ้นจากความเหลื่อมล้ำต่ำสูง และช่องว่างในสังคม มิฉะนั้นแล้ว สัญชาตญาณของมนุษย์อาจถูกโน้มน้ำหนักไว้กับความเที่ยงธรรม ก่อความไม่ยุติธรรมและความลำเอียงขึ้นในบ้านเมือง เมื่อละอคติทั้ง ๔ ประการแล้ว พึงต้องพิจารณากฎหมายแห่งความเสมอภาคควบคู่กับหลักศีลธรรม เช่น ความมีสิทธิเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า ๑๒ ปี บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานและผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับบริการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย สิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแลมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ บุคคลอายุเกิน ๖๐ ปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ผู้พิการมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ หลักความเสมอภาคในการเลือกตั้ง ความเสมอภาคของพรรคการเมืองและความเสมอภาคของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นวุฒิสภา” สิ่งเหล่านี้แม้ไม่บัญญัติในกฎหมายแต่พึงรู้ได้ด้วยพลังแห่งปัญญาอันจะเป็น “แกนหลัก” ในการพัฒนาตามระบอบประชาธิปไตยให้ก้าวไกลอย่างมั่นคง

พลังแห่งปัญญากับการสร้างสันติภาพและการแบ่งปันที่ยั่งยืน

เมื่อข้อมมองประวัติศาสตร์สังคมไทยและสังคมโลกจะพบว่า ประสพการณ์ที่สำคัญของมนุษย์คือ สงคราม และสันติภาพที่มักจะเกิดขึ้นหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกัน เมื่อใดที่สงครามแห่งความขัดแย้งทางทรัพยากรธรรมชาติและความคิดเกิดขึ้น ณ แห่งใด เมื่อนั้นความสูญเสียชีวิตได้เกิดขึ้น ณ แห่งนั้นตามมา แม้หลักสันติภาพและความแบ่งปันจะเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้ง แต่หากประชาชนแต่ละคนเล็งเห็นความจำเป็น พยายามร่วมมือร่วมใจ เสียสละ และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการสร้างสันติสุขให้เป็นรูปธรรมแล้ว ข้อมช่วยเยียวยารักษา และสมานความบอบช้ำของสังคมได้เป็นอย่างดี กระบวนการสันติภาพและการแบ่งปันจึงต้องยึดหลักแนวคิดในการสร้างความเข้าใจองค์รวม การตัดสินใจแก้ปัญหาาร่วมกันบนพื้นฐานของความยุติธรรม ความจริง ความดี และอยู่ร่วมกันตามหลักกุศลธรรม กล่าวคือการจัดการความขัดแย้ง คือ กระบวนการที่ประกอบด้วยค่านิยมชนิดของปัญหาให้ชัดเจนบนพื้นฐานความรู้ที่หลากหลาย และหาสาเหตุของปัญหา เช่น ข้อมูลทางประชากร วัฒนธรรม ภาษา การศึกษา ศาสนา การต่างประเทศ จิตวิทยา กระบวนการยุติธรรม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ เป็นต้น หลังจากนั้นจึงทำการหาตัวกลางในการไกล่เกลี่ย และสื่อสารข้อมูลในเชิงให้ความรู้ต่อสาธารณชน และสร้างเวทีในการเรียกร้องตามกระบวนการประชาธิปไตยโดยสันติ

“ ฮังอิงอิงแล้วโน ”

การสร้างสันติภาพ คือ กระบวนการที่ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนต่างแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยไม่ปล่อยให้ปัญหาลุกลาม หรือปฏิเสธความรับผิดชอบ นอกจากนี้ ระหว่างภาคประชาชนอันเป็นหัวใจหลักของการสร้างสันติภาพจะต้องรู้จักยอมรับฟังความคิดเห็น ยอมรับความแตกต่างทางอัตลักษณ์ ศาสนา ชาติพันธุ์ ความคิด และวัฒนธรรม ควบคู่กับการยึดหลักธรรมศาสนา ในการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างประนีประนอม อุดม และประสานประโยชน์

การสร้างสันติภาพในระยะยาวและการแบ่งปัน คือ กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์^๓ ที่มีความน่าเชื่อถือ และความน่าไว้วางใจ ตลอดจนสร้างความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อรัฐและกฎหมายโดยแท้จริง นอกจากนี้ยังจะต้องส่งเสริมให้เกิดเวทีการแสดงความคิดเห็นหลากหลาย การแสดงออกทางการเมืองด้วยการเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นบนหลักประชาธิปไตย พร้อมทั้งนำเสนอวัฒนธรรมอันงดงามของแต่ละท้องถิ่นเพื่อสื่อให้เห็นถึงความลึกซึ้ง และความหมายของวัฒนธรรมที่สั่งสมมาชยาวนาน สร้างคุณค่าและความภูมิใจให้คนในพื้นที่ การสร้างสันติภาพระยะยาวจึงจะต้องอาศัยความเข้าใจผู้อื่นที่แตกต่าง การสร้างจิตสาธารณะและเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมด้วยใจจริง เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัยสึนามิ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยการแสดงน้ำใจ ช่วยเหลือตามศักยภาพ และแก้วิกฤติโลกด้านต่างๆ ไปด้วยกัน

ทั้งนี้ทุกคนควรดำเนินชีวิตตามรอยเบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เอกกษัตริย์ผู้ทรงคุณอนันต์ และนำความร่มเย็นเป็นสุขให้เหล่าราษฎรภายใต้พระบรมโพธิสมภารตลอดระยะเวลา นับเนื่อง ดังพระบรมราโชวาทที่สามารถกระตุ้นเตือนจิตสำนึกของปวงชนให้รัก สามัคคี และสร้างความสุขสงบถาวรให้เกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินไทย ความว่า

“...การแผ่เมตตาทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ย่อมทำให้เกิดความเจริญและสันติสุข ชุมชนใดที่มนุษย์รู้จักแผ่เมตตาต่อกัน ชุมชนนั้นเป็นแหล่งที่เจริญ เพราะการสร้างแต่ความดี และประกอบแต่กรรมดีจะเป็นหลักในการสร้างสันติภาพอันถาวรยั่งยืนและโลกจะบรรลุถึงความสงบที่ใฝ่หากัน...”

พลังแห่งปัญญากับการจัดการภูมิปัญญาและธรรมชาติที่ยั่งยืน

นับแต่โบราณกาล มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่และสืบทอดสิ่งต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่นได้ เพราะมนุษย์เข้าใจและเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติ วิถีและกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติได้สร้างแบบทดสอบที่สำคัญแก่มนุษย์มาแล้วนับพันปี ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตล้วนแต่มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามลำดับ

^๓ กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การให้ความเคารพทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นใครในกระบวนการยุติธรรม โดยมีเสาหลัก ๓ ประการ คือ ประการแรก มุ่งเน้นความสนใจไปที่ความเสียหายที่เกิดขึ้น ประการที่สอง การทำผิดหรือความเสียหายเป็นผลให้ต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการแก้ไข และประการที่สาม เสริมสร้างการเข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในกระบวนการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เพื่อความอยู่รอดและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆขึ้นมาเพื่อความสะดวกสบายและตอบสนองความต้องการของคน อย่างไรก็ตามไม่มีสิ่งใดสามารถรอดพ้นจากกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาตินั้นได้แม้แต่มนุษย์ก็ตาม สิ่งที่ตกทอดมาสู่ชนรุ่นหลังคือ มรดกทางปัญญาที่สั่งสมพัฒนามาจากการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติ จากขวานหินกะเทาะ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องใช้สำริด จนถึงอาวุธชีวภาพ เครื่องใช้พลาสติก และยานอวกาศ ความรู้ที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษดังกล่าว เรียกว่า “ภูมิปัญญา”

ชนชาติไทย เป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมประเพณีหลากหลาย ลักษณะภูมิปัญญาของแต่ละกลุ่มคนจึงแตกต่างกัน แต่พัฒนามาจากพื้นฐานเดียวกัน คือ พื้นฐานทางธรรมชาติ ภูมิปัญญาไทยสามารถสะท้อนออกมาในรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับคน และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมานี้ แบ่งออกเป็น ๑๐ สาขา ได้แก่ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และหัตถกรรม การแพทย์แผนไทย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองทุนและธุรกิจชุมชน สวัสดิการ ศิลปกรรม การจัดการองค์กร ภาษาและวรรณกรรม และศาสนาและประเพณี^๑ ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้คอยหล่อหลอมเอกลักษณ์ไทยให้ยังคงคงงามจวบจนปัจจุบัน

ข้าว คือ อาหารหลักของคนไทย เนื่องจากคนไทยมีความผูกพันกับข้าวตั้งแต่เกิดจนตาย ภูมิปัญญาเกี่ยวกับข้าวจึงไม่ได้จำกัดแค่เพียงสาขาเกษตรกรรมเท่านั้น แต่เชื่อมโยงไปถึงศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมอีกด้วย เพราะประเพณีเกี่ยวกับข้าวบ่งบอกถึงความเป็นอยู่ของคนไทย เช่น ฮีตสิบสองของภาคอีสาน การทำขวัญข้าวของภาคกลาง เป็นต้น ข้าวจึงเป็นสัญลักษณ์ของภูมิปัญญาไทยที่มีความเกี่ยวพันกันในแง่คติชนวิทยา

การทอผ้า เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่งดงามและทรงคุณค่าของคนไทย เอกลักษณ์ความงามของลวดลายผ้าไทยตั้งแต่อดีตเป็นเครื่องบ่งบอกฐานะของผู้สวมใส่ ปัจจุบันผ้าทอของไทยก็ยังทรงคุณค่าความเป็นไทยที่งดงามไว้อย่างเต็มเปี่ยม ตั้งแต่ขั้นตอนการปลูกหม่อนปลูกฝ้าย จนปั่นมาเป็นเส้นด้ายเส้นไหม แล้วทอออกมาเป็นลวดลาย ความพิถีพิถันและศิลปะในการสร้างสรรค์ ทำให้ผ้าไทยเป็นอีกหนึ่งเอกลักษณ์ไทยที่เป็นที่ขอมรับทั่วโลก แม้แต่เครื่องจักรก็ไม่สามารถทำได้งดงามเท่า

การแพทย์แผนโบราณของไทย เป็นมรดกตกทอดทางภูมิปัญญาที่มีค่ายิ่ง ทั้งนี้เพราะประเทศไทยอุดมไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพทำให้มีพืชและแร่ธาตุจำนวนมากที่นำมาเป็นยาสมุนไพรได้ การนวดแผนโบราณเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาล้ำค่าของไทย นับตั้งแต่มีการศึกษาทำฤกษ์คัดคนและนำมาใช้เป็นทำนวดแผนโบราณเพื่อการรักษาต่างๆ ปัจจุบันการนวดแผนโบราณได้พัฒนาและแตกสาขาออกเป็นการนวดเพื่อผ่อนคลายหรือเรียกกันอย่างแพร่หลายว่า สปา (Spa) นั่นเอง

นับแต่อดีต ปัจจัยสี่ทั้งหลายของคนโบราณล้วนได้มาจากธรรมชาติ ทุกสิ่งล้วนแสดงความสูงส่งของภูมิปัญญาบรรพบุรุษในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ วิถีชีวิตของคนไทย

^๑ “ภูมิปัญญาไทย,” สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๒๓, (๒๕๔๕)

อยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติ ขณะที่ประเทศไทยกำลังพัฒนาก้าวไปอย่างไม่หยุดยั้ง พื้นฐานเหล่านี้เองที่จะคอยรองรับให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ หากแต่ภูมิปัญญาไม่ใช่สิ่งสมบูรณ์แบบที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาขึ้นได้อีก ดังนั้นการจัดการกับภูมิปัญญาเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีการจัดการความรู้ ทั้งนี้เพื่อสืบทอดและรักษาภูมิปัญญานี้ไว้ให้คงอยู่ต่อไปได้^{๑๑๑}

การจัดการกับความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญามีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาได้จำกัดอยู่ในรูปของผลผลิตเท่านั้น แต่อาจอยู่ในตัวบุคคล ดังนั้นจึงต้องอาศัยการถ่ายทอดและการจัดการที่ถูกต้องเพื่อให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นเป็นต้นทุนทางสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป ไม่ใช่เพียงเพื่อนำมาเป็นจุดขายของประเทศไทย แล้วสร้างเป็นผลผลิตสนองต่อกระแสทุนนิยม มิเช่นนั้นแล้วการพัฒนาที่ยั่งยืนก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

“...ดินนั้นพัฒนาขึ้นมาได้โดยไม่ยากนักดินจะเค็มจะเปรี้ยวจะ จืดอะไรก็ตามสามารถที่จะทำให้ดีขึ้นได้ภายในไม่กี่ปีโดยใช้เทคนิค แบบโบราณคือใช้ปุ๋ยหมักหรือใช้ตะกอนที่ลงมาจากลำห้วย มาพัฒนาดินอันนี้เป็นวิธีที่ง่าย...”^{๑๑๒}

จากพระราชดำรัสเกี่ยวกับการพัฒนาคน แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่สั่งสมมาช้านาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงใช้ภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาประเทศในทุกด้าน ทรงเล็งเห็นธรรมชาติที่อยู่ร่วมกับคนไทย และเป็นปัจจัยส่งเสริมให้คนไทยอยู่รอดได้แม้ในสภาวะการณ์ที่เลวร้ายก็ตาม

เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่ความเป็นสากลในโลกยุคไร้พรมแดน กระแสวัฒนธรรมจากที่ต่างๆ หลั่งไหลเข้ามาครอบงำวัฒนธรรมไทยโดยไม่รู้ตัว หากปล่อยให้เป็นอย่างนั้น ประเทศไทยคงไม่เหลือแม้แต่ร่องรอยอารยธรรมในอดีต ความภูมิใจของบรรพบุรุษเหลือแค่เพียงในตำนาน แต่หากเรารู้จักแยกแยะ เลือกรับ และปรับใช้กระแสนวัตกรรมต่างชาตินั้น แล้วตั้งคนอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาไทย ฐานที่มั่นคงนี้จะช่วยประคับประคองให้เราสามารถดำรงอยู่ได้แม้โลกจะเปลี่ยนแปลงไปสักเท่าใด มรดกที่ล้ำค่าของบรรพบุรุษคือต้นทุนชีวิตที่สำคัญที่จะทำให้ประเทศไทยพัฒนาก้าวไกลอย่างยั่งยืน

พลังแห่งปัญญากับการสร้างประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืน

เพลโตและอริสโตเติลปรัชญาเมธีของโลกได้กล่าวว่า รัฐใดหรือประเทศใดที่อำนาจสูงสุดอยู่ในมือของประชาชนส่วนใหญ่ จะเรียกว่าระบอบประชาธิปไตย (Democracy)^{๑๑๓} แม้ว่าระบอบการ

^{๑๑๑} วิจารณ์ ทานี, ศ. นพ. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้. (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๖)

^{๑๑๒} พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนาในการวางแผนการใช้ที่ดิน ณ โรงแรมวินด์ส จังหวัดเชียงใหม่ ๑ มกราคม ๒๕๒๓

^{๑๑๓} จรัล ดินฐาอภิสิทธิ์, “พลังประชาชนในประเทศประชาธิปไตยยุคโลกาภิวัตน์” ใน ประชาธิปไตยโดยตรงสู่พระราชรัฐสภา, (๒๕๔๕), หน้า ๑๖๕

ปกครองแบบประชาธิปไตยจะเริ่มมานับพันปีแล้วก็ตาม แต่การได้มาของอำนาจส่วนใหญ่ในมือของประชาชนไทยเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)^{๒๓} คือ กระบวนการที่ประชาชนมีโอกาสแสดงทรรศนะ และเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายควรเข้าร่วมกันเพื่อการรับรู้และความเข้าใจที่ตรงกันในสิทธิประโยชน์ที่เกิดขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนนี้เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการทางประชาธิปไตย เป็นการใช้อำนาจที่ถูกต้องของปวงชนบนพื้นฐานของกฎหมายที่จะทำให้ประชาธิปไตยสมบูรณ์และเกิดประโยชน์สูงสุด

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการกระทำใดๆ ก็ตามที่เกิดโดยความเต็มใจไม่ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ไม่ว่าจะมีการจัดการอย่างไรเป็นระเบียบหรือไม่ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน จะใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมาย เพื่อผลในการตัดสินใจดำเนินนโยบายของรัฐหรือต่อการบริหารงานของรัฐ หรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย คือ ทำให้ผู้ปกครองและผู้ได้ปกครองได้มีโอกาสทราบความต้องการของกันและกันอย่างแท้จริง ทำให้การดำเนินนโยบายของรัฐเพื่อตอบสนองต่อผู้เป็นเจ้าของประเทศในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถแสดงออกได้ด้วยวิธีต่างๆ ๕ ประการ^{๒๔} ได้แก่ การออกเสียงเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง การกระทำของแต่ละบุคคลเป็นเอกเทศต่อปัญหาทางการเมืองและสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม และกิจกรรมที่ใช้ความรุนแรงและอาจเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย นอกจากนี้ปัญหาพื้นฐานในการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย *ประการแรก* คือ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจของรัฐ ในฐานะเป็นมาตรการทางกฎหมายยังเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย *ประการที่สอง* ผู้ที่เกี่ยวข้องยังมีความเข้าใจไม่ตรงกัน *ประการที่สาม* การขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของการรับฟังความคิดเห็นและการปรึกษาหารือที่หลากหลาย^{๒๕} เนื่องจากปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการมีส่วนร่วม

ดังนั้น การแสดงออกทางการเมืองจำเป็นต้องใช้ปัญหาพิจารณาให้ถี่ถ้วน โดยยึดผลประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้ง ควบคู่กับการมีคุณธรรม อาทิ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และความกตัญญูต่อแผ่นดิน

^{๒๓} ขอความจากคำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๔ รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

^{๒๔} ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาคามธรรมาธิปไตย ๒๕๔๘. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc4/index.htm>, สืบค้น ๒๕ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๒๕} อรรถ กักผล, "คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน," ใน การมีส่วนร่วมของประชาชน, (๒๕๔๖), หน้า ๑.

มาเป็นแนวทางในการพัฒนาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของคนไทยให้สมบูรณ์ ตลอดจนยึดถือพระบรมราชาบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยทั้งชาติ ความว่า

“ในบ้านเมืองนั้นมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายได้”

พลังแห่งปัญญากับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ยั่งยืน

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นกลไกสำคัญในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในรอบศตวรรษที่ผ่านมา ได้พลิกโฉมหน้าความเป็นอยู่ของผู้คนจากที่ต้องอาศัยปัจจัยธรรมชาติไปสู่ชีวิตที่สะดวกสบายกว่าและดูเหมือนว่าจะไม่พึ่งพาธรรมชาติอีกต่อไป แต่ด้วยความต้องการที่ไม่มีขีดจำกัดนี้ ทำให้บทบาทของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีบางอย่างกลับเป็นผู้ร้ายที่มาสสร้างปัญหาให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม แต่ในวันนี้มีความพยายามที่จะพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว นับเป็นความหวังครั้งสำคัญที่มนุษย์จะต้องร่วมกอบกู้ความสมดุลของธรรมชาติในอดีตกลับมา

ในที่นี้จะศึกษาโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานถ่านหินเป็นกรณีตัวอย่าง ผลเสียจากพลังงานชนิดนี้ได้ก่อให้เกิดก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ในปริมาณสูง จนกลายเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก อันจะส่งผลกระทบต่อชีวิตบนโลกอีกมากมาย โรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าดังกล่าวจึงมีความพยายามที่จะลดปริมาณก๊าซพิษที่จะออกสู่ธรรมชาติด้วยวิธีต่างๆ ในเมืองไทยที่โรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ก็มีการติดตั้งอุปกรณ์ดักจับก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่เครื่องให้กำเนิดกระแสไฟฟ้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๓ จนสามารถรักษาคุณภาพของอากาศได้ตามมาตรฐานที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนด^{๒๖}

นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาพลังงานรูปแบบอื่นๆ ที่สะดวกกว่าเพื่อนำมาใช้สำหรับผลิตกระแสไฟฟ้าแทนถ่านหิน ในต่างประเทศมีโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานลม ในเมืองไทยก็มีโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานก๊าซธรรมชาติ และในอนาคตอันใกล้ พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานความร้อนใต้พิภพก็จะได้รับการพัฒนาให้สามารถนำมาใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าได้ในที่สุด

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเพราะการพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์โดยมุ่งหมายตอบสนองความต้องการของมนุษย์เพียงด้านเดียว จนลืมนิบัติบางอย่างที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย ท้ายที่สุด

^{๒๖} โรงไฟฟ้าแม่เมาะ, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก http://maemoh.egat.com/index_maemoh/ สืบค้น ๒๖ มกราคม ๒๕๕๒

ผลเสียก็จะกลับมาอยู่กับตัวมนุษย์เอง ฉะนั้นการพัฒนาใดๆ จะต้องใช้ปัญญามาประกอบ เพื่อไตร่ตรองถึงปัญหาต่างๆ อย่างรอบด้าน ทั้งนี้การพัฒนาที่ไม่รบกวนสมดุลธรรมชาติก็ย่อมจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยแท้เพราะไม่ต้องตามแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นอีกต่อไป

จุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อทุกส่วนในสังคมระดมพลังแห่งปัญญาออกมาร่วมกันพัฒนาประเทศแล้ว ผลลัพธ์ย่อมจะเกิดขึ้นและตอบสนองให้คนในสังคมนั้นอยู่ดีมีสุขอย่างถ้วนหน้า สำหรับจุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของสมดุลในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั้งหลายสืบไป

ในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ดีจะต้องส่งผลให้เกิดรากฐานที่มั่นคงแก่ระบบ มีศักยภาพในการแข่งขัน และสามารถพึ่งพาตนเองได้ทุกขณะ โดยมีแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นแนวคิดหลัก

ในด้านสังคม จะต้องมีการครอบครัวที่อบอุ่นและเข้มแข็ง สมาชิกมีความรักใคร่ผูกพันกันอย่างกลมเกลียว สามารถเป็นเกราะคุ้มภัยจากอบายมุขอันเป็นหนทางไปสู่ความเสื่อมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็ยยาเสพติดและการพนัน เป็นต้น เมื่อหน่วยย่อยมีความแข็งแกร่งแล้ว ภาพใหญ่ของสังคมก็พลอยเข้มแข็งตามไปด้วย นอกจากนี้ การพัฒนาด้านสังคมยังหมายรวมไปถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ อนุรักษ์ และสืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง ทั้งนี้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมจะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และที่สำคัญคือจะต้องมี หลักธรรมในแต่ละศาสนา คอยจัดระเบียบจิตใจให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารอย่างเท่าเทียม

ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทรัพยากรที่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น น้ำ หรือขยะพลาสติก เป็นต้น และที่ไม่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น ก๊าซธรรมชาติและถ่านหิน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็ต้องพัฒนาทรัพยากรหรือวัสดุทดแทนขึ้นมาใช้ประโยชน์ เพื่อแทนที่ทรัพยากรที่อาจจะหมดไป อาทิ การผลิตไบโอดีเซลเพื่อใช้แทนน้ำมันปิโตรเลียม เป็นต้น

ในด้านสิ่งแวดล้อม จะเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ไม่ว่าจะมียชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในองค์กรวม เช่น โรงงานอุตสาหกรรมจะต้องบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งออกสู่ระบบนิเวศเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นการลดมลพิษและของเสียจากภาคการผลิต รักษาพันธุ์สัตว์และพืชบางอย่างให้คงอยู่ เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ อันจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลับสู่สมดุลเดิม ซึ่งจะเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งของสังคมและเศรษฐกิจในระยะยาว รวมทั้งยังเป็นการรักษาค้นทุนทางธรรมชาติไว้ให้คนรุ่นต่อไปได้เช่นกัน

พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปัญญานับเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสรรค์ประโยชน์แก่มวลมนุษย์ ทั้งนี้ปัญญาจะมีพลังได้ก็ต่อเมื่อผ่านการฝึกฝนพัฒนาจนผู้ใช้สามารถคิดทางแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม พลังแห่งปัญญาจึงมีอานุภาพในการพัฒนา เปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนสังคมไปสู่อนาคตที่งดงามสดใส

อย่างไรก็ดี การพัฒนาใดก็ตามที่ปราศจากการใช้สติปัญญาใคร่ครวญอย่างรอบคอบ อาจนำไปสู่ปัญหาที่เกิดจากภาวะไม่สมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การพัฒนาที่แท้จริงจึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของดุลยภาพที่มีปฏิสัมพันธ์เกื้อกูลกันระหว่างมิติต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และจิตใจ รวมทั้งรักษาสิ่งแวดล้อมตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติไว้เป็นต้นทุนชีวิตสำหรับคนในรุ่นปัจจุบันและรุ่นอนาคต

เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า พลังแห่งปัญญาเป็นกุญแจหลักที่จะไขปัญหาต่างๆ ของประเทศเพื่อก้าวสู่ประตูแห่งชัยชนะ นั่นคือ ประเทศไทยสามารถยืนหยัดท่ามกลางกระแสสังคมโลกอันเชี่ยวกรากได้อย่างยั่งยืนสืบไป

พลัง ไทยสร้างชาติผดุงกล้า แห่ง ศรีทฆามุ่งมั่นรังสรรค์ผล

ปัญญา เปรียบโคมทองส่องชีพชน เพื่อ ถ่วงพันวิกฤตสิ้นพิษภัย

การ คามรอยเบื้องพระบาทราษฏร์ซึ่งค่า พัฒนา องค์ความรู้สู่ทางใหม่

ที่ ปวงชนร้อยแรงร่วมหลอมรวมใจ ยั่งยืน ไปชั่วลูกหลานนานนิรันดร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๕.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๘.
- บทสัมภาษณ์ ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา หัวข้อ “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง.” วารสารเศรษฐกิจและสังคม ๔๒, ๖ (๒๕๔๘)
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒.
- พรพจน์ กบิลสิงห์. พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔.
- พระบรมราชาวาท ๑๖๘ องค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. กรุงเทพฯ : คำนสุทธากรพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒.
- พัชรี สีโรส และคณะ. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิปริญญาโท นักบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.
- พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ. ประชาธิปไตยโดยตรงสู่พระราชรัฐสภา. กรุงเทพฯ : โครงการวิถิธรรม, ๒๕๔๓.
- มูลนิธิธารน้ำใจ. ความดี: รวมพระราชดำรัสและพระบรมราชาวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เกี่ยวกับ “ความดี”. กรุงเทพฯ : มูลนิธิธารน้ำใจ, ๒๕๕๐.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. กรุงเทพฯ : สำนักนิติธรรม สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๕๐.
- โรงไฟฟ้าแม่เมาะ. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: http://maemoh.egat.com/index_maemoh/ [ม.ป.ป.] สืบค้น ๒๖ มกราคม ๒๕๕๒
- วิจารณ์ พานิช, ศาสตราจารย์. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๖.
- ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย. “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตย.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc4/index.htm> ๒๕๔๘. สืบค้น ๒๕ มกราคม ๒๕๕๒.
- “สภาพพัฒนกับการพัฒนาประเทศ.” โพสต์ทูเดย์ (๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๖)
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, รองศาสตราจารย์. การพัฒนา การจัดการความขัดแย้ง การมีส่วนร่วม และสังคมเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : นิวส์ เมกเกอร์, ๒๕๕๑.

สมัคร บุราวาศ. ปัญญาวิวัฒน์ กำเนิดและวิวัฒนาการแห่งปัญญาของมนุษยชาติในอดีต.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๐.

สันติ บางอ้อ. “การพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย.” โพสต์ทูเดย์ (๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๖)

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๒๓. กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน

โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๕

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒.

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป.



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความวิชาการ

คลังแห่งปัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

นายฉัตรพล ศิริสวัสดิ์	คณะอักษรศาสตร์
นางสาวปิยรัศมี คงแก้ว	คณะอักษรศาสตร์
นางสาวสุริญา พูนเอียด	คณะอักษรศาสตร์
นายธีรวัฒน์ กล่าวเกลี้ยง	คณะอักษรศาสตร์
นายรัฐวิษณุ ไพรวัน	คณะเศรษฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความวิชาการ

เรื่อง

พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

นาย ฌภัทร	หัตถินพิพัฒน์	ชั้นปีที่ ๕	คณะสัตวแพทยศาสตร์	๔๗๓ ๕๕๓๒๑ ๓๑
นาย ชีระวัฒน์	บุญโสม	ชั้นปีที่ ๔	คณะเภสัชศาสตร์	๔๘๓ ๖๕๖๖๘ ๓๓
นาย ปวีร์	ธนกกาญจน์กุล	ชั้นปีที่ ๔	คณะเภสัชศาสตร์	๔๘๓ ๖๕๗๗๗ ๓๓
นาย ปัจจุบัน	บุญยเกตุ	ชั้นปีที่ ๔	คณะเภสัชศาสตร์	๔๘๓ ๖๕๗๘๓ ๓๓
นาย อธิสิทธิ์	อัศโสมณวัฒนา	ชั้นปีที่ ๔	คณะเภสัชศาสตร์	๔๘๓ ๖๖๗๗๘ ๓๓

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

มนุษย์ทุกคนล้วนเกิดมาด้วยปัญหาแห่งความจำกัดของทรัพยากร ทำให้มนุษย์จำเป็นที่จะต้องมีการแก่งแย่งแข่งขันกันเพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ภายใต้เงื่อนไขแห่งความจำกัดนั้น และด้วยพื้นฐานแห่งความจำกัดนั้น ได้เป็นพลังผลักดันที่สำคัญ ที่ทำให้มนุษย์มุ่งจะใช้ประโยชน์จากกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นให้ก่อเกิดเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพภายใต้สภาวะความจำกัดของตานั้น ผู้ที่มีความฉลาดรู้รอบ สามารถนำปัญหามาพัฒนาไปสู่อย่างก้าวที่เปลี่ยนแปลงแห่งชีวิตได้อย่างคุ้มค่า ก็จะเป็นผู้ที่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างวัฒนาและผาสุก กระบวนการเรียนรู้ซึ่งปัญหาและให้นำพาไปสู่ความก้าวหน้าแห่งกระบวนการวิธี จึงเป็นปัญญายุทธ์ที่สำคัญที่จะนำพาผู้คิด ไปสู่ความสุขแห่งชีวิตที่ถาวรชั่วกาลได้โดยสมบูรณ์

พัฒนาอย่างไร ให้ไม่ยั่งยืน

ในอดีต เมื่อครั้งที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง ทุกประเทศทั่วโลกต่างได้รับผลกระทบของการก่อสงครามในรูปแบบของความเสื่อมโทรม หรือพินาศสิ้นไปทั่วทุกแห่งทั้งในทางตรงและทางอ้อม ซึ่งผลกระทบดังกล่าว ได้กระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะได้รับการฟื้นฟูและสร้างสรรค์ความเจริญขึ้นใหม่ในวงกว้าง จนก่อให้เกิดกระแสตื่นตัวต่อคำว่า “พัฒนา” ขึ้น โดยความหมายของการพัฒนาในระยะแรกเริ่มนั้น มุ่งเน้นถึงการก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ เพื่อสนับสนุนความต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์เป็นสำคัญ เป็นเหตุให้ การพัฒนาในความเข้าใจของคนโดยทั่วไปในภายหลัง มุ่งเน้นไปถึงความหมายของการพัฒนา ในลักษณะของความเปลี่ยนแปลงที่สามารถวัดได้โดยมาตรวัดทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และเป็นเหตุให้เครื่องมือของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่าง การส่งเสริมเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม กลายเป็นเครื่องมือหรือตัวแทนของการพัฒนาในความเข้าใจของคนทั่วไปด้วย แม้ภายหลังจะมีการพยายามชี้แจงและแสดงให้เห็นว่า สังคมและวัฒนธรรมก็สามารถเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความเจริญที่เกิดจากการพัฒนาโดยรวมได้ทั้งในลักษณะของมาตรวัดและเครื่องมือของการพัฒนา แต่อย่างไรก็ดี ตามความเข้าใจและรับรู้ของประชาชนโดยมากของสังคมในปัจจุบัน ก็ยังคงมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความรุ่งเรืองทางวัตถุซึ่งให้ผลเป็นรูปธรรม มากกว่าการสร้างสรรคพัฒนาในสิ่งที่มีคุณค่าที่ไม่อาจแสดงผลให้กระจ่างชัดเป็นรูปธรรมเปรียบเทียบได้ กระบวนการพัฒนาของสังคมโดยตลอดมา จึงเป็นการพัฒนาที่หวังผลในเชิงวัตถุธรรมมากกว่านามธรรม โดยเสมอมา อย่างยากที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการพัฒนานับแต่ครั้งอดีตที่ถูกมุ่งเน้นให้เป็นการพัฒนาในเชิงอุตสาหกรรม ภายใต้ฐานความรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้รับการยอมรับว่า ได้ทำให้มนุษย์มีความสุขสบายและมีความสุขในชีวิตมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันในกระบวนการสร้างสรรค์ความเจริญที่เรียกว่าเป็นการพัฒนาหรือก้าวเข้าสู่อุตสาหกรรมนั้น มนุษย์ได้ใช้ธรรมชาติเป็นตัวกรรมผู้ถูกระทำตลอดช่วงเวลาที่มีมนุษย์กล่าวอ้างว่าตนเองคือผู้สร้างสรรค์ความเจริญเช่นเดียวกัน

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ องค์การสหประชาชาติได้จัดตั้งนโยบายที่มุ่งหมายเพื่อใช้เร่งรัดและกระตุ้นการพัฒนาขึ้นที่เรียกว่า นโยบายทศวรรษแห่งการพัฒนา (Development Decade) ขึ้น เพื่อบังคับให้ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๖๐ – ๑๙๗๐ (พ.ศ. ๒๕๐๓ – ๒๕๑๓) เป็นช่วงปีแห่งการพัฒนา โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาสิ่งที่เป็นปัจจัยขัดขวางอันสำคัญของการพัฒนา ๓ ประการ คือ

๑. ความยากจนข้นแค้น (Poverty)
๒. ความไม่รู้หนังสือ (Ignorance)
๑. ความเจ็บไข้ได้ป่วย (Disease)^{*}

การจัดปัญหาทั้งสามประการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อปิดช่องว่างในด้านมาตรฐานการครองชีพของประชาชนในแต่ละประเทศ โดยเมื่อได้ดำเนินการตามโครงการจนครบตามช่วงเวลาที่กำหนด ทางองค์การสหประชาชาติพบว่า นโยบายดังกล่าวได้ให้ผลสำเร็จในด้านการพัฒนาโดยภาพรวม จึงได้มีการขยายช่วงเวลาของนโยบายดังกล่าวขึ้น เกิดเป็นนโยบายทศวรรษแห่งการพัฒนาช่วงที่ ๒ ระหว่างปีค.ศ. ๑๙๗๐ – ๑๙๘๐ (พ.ศ. ๒๕๑๓ – ๒๕๒๓) ซึ่งนโยบายดังกล่าวถือนโยบายสำคัญขององค์การโลก จึงทำให้การพัฒนาตามนโยบายนั้นได้รับการปฏิบัติตามโดยประเทศต่างๆอย่างแพร่หลายไปทั่ว ซึ่งได้ก่อให้เกิดผลในทางบวกเป็นความเจริญทางวัตถุที่มีความก้าวหน้ามากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดหลังสองทศวรรษแห่งการพัฒนา แต่ในขณะเดียวกันก็มีการปรากฏถึงผลลบของนโยบายอีกด้วย โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “ผลด้านลบของนโยบายทศวรรษแห่งพัฒนานั้น ได้ปรากฏเด่นชัดออกมาในประเทศที่พัฒนาแล้ว คือประเทศที่เจริญเป็นอุตสาหกรรมแล้วนั่นเอง คือมีปัญหาสังคม และปัญหาจิตต่างๆเกิดขึ้นมากมาย จนกระทั่งท้ายที่สุด ก็มาพบกับปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม”^๒

การที่กระบวนการพัฒนาได้ส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาต่อสังคมและจิตใจขึ้นนั้น เป็นสิ่งที่มนุษย์ยินดียอมรับ โดยไม่ตระหนักถึงความสำคัญต่อปัญหาที่เกิดขึ้น แต่เมื่อผลกระทบได้มีการก้าวผ่านไปถึงสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ซึ่งถือเป็นความเสียหายร้ายแรงที่อาจมีผลกระทบต่อชีวิตได้อย่างเฉียบพลัน ทำให้มนุษย์ต้องเกิดความตื่นตัวจนต้องพิจารณาย้อนกลับมาทบทวนว่า การพัฒนาที่ผ่านมานั้นแท้จริงแล้วเป็นอย่างไรจึงเกิดผลอย่างนี้ และจะมีการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างไรเพื่อที่จะแก้ไขและป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จนนำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญต่อความยั่งยืนของการกระทำในเชิงความรับผิดชอบต่อเวลาต่อมา

ประเทศไทย กับความไม่ยั่งยืน

ก่อนความเข้าใจในความหมายของคำว่า “พัฒนา” ดังที่ใช้กันในปัจจุบันหลังการเกิดทศวรรษแห่งการพัฒนาของสหประชาชาติ ประเทศไทยเคยใช้คำที่คล้ายคลึงกันเช่น คำว่า “วัฒนา” ซึ่งมีนัยหมายถึงความ

^{*} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

^๒ อ้างถึงแล้วใน ๑, หน้า ๒๒.

เจริญ ความงอกงาม เช่นเดียวกับคำว่า พัฒนา ที่ใช้กันในปัจจุบัน โดยคำว่า วัฒนา นั้นมักใช้ในการให้พร หรืออวยพร โดยมีความหมายถึงการขอให้ผู้ได้รับคำอวยพรนั้นมีความสุขความเจริญนั่นเอง จึงเห็นได้ว่า คำว่า พัฒนา นั้นไม่ใช่คำใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นแต่อย่างใด และสำหรับความแพร่หลายของคำว่า “พัฒนา” ที่มาพร้อมกับการก้าวเข้าสู่ยุคพัฒนานั้น แท้จริงแล้วไม่ใช่ว่าประเทศไทยไม่เคยมีการพัฒนามาก่อน แต่แท้จริงแล้ว ประเทศไทยมีการพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญอยู่แล้วเป็นเรื่องธรรมดาของทุกชาติชน เพียงแต่ในอดีตนั้น เราให้ความสำคัญของการพัฒนาในลักษณะความหมายของคำว่า “ทำนุบำรุง” หรือ “ทะนุบำรุง” ในลักษณะของการสนับสนุนส่งเสริมประเทศชาติด้วยความรักโดยมิต้องมีการวางแผน มาเป็นเวลาช้านานแล้ว

ความจำเป็นที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือทางการเงินจากธนาคารโลก ในภาวะความล้มเหลวทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๕๐๐ ได้ทำให้เกิดการจัดตั้ง สภาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น เพื่อรับผิดชอบต่อการสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ และทำหน้าที่ประสานงานกับคณะผู้เชี่ยวชาญการสำรวจสถานะเศรษฐกิจของธนาคารโลกในการสำรวจสถานะเศรษฐกิจของประเทศไทย จนกระทั่งเกิดเป็นรายงานชื่อ “โครงการพัฒนาการของรัฐบาลสำหรับประเทศไทย” (A Public Development Program for Thailand) ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑ ซึ่งรายงานฉบับดังกล่าวได้ทั้งข้อเสนอไว้ให้รัฐบาลไทยจัดตั้งหน่วยงานส่วนกลางสำหรับวางแผนพัฒนาประเทศชาติขึ้น ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ซึ่งถือว่าเป็นครั้งแรกที่คำว่า “พัฒนา” ได้มีการปรากฏเป็นคำหลักในการแสดงเป้าหมายและเป็นศูนย์กลางของการกำหนดทิศทางแห่งกิจการของประเทศไทย^๑

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ ขึ้น เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าสู่ยุคพัฒนาอย่างแท้จริง โดยมีการสร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และกิจการอุตสาหกรรมขึ้น ซึ่งได้ทำให้ประเทศไทยเกิดความเจริญเติบโตทางวัตถุอย่างรวดเร็ว โดยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้มีการกระจายเสียงคำขวัญของรัฐบาลผ่านทางสถานีวิทยุเพื่อส่งผ่านไปถึงประชาชนชาวไทยว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” และ “ศึกษาดี มีเงินใช้ ไร้โรค พาให้สุขสมบูรณ์” ซึ่งเป็นการให้แนวความคิดที่สอดคล้องกับเป้าหมายของทศวรรษโลกแห่งการพัฒนาที่มีความปรารถนาที่จะแก้ปัญหาคความยากจน ความโง่เขลา และโรคภัยไข้เจ็บ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความเห็นต่อความคิดดังกล่าวว่า การณรงคดังกล่าวนี้เป็นความเข้าใจของผู้นำฝ่ายบ้านเมืองในเวลานั้นที่เข้าใจว่า ถ้าประชาชนมีความอยากมากๆ คืออยากมีกินมีใช้ อยากร่ำรวย อยากมีสิ่งฟุ่มเฟือยบำรุงบำเรอความสุขพรั่งพร้อม อยากได้เงินมากๆ ก็จะทำให้กันขยันขันแข็ง

^๑ อ่านเพิ่มเติมใน เสนาะ อุณาภุช, “การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของไทย” ใน ทฤษฎีและแนวคิดในการพัฒนาประเทศ, (กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๐๕) หน้า ๑๕ - ๑๘.

ทำงานทำการเป็นการใหญ่ บ้านเมืองก็จะเจริญพัฒนา แต่ถ้าประชาชนสันโดษ คือ พอใจสิ่งที่ตนมียู่ รู้จักออม รู้จักพอ ก็จะไม่กระตือรือร้นชวนชวน หรือถึงกับเกียจคร้าน การพัฒนาบ้านเมืองก็จะไม่สำเร็จ^๔

จากความเข้าใจดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การเข้าใจถึงหลักกรรม โดยคลาดเคลื่อนหรือไม่ชัดเจนเพียงพอ ทำให้หลักในการพัฒนามีความขัดแย้งกับความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ซึ่งจะทำให้ผลที่ปรารถนามีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทั้งหมดนี้ได้กลายเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดเป็นปมปัญหาแห่งการพัฒนาที่ต้องการการแก้ไขอย่างลึกซึ้งในเวลาต่อมา

แม้ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจจะ ได้มีความพยายามในการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านสังคม เพิ่มมากขึ้น นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ ๒ ในปี พ.ศ.๒๕๑๐ เป็นต้นมา ซึ่งได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีการกล่าวถึงการพัฒนาด้านสังคม ศิลธรรม และวัฒนธรรม เพิ่มขึ้นจากเดิม แต่อย่างไรก็ดี ในช่วงระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๒ ถึงฉบับที่ ๕ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๒๕ นั้น ยังไม่มีการกำหนดระบุถึงข้อกำหนดในวิธีการเชิงปฏิบัติที่ชัดเจน เกี่ยวกับการพัฒนาด้านวัฒนธรรมด้านจิตใจ จนกระทั่งสถานการณ์ได้ดำเนินการมาจนถึงจุดเปลี่ยนแปลง สำคัญคือ การประสบกับปัญหาทางด้านจิตใจและสังคมที่มีความรุนแรงและความถี่สูงมากขึ้น เป็นเหตุให้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๔ ได้เริ่มมีการกำหนดแผนในเชิง ปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมด้านจิตใจด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นผลส่วนหนึ่งมาจากการมีแนวคิดปัจเจกนิยมที่กระตุ้นให้คนในสังคม มุ่งเน้นที่จะใช้ชีวิตเพื่อความอยู่รอดส่วนตัวเพียงช่วงเวลาหนึ่งไป มากกว่าการให้ความสำคัญในเชิงความรับผิดชอบและห่วงใยต่อ สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่จะมีผลต่อตนในช่วงเวลาอนาคต การฟื้นฟูและพัฒนาซึ่งวัฒนธรรมทางจิตใจ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ประเทศเห็นว่าจะสามารถนำพาให้สังคมก้าวผ่านช่วงเวลาอันยากเข็ญไปสู่เวลาแห่งความ รุ่งเรืองได้อีกครั้ง

จะเห็นได้ว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เน้นความมั่งคั่ง คือ การอยู่ดีกินดี ได้นำไปสู่ปัญหาที่ไม่อาจ หลีกเลี่ยงได้ ได้แก่ ปัญหาด้านความเป็นธรรม ความยากจน ความเกลียดชัง ความเจ็บป่วย ความโง่เขลา ยาเสพติด และการทำร้ายซึ่งกันและกัน โดยเป็นตัวอย่างปัญหาที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในสังคมไทย ปัจจุบัน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาที่มุ่งหมายถึงการอยู่ดีกินดี จากการถูก กระตุ้นหรือผลักดันโดยความต้องการของมนุษย์โดยไม่มีระบบคุณค่าทางสังคมใดๆกำกับ ได้ทำให้เกิด สังคมที่มุ่งเน้นการสร้าง ความมั่งคั่งจากฐานทรัพยากรธรรมชาติและแรงงาน รวมถึงเทคโนโลยีที่มนุษย์ คิดค้น จนเกิดเป็นการมุ่งสร้างมูลค่าเพิ่มขึ้น โดยไม่สัมพันธ์กับความจำเป็น และการไม่คำนึงถึงต้นทุนที่จริง ของการพัฒนา จนเกิดเป็นความไม่สมดุลของระบบทรัพยากรขึ้น ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม ทางจิตใจ และทางวัฒนธรรม กลายเป็นผลพลอยได้ที่มาพร้อมความเจริญทางวัตถุ ยังมีปัจจัยสนับสนุนในเชิง

^๔ อ้างถึงแล้วใน ๑, หน้า ๒๕.

ประชากรศาสตร์เช่น การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างยากจะควบคุมได้ ประกอบกับความมุ่งมั่นในเชิงมูลค่ามากกว่าคุณค่าของประชากร เป็นเหตุให้เกิดการเผาผลาญทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติให้หมดไป และมีการเพิ่มจำนวนของเสียให้แก่โลกมากขึ้น มนุษย์ซึ่งเกิดมาด้วยความจำกัดโดยกำเนิด ยังจะถูกปัจจัยที่ก่อขึ้นมาด้วยตนเองเร่งเร้าให้ประสบกับวิกฤตในการดำรงชีวิตเร็วมากขึ้น ซึ่งสุดท้ายแล้วความสุขสบายที่เคยฉวยลืมา จะกลับกลายเป็นสิ่งที่ไม่สามารถยึดครองไว้ได้ ในเมื่อปัจจัยที่เป็นพื้นฐานแห่งความสุขที่เพียรสร้างสรรค์นั้น ได้ถูกฉีกรอนทำลายไปแล้วในพริบตา

พัฒนา อย่างวัฒนา

ในการประชุมสุดยอดของสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development) ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีการลงนามในสนธิสัญญาสองฉบับ ฉบับที่หนึ่ง ว่าด้วยการป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษภูมิอากาศโลกที่สูงขึ้น (Global warming) ฉบับที่สอง ว่าด้วยการอนุรักษ์สภาพหลากหลายทางชีวภาพของโลก (Biological diversity) และได้มีการลงมติเห็นชอบออกประกาศหลักการแห่งสิ่งแวดล้อม และร่างแผนปฏิบัติการสำหรับทศวรรษ ๑๙๙๑ – ๑๙๙๕ และศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อดำเนินการให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) ที่เรียกว่า Agenda 21 ผลจากการประชุมดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ปัญหาต่างๆที่เป็นผลกระทบที่เกิดจากการวางแผนพัฒนาที่ผิดพลาดได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น จนกระทั่งองค์การโลกจะต้องให้ความสนใจ และยอมรับความผิดพลาดที่ตนได้ก่อขึ้น จนต้องทำการแก้ไขความผิดพลาดดังกล่าวด้วยการสร้างแผนการพัฒนาแบบใหม่ เมื่อพิจารณาควบคู่กับการพิจารณาอนุมติของสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติตามข้อเสนอขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมของสหประชาชาติ (UNESCO) ให้ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๘๘ – ๑๙๙๗ (พ.ศ. ๒๕๓๑ – ๒๕๔๐) เป็นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (World Decade for Cultural Development) แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาที่มุ่งเน้นแต่ความเจริญทางเศรษฐกิจและความเจริญทางวัตถุ เป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล โดยส่งผลร้ายต่อสภาพแวดล้อม ในการทำให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอ และเกิดมลภาวะ และมีผลให้คุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหัวใจหนึ่งของการพัฒนาถูกกลดทอนไป

การพัฒนาที่ให้ความสำคัญเจริญทางเศรษฐกิจ โดยสามารถคงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของธรรมชาติแวดล้อมนั้นเป็นไปได้ ดังที่สุพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบหรือปัจจัยในการพัฒนารูปแบบเดิมที่ขาดไปอย่างสำคัญก็คือวัฒนธรรม ซึ่งจะคงเดิมเข้ามาเป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนานี้ โดยถือว่าเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในกระบวนการพัฒนาที่ถูกต้อง คอไปนี้ให้เอาวัฒนธรรมเป็นแกนกลางของการพัฒนา โดยให้ถือคุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ซึ่งการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนา จะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านมนุษย์ และการให้คุณค่าวัฒนธรรมรวมอยู่ในเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย^๕

^๕ อ่านเพิ่มเติมใน ๑, หน้า ๕๓ – ๖๑.

ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประเทศไทยเป็นแผ่นดินที่มีความเจริญรุ่งเรือง มีเสถียรภาพ มีสันติสุข และ สันติภาพนั้น วรุฒิ ภักดีบุรุษ ได้ให้ความเห็นไว้เกี่ยวกับปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศไว้ว่า ปัจจัย สำคัญนั้น มิใช่เพราะกำลังอำนาจเศรษฐกิจ กำลังทางอำนาจวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี หรือกำลังทาง ทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น แต่กำลังสำคัญของแผ่นดินนั้นคือ “คน” เนื่องด้วยคนเป็นทั้งผู้สร้างสรรค์และ ทำลายได้พร้อมๆกัน ดังนั้นถ้าประเทศไทยมีคนที่มีคุณภาพ มีศักยภาพทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ย่อมจะเป็นกำลังในการสร้างสรรค์ พัฒนา และนำพาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง^๖

ด้วยเหตุที่ ประเทศชาติกับประชาชน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างแนบแน่น ทิศทางการพัฒนา ประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๔๔ จึงได้ ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนเพิ่มขึ้นจากแผนที่เคยมีมาก่อนหน้า โดยการมุ่งเน้นใช้ “คน” เป็นศูนย์กลาง ของการพัฒนา และใช้คนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกด้าน โดยพิจารณาว่า คนมิได้เป็น เพียงทรัพยากรอย่างหนึ่งในระบบเศรษฐกิจการผลิตเท่านั้น แต่คนทุกเพศทุกวัยล้วนมีชีวิตจิตใจ มีคุณค่า มี ศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน คนทุกคนจึงสามารถที่จะเป็นกำลังของแผ่นดินได้ หากแต่จะแตกต่างกันตามพลัง ความสามารถหรือศักยภาพของแต่ละคนเท่านั้น ดังความตอนหนึ่งในปฐมบทของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ ที่ว่า

“...การพัฒนาที่ท้าทายต่อการอยู่รอดของระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงของสังคมไทย ในอนาคต คือ การพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสมรรถนะของคนไทยให้ สามารถมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนสังคม และชาติ ในที่สุด...”^๗

คุณลักษณะของคนหรือประชาชนที่จะเป็นกำลังของแผ่นดินนั้นมีอยู่มากมายหลายประการ เนื่องจาก แต่ละคนย่อมประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ก็มีทั้งร่างกาย จิตใจ บุคลิกลักษณะ อุปนิสัย ความรู้ ทักษะ สติปัญญา ค่านิยม และอื่นๆ ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นกำลังแห่งแผ่นดินจึงต้องมีศักยภาพทั้งร่างกาย จิตใจ และ สติปัญญา รวมทั้งองค์ประกอบอื่นๆ อันจะทำให้เกิดความพร้อมที่เกิดจากการรอบรู้และรอบโดยทั่วถึง ซึ่ง เรียกได้ว่า “ปัญญา” ที่จะสามารถเป็นพลังอันแรงกล้า ขับเคลื่อนนำพาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป อย่างไม่หยุดนิ่ง หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ถึงแม้ว่าคนผู้นั้นจะมีลักษณะซึ่งไม่เหมาะสมต่อการ เป็นกำลังของแผ่นดินได้ ก็สามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขตนเองหรือพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะต่างๆ ให้ เป็นผู้มีกำลังความสามารถในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองได้ เพราะยิ่งประเทศใดมีประชาชนที่มี คุณลักษณะที่เหมาะสมในด้านต่างๆ ดังกล่าว หรือเป็นบุคคลที่มีคุณภาพแล้ว ก็จะทำให้ประเทศนั้น

^๖ อ่านเพิ่มเติมใน วรุฒิ ภักดีบุรุษ, “คน : กำลังของแผ่นดิน” ใน เรียงความและบทความวิชาการฉบับที่ได้รับรางวัลเงินทูลเกล้าฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๒ – ๒๕๔๕. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖ – ๗.

^๗ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๔๔). (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

สามารถพัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสมหรือเจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่ประสบปัญหาด้านความขาดแคลน

แสงธรรมแห่งปัญญา ส่องนำพาทิรู้งเรื่อง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงเป็นตัวอย่างที่ดีของการนำความรู้ในเชิงบูรณาการศาสตร์มาใช้เป็นประโยชน์ในการวางรากฐานความคิดอย่างเป็นระบบให้กับการพัฒนาประเทศ โดยแนวความคิดของพระองค์ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในการคิดและการมองโลก รอบตัวมนุษย์เองจากกรอบแนวคิดแบบทวินิยม มาสู่แนวคิดเชิงองค์รวม ซึ่งเป็นการปรับกระบวนความคิดให้ผู้คนมีความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับสถานภาพของตนในสิ่งแวดล้อม โดยการเปลี่ยนมุมมองแนวคิด จะทำให้ประชาชนมองเห็นโลกในมุมที่กว้างขึ้น และมีความเข้าใจรู้ออบต่อสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตด้วย มุมมองทางข้อเท็จจริง พระราชกรณียกิจในการพัฒนาประเทศของพระองค์จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนแนวคิดเรื่อง องค์รวม และสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่ทำให้เราตระหนักถึง บทบาทที่แท้จริงของมนุษย์ในการมีชีวิตอยู่บนโลก และการแสวงหาคำคิดที่จะจัดการกับการใช้ชีวิตให้มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เกี่ยวกับโลกของเราทุกคน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฉัฐพร พานโพธิ์ทอง และคณะ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ในการคิดและการมองโลกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทำการสรุปไว้ว่า การวางรากฐานทาง ความคิดอย่างเป็นระบบให้กับการพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เริ่มจากการ เปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในการคิดและการมองโลกรอบตัวมนุษย์เอง จากกรอบความคิดแบบทวินิยม ซึ่ง เน้นการมองสรรพสิ่งแบบขัดแย้งข้ามกัน มาสู่แนวคิดที่เน้นเอกภาพขององค์ประกอบย่อยต่างๆ ในองค์รวม ซึ่งสรรพสิ่งต่างๆ รวมทั้งมนุษย์ด้วย ต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยการมีปฏิสัมพันธ์ หรือ สัมพันธ์ภาพระหว่างตนกับสิ่งอื่นๆ รอบตัว ซึ่งความเป็นเอกภาพดังกล่าวเป็นสภาวะที่เป็นพลวัต มีความ เปลี่ยนแปลง ไม่มั่นคง อันสอดคล้องกับสังขารมในพระพุทธศาสนา ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวฯ ทรงมองว่าสรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์กันเป็นองค์รวม ประกอบขึ้นด้วยเครือข่ายที่โยงใยซับซ้อน มนุษย์เป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของระบบสิ่งแวดล้อม ไม่ได้เป็นผู้ควบคุมดูแลการเปลี่ยนแปลงของ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่มนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การ เปลี่ยนแปลงของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมย่อมมีผลกระทบกลับมายังตัวมนุษย์ มนุษย์จึงควรตระหนักถึงบุญคุณ ของสรรพสิ่งที่มีต่อการดำรงชีวิตของคนซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติต่อสิ่งอื่นด้วยความอ่อนโยนและอ่อนน้อม^๕

ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพิจารณาผลประโยชน์ในภาพรวม ปรากฏในพระราชดำริว่าด้วยการใช้ยางพารา ซึ่งพระองค์ทรงวิเคราะห์ภาพรวมก่อนว่า เมื่อการตัดไม้

^๕ สรุปจาก ฉัฐพร พานโพธิ์ทอง และคณะ, พระราชดำริสดเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : การศึกษาเนื้อหาและกลวิธีทางภาษา, (กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิจัย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒ - ๘.

ยางพาราไม่ได้มีผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ เนื่องจากชาวสวนต้องตัดไม้ยางพาราอยู่แล้ว จึงสนับสนุนให้มีการแปรรูป เพื่อแปลงให้เป็นทุนสำหรับการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืนต่อไป หรือในกรณีการใช้จ่ายเงินจำนวนมากในการขุดคลองเพื่อป้องกันน้ำท่วมที่จังหวัดชุมพร หรือการก่อสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ล้วนแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาผลประโยชน์ในภาพรวม คือ ประโยชน์สุขของอาณาประชาราษฎร์ โดยยอมเสียดำใช้จ่ายจำนวนมากไม่น้อยในการดำเนินการ ซึ่งถือว่าเป็นเพียงผลประโยชน์ในส่วนน้อยเมื่อเทียบกับประโยชน์สุขของราษฎร^๙

การวางรากฐานความคิดและกรอบใหม่ในการพัฒนาประเทศโดยการปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ จากการนิยามความสำเร็จของการพัฒนาว่าเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความเจริญทางวัตถุ ไปสู่แนวทางที่เน้นวิถีชีวิตแบบพอเพียง ทำให้การพัฒนาประเทศนั้นสามารถประสบความสำเร็จได้แม้ทรัพยากรของประเทศจะมีอยู่อย่างจำกัด เพราะเป้าหมายของการพัฒนานั้น มิได้อยู่ที่การยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในสังคม โดยใช้ดัชนีการบริโภคเป็นตัวชี้วัดอีกต่อไป แต่เปลี่ยนแปลงมาสู่การใช้คุณค่าพื้นฐานของคนในสังคมเป็นตัวชี้วัดแทน ซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการปรับคุณค่าพื้นฐานของคนในสังคม โดยการเน้นความผาสุกทางจิตใจ ความรู้จักพอ ความเพียร ในการสร้างสรรค์และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรอบคอบ เพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุดในลักษณะของการประหยัด มัธยัสถ์และอดออม รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม โดยคำนึงถึงการเก็บออมทรัพยากรไว้ใช้ในระยะเวลา ตลอดจนรู้จักการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย สมถะในลักษณะการพึ่งตนเอง ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและสังคมขนาดย่อย การพัฒนาในลักษณะนี้จะสนับสนุนให้เกิดสังคมแห่งปัญญา และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่ความรุ่งเรืองได้ตามความหมายของความยั่งยืน

ด้วยปัญญา พัฒนาอย่างรู้รอบ

เพื่อให้เกิดความสอดคล้องของสภาพความต้องการของปัญหาและสภาพความเป็นจริงของสังคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรและประเทศชาติออกมาในรูปของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยเน้นการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้นและพึ่งตนเองได้ เป็นการพัฒนาทางกายภาพและจิตใจไปพร้อมๆกัน อย่างมีลำดับขั้นตอน ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะโครงการต่างๆตามหลักการดำเนินงานในลักษณะเดียวกัน ได้ดังนี้^{๑๐}

(๑) **การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นเสมอว่า โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มุ่งช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ราษฎรประสบอยู่ ดังทรงกล่าวว่า "...ถ้าปวด

^๙ ปิยนาด บุณนาค, "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ : พระบรมธรรมมิกมหาราชจอมปราชญ์แห่งแผ่นดิน" ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ "ใต้ร่มพระบารมีพระบรมธรรมมิกมหาราช" ครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๔๘ ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๕.

^{๑๐} สาวิตรี เจริญพงศ์, **ธรรมราชา : พระผู้ทรงแม่เมตตาต่อสรรพชีวิต**, หน้า ๒๖ อ้างถึงใน ปิยนาด บุณนาค, **เรื่องเดิม**, หน้า ๕ - ๑๐.

หัวคิดอะไรไม่ออก...ต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน แต่ปวดหัว ไข้ยาแก้ปวด...หรือยาอะไรก็ตามแก้ปวดหัว มันไม่ได้แก้อาการตรง แต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อให้อยู่ในสภาพที่จะคิดได้”

(๒) การพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอน ทรงมีพระราชดำริว่า การพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอน คือ สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในลักษณะของการพึ่งตนเอง แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก ไม่ใช่เอา ความเจริญ หรือนุ้คนอกจากสังคมภายนอกเข้าไปหาหมู่บ้านที่ยังไม่มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว ดังพระราชดำริว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน ความพอมี พอกิน พอใช้ของ ประชาชนส่วนใหญ่ เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาเมื่อได้ พื้นฐานที่มั่นคง พร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริม ความเจริญและฐานะทาง เศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น ตามลำดับต่อไป”

(๓) การพึ่งตนเอง ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะช่วยเหลือราษฎรตามความจำเป็นเหมาะสมกับ สถานภาพ เพื่อให้ราษฎรสามารถพึ่งตนเองได้ และออกมาสู่สังคมภายนอกได้อย่างไม่ลำบาก ดังทรงกล่าวว่า “...ในการช่วยเหลือนั้น ควรยึดหลักสำคัญว่า เราจะช่วยเหลือเขา เพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองต่อไป...”

(๔) การส่งเสริมความรู้และเทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม เนื่องจากทรงมีพระราชดำริว่า ความรู้ในการทำมาหากิน โดยเฉพาะการเกษตรกรรม จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และต้องมี “ตัวอย่าง ของความสำเร็จ” ให้ราษฎรในภูมิภาคต่างๆ ได้มีโอกาสรู้เห็นและเรียนรู้ เพื่อที่จะนำไปปฏิบัติเองได้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ขึ้นในทุกภูมิภาค โดยเน้นเรื่องการประหยัด ความสอดคล้องต่อสภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ

(๕) การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สืบเนื่องจากทรงมีพระราชดำริว่า ในการพัฒนา ประเทศที่ผ่านมานั้น เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ กันอย่างฟุ่มเฟือย จึงทรงมุ่งให้มีการพัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน อันจะเป็นรากฐาน ของการพัฒนาประเทศในระยะยาว

(๖) การส่งเสริมและปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่มุ่งเน้นการผลิตในภาคอุตสาหกรรม และการบริการเป็นหลัก ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม จึงทรงมีพระราชดำริในการ แก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการส่งเสริมและปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การกำจัดน้ำเสียใน กรุงเทพมหานคร และในเมืองหลักต่างๆ ด้วยวิธีการหลากหลายรูปแบบ เช่น การใช้ฝักตบขวช่วยกรอง ความสกปรกในน้ำเสีย การกั้นน้ำขังพัฒนาบ่อบำบัดน้ำเสีย และการกำจัดขยะอย่างถูกต้อง

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระยะแรกจะเป็นงานทางด้านสุขภาพและการสาธารณสุข เป็นสำคัญ เพราะขณะนั้นราษฎรผู้มีปัญหาทางสุขภาพไม่อาจได้รับการบริการทางการแพทย์และการ สาธารณสุขอย่างทั่วถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงตั้ง โครงการด้านนี้ขึ้นมา เพื่อช่วยบำบัดทุกข์ ให้แก่ราษฎร เช่น โครงการแพทย์หลวงเคลื่อนที่ โครงการเรือรักษาโรคเคลื่อนที่ตามลำน้ำ ต่อมาเมื่อทรงเห็น ว่างานทางด้านนี้เริ่ม “เข้ารูปเข้ารอย” แล้ว ประกอบกับรัฐบาลได้สนองพระราชดำริเข้ารองรับงานด้านนี้บ้าง แล้ว จึงทรงมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อความอยู่ดีกินดีของราษฎร เริ่มจากการวางแผนให้

ราษฎรมีชีวิตอยู่ในขั้น “พอกิน พออยู่” ก่อน แล้วจึงขยายไปสู่ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งเป็นระดับที่ก้าวหน้าต่อไป” ทั้งนี้ในระยะแรกของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะมีการทดลองค้นคว้าทั้งในและนอกพระราชฐาน เช่น โครงการฝนหลวง โครงการประมงพระราชทาน โครงการโคนมและอื่นๆ ซึ่งหลังจากการค้นคว้าทดลองจนทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมั่นพระราชหฤทัยแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้เผยแพร่โครงการนั้นสู่ราษฎรในภูมิภาคต่างๆต่อไป โดยทั้งนี้ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ยังมีลักษณะการดำเนินการที่แตกต่างกันตามความต้องการของมหาชน โดยปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางวัตถุโดยตรง จะมีกระบวนการจัดการให้ดำเนินการเห็นผลภายในระยะเวลาไม่นานนัก โดยสามารถแบ่งโครงการในลักษณะนี้ออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

ประเภทที่หนึ่ง เป็นโครงการเร่งด่วนที่สามารถดำเนินการเสร็จสิ้นภายในระยะเวลา ๑ ปี โครงการเหล่านี้ มักเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภค เช่น การสร้างถนน การสร้างแหล่งน้ำขนาดเล็ก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีโครงการให้ความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพที่เหมาะสมแก่ราษฎร

ประเภทที่สอง มีลักษณะเป็นโครงการเดี่ยว ซึ่งอาจมีระยะเวลาดำเนินการ ๓ ปี และไม่เกิน ๕ ปี ได้แก่ โครงการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก โครงการปลูกป่า โครงการแก้มลิง เป็นต้น

สำหรับปัญหาบางอย่างที่ต้องใช้เวลานานดังเช่นการพัฒนาทุนมนุษย์ รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและลักษณะการประกอบอาชีพจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มโครงการที่มีลักษณะผสมผสาน หรือเป็นโครงการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งมีหน่วยงานเข้าร่วมดำเนินการหลายหน่วยงาน และเป็นโครงการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องได้แก่ โครงการศูนย์ศึกษา-การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการทฤษฎีใหม่ โครงการห้วยฮ่องค้ออันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการพัฒนาออยดุง โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก เป็นต้น

การพัฒนาโดยการวางแผนสร้างพื้นฐานของความพอกินพอใช้นั้น เป็นไปเพื่อการสร้างพื้นฐานของการพัฒนาในระดับบุคคลซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดของการพัฒนา ดังกระแสพระราชดำรัสที่ว่า “...การช่วยเหลือ สนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ก่อนอื่น เป็นพื้นฐานเป็นสิ่งสำคัญ อย่างยิ่งยวดเพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับสูงขึ้นไปได้แน่นอน...” ซึ่งมีความสอดคล้องต่อการพัฒนาตามลำดับขั้น ซึ่งจะเป็หัวใจสำคัญที่ทำให้การวางแผนวิธีการพัฒนาในลำดับขั้นต่อไปประสบความสำเร็จ ดังพระบรมราโชวาท เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่กล่าวถึงลำดับขั้นของการพัฒนาประเทศไว้ว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน ความพอมิ พอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาเมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคง พร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริม ความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น ตามลำดับต่อไป...”

** สุมธ ดันดิเวชกุล, “อันเนื่องมาจากพระราชดำริ”, ใต้เบื้องยุคลบาท (กรุงเทพฯ : มติชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๓.

เมื่อวิเคราะห์ถึงวิธีที่ใช้ในการวางแผนพัฒนาประเทศนั้น สามารถกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเป็นนักบริหารที่มีความเข้าใจในหลักวิชาการและรู้รอบถึงสภาวะแวดล้อมโดยทั่ว โดยทรงเลือกใช้การพัฒนาแบบค่อยสร้างค่อยเสริมตามลำดับในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความมั่นคงตลอดระยะที่ทำการปรับปรุงพัฒนา ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีของประชาชนทุกคนที่ล้วนอยู่ภายใต้กรอบของความจำกัดที่บังคับให้ต้องเกิดการพัฒนา ซึ่งการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนควรเป็นไปดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...ในการสร้างความเจริญก้าวหน้านี้ควรอย่างยิ่งที่จะค่อยเสริมทีละเล็กละน้อยตามลำดับให้เป็นการทำไปพิจารณาไปและปรับปรุงไป ไม่ทำด้วยอาการเร่งรีบตามความกระหายที่อยากจะทำสิ่งใหม่เพื่อความแปลกใหม่ เพราะความจริงสิ่งใหม่ๆ นั้น ไม่มีสิ่งใหม่ทั้งปวง ย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่า และต่อไปย่อมจะกลายเป็นสิ่งเก่า..”

ธรรมปัญญา เพื่อการพึ่งพาตน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจึงทรงเป็นตัวอย่างผู้บริหารนักพัฒนาที่มีความสามารถในการพัฒนาและสามารถควบคุมการพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง จนสามารถนำทางไปสู่ทิศทางและสภาพที่ทุกฝ่ายพึงปรารถนาได้ แต่การจะทำให้แนวคิดของผู้นำการพัฒนาประสบผลโดยสัมฤทธิ์ได้นั้น จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้ติดตามการพัฒนาร่วมด้วย จึงจะก่อให้เกิดความสำเร็จผลดังประสงค์ ดังความบางส่วนในกระแสพระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ ความว่า

“...การที่จะปฏิบัติภาระอันนี้ให้ลุส่งไปด้วยดีได้นั้น นอกจากจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถ ทางวิชาการที่ได้ศึกษามาแล้ว ยังจำเป็นจะต้องมีความรอบรู้และความเข้าใจอันกระฉ่าง และเพียงพอในข้อเท็จจริง เกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานที่จะทำทั้งหมด รวมทั้งระบบชีวิตของคนไทย อันได้แก่ ความเป็นอยู่ ความต้องการวัฒนธรรม และความรู้สึคนึกคิด โดยเบ็ดเสร็จด้วย...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า ความเจริญทางจิตใจต้องควบคู่ไปกับความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ ทรงเน้นธรรมที่อยู่ในขั้นทุกคนสามารถปฏิบัติได้จริง ความมีเมตตาเป็นธรรมขั้นพื้นฐานข้อหนึ่งที่ทรงให้ความสำคัญอย่างมาก แต่ต้องมีลักษณะเป็นทางสายกลาง คือ ให้ความช่วยเหลือผู้มีความทุกข์เดือดร้อน เพื่อให้บุคคลผู้นั้นพึ่งพาตนเองได้ ไม่ใช่แต่ให้ความช่วยเหลือด้านวัตถุอย่างเดียว โดยไม่สอนให้ช่วยเหลือตนเอง โดยพระองค์ทรงยึดถือความถูกต้องตามหลักปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี โดยทรงพิจารณาปัญหาต่างๆตามหลักเหตุผล ความถูกต้องตามความเป็นจริง เพื่อจะทำให้ทรงสามารถพระราชทานความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างตรงประเด็น การที่จะส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่จะยอมรับต่อความเป็นจริงที่ว่า การมีชีวิตอย่างพอเพียงและพึ่งพาตนเองได้นั้น คือความสุขขั้นสุดแห่งชีวิต จึงจำเป็นที่จะทำให้ประชาชนมีความรู้กว้างและเข้าใจซึ่งสภาพความเป็นไปที่เกิดขึ้นรอบตัว โดยทรง

สนับสนุนให้ประชาชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยทั่วถึงทุกท้องถิ่น และมีแหล่งวิชาการให้ประชาชนได้ศึกษาเพิ่มเติมตลอดเวลา โดยมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนได้รับความรู้จากการศึกษาทุกรูปแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ และใช้ความรู้นั้นเป็นต้นทุนที่มีค่าสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมต่อไปด้วยทุนแห่งปัญญา ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“ การศึกษาที่สำคัญและจำเป็นอันดับแรกของท่าน จึงต้องเป็นการศึกษาทางแนวคิด อันได้แก่ การศึกษาค้นคว้าเฉพาะของท่าน ให้ลึกซึ้ง จัดเจน แน่นหนาและก้าวหน้าอยู่เสมอพร้อมกันนั้น ในฐานะของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งจะต้องใช้วิชาการในการปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่น ฝ่ายอื่นอยู่โดยตลอด ก็จำเป็นจะต้องมีความรู้ด้านกว้างอย่างเพียงพอด้วย จึงจำเป็นต้องศึกษาทางแนวกว้างอีกทางหนึ่งคู่กันไป การศึกษาตามแนวกว้างนี้ย่อมครอบคลุมถึงวิชาการทั่วไปทุก ๆ สาขา ตลอดจนความรู้และประสบการณ์อันเกี่ยวกับสภาพความเป็นไปของบ้านเมือง ของสังคม และของประชาชนทุกแง่มุม เพื่อให้มีความรู้ด้านกว้างอย่างเพียงพอสำหรับช่วยตัวให้สามารถเข้าใจปัญหาต่างๆอย่างถูกถ้วน และสามารถคิดหาวิธีและแนวทางที่จะนำวิชาการของท่านมาประสานกับวิชาการอื่นๆ ได้โดยสอดคล้อง และถูกต้องเหมาะสม”^{๑๒}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงพระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นการเสริมความแข็งแกร่งทางความคิดให้แก่ประชาชนเพื่อใช้เป็นแนวทางที่จะ โน้มนำความรู้ทั้งเชิงลึกและเชิงกว้างที่ได้จากการศึกษาและเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของประชาชนไปตามวิถีทางที่ถูกที่ควร และสามารถใช้ป้องกันปัญหาก่อนที่จะเกิดอีกด้วย ซึ่ง รศ.ดร.สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์ และคณะ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า^{๑๓} แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่เป็นแนวคิดที่มีลักษณะการพัฒนาที่เป็นองค์รวม และให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นเบื้องต้นเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมถึงการจัดการทางเศรษฐกิจ รวมถึงแนวความคิดของบุคคลด้วย โดยเป็นการแก้ไขวิถีคิดของบุคคลให้มีการยึดมั่นในหลักการของความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล ความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม ซึ่งอาจเรียกรวมๆว่าเป็นด้านในของชีวิตที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองตามแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง ๕ ประการได้ ทั้งการพึ่งตนเองทางจิตใจ การพึ่งตนเองทางสังคม การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ และการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี

หลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรินี้ อาจถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาแห่งชาติไทย โดยแท้ที่พึ่งยึดถือและปฏิบัติให้เป็นพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาไทยต่อไป เนื่องจากหลักการของพระองค์นั้น ได้ถูกสร้างขึ้นและพัฒนาจากพื้นฐานทางความคิดของไทยดั้งเดิม ที่ถูกนำมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและความ

^{๑๒} อ่านเพิ่มเติมใน ไกรยส ธีรฉัตรินันท์, แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพฯ, สถาบันไทยศึกษา และ ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๗๓.

^{๑๓} สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์ และคณะ, “เศรษฐกิจศาสตร์ธรรมราชา” ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ “ได้รับพระบารมีพระบรมมหาราช” ครั้งที่ ๖ วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๘ ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๑๖.

เป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบัน หลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริจึงเป็นหลักการที่เหมาะสมที่สุดที่ชาวไทยพึงยึดถือไว้เป็นแนวทางหลักในการดำรงชีวิต โดยหลักเศรษฐกิจพอเพียงนี้จะช่วยรักษาศักยภาพพื้นฐานต่างๆที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิมไว้ไม่ให้ถูกกระทบกระเทือน โดยที่คนไทยยังสามารถพึ่งพาอาศัยผู้อื่นเพื่อให้พึ่งเกิดการพัฒนานับสูงสุดที่สมควรได้ โดยไม่สูญเสียความสามารถในการพึ่งตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้ความมีอำนาจและความมีอิสระในการกำหนดชีวิตของตน ซึ่งคนไทยเคยมีแต่เดิม ต้องสูญหายหรือเปลี่ยนแปลงไป^{๔๔}

การพัฒนาชีวิตตามแนวพระราชดำรินั้น ได้สอนให้เรา รู้จักที่จะหยุดนิ่งชั่วคราวเพื่อมองปัญหาต่างๆ ในชีวิตให้ชัดเจนแล้วค่อยดำเนินการแก้ปัญหาให้หมดไป โดยริเริ่มที่จะสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ชีวิต โดยการแก้ไขปัญหาค่อยๆ หน้าก่อน ดังที่พระองค์ได้ทรงพระราชทาน โครงการในพระราชดำริต่างๆ เพื่อคอยช่วยเหลือประชาชนในทุกกลุ่ม เพื่อส่งเสริมให้จิตใจมีความแข็งแรงจนมีพลังที่จะสร้างแนวคิดในการดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมั่นคง จนสามารถทำการ “ระเบิดจากภายใน”^{๔๕} คือ การที่บุคคล หรือชุมชนทำความรู้จักตนเองจนเพียงพอจนเกิดความเข้มแข็งที่จะควบคุมตนเองได้ในสถานการณ์ต่างๆที่จะผ่านเข้ามาได้อย่างไม่หวั่นไหว เนื่องจากตนเองมีความพร้อมที่จะรับกระแสแห่งการพัฒนาจากภายนอกที่จะผ่านเข้ามาในอนาคตได้โดยไม่สูญเสียความเป็นตัวตนของตนเองไป

วิทยาศาสตร์บนพื้นฐานแห่งความยั่งยืน

การรู้จักตนเองตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ยังหมายถึงการที่เรา มีความรู้จักจัดใช้ทรัพยากรที่มีตนมีได้อย่างเหมาะสม จึงเห็นได้ว่าการรู้จักตนเองด้วยการริเริ่มดำเนินการตามแนวพระราชดำริ นอกจากจะให้ผลโดยตรงแก่ผู้ปฏิบัติในแง่ของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังช่วยส่งเสริมและพัฒนาระบบความคิดของผู้ปฏิบัติตามอีกด้วย ดังที่พระองค์ได้ทรงให้ความหมายแห่งความพอเพียงเพิ่มเติมว่า “พอเพียง มีใจอยู่หนึ่งใจ ยังหมายถึงการเอาความรู้ที่มีมาประยุกต์สร้างสรรค์แก้ปัญหาจากสิ่งรอบตัว” ซึ่งความหมายแห่งความพอเพียงนี้ มีความหมายพ้องกับ ความหมายของการสร้างเทคโนโลยีที่แท้จริงว่า “เทคโนโลยีที่แท้จริงแล้วนั้น คือการนำสิ่งที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า ไม่ว่าจะ เป็นของเสียหรือของเหลือแล้วก็ตาม” โดยทั้งนี้ พระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระองค์ทรงมีพระราชดำริ หรือทรงปฏิบัติในโครงการส่วนพระองค์ ล้วนแล้วแต่เป็นแบบอย่างให้ประชาชนได้เห็นกระบวนการคิดในการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง โดยการสร้างกรอบความคิดแบบวิทยาศาสตร์โดยทั้งสิ้น กล่าวคือ พระองค์ทรงแสดงให้เห็นถึงการ ใช้ความคิดให้เป็นยุทธวิธีแห่งการแก้ปัญหา การทดลองและพัฒนาให้อยู่บนหลักแห่งความพอเพียงและความเป็นไปได้เพื่อให้เกิดกระบวนการที่ทำได้ง่ายในทันที การสร้างกระบวนการให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วม จนถึงกระบวนการเรียนรู้ที่จะพึ่งตนเอง

^{๔๔} อ่านเพิ่มเติมใน ไสว บุญมา, เศรษฐกิจพอเพียง: ภูมิปัญญาชาติไทย, (กรุงเทพฯ : พี.เอ. ลีฟวิ่ง, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕ - ๒๖.

^{๔๕} อรสุดา เจริญรัตน์, เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย, (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจิตรธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐ - ๒๑.

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายโครงการเป็นการประยุกต์ใช้ความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ให้ช่วยแก้ไขปัญหาค่าความล้มเหลวของตลาด ปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมถึงการแก้ไขปัญหาค่าความไม่เป็นธรรมของการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้ช่วยเพิ่มศักยภาพให้กับประชาชนให้สามารถยืนด้วยลำแข้งของตนเองในระบบเศรษฐกิจการแข่งขัน และช่วยแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำอันเป็นผลพวงของการพัฒนาที่ไม่สมดุล โดยพิจารณาให้โครงการนั้นมีความสอดคล้องกับความพออยู่ พอกิน การพึ่งตนเองได้ และความดีใจที่แท้จริงของประชาชน เป็นตัวกำหนดรูปแบบการพัฒนา จนเกิดเป็นโครงการในพระราชดำรินี้ในพื้นที่ต่างๆที่มีรูปแบบแตกต่างกันตามสภาพสังคม ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมชุมชนของท้องถิ่น โดยสามารถแบ่งประเภทของโครงการตามลักษณะเชิงเศรษฐศาสตร์ได้ดังนี้^{๑๖}

๑. การแก้ไขปัญหาค่าสิ่งแวดล้อม ได้แก่ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการรักษาต้นน้ำลำธาร โครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันน้ำทะเลกัดเซาะ โครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ทรัพยากรแหล่งน้ำ และทรัพยากรป่าไม้ โครงการต่างๆเหล่านี้ นอกจากจะมีคุณภาพการอนุรักษ์ทรัพยากรของชาติแล้ว ยังมีอานิสงค์ต่อการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างรุ่น (Intergenerational resource allocation) อีกด้วย
๒. การจัดให้มีสินค้าสาธารณะอุปโภคและสินค้าสาธารณะ เช่น โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ โครงการการสร้างและปรับปรุงถนนหนทาง โครงการแก้ไขปัญหาค่าจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นต้น
๓. การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของเกษตรกรให้สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งมีโครงการเกี่ยวเนื่อง ได้แก่ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกและอุปโภคบริโภค การส่งเสริมอาชีพโดยการจัดทำโครงการถ่ายทอดความรู้สู่ประชาชน โครงการสร้างเสริมเทคโนโลยีทางการเกษตร รวมไปถึงโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ เป็นต้น
๔. การแก้ปัญหาค่าความไม่เป็นธรรมของการจัดสรรทรัพยากร โดยสะท้อนในลักษณะของโครงการด้านสาธารณสุข เช่น การบำบัดรักษาโดยการตรวจจากคณะแพทย์พระราชทาน การอบรมหมอหมู่บ้านตามพระราชดำรินี้ หรือโครงการช่วยเหลือเพื่อให้มีปัจจัยพื้นฐานพอเพียง

การพัฒนาตามลักษณะดังกล่าวเป็นการทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง ให้ความ “คุ้มค่า” มากกว่า ความ “คุ้มทุน” ซึ่งการพัฒนาในลักษณะนี้จะก่อให้เกิด “ประโยชน์สุข” ต่อประชาชนโดยรวมในทางเศรษฐกิจก่อน เพราะเป็นการเติมเต็มพื้นฐานปัจจัย ๔ ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ซึ่งเมื่อหาชนหมดความเป็นห่วงเกี่ยวกับภาวะปากท้องของตนแล้ว การก่อให้เกิดประโยชน์สุขในมิติอื่นๆ ทั้งทางด้านสังคมและการเมืองก็จะง่ายขึ้นตามลำดับ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นนักคิด นักจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และทรงเป็นนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเช่นกัน พระองค์ทรงเข้าพระทัยอย่างลึกซึ้งถึง

^{๑๖} ย่างถึงแล้วใน ๑๓, หน้า ๑๐.

ระบบความสัมพันธ์อันละเอียดอ่อนของทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน และน้ำ ในฐานะที่ต่างทำหน้าที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยทรงเล็งเห็นถึงความเสื่อมโทรม ความสูญเสีย และการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง พระองค์จึงทรงวิเคราะห์และพิจารณาเห็นแล้วว่า หากละเลยหรือปล่อยให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายไปเรื่อยๆ อาจทำให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

๑. รักษาป่าไม้ ให้อยั่งยืน

สำหรับทรัพยากรป่าไม้นั้น พระองค์ทรงตระหนักว่า ป่าไม้เป็นบ่อเกิดของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ ตลอดจนเป็นปัจจัยพื้นฐานต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค รวมถึงเป็นแหล่งสะสมอินทรีย์วัตถุ และน้ำในพื้นที่ป่ามีสามารถนำมาใช้ในพื้นที่ยุทธศาสตร์อื่นๆ มากไปกว่านั้นป่าไม้ยังเป็นแหล่งช่วยดูดซับสารพิษในบรรยากาศ และป้องกันหรือชะลอความรุนแรงจากภัยพิบัติทางอุทกภัย วาตภัย รวมทั้งการพังทลายของดิน และหิน ซึ่งพระองค์ได้ทรงประมวลความรู้ไว้ในด้านต่างๆ แล้วถ่ายทอดเป็นตัวอย่างที่ง่ายแก่การปฏิบัติให้แก่พสกนิกรทั้งหลาย โดยพระองค์ทรงเน้นการปลูกต้นไม้ลงในใจคนก่อน เพื่อที่จะให้คนเหล่านั้นพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง เพื่อให้ธรรมชาติสามารถเอื้อประโยชน์ให้แก่มนุษย์ได้โดยสมบูรณ์^{๑๑}

ตามแนวพระราชดำริ ความพยายามในการเพิ่มป่าไม้ที่ถูกต้อง นอกจากจะต้องมีการควบคุมไม่ให้มีการตัดไม้ทำลายป่าแล้ว ควรมีการปลูกป่าไม้ทดแทน โดยทรงดำริว่า การปลูกป่าทดแทนนั้น เกิดขึ้นเพียงเพราะความต้องการของมนุษย์ ยังมีใช้การฟื้นฟูที่แท้จริง หากแต่การฟื้นฟูป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ จะอาศัยเพียงธรรมชาติในการดูแลป่าไม้เท่านั้น ดังกระแสพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๓๗ ความว่า

“...ถ้าเลือกได้ทีที่เหมาะสมแล้ว ก็ทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรเลย ป่าไม้จะเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นป่าสมบูรณ์ โดยไม่ต้องไปปลูกเลยสักต้นเดียว...ไม่ไปรบกวนป่าไม้หรือตัดต้นไม้ เพียงแต่คุ้มครองให้ขึ้นเองได้เท่านั้น...”

โดยตัวอย่างความสำเร็จตามแนวกระแสพระราชดำรินี้ ปรากฏผลในรูปของการฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมใกล้ภูเขาโดยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเขาชะงุ้ม ที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งประสบความสำเร็จด้วยพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเลือกใช้วิธีการที่เรียบง่าย เน้นความประหยัดในการดำเนินงานฟื้นฟูสภาพป่า ตลอดจนเป็นการส่งเสริมระบบวงจรป่าไม้ที่เสื่อมโทรมในลักษณะเป็นธรรมชาติดั้งเดิม โดยพระองค์ทรงทิ้งป่าเสื่อมโทรมบริเวณเขาชะงุ้มไว้โดยไม่ได้ทำอะไรเลยเป็นเวลา ๕ ปี พบว่า ป่าสามารถเจริญเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ได้โดยไม่ต้องปลูกต้นไม้เพิ่มแม้แต่ต้นเดียว

^{๑๑} สรุปความจาก พันธวัช สัมพันธ์พานิช “ธรรมนิกรชา นึกคิด นักจัดการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ “ได้รับพระบรมมหาราชูปถัมภ์” ครั้งที่ ๑๐ วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘ ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๑ - ๓.

นอกจากนี้ ป่าไม้ที่เกิดจากการปลูกโดยฝีมือของมนุษย์นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญอย่างน้อยสามประการกล่าวคือ (๑) ป่าไม้ใช้ (๒) ป่าไม้ผล (๓) ป่าไม้พิน โดยแต่เดิมวิธีการปลูกป่าไม้จะเริ่มจากปลูกพื้นที่ราบก่อนและขยายวงกว้างออกไปสู่พื้นที่เชิงเขาขยายระดับขึ้นไปสู่พื้นที่สูงนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าวิธีการดังกล่าวจะทำให้เกิดความสิ้นเปลืองทรัพยากร แรงงาน และใช้งบประมาณจำนวนมากในการดูแล ดังนั้น พระองค์ทรงมีพระราชดำริริเริ่มให้มีการเปลี่ยนวิธีการปลูกป่าจากที่สูงลงหาที่ต่ำ โดยหลักการใช้และวิธีการปลูกป่าจากยอดภูเขาสูงก่อนแทนที่จะปลูกป่าจากที่ต่ำหาที่สูง อันเป็นทฤษฎีและวิธีการที่อาศัยแรงโน้มถ่วงของโลก และแรงลมตามธรรมชาติในการแพร่ขยายพันธุ์ต้นไม้ได้อย่างเรียบง่ายใช้งบประมาณและแรงงานไม่มากนัก หากแต่ได้ผลดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความเข้าใจชีวิตเป็นอย่างดี จึงทรงมีพระราชประสงค์ให้ป่าไม้เปรียบเสมือนเป็นพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติที่มีชีวิต มิใช่มีเพียงแต่ต้นไม้สามอย่างเท่านั้น หากแต่จะต้องมีส่วนประกอบของชีวิต คือ ดิน ไม้ สัตว์ป่า และมนุษย์ อย่างครบถ้วนอีกด้วย การที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจะต้องสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันให้เกิดขึ้นให้ได้ เพราะถ้าราษฎรรู้สึกว่าการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้เป็นของทุกคนแล้ว ก็ย่อมเกิดความรักหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ในที่สุด

๒. ร่วมรักษาน้ำ คำจูนโลก

น้ำมีใช้เพียงปัจจัยพื้นฐานในการหล่อเลี้ยงชีวิตมวลมนุษยชาติเท่านั้น แม้แต่สัตว์และพืชก็ต้องการน้ำในการดำรงชีวิต ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ พัฒนาทรัพยากรน้ำ ทั้งน้ำท่วม น้ำขัง น้ำแล้ง น้ำในที่ราบ และพรุ ในทุกพื้นที่ของประเทศไทย โดยใช้พระอัจฉริยภาพด้านภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมช่วยในการวางแผนแก้ปัญหา และสร้างหนทางในการพัฒนาขึ้นจนได้เป็นโครงการพัฒนาและจัดการทรัพยากรน้ำต่างๆ เช่น^{๕๕}

๒.๑ โครงการลุ่มน้ำลำพะยังตอนบน จ.กาฬสินธุ์ เพื่อช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่ให้มีน้ำทำการเกษตรและอุปโภคบริโภคตลอดปี และช่วยบรรเทาอุทกภัยในเขตพื้นที่ตอนล่าง โครงการศูนย์ศึกษา

๒.๒ โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน จ.จันทบุรี เพื่อพัฒนาด้านอาชีพการประมงและการเกษตรในเขตพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลจันทบุรี รวมทั้งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดสมดุลตามธรรมชาติ

๒.๓ โครงการศูนย์ศึกษาพัฒนาภูพาน จ.สกลนคร เพื่อพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรให้แก่เกษตรกรในหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ และศูนย์ฯ สาขา โดยสามารถนำผลการพัฒนาด้านการเกษตรที่ได้จากการศึกษาทดลองและการวิจัยที่ประสบความสำเร็จจากศูนย์ให้แก่เกษตรกร และส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด อันจำให้มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

^{๕๕} อ้างถึงแล้วใน ๘, หน้า ๑๑ - ๑๓.

๒.๔ โครงการฝนหลวง ที่มีการค้นคว้าทดลองนานกว่า ๑๐ ปี เพื่อช่วยแก้ไขปัญหามหาภัยขาดแคลนน้ำของเกษตรกร

๒.๕ โครงการเขื่อนอเนกประสงค์ เป็นโครงการที่ช่วยให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อการอุปโภคบริโภคของราษฎรในท้องถิ่น รวมถึงสามารถใช้เป็นพลังน้ำในการผลิตกระแสไฟฟ้าได้ รวมถึงน้ำส่วนที่เหลือเขื่อน ยังสามารถใช้เลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อเป็นอาหารได้

๒.๖ โครงการสร้างอ่างเก็บน้ำ ฝ่ายทดน้ำ และสระประจำไร่นา เป็นโครงการพระราชดำริในการแหล่งน้ำขนาดเล็กจำนวนมาก เพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้ในการเกษตร รวมถึงการอุปโภค และการบริโภคได้ตลอดทั้งปี

๒.๗ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายรูปแบบรอบกรุงเทพฯ ได้แก่ โครงการแก้มลิง ทำนบกั้นน้ำ ประตูน้ำควบคุมน้ำ โครงการบึงพระราม๘ โครงการบึงมักกะสัน พร้อมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเตรียมเส้นทางระบายน้ำ การขยายทางระบายน้ำ การเพิ่มคันกั้นเหนืออ่างเก็บน้ำก่อนที่น้ำจะไหลเข้ากรุงเทพฯ รวมถึงถึงการสร้างอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ซึ่งโครงการที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงมองกรุงเทพฯ อย่างเป็นระบบ ในลักษณะภาพกว้างแบบองค์รวม ซึ่งทำให้โครงการของพระองค์สามารถป้องกันกรุงเทพฯ จากน้ำท่วมและน้ำขังได้

๒.๘ โครงการระบายน้ำจากพรุ เป็นการระบายน้ำที่ได้รับจากที่สูงจนทำให้เกิดน้ำท่วมขัง จนทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยต่อประชาชน

จากโครงการพระราชดำริเกี่ยวกับน้ำ แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจัดการเป็นเลิศ และทรงสามารถนำความรู้และเทคโนโลยีมาประยุกต์เข้ากับการวางแผนอย่างเป็นระบบ จนเกิดเป็นกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นถึงพลังแห่งปัญญาในการผลักดันปัญหาไปสู่การแก้ไขได้โดยสมบูรณ์

๓. รักษาผืนดิน จนสิ้นกาล

ประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรดินใน ๓ ประการ คือ การมีพื้นที่จำกัด การตัดไม้ทำลายป่าที่เพิ่มสูงขึ้น การถูกชะล้างทำลายและเสื่อมโทรมของดิน จากปัญหาทั้ง ๓ ประการนี้ ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวพระราชดำริเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับทรัพยากรดินขึ้น โดยสามารถสรุปสังเขปได้เป็น ๔ ประการ ดังนี้^{๑๕}

๓.๑ พระองค์ทรงเน้นการทำเกษตรทดแทนวงจรธรรมชาติ ทรงแนะนำให้ปลูกพืชหมุนเวียนใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เพื่อให้เกิดความสมดุลในวงจรธรรมชาติ

๓.๒ การอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อเป็นการป้องกันความเสื่อมโทรมของดินอันเกิดจากการชะล้างตะลาคของหน้าดิน ทรงแนะนำให้ศึกษาหาวิธีการหรือมาตรการที่จะอนุรักษ์ดินตามสภาพนั้นๆ ให้เกิดความสมดุลในธรรมชาติเพื่อไม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

^{๑๕} อ้างถึงแล้วใน ๑๗, หน้า ๑๕.

๓.๓ พระองค์ทรงเน้นเรื่องการฟื้นฟูและปรับปรุงดินที่เสื่อมโทรมที่มีปัญหา เช่น ดินพรุในภาคใต้ เพื่อให้สามารถเพาะปลูกได้ผลที่คุ้มค่าและ

๓.๔ การถ่ายทอดความรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน ปรับปรุงบำรุงดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำให้ราษฎร ได้รับความรู้ และนำไปใช้ในสภาพท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้ตั้งวงการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของดินในทุก ประเภท ทั้งการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน การบำรุงดิน ปัญหาของดินในแต่ละพื้นที่ทั้ง ดินพรุ ดินเปรี้ยว ดินเค็ม และดินทราย พระองค์ทรงศึกษาการนำหญ้าแฝกมาใช้ในการอนุรักษ์ดินและน้ำตามระบบ ธรรมชาติของมันเอง การฟื้นฟูดินโดยการปลูกพืชที่มีความเหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ การจัดตั้ง “โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” หรือ “โครงการแก้งดิน” ขึ้น เพื่อเร่ง ปฏิริยาของแร่ไพไรท์ในดินที่มีผลทำให้ดินเปรี้ยวในเขตป่าพรุ^{๒๐} รวมถึงการจัดสรรที่ดินพร้อม สาธารณูปโภคให้แก่เกษตรกรที่ขาดที่ดินทำกิน โดยพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับแนวคิดที่ชาวบ้านที่ อาศัยในบริเวณ โครงการเสนอและให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อให้ทราบถึงผลได้และผลเสียที่ จะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีพวกเขาอาศัยอยู่ ทรงหลีกเลี่ยงการที่โครงการอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับชาวบ้าน บางกลุ่ม โครงการต่างๆ นั้นควรจะได้รับมติจากชาวบ้านในละแวกนั้นซึ่งจะมีผลต่อการดำเนินงานของโครงการ เมื่อชาวบ้านได้มีมติออกมาแล้วก็จะได้ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จต่อไป

๔. รักษ์พลังงาน สืบสานทรัพย์ากร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนักวิจัยด้านพลังงานทดแทนที่ทรงเห็นคุณค่าของ ทรัพยากรธรรมชาติ จึงทรงให้ความสนพระราชหฤทัยในการหาพลังงานทดแทน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ของประเทศที่เมื่อมีการใช้ในปริมาณมากจะไม่กระทบกระเทือนต่อสิ่งแวดล้อม และไม่พบปัญหาด้าน ข้อจำกัด เช่น การติดตั้งเซลล์แสงอาทิตย์ เพื่อใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า และช่วยในระบบการสื่อสาร การ ใช้กังหันลมสำหรับสูบน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค และการเพาะปลูก และการติดตั้งระบบผลิตก๊าซ ชีวภาพจากมูลช้างและมูล โคเพื่อใช้ในการหุงต้ม ผลิตกระแสไฟฟ้าและสูบน้ำ การใช้แกลบซึ่งเป็นเศษวัสดุ เหลือใช้เป็นเชื้อเพลิงอัดแท่งเพื่อเป็นการอนุรักษ์ต้นไม้ การผลิตเอทานอล แก๊สโซฮอลล์และน้ำมันไบโอดีเซล จากผลิตผลทางการเกษตร โครงการอบแห้งผลิตผลทางการเกษตรด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ด้วยเครื่องแบบ อุโมงค์ลมร้อน และรวมไปถึงโครงการแก้ไขปัญหามลภาวะ เพื่อลดปัญหาการใช้พลังงานสิ้นเปลืองโดย เปล่าประโยชน์ อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของพระองค์นั้น เป็นการวางรูปแบบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ สามารถใช้เป็นประ โยชน์ทั้งในทางความคิดและการปฏิบัติจริงได้อย่างดีเยี่ยม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงกระบวน

^{๒๐} สุวัฒนา ธาณานิธิ, “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ธรรมิกราชาผู้พระราชทานความน่าอยู่ในสังคมไทย” ใน เอกสาร ประกอบการประชุมวิชาการ “ได้รับพระบรมราชโองการสถาปนา” ครั้งที่ ๕ วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๘ ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ ๒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๒๑.

ทัศนในการใช้ทรัพยากรนี้ จะเกิดประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อ ประชาชนผู้อยู่ในก้าวอย่างแห่งการพัฒนานั้น มีความรู้สึกห่วงเห่นและรักที่จะร่วมกันใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างมีค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

กระบวนการความคิดต่างๆที่ปรากฏในโครงการ ในพระราชดำริทุกโครงการ เป็นตัวอย่างที่ดีที่จะช่วยให้ผู้ที่มีความเข้าใจและยึดถือหลักความพอเพียงเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เกิดการพัฒนากระบวนการความคิด รู้จักการริเริ่มใช้หลักการ จนเกิดความริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ นอกจากจะช่วยพัฒนาสังคมในระดับบุคคลแล้ว ยังช่วยพัฒนาสังคมทั้งระบบให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นทั้งในด้านของการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งจะสามารถหลอมรวมกลายเป็นกระบวนการที่ทัศนแห่งการพัฒนาที่มีลักษณะเฉพาะตนของคนไทยได้ในอนาคต

รวมพลังแห่งปัญญา มุ่งพัฒนาสู่ความยั่งยืน

ประชาชนชาวไทยเป็นประชาชนที่ได้รับสวัสดิภาพและอิสรภาพอย่างเต็มที่ และได้รับการส่งเสริมให้มีการศึกษาและพัฒนาประสบการณ์ได้อย่างค่อนข้างเสรี จนกระทั่งมีโอกาสที่จะแสดงสิทธิ์แห่งความแตกต่างในฐานะปัจเจกบุคคลได้โดยสมบูรณ์ การตั้งปัญหาเพื่อหาคำตอบให้แก่ชีวิตเพื่อหาคำตอบภายใต้ระบบข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่จะทำให้ประชาชนชาวไทยมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงหลักความเป็นจริงของโลกและสังคมได้มากขึ้น โดยเมื่อผนวกความรู้ที่มีเข้ากับประสบการณ์และพื้นฐานของจิตใจที่ได้รับการโอบอุ้มและดูแล จะพบว่า คนไทยสามารถที่จะเกิดปัญหาที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจกับสิ่งต่างๆ ได้โดยง่าย และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เข้ากับสภาวะจำกัดได้อย่างเข้าใจถึงเหตุผล ดังนั้นหากเพียงแต่ทุกคน มีความรักในตนเอง เทียบเท่ากับเพื่อนห้อง มีความห่วงใยต่อสิ่งต่างๆทั้งในปัจจุบัน และอนาคตที่จะต้องมาถึง ก็จะทำให้เข้าใจว่าแท้จริงแล้วเราสามารถมีชีวิตอยู่ได้ด้วยการพัฒนาตลอดชั่วระยะเวลาของชีวิต การพัฒนานั้นอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากการกระทำของตนเอง และผู้อื่น ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การใช้ความรู้และความรู้สึกนึกคิดของแต่ละคนในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม จึงเป็นสิ่งที่มีความกระทบต่อสิ่งต่างๆภายใต้สภาวะแวดล้อมเดียวกัน โดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ ความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงการประมวลความรู้ความนึกคิดของบุคคลคนหนึ่งในฐานะปัจเจกบุคคลเข้ากับ เข้ากับพื้นฐานทางจริยธรรมและคุณธรรมภายใต้จิตใจ จึงจะเป็นสิ่งที่สามารถบ่งชี้ได้ว่า สภาวะปัญญาของแต่ละบุคคล แท้จริงแล้วนั้นมีความแตกต่างกันอย่างไร

การที่บุคคลคนหนึ่งจะมีความสุขในการดำรงชีวิตนั้น ไม่ได้มีปัจจัยสำคัญขึ้นกับสภาพความคิดของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่สภาวะแวดล้อมเป็นตัวเอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาวะการรับรู้ร่วมด้วย การที่จะทำให้นุคคลแต่ละคนมีการเปลี่ยนแปลงจากจุดเริ่มต้น ไปสู่จุดที่เรียกว่ามีความสุขสมบูรณ์ได้ โดยถ้วนทั่วกันนั้น ไม่ใช่เป็นเพียงแค่เรื่องเล็กเพียงในกรอบครอบครัว หรือสังคม หากแต่เป็นเรื่องยิ่งใหญ่ถึงระดับโลก ในฐานะที่เป็นขอบเขตสภาวะแวดล้อมที่ใหญ่ที่สุดเท่าที่จะมีการแบ่งแยกได้ จึงเห็นได้ว่า การกระทำของใครเพียงคนเดียวคนหนึ่งสามารถส่งผลกระทบได้ในวงกว้าง และให้ผลสะท้อนกว้างไกลไปอย่าง

ไม่รู้จบ การที่เราเป็นผู้หนึ่งที่มีได้รับ โอกาสในการพัฒนาตนเองจนสามารถแสดงความสามารถออกมาได้โดยอิสระ จึงควรที่จะแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในทุกขนาดที่เราได้มีโอกาสเป็นส่วนร่วม ด้วยการแสดงออกถึงความห่วงใย และใส่ใจต่อความเป็นไปของสังคมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถกำหนดทิศทาง การเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ได้ การที่ทุกคนสามารถนำความรู้ความคิดที่แตกต่างกันมา ผสมผสานกันจะสามารถเกิดเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหนึ่งๆที่เราไม่ต้องการได้ ดังนั้นเราทุกคนจึงสามารถที่จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในการดำรงชีวิตให้มีความยั่งยืนพ้นขอบเขตแห่งห้วงเวลาได้อย่างถ้วนทั่วทุกชั่วชน



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง, **พอยู่ พอกิน**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสาฬหาคินแดน, ๒๕๔๒.
- กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาการ
กสิกรรม**, กรุงเทพฯ : หจก. มีเดียเพรส, ๒๕๓๕.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, **ทรงเป็นพระ
บิดาแห่งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (๑) “ต้นน้ำลำธาร”**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๓๖.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, **ชีวิตและ
ทรัพยากรแห่งแผ่นดินใต้เบื้องพระยุคลบาท**, กรุงเทพฯ : บริษัท เลิฟ แอนด์ ลิฟ เพรส
จำกัด, ๒๕๔๐.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, **ในหลวงกับ
สิ่งแวดล้อมไทย**, กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ยูวพร พรินติ้ง, ๒๕๔๒.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, **พระบิดาแห่ง
เทคโนโลยีของไทย**, กรุงเทพฯ : บริษัท อินทิเกรเต็ด โปรโมชันเทคโนโลยี จำกัด, ๒๕๔๕.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, **คืนผืนป่าให้แผ่นดิน**, กรุงเทพฯ
: โอเอส พรินติ้ง, ๒๕๓๗).
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาการเกษตรไทย**,
กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๕.
- กระทรวงคมนาคม, **อัครมหาราช ปิ่นฟ้าคมนาคม**, กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,
๒๕๔๓.
- กองงานส่วนพระองค์, **โครงการน้ำมันเชื้อเพลิงทดแทนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**, เอกสาร
ประชาสัมพันธ์ กองงานส่วนพระองค์, ๒๕๔๔.
- การจัดประชุมวิชาการ เนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ
๖๐ ปี, **ได้ร่วมพระบารมีพระบรมชนกมหาราช ครั้งที่ ๒**, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- การจัดประชุมวิชาการ เนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ
๖๐ ปี, **ได้ร่วมพระบารมีพระบรมชนกมหาราช ครั้งที่ ๔**, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

การจัดประชุมวิชาการ เนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

การจัดประชุมวิชาการ เนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

การจัดประชุมวิชาการ เนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

การจัดประชุมวิชาการ เนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

การจัดประชุมวิชาการ เนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

การจัดประชุมวิชาการ เนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

การจัดประชุมวิชาการ เนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ. ม.ป.ท. ๒๕๓๕.

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์. เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : เกษตรบุปผารินทร์, ๒๕๔๖.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี. เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านการสื่อสาร. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง. ๒๕๓๕.

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, คารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์, ศิริพร ภัคดีผาสุก, สุรเดช โชติอุดมพันธ์. พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : การศึกษาเนื้อหาและกลวิธีทางภาษา. ฝ่ายวิจัย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ชัยชาญภรณ์ ภูทอง และพิมพ์ใจ สิทธิสุรศักดิ์. **น้ำคือชีวิต ตามแนวพระราชดำริ**. กรุงเทพฯ : บริษัท
โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด. ๒๕๔๗.

ธำรง อุดมไพจิตรกุล, **เศรษฐศาสตร์พอเพียง**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ พัฒนาคุณภาพวิชาการ,
๒๕๔๔.

นิวัตติ เรืองพานิช. **การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม**. โครงการตำราชุดการจัดการและอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ เล่มที่ ๑. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๓๓.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ : อุษา
การพิมพ์. ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๕.

พิทยา ว่องกุล. **รับวิกฤติโลกปี 2000 เศรษฐกิจยั่งยืน**, กรุงเทพฯ : สถาบันวิดิทรรศน์, ๒๕๔๒.

รวีวรรณ ชินะตระกูล. **การศึกษากระบวนการสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์. ๒๕๔๐.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. **ทฤษฎีใหม่ในแงุ่มการบริหารการพัฒนา**. (ม.ป.ท.). ๒๕๔๒.

สมาคมสหประชาชาติแห่งประเทศไทย. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับสหประชาชาติ**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทคนิค. ๒๕๔๐.

สาวิตรี เจริญพงศ์. **ธรรมราชา : พระผู้ทรงเมตตาต่อสรรพชีวิต**. ฝ่ายวิจัย คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.).
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
กรุงเทพ. ๒๕๓๑.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
ประวัติศาสตร์ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่ง
ศิลป์การพิมพ์ (๑๕๗๗) จำกัด. ๒๕๔๒.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **แนวคิดและ
ทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี. ๒๕๔๘.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **แนวคิดและ
ทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ :
บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด. ๒๕๔๐.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **ในหลวงกับ
สิ่งแวดล้อมไทย**. กรุงเทพฯ : ขวพรพรินติ้ง. ๒๕๔๑.

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน.
ทรงเป็นบิดาแห่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา. ๒๕๓๖.

สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. ๕ สถิติในดวงใจไทย
ทั้งชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ. ๒๕๔๔.

สุเมธ คันติเวชกุล. “อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ได้เบื้องยุคลบาท พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มติ-
ชน. ๒๕๔๓.

สุริชัย หวันแก้ว. การพัฒนาที่ยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์กับทิศทางประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์
ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๕.

ไสว บุญมา , เศรษฐกิจพอเพียง:ภูมิปัญญาชาติไทย, กรุงเทพฯ : พี.เอ. ลีฟวิง, ๒๕๔๓.

อภิชัย พันธเสน. การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาด
ย่อม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , ๒๕๔๖.

อรสุดา เจริญรัตน์, เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย, กรุงเทพฯ : สถาบันวิถึ
ทรรศน์, ๒๕๔๖.



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พลังแห่งปัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ดำเนินนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันล้วนแต่มุ่งประ โยชน์เพื่อมนุษย์เท่านั้น โลกใน ฐานะวัตถุดิบและแหล่งระบายของเสียจากการพัฒนาก็ถูกกักกร่อนตลอดเวลานับตั้งแต่กำเนิดมนุษย์ จนกระทั่งถึงการกักกร่อนครั้งรุนแรงคือการปฏิวัติวิทยาศาสตร์ การปฏิวัติอุตสาหกรรม และความ เจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การกักกร่อนที่ดำเนินอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ ทั้งปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผลกระทบคือมนุษย์และโลกต่างก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ บ่อยครั้งที่โลกได้ส่งสัญญาณเตือนถึงการพัฒนาอันถึงขีดจำกัดที่โลกจะสามารถรับได้ เหตุเพราะการใช้ พลังแห่งปัญญาเพื่อพัฒนาในทางที่ผิดขาดการยั้งคิดถึงผลที่ตามมาในอนาคต จึงถึงเวลาที่มนุษย์จะ ย้อนกลับมามองตนเองอีกครั้ง ในฐานะผู้เป็นต้นเหตุแห่งปัญหา โดยใช้พลังแห่งปัญญาของสหวิทยาการ ที่มวลมนุษยชาติสังสมขึ้นมาร่วมกันคิดแก้ปัญหาเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาที่มนุษย์อยู่ได้ โลกอยู่ได้ และอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน จนกระทั่งโลกดำรงอยู่จนครบขุคน้ำแข็งละลาย ก่อนที่โลกจะ กลับสู่ขุคน้ำแข็งอีกครั้ง แล้วมนุษยชาติก็จะสูญพันธุ์โดยมิได้ทำอะไรเพื่อ โลกของมนุษย์เอง

พลังแห่งปัญญากับการพัฒนาจากอดีตถึงปัจจุบัน

มนุษย์และสัตว์ต่างต้องการที่จะอยู่รอด นับตั้งแต่ยุคหิน มนุษย์ยังหาเลี้ยงคน โดยการล่าสัตว์เก็บ ของป่า และอาศัยอยู่ในป่า และยังคงหลบหลีกจากสัตว์ป่าที่ดุร้าย แต่มนุษย์มีสมองที่สามารถประดิษฐ์ คิดค้น มนุษย์จึงรู้จักสร้างอาวุธและสามารถต่อสู้กับสัตว์ใหญ่ได้ มนุษย์บางกลุ่มก็อาศัยตามถ้ำหรือ หน้าผา บ้างก็อาศัยในกระ โจฉมเพื่อตามฝูงสัตว์ บ้างอยู่ตามริมแม่น้ำเพื่อจับสัตว์น้ำ* มนุษย์จึงเริ่มคิดค้น สิ่งต่างๆ เพื่อให้มนุษย์อยู่รอดและอำนวยความสะดวกของตนเอง ความรู้ที่ได้จากการคิดค้นดังกล่าว ล้วนเป็นการสังสมท่ามกลางธรรมชาติก่อเกิดเป็นพลังแห่งปัญญาไปสู่การพัฒนาในยุคแรกเริ่ม

เมื่อมนุษย์อยู่รอดปลอดภัย ด้วยความที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์จึงเริ่มก่อตั้งชุมชนขึ้นใน พื้นที่ต่างๆ มีการสังสมวิทยาการมากขึ้น ทั้งในแง่ของการผลิตเครื่องอุปโภคบริโภค และการพัฒนา แหล่งอาหารจากผืนป่าไปสู่วิถีของเกษตรกรรม เมื่อผลผลิตมากขึ้นประชากรก็เพิ่มมากขึ้นด้วย มนุษย์จึง เริ่มสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นในชุมชน เพื่อให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกัน ได้มิใช่ดำรงอยู่เฉพาะคน ทำให้มนุษย์ แต่ละคนมีฐานะและบทบาททางสังคมแตกต่างกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนผลผลิตแห่งพลังปัญญา ไปสู่ การพัฒนาเพื่อคุณภาพชีวิตของคนและสังคม

สังคมที่เจริญขึ้น ทำให้มนุษย์ริเริ่มสร้างสรรค์วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ในถิ่นของตน เมื่อชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จึงมีการรวมชุมชนเป็นอาณาจักร ประกอบกับมนุษย์มีเหตุผลและอารมณ์

* สวาท เสนาณรงค์, ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑๐.

ความรู้สึก จึงทำให้มนุษย์คิดถึงเรื่องความดีความชั่ว ความงามความไม่งาม^๒ ประกอบกับมนุษย์ยังไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบางอย่าง มนุษย์จึงเกิดความกลัว อันนำไปสู่การสร้างสิ่งสมมุติของอำนาจเหนือธรรมชาติ การให้คุณให้โทษของเทพเจ้า มนุษย์จึงสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวและพิธีกรรมเพื่อให้เข้าถึงสิ่งสมมุตินั้น พลังแห่งปัญญาในยุคนี้จึงเริ่มสู่การพัฒนาเพื่อตอบปัญหาที่มนุษย์ไม่เข้าใจด้วยวิธีคิดของความเชื่อและความดีงามของแต่ละสังคม อันนำไปสู่การเกิดศาสนาในเวลาต่อมา

เมื่อรากฐานแห่งวัฒนธรรมก่อกำเนิดขึ้นในสังคม มนุษย์ก็เกิดการสร้างสรรค่วิทยาการแขนงต่างๆ เพื่อตอบปัญหาที่มนุษย์ยากจะเข้าใจ บนพื้นฐานแห่งตรรกะมากขึ้น โดยพิจารณาถึงปัญหาพื้นฐานของปรัชญาว่าความเป็นจริงคืออะไร (What is Reality?) เรารู้ความจริงได้อย่างไร (How to know Reality?) และเราปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะสอดคล้องกับความเป็นจริง (How to act according to Reality?)^๓ คำถามเหล่านี้นำไปสู่การใช้ปัญญาโดยใช้การโต้เถียงเพื่อใช้ได้มาซึ่งความรู้ของเหล่านักปราชญ์ไม่ว่าจะเป็น โซเครตีส (Socrates) เพลโต (Plato) หรือ อริสโตเติล (Aristotle) อันนำไปสู่ต้นกำเนิดแห่งองค์ความรู้ในศาสตร์ต่างๆ จึงกล่าวได้ว่า พลังแห่งปัญญาแขนงต่างๆ ในปัจจุบันได้เริ่มต้นขึ้นจากจุดนี้ ครั้นมนุษย์นำผลผลิตแห่งปัญญาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดขึ้นก็บังเกิดการพัฒนาอันส่งผลต่อมวลมนุษย์อย่างแท้จริง

ยิ่งนานวันการสังส่ององค์ความรู้ก็ยิ่งเพิ่มขึ้น การนำความรู้ไปพัฒนาก็มีมากขึ้น เช่นในแง่ของกระบวนการคิดแก้ปัญหา การพัฒนาจิตใจ หรือการพัฒนาสังคม ทำให้โลกเปลี่ยนผ่านมาหลายศตวรรษ แต่การพัฒนานั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการของมนุษย์ โดยการปฏิวัติครั้งสำคัญอันนำมาสู่การพัฒนาของมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงของโลกก็ได้เริ่มขึ้นเป็นลำดับ

การปฏิวัติทางเทคโนโลยี หรือ การประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ได้นำโลกเข้าสู่จุดเริ่มต้นแห่ง “การปฏิวัติภูมิปัญญา”^๔ ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่ความรู้และวิทยาการอย่างแพร่หลาย ความรู้จึงไม่จำกัดเฉพาะชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง การเรียนการสอนจึงเปลี่ยนแปลงสู่การค้นคว้าด้วยตนเอง การรู้หนังสือจึงเป็นที่มาของการนำความรู้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้ ความคิด และสังคม ดังภาพสะท้อนจากการก่อตั้งนิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) ในศาสนาคริสต์ที่ไม่ขึ้นตรงกับศาสนจักรคาทอลิกต่อไปอีก

เมื่อความรู้กระจายสู่ภาคประชาชนมากขึ้น แต่คริสตจักรยังเป็นศูนย์กลางของความถูกต้องทั้งหมด มนุษย์จึงเริ่มเกิดความขัดแย้งและแสวงหาทางเลือก ผลักดันให้เกิดการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของวิทยาศาสตร์ได้เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เมื่อเซอร์ไอแซก นิวตันได้

^๒ ปรีชา ช้างขวัญอิน, “ความรู้ของมนุษย์: วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์,” ใน การวิจัยทางมนุษยศาสตร์, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^๓ วิธาน สุวีฑูศักดิ์ และคณะ, ปรัชญาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑ - ๑๗.

^๔ วิทยา ปานบุตร, คู่มือเตรียมสอบ ENTRANCE สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม A-NET, (กรุงเทพฯ: พ.ศ.พัฒนา, ๒๕๔๕),

อธิบายกฎการเคลื่อนที่ของวัตถุในรูปแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ที่ครอบคลุมวัตถุทุกชนิดในระบบสุริยจักรวาล^๕ ยังผลให้โลกตะวันตกมีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำความรู้สู่การประดิษฐ์นวัตกรรมใหม่ทำให้ขีดความสามารถของมนุษย์เพิ่มสูงขึ้น มนุษย์มีความเชื่อมั่นในเหตุผล ความสามารถ และภูมิปัญญาของตน โดยอาศัยเหตุผลและสติปัญญา จึงก่อเกิด “ยุคแห่งการรู้แจ้ง”^๖ แต่สิ่งหนึ่งที่แฝงมาอย่างร้ายกาจ คือ ความคิดที่มนุษย์มองธรรมชาติเป็นโลกของวัตถุที่พระเจ้าสร้างแก่มนุษย์ มนุษย์จึงไม่มีความเกรงกลัวที่จะใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ จึงไม่จำเป็นที่จะต้องมาอธิบายธรรมชาติตามแนวปรัชญาอีกต่อไป และหันไปค้นคว้าหารายละเอียดของกลไกต่างๆ เพื่อดึงทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ความพยายามเหล่านี้ได้นำไปสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรม

การปฏิวัติอุตสาหกรรมได้เริ่มต้นขึ้นจากการประดิษฐ์เครื่องจักรทอผ้าอันนำไปสู่การขยายตัวของอุตสาหกรรมชนิดต่างๆ วิธีแห่งการผลิตจากการใช้กำลังคนหรือสัตว์ก็เปลี่ยนผันสู่การใช้เครื่องจักรการผลิตจึงมีเพิ่มขึ้นจนเกินความต้องการของประชากรจำกัดในสังคม ก่อเกิดการแสวงหาอาณานิคมเพื่อหาวัตถุดิบในการผลิตและระบายสินค้าที่ตนผลิต อีกทั้งกอบโกยผลประโยชน์จากธุรกิจ ทำให้ชาติเหล่านั้นมีความมั่งคั่งทั้งวัตถุดิบและทรัพยากรที่จะผลิตต่อไป จนนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในศตวรรษต่อมา โดยเทคโนโลยีดังกล่าวพัฒนาขึ้นพร้อมกับเงามืดของปัญหา อันเป็นผลกระทบจากพลังแห่งปัญญาเพื่อการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์เพื่อมนุษย์โดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติ

ปัญหากับการพัฒนาที่ดำเนินมาอย่างไม่ยั่งยืน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนิพนธ์พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “พัฒนา” ว่า “พัฒนา คือ มุ่งให้เกิดความเจริญมั่นคงก้าวหน้า มุ่งให้ทุกคนมีความสุขสบาย”^๗ ดังนั้นคำว่า “พัฒนา” จึงหมายถึงการทำให้ชีวิตและสังคมดีขึ้น ถ้าหากมนุษย์พัฒนาโดยสร้างสรรค์เครื่องใช้ไม่สอยทำให้สะดวกสบายและรวดเร็วขึ้น แต่ชีวิตและสังคมกลับมีความสงบสุขและความปลอดภัยน้อยลงก็ไม่จัดว่าเป็นการพัฒนา

หากมองย้อนถึงการพัฒนาในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า “เป็นการพัฒนาที่ไม่พัฒนา” เพราะการพัฒนานั้นก่อให้เกิดปัญหา ไม่ใช่พัฒนาให้เกิดความเจริญ นับตั้งแต่การตั้งธนาคารโลกและองค์กรต่างๆ ในระดับนานาชาติให้กู้ยืมเงินเพื่อช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศที่กำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา โดยมุ่งหวังทางเศรษฐกิจ และการวัดว่าประเทศใดพัฒนาหรือไม่ก็วัดกันด้วยมาตรฐานทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ปัจจัยที่จะทำให้เศรษฐกิจเจริญได้ก็คือภาคอุตสาหกรรม และสิ่งที่ทำให้อุตสาหกรรมก้าวหน้าไปได้

^๕ วราพร ศรีสุพรรณ, “สังคมมนุษย์กับปัญหาที่ซ่อนเร้น,” ใน การพัฒนาแบบยั่งยืน, (นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔), หน้า ๑๔.

^๖ วิชา ปานบุตร, คู่มือเตรียมสอบ ENTRANCE ตั้งคณศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม A-NET, หน้า ๒๔๖.

^๗ สมพร เทพสิทธิ์, “การพัฒนาแบบยั่งยืน,” วารสารราชบัณฑิตยสถาน ๒๐ (ตุลาคม - ธันวาคม, ๒๕๓๑): ๓๕.

อย่างรวดเร็วคือเทคโนโลยี และเทคโนโลยีเองก็มีวิทยาศาสตร์เป็นฐาน เพราะฉะนั้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงเป็นแกนกลางในการพัฒนา เพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญ

ด้วยเหตุดังกล่าว การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นฐานจึงไม่สามารถก่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจได้ เพราะการเจริญลักษณะนี้จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีขีดจำกัด เมื่อมนุษย์ยังพยายามที่จะพัฒนาตามวิธีนี้ ในที่สุดผลกระทบก็บังเกิดขึ้นแก่มวลมนุษย์ ผ่านรูปแบบของการพัฒนาไม่ยั่งยืนซึ่งมีแนวคิดและปัญหาอันสามารถจำแนกและสัมพันธ์กัน ดังนี้

๑. การพัฒนาที่เน้นความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ

ด้วยความเชื่อที่ว่า “หากมีการผลิตเพิ่มมากขึ้น การมีงานทำเพิ่มขึ้น การบริโภคเพิ่มมากขึ้น จะทำให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า ประชาชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น สังคมก็จะสงบเรียบร้อย ประเทศชาติจะเจริญมั่นคงและมั่งคั่ง”^๔ ดังนั้นการพัฒนาจึงเน้นการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันเอื้อต่อการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ทำให้สินค้าหลากหลายชนิดผลิตขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้ผลิต ผู้ประกอบการและผู้บริโภค จนกล่าวได้ว่าเป็น “ยุคแห่งความเจริญมั่งคั่งทางวัตถุ” แต่การพัฒนาทางวัตถุที่ดำเนินอย่างไม่มีขีดจำกัดบนฐานการใช้ทรัพยากรอันเป็นปัจจัยการผลิต ด้วยความคิดของมนุษย์ว่าคนเป็นนายเหนือธรรมชาติ ได้นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ควบคุมสิ่งแวดล้อม ผลผลิตแห่งการพัฒนาได้อำนวยประโยชน์แก่มนุษย์เป็นอย่างมาก ชีวิตความเป็นอยู่สะดวกสบายขึ้น มีสินค้าอุปโภคบริโภคที่สนองความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย การคมนาคมติดต่อสื่อสารก็สะดวกรวดเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อน จนทำให้ปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร การพัฒนาในลักษณะนี้แม้จะก่อให้เกิดความสะดวกสบายแก่มนุษย์แต่แฝงต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสังคมที่รุนแรงตามมา

๒. การพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาที่เน้นความเจริญทางวัตถุ เป็นปัจจัยทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เพราะมนุษย์มองสิ่งแวดล้อมในฐานะวัตถุดิบและแหล่งกำจัดของเสียในการผลิต ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนี้โดยรวมแล้วจึงเป็นปัญหา ๒ อย่าง คือ

๑) มนุษย์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่คำนึงถึงปริมาณที่มีอยู่ ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนจากปริมาณของป่าไม้ในประเทศไทยที่ลดลงเฉลี่ยร้อยละ ๒.๕ ต่อปี ซึ่งอัตราการลดลงมากเป็นอันดับ ๒ ของทวีปเอเชีย โดยมีสาเหตุสำคัญคือ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งคาดเดาได้ว่า ไม้เหล่านี้จะถูกนำเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม การพัฒนาในลักษณะนี้ได้ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอลง จึงกล่าวได้ว่ามนุษย์ผลาญสิ่งที่ดีให้หมดไป

^๔ สมพร เทพพิทธา, “การพัฒนาแบบยั่งยืน,” วารสารราชบัณฑิตยสถาน ๒๐ (ตุลาคม - ธันวาคม, ๒๕๓๑): ๔๐.

^๕ อภิวัฒน์ กุณาภิรักษ์, “สิ่งแวดล้อมกับความหลากหลายทางชีวภาพ,” ใน เอกสารที่ระลึก พิธีเปิดป้าย ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา จังหวัดลำปาง, (๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๕).

๒) มนุษย์ระบอบสังคมนิยมปฏิบัติอันเกิดจากกระบวนการผลิตอย่างไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ซึ่งก่อให้เกิดภาวะมลพิษต่างๆ ในระดับพื้นดิน เช่น มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง เป็นต้น และยังส่งผลกระทบต่อชั้นบรรยากาศ คือ การทำลายชั้นโอโซนและการสร้างก๊าซเรือนกระจก ทำให้ธรรมชาติเสียสมดุลที่เห็นได้ชัดคือ ภาวะโลกร้อน เมื่อโลกร้อนขึ้นระบบการหมุนเวียนของสสารต่างๆ ที่ดำเนินอยู่ก็เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ภัยธรรมชาติจึงเกิดขึ้นบ่อยครั้งและรุนแรงในทั่วทุกมุมโลก เช่น ปรากฏการณ์เอลนีโญและลานีญา การละลายอย่างรวดเร็วของน้ำแข็งขั้วโลก การเกิดพายุกำลังแรง พัดเข้าฝั่งก่อให้เกิดอุทกภัยบริเวณกว้าง การเกิดแผ่นดินไหวกำลังแรง การเกิดคลื่นสึนามิ การเกิดหิมะ เป็นต้น ภัยธรรมชาติเหล่านี้ได้คร่าชีวิตของผู้คนเป็นจำนวนมาก

๓. การพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์

การพัฒนาที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ย่อมส่งผลถึงคุณภาพชีวิตและสุขภาพอนามัยของประชาชนให้เสื่อมลง โรคภัยไข้เจ็บมีเพิ่มมากขึ้นและหลากหลายมากขึ้น ผลผลิตทางการเกษตรลดลง ขาดแคลนปัจจัย ๔ ที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ จากผลกระทบทางกายภาพก็ส่งผลกระทบต่อจิตใจ มนุษย์มีจิตใจ กระวนกระวาย ถึงแม้จะร่ำรวยวัตถุแต่ก็ไม่มีความสุข เกิดความเหงา ความแปลกแยก จำนวนผู้ป่วย โรคจิตเพิ่มขึ้น คนฆ่าตัวตายเพิ่มสูงขึ้น

เมื่อมนุษย์มีปัญหาทั้งกายและใจ ปัญหาสังคมก็เกิดตามมา ทั้งความยากจนเรื้อรัง ปัญหาเยาวชน อบายมุข ความเสื่อมศีลธรรม อาชญากรรม ปัญหายาเสพติด การแตกแยกทางความคิดนำไปสู่ การแบ่งกลุ่มและนำไปสู่ความแตกแยกในสังคม

การพัฒนาที่ดำเนินอยู่ในขณะนี้ไม่คำนึงถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์เห็นได้ชัดเจนในประเทศ พัฒนาแล้ว เช่นการที่บางประเทศได้ป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศของตน โดยการตั้งโรงงานในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งก่อให้เกิดมลภาวะในประเทศเหล่านั้น อีกทั้งยังนำวัตถุดิบของประเทศเหล่านั้น เข้าสู่ประเทศตน ประเทศที่ถูกมองว่าด้อยพัฒนาจึงหลงเหลือแต่ทรัพยากรที่ถูกทำลายและเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข โดยตนเองไม่ได้เป็นผู้ก่อ นอกจากนี้ประเทศพัฒนาแล้วยังใช้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นที่ ระบายสินค้าที่ตนผลิต ทำให้ประเทศเหล่านั้นตกเป็นทาสของลัทธิบริโภคนิยม ทำให้เป็นหนี้สินและยากจนยิ่งขึ้น ลัทธิล่าอาณานิคมในอดีตจึงกลายเป็นลัทธิจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ดังเห็นได้จากประเทศที่พัฒนาแล้วยังได้เปรียบและร่ำรวยยิ่งขึ้น ส่วนประเทศด้อยพัฒนาหรือยากจนก็เสียเปรียบและยากจนลงไปอีก เกษตรกรและผู้อยู่ในชนบทถูกเอารัดเอาเปรียบ^{๑๐} การพัฒนาลักษณะนี้จึงเป็นการพัฒนาที่เห็นแก่ตัว

รูปแบบของการพัฒนาทั้ง ๓ จึงเป็นการพัฒนาที่เน้นหนักด้านเศรษฐกิจ ซึ่งคำนึงถึงปริมาณการผลิต โดยไม่คำนึงถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม และผลเสียหายทางสังคม จึงเป็นการพัฒนาที่ไม่ถูกต้องและ

^{๑๐} สมพร เทพสิทธิ์, "การพัฒนาแบบยั่งยืน," วารสารราชบัณฑิตยสถาน ๒๐ (ตุลาคม - ธันวาคม, ๒๕๓๐): ๔๒.

ก่อให้เกิดผลเสียหลายประการ หากไม่ดำเนินการแก้ไขแนวคิดและทิศทางการพัฒนาเสียใหม่ มนุษยชาติอาจจะต้องประสบกับความวิनाศ และไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้

นักวิชาการ นักวางแผน องค์กร และบุคคลที่วิตกกังวลในปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเสนอรูปแบบของการพัฒนาขึ้นใหม่ ซึ่งเรียกว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อเป็นทางออกของปัญหาและบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในยุคที่ผ่านมา และเพื่อพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์แห่งมวลมนุษยชาติและอนุชนในอนาคต

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คืออะไร

แนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” นี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ วัฒนธรรมมากมายในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ รวมถึงวัฒนธรรมชุมชนในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ได้มองเห็นความจำเป็นของการสร้างความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ แต่สิ่งที่เป็นเรื่องใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ คือความพยายามที่จะนิยาม สร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ และแจกแจงองค์ประกอบต่างๆ ของแนวคิดนี้ในบริบทของสังคมอุตสาหกรรมและข้อมูลข่าวสารระดับโลก

การให้คำนิยามของแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ได้ถูกตีความไปตามกระแสความคิดของคนแต่ละกลุ่มซึ่งแตกต่างกันไป แต่ความหมายที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางเป็นคำนิยามที่ได้จากรายงานเรื่อง Our Common Future ของคณะกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา (UN Commission on Environment and Development) ที่ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนความสามารถของคนรุ่นต่อไป ในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง”^{**} หากพิจารณาตามความหมายดังกล่าวแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนจะประกอบด้วยแนวคิดหลัก ๓ ประการ คือ

๑. แนวคิดเรื่อง “ความต้องการ” อันหมายถึงความต้องการของมนุษย์ ๒ ประการ ได้แก่ ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต (Needs) เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น และความต้องการที่จะมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม (Wants) เช่น ของใช้ที่มีราคาแพง ที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ การมีงานทำ เป็นต้น ซึ่งความต้องการในประการหลังนี้ไม่มีความจำเป็น และเป็นการฟุ่มเฟือยทรัพยากร

ปัญหาหลักที่ต้องมองคือ ความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นในกลุ่มคนยากจนของโลกควรได้รับความช่วยเหลือเป็นอันดับแรก เพราะการที่จะให้คนยากจนชื่นชมกับธรรมชาติ รักษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ปากท้องยังหิวอยู่เป็นเรื่องที่ขัดต่อความรู้สึก ผืนต่อความต้องการตามธรรมชาติของเขา เมื่อใดที่สามารถพัฒนามนุษย์ให้หลุดพ้นวงจรแห่งความชั่วร้าย คือความไม่รู้ ความเจ็บป่วย และความยากจนได้ คนยากจนก็จะมีโอกาสใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนได้

^{**} World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, (Oxford : Oxford University Press, 1987), p. 43.

นอกจากนี้ เราต้องสนับสนุนให้มนุษย์บริโภคทรัพยากรอย่างไม่ฟุ่มเฟือย อยู่ในขีดจำกัดของสิ่งแวดล้อมที่สามารถจะรองรับได้ ตามคำกล่าวของมหาตมะ คานธี ที่ว่า “โลกเรามีทรัพยากรเพียงพอสำหรับสนองความต้องการของมนุษย์ แต่ไม่มีเพียงพอสำหรับความโลภของมนุษย์”^๒ มนุษย์จึงต้องเปลี่ยนแปลงค่านิยมแบบใหม่จาก “ยิ่งมากยิ่งดี” เป็น “ความพอดี”

๒. แนวคิดเรื่อง “ขีดจำกัด” สิ่งแวดล้อมจะทำหน้าที่อย่างน้อย ๒ ประการในกระบวนการพัฒนา คือ ผู้ให้ทรัพยากรและผู้รับของเสีย สิ่งแวดล้อมจึงมีขีดจำกัดในการให้ทรัพยากรและมีขีดจำกัดในการรองรับของเสีย เพราะกระบวนการพัฒนาย่อมจะต้องนำเอาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ และเมื่อมีการพัฒนาจะต้องมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพเกิดขึ้นมากบ้างน้อยบ้าง ขึ้นอยู่กับระดับเทคโนโลยีที่ใช้ อัตราและปริมาณการใช้ประโยชน์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและความสามารถในการบริหารจัดการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้น โดยมีข้อค้ำประกันว่า จะต้องไม่เกินศักยภาพที่ระบบนิเวศนั้นจะทำให้ออกงามและฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ได้หรือไม่เกินขอบขีดความสามารถที่ระบบนิเวศจะรองรับได้ จนเสียความสมดุลของธรรมชาติ

๓. แนวคิดเรื่อง “ความยุติธรรมระหว่างคน ๒ รุ่น” การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงโอกาสในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกันของคน ๒ รุ่น โดยคำนึงถึงหลักการความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับชนรุ่นต่อไป คือ ชนรุ่นปัจจุบันมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อคนรุ่นต่อไป ในการมอบมรดกทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปริมาณและคุณภาพที่ไม่ด้อยกว่ายุคปัจจุบัน และหลักการความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นเดียวกัน คือ การมุ่งแก้ไขปัญหาคความยากจนและการสนองความต้องการของประชากรผู้ยากไร้ด้วยโอกาส เพื่อลดความไม่เท่าเทียมกันและความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากร

แนวคิดหลัก ๓ ประการจึงมีบริบทของการคำนึงถึงทรัพยากรอันมีคุณค่า นอกจากจะใช้ใน ปัจจุบันโดยกระจายอย่างเท่าเทียมกันและทั่วถึงแล้ว ยังต้องคำนึงถึงอนาคตด้วยว่าทรัพยากรที่ใช้นี้สามารถส่งผ่านถึงคนรุ่นต่อไปโดยที่เขาสามารถใช้ทรัพยากรในปริมาณและคุณภาพเช่นเดียวกับเราหรือไม่ การบริโภคอย่างพอเพียงและการคำนึงถึงขีดจำกัดจึงเป็นวิถีคิดที่สำคัญที่ช่วยผลักดันบริบทข้างต้นอันนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้น

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาของการพัฒนาที่ผ่านมาแล้วมี ๓ ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมีแนวคิดมาจาก ๓ แนวทางใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ^๓

^๒ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๖๖.

^๓ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๕.

๑. **แนวทางด้านนิเวศวิทยา** การพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความสำคัญลำดับสูงกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเน้นเรื่องความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว ทั้งนี้ เพื่อส่งมอบทุนทางธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ และทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ปัจจัยการผลิตและสินค้าต่างๆ ให้คนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๒. **แนวทางด้านสังคม** การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมและกลุ่มชนระดับต่างๆ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่สำคัญ คือการรักษาคุณภาพชีวิตของประชากรให้มีระดับสูงขึ้นไปอย่างยาวนาน

๓. **แนวทางด้านเศรษฐกิจ** การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานการสงวนรักษาทุนธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนรุ่นปัจจุบันและรุ่นอนาคต ทั้งนี้จำเป็นต้องปรับปรุง โครงสร้างการผลิตและการบริโภค และการพัฒนาเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นควรเป็นไปในทางสร้างสรรค์ โดยไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดหลักและแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบกับขอบข่ายและเนื้อหาที่ครอบคลุมอย่างกว้างขวาง เป้าหมายหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มุ่งให้เกิดขึ้นจึงมี ๒ ประการ คือ^{๑๔}

๑. **ความสมดุล (Equilibrium)** คือ การพัฒนาที่สอดคล้องและเชื่อมประสานกันอย่างมีคุณภาพทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทั้งในลักษณะสัดส่วน ปริมาณ และการกระจาย

๒. **ความเท่าเทียมกัน (Equation)** คือ ผลที่ได้จากการพัฒนาจะต้องกระจายไปอย่างเท่าเทียมกันในทุกมิติของพื้นที่ และช่วงเวลา ทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

อนึ่ง แผนปฏิบัติการ ๒๑ (Agenda 21) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้กล่าวว่า ไม่มีประเทศใดสามารถมีอนาคตที่มั่นคงโดยลำพัง นอกจากจะก้าวไปด้วยกันด้วยความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกันในระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยหนทางเดียวที่จะนำไปสู่อนาคตที่ปลอดภัยและมั่นคงได้ก็คือ การดำเนินในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาในลักษณะที่สมดุล ขณะที่ต้องตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิตเพื่อคนทั้งมวลจัดการ และคุ้มครองระบบนิเวศให้ได้ผลดีมากยิ่งขึ้น^{๑๕} และองค์การยูเนสโกได้นำเสนอแนวคิด ของการพัฒนาที่คำนึงถึงวัฒนธรรมเพื่อเสริมการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจหรือทางประยุกต์วิทยา^{๑๖}

^{๑๔} สามชาย ศรีสันต์. "การพัฒนาแบบยั่งยืน : แนวคิดและการดำเนินการในบริบทของสังคมไทย." วารสารนิเวศวิทยา

๒๓ (พฤษภาคม - สิงหาคม, ๒๕๓๕): ๕ - ๑๔.

^{๑๕} คดพิณณ์ ยศธร. การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวพุทธศาสตร์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิปรัชญา สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๕๒.

^{๑๖} พัทธา สายชู. "ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม: ทฤษฎีและปฏิบัติ." วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ ๒๐ (ตุลาคม - ธันวาคม, ๒๕๓๑): ๑ - ๑๐.

การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นกระบวนการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ที่อิงวัฒนธรรม ในรูปแบบของการบูรณาการ บนฐานของความความสมดุลทั้งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมกับการ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาเพื่อให้บรรลุผลตามความต้องการของมนุษย์ เพื่อส่งเสริม คุณภาพชีวิตทั้งของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคตโดยคำนึงถึงความยุติธรรมระหว่างคน ๒ รุ่น

พลังแห่งปัญญา : องค์กรความรู้ของมนุษยชาติ

ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาดเกิดแต่เรียนและการคิด^{๑๑} ปัญญาที่เป็น แก่นแท้จึงอยู่ที่องค์ความรู้ของมนุษยชาติได้สั่งสมขึ้นมา ก่อนที่จะนำองค์ความรู้เหล่านั้น ไปศึกษา ค้นคว้าอันนำไปสู่ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ดังความหมายของปัญญา

องค์ความรู้ทั้งหลายเกิดขึ้นจากความสงสัยมนุษย์ก็รู้จักที่จะแสวงหา และทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นธรรมชาติ สังคม หรือตัวมนุษย์เองก็ตาม โดยแรกเริ่มองค์ความรู้ยังจัดอยู่ในลักษณะของ องค์กรรวม แต่เมื่อวิทยาการเจริญขึ้น การเติบโตขององค์ความรู้ก็มากขึ้น ไปด้วย จึงเกิดการแบ่งศาสตร์ขึ้น ตามเหตุผลของการสร้างศาสตร์เพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ และความสะดวกใน การศึกษาค้นคว้า องค์ความรู้จึงสามารถแบ่งได้ออกเป็น ๓ ศาสตร์หลัก คือ^{๑๒}

๑. **วิทยาศาสตร์** - เพื่อรู้ธรรมชาติ เหตุเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม รู้จักปรับตัวให้เข้ากันได้กับ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และกระทำตนให้เกิดเป็นนิสัยความเคยชิน โดยวิทยาศาสตร์จะศึกษา สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตด้วยหลักวัตถุวิสัย (Objectivity) และมีมาตรฐานสากล ไม่ว่าสถานที่ใดหรือเวลาใด ก็ได้ผลเหมือนกัน และความรู้ที่เชื่อถือได้จะต้องตรงกับธรรมชาติ

๒. **มนุษยศาสตร์** - เพื่อรู้ตนเอง เหตุเพราะมนุษย์เป็นสัตว์มีมนุษยธรรม รู้จักสร้างสรรค์ และ รู้ค่าสิ่งดีงามคือความจริง โดยมนุษยศาสตร์มีลักษณะความรู้ที่เป็นนามธรรม วิชาการศึกษาจึงเน้นพื้นที่ใด พื้นที่หนึ่งหรือเวลาใดเวลาหนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจงด้วยหลักจิตวิสัย (Subjectivity) เป็นหลักในการวัด

๓. **สังคมศาสตร์** - เพื่อรู้สังคม เหตุเพราะมนุษย์เป็นสัตว์การเมือง รู้จักปกครองและอยู่ได้ ปกครอง ลดหลั่นกันลงเป็นชั้นๆ ตามสถานภาพและหน้าที่สังคม โดยสังคมศาสตร์มีลักษณะเป็น วิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับสังคม จึงใช้วิธีการศึกษาตามวิทยาศาสตร์ แต่สังคมศาสตร์บางครั้งต้องใช้ ความคิดทางมนุษยศาสตร์ในการตีความเพื่อวิเคราะห์ถึงการศึกษาคติกรรมมนุษย์

หากพิเคราะห์กันอย่างถี่ถ้วน ศาสตร์ทั้ง ๓ ศาสตร์ต่างมีแนวคิดและบทบาทการนำความรู้ของ แต่ละศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ต่างกัน แต่การแยกดังกล่าวเป็นเพราะความเจริญของวิชา วิชาทั้งสามวิชา ต่างก็มีความจำเป็นในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในภาคเหตุผล อารมณ์ และศีลธรรม

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖).

หน้า ๖๘๗.

^{๑๒} พระยาอนุมานราชธน, "พรมแดนแห่งความรู้," ใน พรมแดนแห่งความรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๒.

ถ้าแยกจากกันก็สนองความต้องการ ในลักษณะผสมผสานไม่ได้ ในทางปฏิบัติแม้จะต้องเรียนแยกกัน เพื่อให้รู้สึก แต่ความประสานกันในเชิงกว้างก็ต้องศึกษาด้วย แม้ว่าแยกกันได้ในการเรียนแต่แยกกันไม่ได้ในการใช้ เพราะคุณค่าที่สมบูรณ์ของวิชาทั้งสามสาขาจะมีได้ก็ด้วยการรวมกันมิใช่ด้วยการแยกกัน^{๑๕}

ดังนั้น การนำองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา จึงควรเป็นไปในลักษณะของการนำสหวิทยาการมาบูรณาการในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะต้องดำเนินใน ๓ มิติ คือ มิติทางสิ่งแวดล้อม มิติทางสังคม และมิติทางเศรษฐกิจ ความรู้ทั้ง ๓ ด้าน คือ วิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ จึงมีบทบาทอย่างยิ่งในการเป็นพลังแห่งปัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

พลังแห่งวิทยาศาสตร์กับการพัฒนาที่ยั่งยืน

“วิทยาศาสตร์” หมายถึง ความรู้ที่จัดระเบียบเรียงไว้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะความรู้ที่ได้จากการสังเกตและทดสอบหลักความจริงต่างๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่นำไปใช้อธิบายว่าทำไมจึงเกิดสิ่งนี้สิ่งนั้น แต่สิ่งที่เป็นทำให้วิทยาศาสตร์ไปประยุกต์ให้บังเกิดผล คือ “เทคโนโลยี” จึงมักใช้สองคำควบกัน คือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเน้นให้เข้าใจว่าทั้งสองอย่างควบคู่กัน ไปจึงจะมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๑๖}

การพัฒนาในยุคที่ผ่านมาจนถึงในปัจจุบัน สามารถกล่าวได้ว่าเป็นผลกระทบของวิทยาศาสตร์ เนื่องจากมนุษย์ได้นำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปใช้โดยคำนึงถึงผลได้ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและชีวภาพเป็นอย่างมาก โดยครอบคลุมทางด้านดิน น้ำ อากาศ เสียง และระบบนิเวศ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อพืชและสัตว์แล้ว ยังส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตของมนุษย์

ดังนั้น ควรแก่เวลาแล้วที่จะนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ให้สามารถประยุกต์และพัฒนาเทคโนโลยีทันสมัย และต่อยอดเทคโนโลยีที่มีอยู่ แล้วนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมในการฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ การแก้ไขความยากจน และการเพิ่มคุณภาพชีวิต รวมถึงการเสริมสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้กับสังคม เพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างการพัฒนาประเทศ ให้มุ่งสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้

บทบาทของวิทยาศาสตร์ในการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมีแนวทางหลักบนแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง ๓ ด้าน คือ

^{๑๕} ปรีชา ช่างขวัญอิน, “ความรู้ของมนุษย์: วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์,” ใน การวิจัยทางมนุษยศาสตร์, หน้า ๒๐.

^{๑๖} ประยูร ฟองสถิตย์กุล, “การประยุกต์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน,” ใน วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๔๒๑.

๑. **ด้านสิ่งแวดล้อม** วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืนในบริบทต่างๆ ดังนี้

๑) การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ และนำเทคโนโลยีที่มีอยู่ เช่น เทคโนโลยีชีวภาพ มาปรับใช้แก้ปัญหาให้สิ่งแวดล้อมสามารถฟื้นตัวได้เร็วขึ้น

๒) การเฝ้าระวังการป้องกันสิ่งแวดล้อม ซึ่งยังต้องมีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำหรับป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ เทคโนโลยีเฝ้าระวังที่ต้องอาศัยระบบ อิเล็กทรอนิกส์ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม

๓) การขจัดมลพิษ ซึ่งจำเป็นต้องมีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสำหรับขจัดมลพิษ ประเภทต่างๆ อาจจะในรูปแบบวิธีการ อุปกรณ์ จุลินทรีย์ หรือพืช การขจัดกัมมันตรังสีในสิ่งแวดล้อมและ ลดเทคโนโลยีระดับเสี่ยงในชุมชน รวมถึงการนำชิ้นส่วนและวัสดุที่เป็นองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์นำ กลับมาใช้ใหม่ (Recycle) หรือใช้ซ้ำ (Reuse)

๔) การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสำหรับการผลิตอย่างไร้มลพิษ โดยเป็น เทคโนโลยีการผลิตที่ไม่ปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อม การผลิตการเกษตรที่ไม่ทำลายดินหรือแหล่งน้ำ ไม่มีสารพิษตกค้าง

๕) การประหยัดพลังงาน โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยลดการใช้พลังงานที่ หายากและมีราคาแพง การวิจัยและพัฒนาพลังงานที่หาใหม่ได้ เช่น พลังงานชีวมวล พลังงานแสงแดด เป็นต้น

๖) เทคโนโลยีที่ช่วยประหยัดการใช้น้ำในการเกษตร ลดความสูญเปล่าของน้ำใน ครัวเรือน และอุตสาหกรรม ซึ่งจะช่วยการขาดแคลนน้ำในอนาคต

๒. **ด้านสังคม** วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีส่วนเสริมสร้างในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ให้เกิดการ พึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน พัฒนาระบบการบริหารจัดการทางสังคมที่ดี รวมถึงสามารถนำทุนทาง สังคมที่มีอยู่หลากหลายทั้งทุนมนุษย์ ทุนที่เป็นสถาบันและทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม มาประยุกต์ใช้วิจัยต่อยอดกับเทคโนโลยีและการจัดการสมัยใหม่ เพื่อสร้างมูลค่าและคุณค่าเพิ่มให้ ผลิตภัณฑ์และบริการ ได้แก่

๑) ด้านการศึกษา โดยให้คิดและเรียนรู้แบบวิทยาศาสตร์ อาศัยแหล่งเรียนรู้ทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นำเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพความหลากหลาย และ รวดเร็วในการเรียนรู้และเข้าถึงแหล่งความรู้ต่างๆ

๒) ด้านสุขอนามัยและสาธารณสุข ที่ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการพัฒนา ความก้าวหน้าทางการแพทย์ การบำบัดรักษา รวมถึงการผสมผสานองค์ความรู้จากวิทยาศาสตร์ การแพทย์ยุคใหม่ กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓) ด้านวัฒนธรรม โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมงานศิลปกรรม บูรณะโบราณสถานและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ให้ความรู้ ประชาสัมพันธ์เพื่อให้สังคมได้สืบสาน วัฒนธรรมในโอกาสต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

๔) ด้านสวัสดิการสังคม โดยการใช้เทคโนโลยีเพื่อให้การบริการของหน่วยงานมี ประสิทธิภาพ เป็นต้น

๓. ด้านเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีส่วนสำคัญในการสร้างความสามารถในการ แข่งขัน เพื่อระบบเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ โดยสร้างความเข้มแข็งของภาคการผลิตและบริการเพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพ และสามารถแข่งขันได้ สร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้มีการกระจาย ประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่

๑) การนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาช่วยให้เกิดการประหยัดในกระบวนการผลิต ทั้งในการใช้วัตถุดิบการผลิตต่างๆ การเลือกวัตถุดิบคุณภาพดี ซึ่งจำเป็นต่อกระบวนการผลิต และการ พัฒนาเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตที่เหมาะสม ใช้ประโยชน์คุ้มค่า ลดการนำเข้า และสามารถปรับเปลี่ยน เครื่องจักรได้ในเวลาที่มีเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้น

๒) การนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหาร ทั้งในแง่กระบวนการผลิต รวมถึงเทคโนโลยีบริหารด้านการบำรุงรักษา (total productive maintenance) และการสร้างแนวคิด วิสัยทัศน์ และความเข้าใจ เพื่อให้การบริหารภาคผลิตเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓) พื้นฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความสำคัญต่อการพัฒนานัก อุตสาหกรรม บุคลากรในภาคการผลิตให้มีขีดความสามารถสูง (competency) และการสร้างทรัพยากร ทดแทนเพื่อรักษาความสมดุลของธรรมชาติ

๔) ใช้เทคโนโลยีด้านการจัดการและเทคโนโลยีการผลิต ในการพัฒนาผลิตภาพ โดยรวมให้เพิ่มขึ้น เช่น ผลิตทันเวลา ต้นทุนต่ำ เป็นต้น โดยนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการปรับปรุง การผลิตให้สามารถแข่งขันได้ทั้งในรูปราคา คุณภาพ ประสิทธิภาพ การจัดส่งและการบริการ อัน ก่อให้เกิดการกระจายประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

โดยสรุปแล้ว พลังแห่งวิทยาศาสตร์คือการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อสร้างเทคโนโลยีที่ คอบสนองต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ

พลังแห่งมนุษยศาสตร์กับการพัฒนาที่ยั่งยืน

เนื่องด้วยงานด้านมนุษยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เน้นทางด้านความงาม ด้านจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด เสียมากกว่าการเน้นความเจริญทางด้านวัตถุพิสัย ดังนั้นกระบวนการพัฒนาด้านมนุษยศาสตร์จึงต้องเริ่ม ผังรากขึ้นภายในจิตใจมนุษย์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นเรื่องที่ยากและบางครั้งต้องใช้ระยะเวลาในการ แก้ไขปัญหาหนึ่งๆ เพื่อพัฒนา แต่ทว่าการพัฒนาในจิตใจเช่นนี้ก็จะได้ส่งผลได้ในระยะยาวและยั่งยืนทีเดียว

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความสามารถในการเรียนรู้ ดังนั้นการเรียนรู้นี้เองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถช่วยให้มนุษย์นั้นพัฒนาตนเองขึ้นจากความไม่รู้ และความรู้ที่ตนเองก็จะเป็นพลังแห่งปัญญาในการพัฒนาประเทศในระดับต่อไป ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการที่มนุษย์ได้เรียนรู้ ได้ศึกษาเรื่องราวต่างๆ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาบุคคลขั้นแรกๆ

การเรียนรู้ในปัจจุบันนี้มิได้หมายถึงการเรียนรู้ในระบบการศึกษาเพียงอย่างเดียวแต่หมายถึงการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาคตามอัธยาศัยด้วย เพราะการศึกษาทั้งหมดนี้คือสิ่งที่ทำให้มนุษย์ได้รับความรู้ทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนี้การพัฒนาคอนให้มีคุณภาพจึงควรเห็นความสำคัญของการพัฒนาคอนด้วยการศึกษา โดยควรมุ่งเน้นการส่งเสริมและเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งมีใช้เฉพาะเพียงโรงเรียนเท่านั้น แต่แหล่งเรียนรู้ อาจหมายถึง เทือกสวนไร่นา หรือแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ได้ โดยเหตุผลสำคัญที่คนในท้องถิ่นนั้นๆ ควรจะรู้เรื่องราวภายในท้องถิ่นของตนเองก็คาดหวังเพื่อให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน รู้จักการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ หรือตามที่กล่าวกันโดยทั่วไปว่าสามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตัวเอง ไม่ต้องยืมจมูกคนอื่นหายใจ ทั้งนี้การศึกษาดังกล่าวควรเป็นการศึกษาที่ทำให้มนุษย์ได้เข้าใจในคุณค่าของตนเอง คุณค่าของความดีงามของบรรพชนและคนอื่น รวมถึงคุณค่าของสังคมด้วย ซึ่งการปลูกฝังค่านิยมในลักษณะเช่นนี้สามารถกระทำได้หลายวิธีเช่นการชี้ให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำให้คนในท้องถิ่นนั้นๆ สามารถดำรงอยู่ได้นับตั้งแต่ครั้งบรรพชน โดยไม่เดือดร้อน เป็นต้น

ในปัจจุบันนี้มีการเน้นย้ำกระบวนการสอนโดยการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centered) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาตามแนวมนุษยนิยม คือให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล โดยมีแนวคิดพื้นฐานง่ายๆ ว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ในสิ่งที่อยากรู้ได้ดี และการเรียนรู้ที่ดีนั้นต้องให้ผู้เรียนได้คิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง การศึกษาลักษณะนี้จึงเป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งให้เห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์และเป็นการพัฒนาการศึกษาของมนุษย์อย่างยั่งยืนวิธีการหนึ่ง

การพัฒนาคอนอย่างยั่งยืนนั้นนอกจากจะส่งเสริมให้ยืนได้ด้วยลำแข้งตนเองด้วยความภูมิใจดังที่กล่าวมาแล้ว รัฐก็ควรส่งเสริมการพัฒนาด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนด้วย ดังที่พุทธศาสนาสุภายิตได้กล่าวไว้ว่า การไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ ทั้งนี้การพัฒนาคอนอย่างยั่งยืนได้นั้น จะต้องทำให้ “คน” เป็นผู้ปลอดโรค ปลอดปัญหาส่วนตัว เสียก่อน โดยปัญหาส่วนตัวของมนุษย์นั้นมามากมาย ส่วนหนึ่งจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ควรช่วยเหลือแก่ผู้ที่ขาดความสามารถในการดูแลตนเอง เช่นการฝึกอาชีพเพื่อส่งเสริมให้ที่รายได้ให้พอมือพอกิน การจัดกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการสาธารณสุขมูลฐานเพื่อให้คนในชุมชนช่วยกันดูแลความเจ็บไข้ได้ป่วยกันเองในเบื้องต้นที่ถูกวิธีการส่งเสริมให้คนไทยทุกคนมีหลักประกันที่ยั่งยืน การจัดสวัสดิการ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างของสิ่งที่รัฐควรจะต้องจัดให้กับประชาชน และเป็นขั้นตอนของการพัฒนาคอนให้ยั่งยืนอันเป็นปัจจัยไปสู่การพัฒนาประเทศต่อไป

การพัฒนาในระดับต่อไปที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นคือการสร้างจิตสำนึก จริยธรรม และจรรยาบรรณในด้านต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็พบว่ามิโครงการหลายอย่างที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาจิตสำนึกเหล่านี้ เช่น โครงการคลองสวยน้ำใสที่สร้างขึ้นเพื่อการลดมลภาวะทางน้ำ โครงการบรรพชาอุปสมบทหมู่เพื่อส่งเสริมให้คนได้ศึกษาธรรมะ ฝึกการบริหารจิตและเจริญปัญญา เป็นต้น การพัฒนาทางด้านจิตใจนั้นจึงต้องได้รับความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ ด้วยก็จะประสบความสำเร็จด้วยดี

เทพวณี วิจิธกำธร ได้สรุปแนวทางการปลูกฝังค่านิยม และเจตคติตามแนวคิดของบлумและแรทส์ไว้ ๖ ขั้นตอนซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้^{๒๑}

๑. ขั้นทำความรู้จักค่านิยม เช่น การรับรู้ถึงปัญหามลภาวะทางน้ำ
๒. ขั้นเลือกค่านิยม เช่น การมีความคิดที่จะแก้ปัญหามลภาวะทางน้ำ
๓. ขั้นเห็นคุณค่าและความสำคัญ เช่น การเห็นผลเสียของการทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง
๔. ขั้นสร้างแนวปฏิบัติคนที่ดีก่อให้เกิดค่านิยม เช่น การมีความคิดว่าการกำจัดขยะที่ถูกต้องวิธีทำอย่างไรเพื่อป้องกันการทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง
๕. ขั้นปฏิบัติตามแนวทางที่ก่อให้เกิดค่านิยม เช่น การพยายามลด ละ เลิก การทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง

๖. ขั้นปรับพฤติกรรมเพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย เช่น การไม่ทิ้งขยะลงแหล่งน้ำจนเป็นนิสัยถาวร จากแนวคิดดังกล่าวจึงเห็นได้ว่าการพัฒนาด้านค่านิยม เจตคติ ในตัวมนุษย์นั้นต้องเริ่มแบบค่อยเป็นค่อยไป และต้องใช้ความร่วมมือจากหลายฝ่ายเช่น การเลี้ยงดูและเป็นแบบอย่างที่ดีของบิดามารดา บุคคลในครอบครัว การเสนอค่านิยมที่ถูกต้องทางสื่อมวลชน การจัดการที่ดีของรัฐ เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นตัวแปรในการพัฒนาทั้งสิ้น

โดยสรุปแล้ว พลังแห่งปัญญาทางมนุษยศาสตร์จะนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ในรูปแบบของการพัฒนาฐานรากทางความคิดที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการสร้างคนที่มีคุณภาพ ศักยภาพ ทักษะ และคุณธรรมที่ค้ำคูณเอง

พลังแห่งสังคมศาสตร์กับการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาทางสังคมศาสตร์เป็นการพัฒนาทางด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เป็นต้น การพัฒนาทางด้านนี้มักเป็นการพัฒนาด้วยการสร้างระบบ และพัฒนาระบบ เช่น การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เน้นให้คนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้ปกครองด้วยตนเองซึ่งผลดีของการที่คนในท้องถิ่นได้เข้ามาบริหารทางการเมืองท้องถิ่นเช่นนี้คือการที่นักการเมืองสามารถเข้าใจปัญหาของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ตลอดจนเห็นแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นโดยไม่ขัดกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งที่ผ่านมามักมีข่าวบางประเด็นที่กล่าวว่าการแก้ปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัด

^{๒๑} เทพวณี วิจิธกำธร, การปลูกฝังค่านิยมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โดยใช้กระบวนการตามแนวคิดของบloomและแรทส์, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๐ - ๑๒ .

ชายแดนภาคใต้นั้น เป็นการแก้ปัญหาที่มองข้ามความคิดด้านสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่ไม่ควรมองข้ามในการพัฒนาทางสังคมก็คือการเข้าใจในความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม

การพัฒนาระบบเศรษฐกิจก็ถือว่าเป็นการพัฒนาทางสังคมศาสตร์ ซึ่งหากจะกล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนนั้นก็ย่อมหมายถึงการที่เศรษฐกิจมีอัตราการเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและต่อเนื่อง มีคุณภาพและมีการกระจายประโยชน์อย่างทั่วถึง โดยจำเป็นที่จะต้องดำเนินการตามยุทธศาสตร์ทั้ง ๒ ระดับคือในระดับจุลภาคและระดับมหภาค ไปพร้อมๆ กัน โดยมุ่งสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจที่มีภูมิคุ้มกันที่ดี

การสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจมหภาคนั้นหมายถึงการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคการเงินและภาคการคลังเพื่อให้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เอื้ออำนวยให้เศรษฐกิจเติบโตได้อย่างยั่งยืน ซึ่งแนวทางการพัฒนาด้านนี้ก็มีหลายวิธีเช่นการสร้างองค์กระอิสระขึ้นเพื่อตรวจสอบด้านการเงินของประเทศเพื่อให้ดำเนินไปอย่างสุจริตและเป็นสากล การสนับสนุนและกระจายสินเชื่อไปสู่ภาคการผลิต การส่งเสริมการออมของประชาชนในประเทศเพื่อให้มีเงินเก็บไว้ใช้จ่ายยามชราภาพ การรักษาวินัยการบริหารหนี้สาธารณะโดยมีการควบคุมการก่อหนี้เงินกู้ต่างชาติ การปรับโครงสร้างภาษีอากรให้เอื้อต่อภาคการผลิต การค้าและการบริการ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ก็ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

การพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนนั้นยังต้องมุ่งสร้างความสามารถในการแข่งขันเพื่อระบบเศรษฐกิจที่มีคุณภาพและกระจายไปอย่างทั่วถึงด้วย โดยควรมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับภาคการผลิตและบริการที่มีคุณภาพเช่นการใช้เทคโนโลยีสะอาดในการผลิต การผลิตสินค้าอาหารที่ปลอดภัยได้ตามมาตรฐานเป็นต้น ทั้งนี้รัฐก็ควรทำหน้าที่ในการยกระดับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจด้วยเช่นการสนับสนุนกระบวนการผลิตที่ไม่ส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อม การปรับโครงสร้างและยกระดับระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคธุรกิจ เป็นต้น และเป็นที่น่าทึ่งก็คืออยู่แล้วว่าประชาชนในระดับรากฐานหรือที่เรียกกัน สมัยหนึ่งว่ารากหญ้านั้น บ้างก็มีความรู้ความสามารถดีแต่ขาดทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้มีการแปลงสินทรัพย์เป็นทุนเพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ทั่วถึงมากขึ้น

การพัฒนาทางเศรษฐกิจควรมีการกระจายอำนาจในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจไปยังส่วนภูมิภาคด้วยเช่นเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้นๆซึ่งอาจออกมาในรูปของการนำภูมิปัญญาในชุมชนมาพัฒนาเป็นสินค้าของชุมชนดังเช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่ผ่านมาก็ได้ เพราะผลดีนั้นนอกจากจะสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนแล้ว ยังช่วยส่งเสริมความสามัคคีในชุมชนให้กระชับแน่นด้วยซึ่งก็เป็นผลดีในการพัฒนาประเทศเช่นกัน การพัฒนาทางเศรษฐกิจนี้จึงมีความจำเป็น ที่จะต้องร่วมมือกับภาคนักการเมืองที่มีวิสัยทัศน์จึงจะเกิดผลของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริง

ยิ่งไปกว่านั้นกลยุทธทางการคลังและเศรษฐศาสตร์สามารถนำประยุกต์ใช้ในมิติสิ่งแวดล้อมได้ เช่นการใช้กลไกทางภาษีเพื่อสะท้อนต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและจูงใจให้มีการลดการใช้พลังงานหรือใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยพิจารณาการจัดเก็บภาษีเพื่อคุ้มครอง อนุรักษ์ และฟื้นฟู

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับรัฐและระหว่างประเทศ โดยใช้หลักที่ว่า “ใครใช้เท่าไรก็ต้องทดแทนคืนเท่านั้น” ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดและควรส่งเสริมคือ คาร์บอนเครดิต (Carbon Credit) และคาร์บอนเทรดดิ้ง (Carbon Trading) เพื่อให้ประเทศที่พัฒนาแล้วได้ตระหนักว่าตนเองมีขีดจำกัดในการปล่อยของเสียจากกระบวนการผลิตเท่าไรและถ้าต้องการปล่อยของเสียเพิ่มตนเองก็จะต้องซื้อเครดิตในการปล่อยของเสียจากประเทศที่ยังใช้น้อยอยู่โดยไม่เกินขีดจำกัดของการปล่อยของเสียในประเทศนั้น อันนำไปสู่การใช้และการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่สมดุล

พลังทางสังคมศาสตร์อีกประการหนึ่งคือการพัฒนาในมิติทางสังคมให้มีการสร้างระบบบริหารจัดการทางสังคมที่ดี แนวคิดสำคัญในการปกครองเพื่อให้สังคมของประเทศทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรม คือ หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) อันเป็นกระบวนการที่มีลักษณะและวิถีทางของการใช้อำนาจอรัฐในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนา โดยมีหลักการ ๖ ประการคือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งตามหลักการดังกล่าวหากรัฐได้ให้ความสำคัญและนำมาใช้อย่างแท้จริงก็จะเกิดการพัฒนาก้าวที่ขยับขึ้นได้เช่นกัน

โดยสรุปแล้ว พลังทางสังคมศาสตร์มีบทบาทในการบริหารจัดการและกำหนดนโยบายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้เป็นไปในลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียง แนวทางแห่งการพัฒนาก้าวที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้บนเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป”^{๒๒}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงได้พระราชทานพระราชดำริแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เหมาะสมกับท่ามกลางสภาพของความยุ่งเหยิงในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของประเทศไทยซึ่งมีพื้นฐานเศรษฐกิจที่เน้นภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยประเด็นที่สำคัญคือการเน้นการแก้ปัญหาในระดับย่อยคือครอบครัวและชุมชน จึงกล่าวได้ว่าแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ และเป็นแนวคิดที่มีความเป็นไปได้สูงในทาง

^{๒๒} วรวิทย์ ธีรวิฑูร์ภณ, “การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.”

ปฏิบัติเพราะเป็นทฤษฎีที่ไม่ซับซ้อน อาศัยเพียงความรู้ ความเข้าใจ ระดับชาวบ้านที่เรียกว่าภูมิปัญญา ก็สามารถดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยความพอเพียงนี้ หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๒๑}

ดังนั้น ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหลักการที่เน้นผลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มุ่งสร้างความสมดุลใน ๓ ด้านคือ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ไปพร้อมๆ กัน

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวคือ เศรษฐกิจพอเพียงได้กำหนดเงื่อนไขในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับวิธีการใช้ความรู้อย่างรอบคอบและระมัดระวัง ตลอดจนคำนึงถึงคุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความไม่โลภ ความรู้จักพอ ความขยันหมั่นเพียร การไม่เบียดเบียนกัน การรู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งระบบคุณค่านี้เป็นพื้นฐานของวิถีปฏิบัติที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน และก่อให้เกิดสังคมแห่งความพอเพียง และจะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเริ่มต้นขึ้นจากสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวเรา เช่น การแบ่งที่ดินทำกินในอัตราส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ ก็คือที่ดินของเราเช่นกัน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเน้นให้พอใจในสิ่งที่มี ใช้สิ่งที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเมื่อในจุดที่เล็กที่สุดได้พัฒนาแล้วก็จะส่งผลดีอันนำไปสู่การพัฒนาที่กว้างขึ้นต่อไป

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวคิดเชิงปฏิบัติที่แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการนำเอาวิทยาศาสตร์มาผสมผสานเข้ากับศาสตร์ทางสังคมและ

^{๒๑} เกษม วัฒนชัย. “เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา.” วารสารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๕ (เมษายน - มิถุนายน, ๒๕๕๐): ๒๐.

ปรัชญาทางศาสนา โดย “เศรษฐกิจพอเพียง” ให้สัมฤทธิ์ผลที่เกิดจากการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมเด่นชัด จนสามารถยืนยันได้ว่าเป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ภายในระบบนิเวศที่มีมนุษย์เป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย มีความสมดุล และนำไปสู่ความยั่งยืนในที่สุด โดยมีเหตุผลดังต่อไปนี้^{๒๔}

๑. พระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” มิใช่เป็นเพียงแนวคิดเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมโดยง่าย

๒. พระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” มิได้พิจารณาและให้ความสำคัญกับองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง แต่พิจารณาแบบองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับทุกองค์ประกอบอย่างเป็นระบบ

๓. พระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” มิได้เป็นแนวคิดหรือทฤษฎีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน แต่เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรมชาติ อาศัยเพียงความรู้ความเข้าใจ ระดับชาวบ้านที่เรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็สามารถดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้

๔. พระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” มิได้เป็นการดำเนินที่ฝืนหรือพยายามเอาชนะธรรมชาติ แต่เป็นการดำเนินการที่อยู่ภายใต้ความสามารถที่จะรองรับธรรมชาติ และของสังคม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “การพัฒนาต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในแง่สังคมวิทยา” ที่เป็นแนวทางสู่ความยั่งยืนที่แท้จริง

ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ ก็ควรน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ทั้งในการมองปัญหาและการแก้ปัญหาในทุกมิติ เพราะ “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นพลังแห่งพระอัจฉริยภาพในการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

บทสรุป : พลังแห่งปัญญากับการพัฒนาที่ยั่งยืนนับจากปัจจุบันจนถึงอนาคต

การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น มิอาจมองในมุมของศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งได้ แต่การจำแนกในข้างต้น เป็นการชี้ให้เห็นว่าแต่ละศาสตร์มีบทบาทและความสำคัญเช่นไร แต่ในการปฏิบัติเราจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการของศาสตร์ต่างๆ ในรูปแบบของสหวิทยาการเพื่อเป็นพลังแห่งปัญญาในการแก้ไขปัญหาในทุกมิติ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ และถ้าเรานำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานในการคิดและปฏิบัติด้วยแล้ว การพัฒนานั้นก็จะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

พลังแห่งปัญญาอีกแบบหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกัน คือ พลังแห่งปัญญาของมนุษย์ หากมนุษย์เราไม่ตระหนักถึงการพัฒนาที่ล้มเหลวมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนก็คงจะไม่เกิดขึ้นเกิดขึ้น โดยพลังแห่งปัญญาของมนุษย์ทั่วโลกขณะนี้ได้รวมตัวกันขึ้น เพื่อช่วยกันคิดแก้ปัญหาทั้งการประชุมในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาคและระดับโลก เพราะสิ่งที่มนุษย์ก่อขึ้นในอดีตเริ่มส่งผลกระทบอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่จะสะท้อนได้ชัดคือสภาพของประเทศที่พัฒนาแล้วเริ่มสูญเสีย

^{๒๔} มนัส สุวรรณ, “เศรษฐกิจพอเพียง : พระอัจฉริยภาพทางมนุษยนิเวศวิทยาแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.”

เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และต้องหันมาพึ่งแนวคิดของชาติที่กำลังพัฒนาว่าผ่านวิกฤตเศรษฐกิจในอดีตได้อย่างไร ภาพสะท้อนที่เกิดขึ้นคือมนุษย์จะต้องร่วมมือกันก้าวผ่านวิกฤตไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

หากแต่ปัจจุบันสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ เมื่อทุกคนร่วมกันคิดจนกลายเป็นพลังแห่งปัญญา เราทุกคนกลับไม่นำสิ่งที่ได้จากพลังแห่งปัญญาไปปฏิบัติหรือทำให้เกิดผล ด้วยข้ออ้างทางการเมืองบ้างหรือผลประโยชน์บ้าง แล้วที่คิดกันมาทั้งหมดนี้จะเป็นประโยชน์อันใด การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงวัดกันที่ผลลัพธ์ ไม่ใช่วิธีการหรือกระบวนการ หากเป็นเช่นนั้น ความหวังของการพัฒนาที่ยั่งยืนคงยากที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

แนวทางหนึ่งที่จะเสนอแนะคือการเริ่มต้นจากการพัฒนาที่ยั่งยืนในจุดเล็กๆ คือครอบครัว หากครอบครัวนำแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนในแต่ละมิติประกอบกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ตามในระดับครอบครัว เมื่อครอบครัวพัฒนาอย่างยั่งยืนแล้วก็เปรียบเหมือนรากแก้วของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผลที่ตามมาคือการแตกกิ่งก้านสาขาการพัฒนาที่ยั่งยืนจากแต่ละครอบครัวสู่ชุมชน จากแต่ละชุมชนสู่สังคม จากแต่ละสังคมสู่ประเทศ และจากแต่ละประเทศสู่ทวีป และจากแต่ละทวีปไปสู่ทั่วทั้งโลก

ท้ายสุดนี้ อยากให้ทุกคนมองไปในอนาคตและวาดภาพโลกที่พัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ว่า ในโลกแห่งนั้น มนุษย์ทุกคนจะอยู่ร่วมกันและมีความสุขทางจิตใจ มีทรัพยากรอย่างพอเพียงจนรุ่นลูกถึงรุ่นหลานอันสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมจะมีแต่ความบริสุทธิ์และความหลากหลายทางชีวภาพ เมื่อทุกคนอยู่ได้และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สันติภาพและเสรีภาพก็จะบังเกิดขึ้น โลกก็จะสงบสุข เราทุกคนก็จะสงบสุข ทั้งมนุษย์และโลกก็จะอยู่คู่กันไปเช่นนี้ตราบนานเท่านาน ภาพเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้ถ้าทุกคนรวมพลังแห่งปัญญาของมนุษย์ มองในแง่มุมของทุกศาสตร์บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืนก็จะไม่ใช่เพียงความหวังอันเป็นอุดมคติของมนุษยชาติอีกต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

เกษม วัฒนชัย. “เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา.” วารสารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๕ (เมษายน - มิถุนายน, ๒๕๕๐): ๖ - ๒๕.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย.

กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๖.

จิรากรม์ คชเสนี. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

คลพัฒน์ ชคร. การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวพุทธศาสตร์. วิทยานิพนธ์

ปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

เทพวณี วินิจำทร. การปลูกฝังค่านิยมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ปีที่ ๕ โดยใช้กระบวนการตามแนวคิดของบлумและแรทส์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ปรีชา ช่างขวัญอิน. “ความรู้ของมนุษย์: วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์.” ใน

การวิจัยทางมนุษยศาสตร์, หน้า ๓ - ๒๐. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ประยูร ฟองสถิตกุล. “การประยุกต์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.”

ใน วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต, หน้า ๔๒๓ - ๔๗๖. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐.

พิทยา สายหู. “ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม: ทฤษฎีและปฏิบัติ.” วารสารคณะกรรมการ

แห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ ๒๐ (ตุลาคม - ธันวาคม, ๒๕๓๑): ๑ - ๑๐.

พระธรรมปิฎก. การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒.

มนัส สุวรรณ. “เศรษฐกิจพอเพียง : พระอัจฉริยภาพทางมนุษยนิเวศวิทยาแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.” วารสารราชบัณฑิตยสถาน ๒๖ (ตุลาคม ๒๕๔๓ - มกราคม ๒๕๔๔):

๑๐๕ - ๑๑๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

รวุฒิ หิริธรรักษ์. “การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.” วารสารราชบัณฑิตยสถาน ๓๑ (ตุลาคม - ธันวาคม, ๒๕๔๕): ๕๕๘ - ๑๐๑๕.

วราพร ศรีสุพรรณ. “สังคมมนุษย์กับปัญหาที่ซ่อนเร้น.” ใน **การพัฒนาแบบยั่งยืน**, หน้า ๘ - ๑๘.

นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔.

วิชา ปานบุตร. **คู่มือเตรียมสอบ ENTRANCE สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม A-NET.**

กรุงเทพฯ: พ.ศ.พัฒนา, ๒๕๔๕.

วิธาน สุชีวกุลต์ และคณะ. **ปรัชญาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

๒๕๔๓.

สมพร เทพสิทธิ. “การพัฒนาแบบยั่งยืน.” **วารสารราชบัณฑิตยสถาน ๒๐** (ตุลาคม – ธันวาคม,

๒๕๓๗): ๓๖ – ๖๐.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **สังคมศาสตร์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

สวาท เสนาณรงค์. **ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๖.

สามชาย ศรีสันต์. “การพัฒนาแบบยั่งยืน : แนวคิดและการดำเนินการในบริบทของสังคมไทย.”

วารสารนิเวศวิทยา ๒๑ (พฤษภาคม - สิงหาคม, ๒๕๓๕): ๕ – ๑๘.

สุดาพร ลักษณ์นิยานิน. **มนุษยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

อภิวัฒน์ คุณารักษ์. “สิ่งแวดล้อมกับความหลากหลายทางชีวภาพ.” ใน **เอกสารที่ระลึก พิธีเปิดป้าย**

ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัดลำปาง. (๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๕).

อนุমানราชชน, พระยา. “พรมแดนแห่งความรู้.” ใน **พรมแดนแห่งความรู้**, หน้า ๑๐ – ๑๔.

พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๖.

World Commission on Environment and Development. **Our Common Future**. Oxford : Oxford

University Press, 1987.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะผู้จัดทำ

นายโกญจนาท นิตติ์ชันปีที่ ๒	คุณพูล สาขาวิชา มัธยมศึกษา (มนุษยศาสตร์ – สังคมศาสตร์)	รหัสประจำตัวนิตติ์ ๕๐๔ ๓๘๐๘๓ ๒๗	คณะครุศาสตร์
นายธนพงศ์ นิตติ์ชันปีที่ ๑	กิตติคุณสถาพร สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์	รหัสประจำตัวนิตติ์ ๕๑๓ ๓๖๖๕๕ ๒๓	คณะวิทยาศาสตร์
นายธนพจน์ นิตติ์ชันปีที่ ๒	อุดมเวช ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์	รหัสประจำตัวนิตติ์ ๕๐๔ ๑๖๑๔๕ ๒๔	คณะรัฐศาสตร์
นายพิณพนธ์ นิตติ์ชันปีที่ ๒	กงวิจิตร สาขาวิชา มัธยมศึกษา (มนุษยศาสตร์ – สังคมศาสตร์)	รหัสประจำตัวนิตติ์ ๕๐๔ ๓๘๖๕๐ ๒๗	คณะครุศาสตร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความวิชาการ

ประกวดชิงรางวัลเงินทุนภูมิพล ปีการศึกษา ๒๕๕๑

หัวข้อ “พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”



สถาบันวิทยบริการ
โดย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวปานทิพย์ พุกษาลวิทย์

นายสัตตวิชัย สนิทไชย

นายเชษฐา พันธุ์เครือบุตร

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	๑
ความหมายและความสำคัญ	๒
ปัจจัยแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน	๔
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน	๗
นโยบายแห่งรัฐกับการพัฒนาที่ยั่งยืน	๑๐
พลังแห่งปัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	๑๔
บทสรุป	๑๗

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

นางสาวปานทิพย์ พุกษาศลวิทย์ *

นายสันฐิชัย สนิทไชย **

นายเชษฐา พันธุ์เครือบุตร***

บทนำ

“...การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทุกอย่างนั้น ต้องเริ่มต้นที่การศึกษาเดิมก่อน เมื่อได้ศึกษาทราบถึงส่วนดีส่วนเสียแล้ว จึงรักษาส่วนที่ดีที่มีอยู่แล้วให้คงไว้ แล้วพยายามปรับปรุงสร้างเสริม ด้วยหลักวิชา ด้วยความคิดพิจารณา อันประกอบด้วยเหตุผลและความสุจริตจริงใจ ให้ค่อยเจริญงอกงาม มั่นคงบริบูรณ์ยิ่งขึ้นไป ตามความเหมาะสม ตามกำลังความสามารถ และตามลำดับเศรษฐกิจที่มีอยู่...”^๑ “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพอสมควรแล้ว และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงโดยตามลำดับต่อไป หากจะมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆขึ้น...”^๒ พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้ยังคงเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศไทยตลอดมา และพระบรมราโชวาทดังกล่าวถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยอย่างแท้จริง

เดิมการพัฒนาของประเทศไทยเป็นไปในลักษณะการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทรงสนักพัฒนาให้เหมาะสม จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล พร้อมทั้งคุ้มครองระบบนิเวศให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน โดยปรับกระบวนการทรงสนักการวางแผนและการพัฒนาประเทศใหม่ให้ยั่งยืนมากขึ้น

* นิสิตหลักสูตรนิสิตศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิสิตศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** นิสิตหลักสูตรนิสิตศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิสิตศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*** นิสิตหลักสูตรวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๘

^๒ พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

การพัฒนาที่เรียกว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น จะพัฒนาได้หลายวิธีการด้วยกัน แต่กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยมีพื้นฐานแนวคิดมาจาก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนตลอดไป ซึ่งกรอบแนวคิดการพัฒนาโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นการพัฒนาโดยใช้ภูมิปัญญาที่คิดค้นขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาโดยใช้พลังแห่งปัญญา เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั่นเอง

ความหมายและความสำคัญ

ในการหาความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรมีการทำความเข้าใจความหมายของการพัฒนาก่อนเป็นอันดับแรก โดยจะพบว่า “การพัฒนา” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิมเพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีความเจริญก้าวหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนั้น ได้มีการกำหนดไว้ก่อนและครอบคลุมทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ หรืออาจแบ่งเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง นอกจากนี้แล้ว การพัฒนาในแง่ที่เป็นกระบวนการ (process) จะประกอบด้วยหลายขั้นตอน (stages) ที่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยง (relation or linkage) และสอดคล้องกัน การพัฒนายังเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (continuing process) คือ หลังจากดำเนินกิจกรรมพัฒนากิจกรรมหนึ่งผ่านไปแล้วก็จะนำไปสู่การเริ่มดำเนินกิจกรรมพัฒนาอีกเรื่องอื่นต่อไปอีก” และส่วนความหมายของคำว่า “ยั่งยืน” นั้น หมายถึง อยู่ยาวนาน มีชีวิตอยู่ยาวนาน คง ทน

“การพัฒนาที่ยั่งยืน” หากจะหาความหมาย จะต้องเริ่มต้นศึกษาถึงประวัติที่มาเสียก่อน เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายที่แท้จริง เนื่องจากหากนำความหมายจากคำว่า “การพัฒนา” มาประกอบเข้ากับคำว่า “ยั่งยืน” แล้วนั้น ความหมายที่ได้อาจไม่ตรงตามเจตนารมณ์ที่ผู้สื่อความหมายต้องการจะสื่อ

จากการศึกษา การพัฒนาที่ยั่งยืนได้เริ่มมีบทบาทในกระแสการพัฒนาของสังคมโลกครั้งแรกในปีพ.ศ. ๒๕๑๕ เมื่อองค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมสุดยอดว่าด้วย สิ่งแวดล้อมของ

^๓ วิรัช วิวิชนิภาวรรณ, ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดของการพัฒนา, หน้า ๔๒-๔๓, Available from

<http://www.wiruch.com/articles%20for%20article/article%20meaning%20and%20basic%20concept%20of%20dev.pdf> [๑๐ มกราคม ๒๕๕๒]

^๔ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

มนุษย์ (Human Environment) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งทำให้ทุกประเทศทั่วโลกสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ องค์การสหประชาชาติได้จัดตั้งสมัชชาโลกในรูปแบบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) โดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาได้ให้ความหมายของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ว่าหมายถึง รูปแบบการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อคนรุ่นต่อไป กล่าวคือ ผลของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน จะต้องไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อคนรุ่นต่อไปในอนาคต หลังจากนั้น องค์การสหประชาชาติได้บัญญัติศัพท์คำว่าพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยอธิบายว่า “Sustainable Development is a development that meet the needs of the present without compromising the ability of future generation to meet their own needs” ซึ่งแปลได้ความว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตนเอง^๕

กระแสแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับความสนใจมากขึ้นเมื่อองค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development) หรือการประชุม Earth Summit เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งผู้แทนของ ๑๗๘ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ได้ร่วมกันรับรองแผนปฏิบัติการที่ ๒๑ (Agenda 21) ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของโลกที่กำหนดให้ประเทศต่างๆ สร้างกลยุทธ์การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และเห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในโลก โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ให้การคุ้มครองฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อผลประโยชน์ของคนในรุ่นต่อไป และท้ายที่สุด องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development : WSSD) ที่นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ในปีพ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งนำไปสู่พันธกรณีของประเทศสมาชิกสมาชิกที่จะต้องสานต่อแผนปฏิบัติการที่ ๒๑ เพื่อดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กว้างขวาง และมีผลในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ

- ๑) ประเทศสมาชิกจะต้องกำหนดเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ร่วมกันให้สำเร็จภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและขจัดปัญหาความยากจนของประเทศ
- ๒) ประเทศสมาชิกควรมุ่งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (Human Capacity Building) ซึ่งรวมถึงการพัฒนาด้านการศึกษาและการบริการด้านสุขภาพ
- ๓) เสริมสร้างสำนึกเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนทั่วโลกตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมต้องร่วมกันเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาและร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

การตื่นตัวของนานาประเทศในเรื่องนี้ ไม่เพียงแต่จะสร้างความชัดเจนและความเข้าใจโดยทั่วกันในเรื่องของความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน หากแต่ยังได้นำไปสู่การตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมประเทศไทยอย่างมากอีกด้วย

ปัจจัยแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการหรือผสมผสาน (integrated) เป็นองค์รวม (holistic) และมีดุลยภาพ (balance) หรือการพัฒนาที่มีกิจกรรมสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ขยายความได้ว่า หมายถึง การพัฒนาที่มีลักษณะผสมผสาน คือ มีกิจกรรมพัฒนารวมทั้งมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เป็นส่วนรวมหรือมหภาค และเมื่อใดที่กิจกรรมพัฒนานั้นส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือคุณภาพสิ่งแวดล้อมในใดที่หนึ่ง ก็จะต้องเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่อื่นชดเชยเพื่อให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมในภาพรวมคงอยู่ได้ คำว่า การผสมผสาน ยังหมายความว่า รวมถึงการผสมผสานแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ นิเวศวิทยา และสังคมวิทยา เข้ากับการปฏิบัติงานพัฒนาโดยควรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือมุ่งตรงไปสู่จุดหมายเดียวกัน อันจะทำให้มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอยู่ควบคู่กันไปโดยสันติสุขสงบและยั่งยืน

นอกจากนี้แล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนยังหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมและสถาบันต่างๆ ทางสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง ในหลายมิติ รวมถึงตลอดถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทัศนคติ หรือระบบคุณค่า อันเป็นการเปลี่ยนแปลง

จากเชิงปริมาณไปสู่เชิงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น ปลอดภัยจากระบบผูกขาดทางเศรษฐกิจและการผูกขาดอำนาจทางการเมือง ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเอื้ออำนวยต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาที่สามารถเพิ่มผลผลิตอย่างมีคุณภาพหรือมีความสมดุลระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี พร้อมกับมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม และสร้างความเสมอภาคทางโอกาส^๖

ซึ่งจากความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถสังเคราะห์ได้ว่า การที่ประเทศไทยจะมีการพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้นจำต้องคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ

ปัจจัยแรก คือ ปัจจัยด้านมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์เป็นผู้ที่สร้างความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา ประกอบด้วย ปัจจัยภายในตัวมนุษย์ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ปัจจัยด้านการเมืองและปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เหตุที่ปัจจัยด้านนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งก็เพราะเป็นปัจจัยที่สามารถทำให้สิ่งต่างๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ทั้งในทางที่ดีขึ้นและในทางที่เลวลง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างในปัจจุบัน ซึ่งกล่าวได้ว่า มนุษย์เป็นตัวละครสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม การขายบริการทางเพศ เป็นต้น หรือปัญหาทางวัฒนธรรม เช่น การไม่เคารพผู้ใหญ่ การหลงใหลของวัฒนธรรมต่างชาติอันทำให้วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมสูญหายไป เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัญหาที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งสิ้น ดังนั้น หากต้องการการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องมองถึงปัจจัยที่จะทำให้เกิดการพัฒนาและปัจจัยที่จะทำลายการพัฒนาควบคู่กัน กล่าวคือ มนุษย์นั้นสร้างสิ่งต่างขึ้นมาเพื่อที่จะให้การดำรงอยู่ของตนเองเป็นไปอย่างปกติสุข สามารถตอบสนองความต้องการของร่างกาย จิตใจและสังคมได้อย่างบริบูรณ์ แต่ในขณะที่เดียวกันนั้น มนุษย์ก็แสวงไปด้วยความอยาก คัดหาราคะต่างๆ มากมาย อันทำให้มนุษย์ไม่รู้จักคำว่าพอดี เกิดการแก่งแย่ง แข่งขัน ทำทุกรูปแบบเพื่อให้ตนเองสามารถได้สิ่งที่ตนต้องการแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ฟุ่มเฟือยและไม่จำเป็นสำหรับชีวิตที่ปกติสุขก็ตาม ดังนั้น หากต้องการการพัฒนาที่ยั่งยืน มีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องปลูกฝังเมล็ดพันธุ์แห่งการพัฒนาในตัวของมนุษย์ ซึ่งเมล็ดพันธุ์ที่สำคัญนั้นก็คือ ปัญญา นั่นเอง โดยจะต้องมุ่งสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นภายในตัวของมนุษย์ เพราะปัญญาจะช่วยขจัดความเขลา ความอยากและคัดหาราคะทั้งปวง ช่วยให้มนุษย์รู้จักถึงความพอดีและไม่เอาเปรียบหรือทำร้ายกัน รวมถึงคำนึงถึงธรรมชาติที่อยู่แวดล้อมตัวเอง เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า รู้จักที่จะถนอมรักษาให้คงอยู่สืบไป มีการพัฒนาสังคมให้

^๖ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดของการพัฒนา, หน้า

มีความปลอดภัย อนุรักษ์และสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่ดีงาม ดำเนินเศรษฐกิจอย่างไม่ประมาท ไม่เกินตัว ทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและไม่เป็นปัญหาต่อการพัฒนาอีกต่อไป

ปัจจัยที่สอง คือ ปัจจัยด้านธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีอยู่ทั่วไปรอบๆ ตัวของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์ยังสามารถดำรงอยู่ได้ มนุษย์เติบโตมาได้ก็เพราะธรรมชาติที่อยู่รอบๆ ตัวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการดำรงชีวิตซึ่งธรรมชาติช่วยให้มนุษย์มีอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์ มีพลังงานที่จะมาใช้ขับเคลื่อนชีวิตประจำวัน เรื่องของจิตใจซึ่งธรรมชาติเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งบำบัดความเครียดและอารมณ์ที่ส่งผลร้ายต่อมนุษย์ แต่ปัจจุบันนี้มนุษย์ไม่เล็งเห็นความสำคัญของธรรมชาติ หากแต่มุ่งเฉพาะเรื่องของการพัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์ จนกระทั่งลืมมองว่าการพัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์ ได้สร้างผลกระทบที่เสียหายต่อธรรมชาติมากเพียงใด ซึ่งในขณะนี้ก็เป็นที่ยอมรับแก่ประชาคมโลกแล้วว่า การกระทำที่ไร้ความคิดของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การปล่อยก๊าซพิษ การใช้พลังงานอย่างสิ้นเปลือง เป็นต้น ทำให้ธรรมชาติเสื่อมโทรมมากเพียงใดและขณะนี้ธรรมชาติก็กำลังเรียกร้องให้มนุษย์ตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและหันมาดูแลอย่างจริงจังโดยสะท้อนออกมาจากวิกฤติการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น น้ำท่วม พายุเฮอริเคน หิมะถล่ม โดยเฉพาะปัญหาที่เป็นที่วิตกกังวลอย่างยิ่งในขณะนี้ คือปัญหาสภาวะโลกร้อน ที่ส่งผลกระทบต่ออย่างหนักต่อระบบนิเวศวิทยาทั้งระบบไม่เฉพาะแต่มนุษย์เท่านั้นที่ได้รับผลกระทบ แต่สิ่งมีชีวิตอื่นๆ ก็ได้รับผลกระทบด้วย ไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือพืชก็ตาม ดังนั้น การที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ปัจจัยด้านธรรมชาติจะต้องได้รับการคำนึงถึงและได้รับการเอาใจใส่ดูแลเช่นเดียวกับปัจจัยด้านมนุษย์อย่างสมดุล

จากความสำคัญของปัจจัยทั้งสองประการแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การที่จะเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้น ปัจจัยที่สำคัญทั้งสองประการข้างต้นจะต้องได้รับการพัฒนาและเอาใจใส่ไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้เกิดดุลยภาพและองค์ประกอบของความยั่งยืน กล่าวคือ หากการพัฒนาเน้นหนักแต่การพัฒนาปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวก็จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่โง่งม เกิดความไม่มั่นคงในผลลัพธ์ที่จะได้จากการพัฒนา เปรียบได้กับว่า เราพัฒนาบ้านที่อยู่อาศัยให้หรูหรา สะดวกสบาย มีเครื่องมือเครื่องใช้พร้อมสรรพ สะอาด ปลอดภัย แต่ในขณะที่เดียวกันเราไม่รู้จักรที่จะพัฒนาบุคคลที่อยู่อาศัยในบ้านนั้น ก็จะทำให้บ้านที่ได้รับการพัฒนาไม่สามารถอยู่ในสภาพที่ดีได้นานนัก เพราะบุคคลที่อยู่ในบ้านนั้นไม่รู้จักรที่จะดูแล บำรุงรักษา ไม่รู้จักรการใช้งานที่ยั่งยืน ทำให้ความเสื่อมโทรมเข้ามาอย่างรวดเร็วหรือช้าร้ายกว่านั้น บุคคลที่อาศัยอยู่ในบ้านอาจจะไม่รู้ถึง

ประโยชน์ของสิ่งที่อำนวยความสะดวกอยู่ในบ้าน ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่ได้เพราะขาดความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น ทำให้สิ่งที่ดีที่มีอยู่กลายเป็นไร้ประโยชน์ไปเสียทีเดียว ในทางตรงกันข้าม ถ้าเราพัฒนาแต่บุคคลที่อาศัยอยู่ในบ้าน แต่เราไม่รู้จักรที่จะพัฒนาบ้านที่อยู่อาศัยให้มีความปลอดภัย สะดวกสบาย เป็นที่อุ่นใจของคนที่มาอยู่แล้ว บ้านหลังนั้นก็คงจะส่งผลร้ายต่อผู้ที่เข้ามาสัมผัส ไม่เป็นบ้านที่อบอุ่นที่สมาชิกต้องการ ไม่ว่าผู้นั้นจะได้รับการพัฒนาที่สมบูรณ์พร้อมเพียงใดก็ตาม ไม่นานนักก็คงจะมีสุขภาพที่เสื่อมโทรมและอาจจะต้องตกเป็นเหยื่อของภัยร้ายภายนอกบ้านเป็นแน่

ปัจจัยของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งสองประการมีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน เพื่อให้การพัฒนาเกิดความยั่งยืนที่แท้จริง หรือจะกล่าวในอีกนัยหนึ่งก็คือ การที่จะพัฒนาปัจจัยด้าน ธรรมชาติก็ต้องอาศัยมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนา ฉะนั้นใครก็ตาม การที่จะพัฒนาด้านมนุษย์ก็ต้องอาศัย ธรรมชาติเป็นตัวช่วยให้เกิดการพัฒนาเช่นกัน เมื่อใดก็ตามที่ปัจจัยทั้งสองประการได้รับการพัฒนา ควบคู่กัน ไปอย่างเหมาะสมแล้วจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีความต่อเนื่องและไม่หยุดยั้ง เพราะปัญญาของมนุษย์จะช่วยให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็น ไปอย่างมีคุณค่า คำนึงถึงผลดีและ ผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้น รู้จักหาพลังงานทดแทนและวิธีการที่จะถนอมรักษาให้ธรรมชาติอยู่คู่กับ มนุษย์ต่อไป ในขณะที่ธรรมชาติเองก็จะให้คุณประโยชน์ต่อสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ ช่วยให้ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมสามารถดำเนินไปและพัฒนาไปได้โดยไม่มีอุปสรรคทางธรรมชาติ มาขัดขวาง ซึ่งภาพที่แสดงให้เห็นชัดเจนมากที่สุดก็คือ สภาพของสังคมไทยที่อาชีพเกษตรกรยังคง เป็นอาชีพที่มีความสำคัญและเป็นแนวทางการเลี้ยงชีพของผู้คนมากมาย ซึ่งอาชีพนี้สภาพดินฟ้า อากาศเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างมาก ถ้าหากอากาศแปรปรวน ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ก็จะมี ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทยเราเป็นอย่างมาก ซึ่งถ้าเราสามารถทำให้เกิด การพัฒนาที่ยั่งยืนได้แล้วปัญหานี้ก็จะไม่เป็นที่กังวลอีกต่อไป ธรรมชาติจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งใน ชีวิตของคนในสังคม ทำให้คนในสังคมเล็งเห็นความสำคัญของธรรมชาติ เกิดการดูแลกันและกัน ระหว่างคนกับธรรมชาติ ทำให้ทั้งสองปัจจัยของการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นและ เป็นปกติสุขตลอดไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

“กษัตริย์นักพัฒนา” ทุกๆ ครั้งที่ได้ยินคำนี้ ประชาชนชาวไทยต่างสำนึกถึงพระมหา กรุณาธิคุณขององค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทย

เมื่อพระองค์ได้ขึ้นครองสิริราชสมบัติ คำว่า “พัฒนา” ก็ได้เริ่มต้นในทันที พระองค์ทรงทุ่มเท ทรากตราพระราชกายเพื่อความอยู่ดีมี สุขของพสกนิกรทั่วประเทศนับแต่นั้นเป็นต้นมา

ตลอด ๖๓ ปีของการครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงงานด้านการพัฒนา ชนบทเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนผู้ยากไร้ทั่วประเทศ สำหรับพระองค์แล้ว พสก นิกรคือความสำคัญลำดับแรก พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปในถิ่นทุรกันดารห่างไกลทุกหนแห่ง เพื่อทรงเยี่ยมเยียนดูแลทุกข์สุขของราษฎร จนได้รับการกล่าวขานว่า พระมหากษัตริย์ไทยพระองค์นี้ ได้ประทับรอยพระบาทไปทั่วแผ่นดินไทยมากกว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ที่ผ่านมา โครงการในพระราชดำริที่มุ่งเน้นการเกษตรขนาดเล็ก ด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการอนุรักษ์และ ใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน รวมทั้งการป้องกันและบรรเทาความเดือดร้อนจากน้ำท่วม และภัยแล้ง ได้ยังประโยชน์นานับประการต่อประชาชนนับล้านชีวิตในชนบทโดยมิได้มีการแบ่งแยก สถานะ เชื้อชาติและศาสนา งานพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกโครงการ ล้วนตั้งอยู่บน หลักการที่ทรงพระราชทานว่า “ทำให้ง่าย และให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ” แต่ เบื้องหลังความง่ายดังกล่าวนั้น คือการกลั่นกรอง “ความรู้” และ “ความคิด” จากการค้นคว้าทดลอง ตามหลักวิชา นำมาปรับจากทางทฤษฎีให้เป็นทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสภาพของ ประเทศและเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในแต่ละภูมิภาค^๑

ความสำเร็จของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงในภาคเหนือ ซึ่งเปลี่ยน โคมหน้าแหล่งปลูกฝิ่นที่ ใหญ่ที่สุดให้กลายเป็นแปลงปลูกพืชเมืองหนาวทดแทน ได้ยังประโยชน์มหาศาลต่อชนเผ่าต่างๆ ใน เทือกเขาสูงตามแนวชายแดนไทย พม่า ลาว ในการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน สร้างโอกาสในการเข้าถึง บริการสาธารณสุขและการศึกษา ส่วนด้านการพัฒนาสังคม พระองค์ทรงก่อตั้งมูลนิธิต่างๆ ในพระ บรมราชูปถัมภ์ เพื่อสนับสนุนงานด้านสุขอนามัยและความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก มีการณรงค์กำจัด โรค โปลิโอ ลดภาวะการขาดไอโอดีน ลดจำนวนผู้ป่วยโรคเรื้อน รวมทั้งการเสริมสร้างโอกาสสู่ช่องทาง การศึกษาในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ตลอดจนการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กกำพร้า เป็นต้น ซึ่ง สะท้อนถึงความเข้าใจอย่างดั่งแท้ของพระองค์ในหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะพระองค์ทรงวาง หลักการพัฒนาทั้งคนและธรรมชาติไปพร้อมๆ กัน ด้วยพระองค์ทรงเล็งเห็นแล้วว่า การที่จะเกิดการ พัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้นจะต้องเกิดขึ้นมาจากความสมดุลของการพัฒนา จะเน้นหนักเฉพาะปัจจัยใด ปัจจัยหนึ่ง ไม่ได้เพราะทุกปัจจัยล้วนสามารถส่งผลกระทบเชื่อมโยงต่อกันได้ทั้งสิ้น

^๑ พระมหากษัตริย์นักพัฒนา, Available from <http://www.royalvdo.com/?p=3> [๑๓ มกราคม ๒๕๕๖]

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติในพระราชกรณียกิจเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาราษฎร์อยู่เป็นนิจสิน คุณูปการต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ปรากฏชัดเจนด้วยพระปรีชาในการเป็นนักคิดของพระองค์ท่านที่ได้พระราชทาน “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งถึงแนวการพัฒนาที่เน้นความสมดุล องค์กรรวม และความยั่งยืน เน้นให้การดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน “ทางสายกลาง” โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันโลกยุคปัจจุบัน ความพอเพียงจึงต้องประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการด้วยกัน คือ

- ๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น
- ๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
- ๓) การมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายใน โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ทั้งนี้ จะต้องอาศัยเงื่อนไขด้านความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการปฏิบัติทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างเงื่อนไขทางด้านคุณธรรม กล่าวคือ สร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้พร้อมรองรับต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว^๑ ปรัชญาการพัฒนาดังกล่าวจึงเป็นหลักคิดและปฏิบัติที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับปัจเจกบุคคล ชุมชน แม้กระทั่งองค์กรธุรกิจ รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่ในภาครัฐ และที่สำคัญ ปรัชญานี้ยังได้สร้างกระแสความสนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากวงการนักพัฒนาระดับโลก และมีส่วนช่วย

^๑ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, เศรษฐกิจพอเพียง คืออะไร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๔๘, หน้า ๑๕-๑๖.

ยกระดับกระบวนการพัฒนาคนอย่างยั่งยืนด้วย โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงให้ความสำคัญต่อการสร้างสรรค์ความรู้และนวัตกรรมที่เอื้อต่อความก้าวหน้าในการพัฒนาคนอย่างยั่งยืนด้วยการสร้างศูนย์กลางการพัฒนาในที่ต่างๆ ทั่วประเทศ พระองค์ทรงเน้นการวิจัยประยุกต์และหาบทพิสูจน์โดยการทดลองจากการปฏิบัติที่เป็นจริง ซึ่งต้องคำนึงถึงความสอดคล้องต่อสภาพภูมิสังคมที่หลากหลายในพื้นที่เป้าหมาย⁶

พระราชกรณียกิจ โครงการพระราชดำริ แนวปรัชญา ตลอดจนกระแสพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงพลังแห่งพระปัญญาของพระองค์ที่มุ่งก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ปวงราษฎรที่พระองค์รักและให้ความสำคัญยิ่ง โดยทรงพยายามใช้พลังแห่งพระปัญญาของพระองค์สร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดแก่คนทุกภาคส่วนในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นราษฎรในชนบทหรือราษฎรในเมืองที่มีความเจริญแล้วพระองค์ก็ทรงห่วงใยและมุ่งที่จะให้ได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงทรงเป็นตัวอย่างให้เห็นได้อย่างประจักษ์แล้วว่า “พลังแห่งปัญญา สามารถก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้”

นโยบายแห่งรัฐกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลังจากการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development) ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ประเทศไทยได้นำเอาหลักการของแผนปฏิบัติการ ๒๑ (Agenda 21) ของการประชุมมาประกอบกับแนวคิดตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาปรับปรุงเป็นแนวคิดในการวางแผนพัฒนาประเทศให้มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยได้มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการฟื้นฟูป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติขึ้นเป็นครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔) และต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙) จึงได้เริ่มกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้

⁶ คลังปัญญาไทย, รางวัล The Human Development Lifetime Achievement Award, Available from http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php/%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%A5_The_Human_Development_Lifetime_Achievement_Award [๕ มกราคม ๒๕๕๒]

จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ เป็นต้นมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔) ได้มีการสะท้อนแนวคิดในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนลงในแบบแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พร้อมทั้งยังได้ประยุกต์ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของประเทศให้มากขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๔๙) ได้มุ่งสร้างดุลยภาพระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวม โดยมี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” เพื่อเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยการวิเคราะห์สภาวะภายนอกประเทศ หรือสังคมโลก ในการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ จนกระทั่งในปัจจุบัน

ปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังพัฒนาประเทศไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) ซึ่งมีความต่อเนื่องจาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ ได้มียุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในบริบทของการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก กล่าวคือ การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม นำความรู้ เสริมสร้างสุขภาวะคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ เสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข สร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน สร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติ และเกื้อกูล อีกทั้งยังจัดให้มีการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทย สร้างภูมิคุ้มกันของระบบเศรษฐกิจ โดยการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้มั่นคง สนับสนุนให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมและการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

นอกจากนี้ แผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ ยังเน้นถึงการพัฒนามาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน และการพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญ

สุดท้าย แผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ ยังได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ โดยมุ่งเสริม สร้างความเป็นธรรมในสังคมอย่างยั่งยืนซึ่งให้ความสำคัญกับการเสริมสร้าง และพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนิน ชีวิตในสังคมไทย เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้สามารถเข้าร่วมในการบริหารจัดการประเทศ สร้างภาคราชการที่มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล กระจายอำนาจการบริหารจัดการประเทศสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชนเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง และที่สำคัญคือรักษาและเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการประเทศสู่คุณภาพและความยั่งยืน

นอกจากกระแสแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจะได้สะท้อนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้ว รัฐบาลซึ่งเป็นฝ่ายที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายในการบริหารประเทศยังได้นำแนวคิดในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นส่วนหนึ่งในนโยบายการบริหารประเทศ ซึ่งเดิมการนำนโยบายการพัฒนาประเทศนั้น ไม่ได้อยู่ในรูปของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างชัดเจนนัก เนื่องจากไม่ความเข้าใจในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างถ่องแท้ จะเห็นได้จากนโยบายของรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ที่มีนโยบายให้จัดการสำรวจที่ดินว่างเปล่าที่ยังไม่มีเจ้าของ มาจัดวางระเบียบการจับจองที่ดินให้เหมาะสมแก่การเพาะปลูก และจัดวางแผนส่งเสริมชลประทาน ต่อมา ในสมัยของรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้มีนโยบายเร่งดำเนินโครงการชลประทานขนาดเล็ก ส่งเสริมการประมงและปศุสัตว์จึงสามารถเป็นสินค้าออก และป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสมบัติของส่วนรวม รัฐบาลจะอนุรักษ์และพัฒนาป่าไม้ให้คงสภาพและเกิดความสมบูรณ์เป็นแหล่งของต้นน้ำลำธาร และในสมัยรัฐบาลของพลเอกสุจินดา คราประยูร ก็ได้มีนโยบายในการที่จะอนุรักษ์คุ้มครองและป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน ป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆและให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรฯให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้จะกวัดขั่นให้

เจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มงวด โดยใช้ภาพจากดาวเทียมในการควบคุมเช่นกัน

ต่อมา เมื่อนานาประเทศได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเทศไทยก็ได้มีความตื่นตัวในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนมากขึ้น เห็นได้จากในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ที่ได้มีนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปที่ดินและการออกเอกสารสิทธิ์ เพื่อกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้ยากไร้ เพิ่มมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกและการตัดไม้ทำลายป่า ต่อมา ในสมัยของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้มีนโยบายในการฟื้นฟูสภาพและคุณภาพการป้องกันการเสื่อมโทรมหรือการสูญสิ้นไปและการนำกลับมาใช้ใหม่ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเกิดความสมดุลในการพัฒนา จนกระทั่งมาถึงปัจจุบันรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้วางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นซึ่งเป็นหนึ่งในเป้าหมายของการบริหารประเทศภายใต้ นโยบายที่แถลงควบคู่ไปกับการแก้ไขความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ ตลอดจนการพัฒนาธรรมาภิบาล^{๓๐} โดยได้ปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน ประชาชน และภาคีที่เกี่ยวข้องในรูปของสมาชิกสิ่งแวดล้อมมีส่วนร่วมบริหารจัดการ และจัดให้มีการใช้ระบบประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ เพื่อเป็นกลไกกำกับให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งสนองโครงการพระราชดำริด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทุกโครงการอย่างจริงจัง

จึงกล่าวได้ว่า ปัจจุบัน การพัฒนาที่ยั่งยืนได้กลายมาเป็นหลักการบริหารประเทศที่สำคัญ หลักการหนึ่ง เนื่องจากทุกภาคส่วนได้ตระหนักดีว่า การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงนั้น จะต้องเป็นการพัฒนาที่สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อไปในอนาคต รัฐบาลซึ่งเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ออกนโยบายในการบริหารประเทศจึงได้ออกนโยบายในการบริหารประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการบริหารประเทศ ซึ่งก็คือการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนนั่นเอง

^{๓๐} <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=375200> [๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๑]

พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาของประเทศไทยที่ผ่านมา เป็นไปในลักษณะการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน สืบเนื่องมาจากผลของการเร่งรัดการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก มีการใช้ทุนทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการผลิตอย่างฟุ่มเฟือย เกิดอัตราการฟื้นตัวของระบบธรรมชาติ ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของระบบนิเวศ ขณะเดียวกันการสังคมนิยมการผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสม ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยขาดความสมดุลกับสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่า เกิดการสะสมของปัญหาต่อทุนธรรมชาติและระบบนิเวศซึ่งคนในสังคมจำเป็นต้องพึ่งพา ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทั้งในปัจจุบันและรุ่นต่อไปในอนาคต และท้ายที่สุดนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไม่อาจดำรงอยู่อย่างยั่งยืนได้ หากไม่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนารวมทั้งการทำให้เหมาะสม มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล พร้อมทั้งคุ้มครองระบบนิเวศให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน^{๑๑}

อย่างไรก็ตาม แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในกระแสโลกได้เป็นพันธมิตรให้ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับกระบวนการวางแผนและการพัฒนาประเทศใหม่ให้ยั่งยืนมากขึ้น โดยกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยมีพื้นฐานแนวคิดมาจาก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้คนไทยมีภูมิคุ้มกันที่ดี และพึ่งตนเองได้ มีการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม เพื่อให้ประเทศสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยจึงเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาของคนในสังคมไทย ให้มีการปรับทัศนคติ ค่านิยม และวิถีการดำรงชีวิตใหม่ ที่คำนึงถึงความ เป็นองค์รวมของการพัฒนาทุกด้านอย่างสมดุล มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีคนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนาโดยมุ่งเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาที่มีดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนตลอดไป

^{๑๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี ๒๕๔๖ เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน, ๒๕๔๖.

การพัฒนาในมิติต่างๆที่กล่าวมา จะพิจารณาลักษณะและยุทธศาสตร์การพัฒนาได้ดังต่อไปนี้

๑) **มิติด้านเศรษฐกิจ** จะพิจารณาได้จากการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพ กล่าวคือ มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดจากที่อาศัยความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบมาเป็นการพัฒนาที่มุ่งใช้การได้เปรียบเชิงแข่งขัน โดยให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพและประสิทธิภาพ อีกทั้งจะต้องมีพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพเพื่อให้สามารถรักษาความยั่งยืนของการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ เนื่องจากประเทศจะต้องมีการให้ความสำคัญในเรื่องของเสถียรภาพควบคู่ไปกับเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ และนอกจากนี้ เศรษฐกิจของประเทศควรจะต้องมีการกระจายความมั่นคง โดยจะต้องมีการกระจายโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และบริการพื้นฐานของรัฐ

การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนจะต้องมีการพิจารณาสนับสนุนกลไกเชิงจุลภาค เช่น กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ต้องมีการใช้เครื่องมือทางการเงินและการคลังเพื่อแก้ปัญหาตัวอย่างเช่นการนำมาตรการทางด้านภาษีมีสะท้อนต้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นการจูงใจให้ผู้ประกอบการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ รักษาสิ่งแวดล้อมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริงโดยสมัครใจ

นอกเหนือไปจากการพัฒนาด้านการผลิตแล้ว การพัฒนาในมิติด้านเศรษฐกิจยังควรคำนึงถึงการพัฒนาด้านการบริโภคควบคู่กัน ไปเพื่อให้ผู้บริโภคเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย และในขณะเดียวกันก็ควรพัฒนาการบริหารจัดการและสร้างความเป็นธรรมในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการแข่งขันในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค

๒) **มิติด้านสังคม** จะต้องมีการพัฒนาคนและสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล มีคุณภาพของชีวิตความเป็นอยู่ตามอัตภาพ มีวิวัฒนาการตามจังหวะที่เหมาะสม มีการให้ความสำคัญที่ตัวคนและชุมชน มีการสร้างความเข้มแข็งให้ทุกภาคส่วนของสังคมบนฐานความรู้และปัญญา มีการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพและผลิตภาพสูงขึ้น สามารถปรับตัว รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกพลุดีกรรมและวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการนำทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

การพัฒนาด้านสังคม จะต้องมีการพัฒนาโดยเริ่มจากการพัฒนาคนโดยมุ่งสร้างความรู้และจิตสำนึกที่สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน และเตรียมความพร้อมในการช่วยเหลือคนที่อาจได้รับผลกระทบต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ ควรมีการให้ความสำคัญกับการนำทุนในสังคมทั้งที่เป็นทุนมนุษย์ ทุนที่เป็นสถาบัน ทุนที่เป็นภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมมาสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่นการเสริมสร้างทุนมนุษย์โดยเน้นการลงทุนผลิตและพัฒนาสาขาที่สอดคล้องและสนับสนุนกับการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง ซึ่งครอบคลุมการฝึกอาชีพในชนบท และการปรับปรุงการบริหารจัดการกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาให้กระจายจนถึงคนจนและคนด้อยโอกาส เป็นต้น

๓) **มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** จะต้องมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้และปล่อยมลพิษที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรทิ้งออกสู่สิ่งแวดล้อมต้องอยู่ในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ด้วย กล่าวคือ หากใช้ทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ใช้แล้วหมดไป (non-renewable) ก็จำเป็นต้องหาทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ใช้แล้วไม่หมด กล่าวคือ ทรัพยากรประเภทที่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ มาแทนที่ และต้องใช้ทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่หมดเหล่านี้ไม่มากเกินไปจนขีดความสามารถของระบบนิเวศในการผลิตทดแทนได้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อคงความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และคุณภาพของสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นฐานการผลิตของระบบเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป

การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องมีการบริหารจัดการเชิงพื้นที่อย่างบูรณาการ ขีกระบบนิเวศเป็นหลักภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการบูรณาการจะต้องเชื่อมโยงมิติต่างๆ ให้เกิดการใช้ประโยชน์เกื้อกูลกัน ทั้งในมิติของป่าไม้ น้ำ อากาศ ที่ดิน กิจกรรมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ วิถีการผลิต วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ชุมชนเป็นองค์รวม เป็นระบบ และอย่างเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ นอกจากนี้ควรมีการดำเนินมาตรการเชิงรุกในการป้องกันฐานทรัพยากร โดยเปลี่ยนระบบทัศนคติการจัดการเดิมที่เป็นเชิงรับ กล่าวคือการแก้ไขปัญหาลงมือหลังจากที่ปัญหาได้เกิดขึ้นแล้ว ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดการกับปัญหาสูงมาก มาเป็นการดำเนินการ “เชิงรุก” เพื่อป้องกันก่อนที่จะมีปัญหเกิดขึ้น และควรจะต้องมีการอนุรักษ์คุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพควบคู่

ไปกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศอีกด้วย เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างครบวงจร และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในท้ายที่สุด

จากทั้งสามมิติดังกล่าวที่ได้แสดงไว้ข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะพบว่าการพัฒนาในมิติต่างๆที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ล้วนต้องใช้นโยบายเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาทั้งสิ้น เนื่องจากมนุษย์ เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคม และเป็นปัจจัยหลักในการอนุรักษ์หรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจึงจะต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาภูมิปัญญาของมนุษย์ให้เกิดความแข็งแกร่งเสียก่อน เพื่อจะได้สามารถก้าวไปสู่การพัฒนาในมิติต่างๆต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

บทสรุป

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นสิ่งที่จะสามารถนำมาซึ่งความสุขของทุกคนในประชาคมโลก การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นไม่ใช่การพัฒนาที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของโลกแต่เป็นการพัฒนาเพื่อให้เราสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุขบนโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงใบนี้ ซึ่งการที่จะก่อเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้นจะต้องมีการพัฒนาองค์ประกอบของความยั่งยืนที่มีความสมดุล กล่าวคือ องค์ประกอบด้านของธรรมชาติจะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ ได้รับการพัฒนาให้คงอยู่ได้ตลอดไป ไม่ล่มสลายไปพร้อมกับการใช้สอยของมนุษย์ ในขณะที่องค์ประกอบด้านของมนุษย์ก็จะต้องได้รับการพัฒนาที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน มนุษย์จะต้องได้รับการพัฒนาดังแต่ระดับพื้นฐาน จะต้องได้รับการปลูกฝังจิตสำนึกแห่งการพัฒนา มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม มีความรู้ โดยเฉพาะในด้านของความรู้ นั่น “ปัญญา” ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งที่จะต้องได้รับการคำนึงถึงเป็นลำดับแรก เพราะพลังแห่งปัญญาสามารถที่จะช่วยแก้ไขปัญหา ขจัดความเขลา และนำพาเอาสิ่งที่ดีมาสู่สังคมในปัจจุบัน

พลังแห่งปัญญานี้เองที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ซึ่งตัวอย่างที่แสดงถึงพลังแห่งปัญญาที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ดีที่สุดก็คือ แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งเป็นแนวปรัชญาที่แสดงถึงพลังแห่งปัญญาของพระองค์ที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้แก่พสกนิกรทั่วทั้งประเทศ ช่วยวางแนวทางการพัฒนาที่สมดุล

พอดีและพอเพียง ทำให้ทุกคนสามารถเลี้ยงตนเองได้อย่างพอมีพอกิน ซึ่งเป็นการจุดประกายให้ทุกคนเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาคนซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งแนวพระราชดำริของพระองค์ได้แพร่สะพัดไปทั่ว ไม่เฉพาะในประเทศไทย แต่ทั้งประชาคมโลกต่างก็รับรู้ถึงแนวความคิดนี้และตระหนักดีว่าการพัฒนาที่สมดุลทั้งธรรมชาติและมนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนาปัญญาของมนุษย์จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้



สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. Available from

<http://www.sufficiencyeconomy.org/show.php?Id=56> [๑๗ มกราคม ๒๕๕๒]

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เศรษฐกิจพอเพียง คืออะไร. ๒๕๔๘.

คลังปัญญาไทย. รางวัล The Human Development Lifetime Achievement Award. Available from

http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php/%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%A5_The_Human_Development_Lifetime_Achievement_Award [๕ มกราคม ๒๕๕๒]

ชนิดา ชิตย์บัณฑิตย์. “มองเศรษฐกิจพอเพียงผ่านแว่นหลากสี : “เศรษฐกิจพอเพียง” กับ “การสถาปนาพระราชอำนาจนำ” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.” การประชุมเชิงวิชาการ เหลียวหลังแลหน้าการเปลี่ยนแปลงสังคมชนบทอีสานช่วงทศวรรษ ๒๕๔๐-๒๕๕๐ กรณี “เศรษฐกิจพอเพียง : ความรู้และความไม่รู้.” คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๐. อ้างผ่านประชาไท, “เศรษฐกิจพอเพียง” กับ “การสถาปนาพระราชอำนาจนำ”: เสวนาที่ ม.อุบลราชธานี, (๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๐)

ประยุทธ์ ปยุตโต. การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๖.

ลม เปลี่ยนทิศ. “ความสุขของคนไทยลดลง.” ไทยรัฐ (๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๘)

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดของการพัฒนา.

Available from

<http://www.wiruch.com/articles%20for%20article/article%20meaning%20and%20basic%20concept%20of%20dev.pdf> [๑๐ มกราคม ๒๕๕๒]

สมเกียรติ อ่อนวิมล. “วิกฤตเศรษฐกิจพอเพียง “ปรัชญา” ไม่ใช่ “ทฤษฎี”.” มติชน (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐)
: ๑๑.

สุทธาสินี จิตรกรรมไทย. “สหประชาชาติ กับ “เศรษฐกิจพอเพียง” ของในหลวง.” มติชน (๒๖ มีนาคม ๒๕๕๐).

ส่องนโยบายรัฐบาลอภิสิทธิ์เกี่ยวข้องกับงานท้องถิ่น. Available from

<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=375200> [๑๒ มกราคม ๒๕๕๒]

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย.” เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา มองให้ไกล ไปให้ถึง กับการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี ๒๕๔๖ เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน. ๒๕๔๖.

Santi Bangor. **National Policy on Sustainable Development. 2004.** Available from

<http://www.nesdb.go.th/Portals/0/tasks/endure/03.pdf> [December 23, 2008]

<http://elearning.medicine.swu.ac.th/km/?p=40#more-40>

http://student.nu.ac.th/science/webgroup_tong/mean.html

<http://www.oknation.net>

<http://www.panyathai.or.th>

<http://www.royalvdo.com>

<http://www.wiruch.com>

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

นางสาววรัญญา กสิบการะเกตุ
นิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะนิติศาสตร์

นางสาวธนพรรณ ธนากรพิพัฒน์กุล
นิสิตชั้นปีที่ ๓ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจและการจัดการ คณะเศรษฐศาสตร์

นายปรเมศวร์ โศตรกัณฑ์
นิสิตชั้นปีที่ ๓ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทนำ

การพัฒนาทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และสังคมนั้น มักตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มที่ เพื่อตอบสนองการขยายตัวของความต้องการบนพื้นฐานของเศรษฐกิจและการแข่งขันในระดับระหว่างประเทศ รวมถึงความต้องการในการบริโภคตามแนวคิดทุนนิยม ที่เน้นการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย ท้ายที่สุด ผลกระทบจากการเร่งรัดพัฒนาอย่างไรก็ตาม ได้ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด เริ่มได้รับผลกระทบและอยู่ในสถานะเสี่ยงที่จะถูกทำลายลงอย่างถาวร รวมถึงทุนมนุษย์เองก็ขาดการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เป็นระบบ ทำให้ศักยภาพของมนุษย์ที่มีอยู่ไม่ได้นำออกมาใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ดังนั้น แนวคิดในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development ได้ถูกพูดถึงอย่างกว้างขวางว่าเป็นแนวทางของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่สามารถดึงเอาทรัพยากรธรรมชาติและทุนมนุษย์ออกมาใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพมากที่สุด และสามารถตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ ของมนุษย์ได้ในระยะยาว และในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของมนุษย์น้อยที่สุด

ในการสร้างสรรค์การพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นนั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาองค์ความรู้ด้านต่างๆ ในการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด การแบ่งสรรและเลือกใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้เต็มประสิทธิภาพจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ปัจจัยที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้นคือ การที่มนุษย์รู้จักใช้ปัญญาหรือขีดความสามารถของตนเองมาใช้ในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ จึงไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่า การใช้ปัญญาหรือองค์ความรู้ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากการสังเกต วิเคราะห์ และสังเคราะห์ไปในทางที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ จะช่วยให้เกิด “พลัง” ที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาของมวลมนุษยชาติได้ และเกิดประโยชน์ต่อทุกภาคส่วนอย่างเต็มที่

พลังแห่งปัญญาและการใช้องค์ความรู้ด้านต่างๆ มาพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างยั่งยืน จึงเป็นหนทางที่ช่วยรังสรรค์ความเจริญของมนุษยชาติให้สามารถดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในระยะยาวได้ โดยไม่สร้างผลกระทบให้เกิดขึ้นกับตนเอง สังคมและสภาพแวดล้อม รวมถึงยังเป็นการวางรากฐานและอนาคตให้กับลูกหลานของพวกเราเองอีกด้วย

บทความฉบับนี้ จึงมุ่งเน้นที่จะชี้ให้เห็นถึงการใช้อนุปัญญาและองค์ความรู้ของมนุษย์ในทางที่สร้างสรรค์ที่อาจเรียกได้ว่าเป็น พลัง คือพลังที่ใช้ในการสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้น โดยใน ส่วนแรก เริ่มต้นจากการวิเคราะห์หาความหมายของคำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อแสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ของศาสตร์ต่างๆ ของมนุษย์สามารถตั้งอยู่บนพื้นฐานร่วมกันนั้นคือ การพัฒนาที่

ยั่งยืนได้อย่างไร และทำให้เห็นความแตกต่างของการใช้องค์ความรู้มาพัฒนา ภายใต้แนวคิดของการสร้างความยั่งยืน ในส่วนถัดมา เป็นการวิเคราะห์องค์ความรู้และความร่วมมือที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ถูกอ้างอิงถึง โดยผ่านการวิเคราะห์ในระดับต่างๆ กัน อันประกอบด้วยระดับปัจเจกบุคคล ระดับรัฐและระดับระหว่างประเทศ ซึ่งจะให้เห็นว่า การพัฒนานั้นเปรียบเสมือนเข็มทิศที่สำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์ของทั้งภาครัฐบาลและเอกชนในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

ในส่วนที่สาม จะเป็นการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนที่เป็นที่ยอมรับของนักเศรษฐศาสตร์ทั่วโลก รวมถึงวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาอย่างไม่ยั่งยืน และในส่วนที่สี่ คือ การกล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่กล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนที่เป็นรูปธรรม เข้าใจได้ง่ายและสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ในทุกภาคส่วน

นอกจากนั้น ในส่วนที่ห้า บทความชิ้นนี้จะได้แสดงให้เห็นถึงปทัสถานร่วมกันและความตระหนักรู้ในเรื่องของการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาของมนุษย์ ในรูปแบบของปัญญาสากลและกฎหมายระหว่างประเทศ อันจะเป็นหนทางสำคัญในการที่จะช่วยทำให้ พลังแห่งปัญญาที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นนั้น สามารถดำรงอยู่และถูกนำไปใช้ประโยชน์ให้กับมนุษย์ทุกคนได้อย่างเต็มที่ ในส่วนสุดท้าย อันเป็นส่วนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง จะได้กล่าวถึงพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในด้านการใช้พลังแห่งปัญญา ในการพัฒนาความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของพสกนิกร ทรงเป็นปุชนิยบุคคลผู้มีส่วนสำคัญในการริเริ่ม ส่งเสริม และพัฒนาองค์ความรู้และศาสตร์สาขาต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้กินดีอยู่ดีและมีความสุข และพระราชภารกิจที่ใหญ่ยิ่งของพระองค์นี้ ก็ได้รับการสรรเสริญยกย่องอย่างสูงสุดจากองค์การระหว่างประเทศและหน่วยงานต่างๆ มากมาย

นอกเหนือจากการที่บทความนี้จะได้วิเคราะห์ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พลังแห่งปัญญาจะช่วยสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไรแล้ว ในบทความยังได้นำเอาองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์และรัฐศาสตร์เข้ามาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นอีกด้วย

(๑)

ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน นับเป็นกระแสทางความคิดที่มีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งเริ่มมาจากการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมและการขาดแคลนการพัฒนาศักยภาพในการผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติ และมีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์ในหลายสาขา ดังนั้น เมื่อพิจารณาใน

ประเด็นที่สำคัญ การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จึงเป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้งอย่างยิ่ง และต้องอาศัยการอธิบายในหลายแง่มุม

การสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเอง แก่ส่วนรวม หรือแก่บ้านเมืองก็ตาม ที่จริงเป็นสิ่งเดียวกัน ที่เรียกว่าการพัฒนา หรือการปฏิบัติปรับปรุงให้ดีขึ้น เจริญขึ้น

พระบรมราชาวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันเสาร์ที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๓๑^๑

พระบรมราชาวาทข้างต้น คงสะท้อนให้เห็นถึงความหมายของการพัฒนาที่มีความชัดเจนอย่างมาก ว่าเป็นการสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นในทุกๆ ระดับของสังคม และจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา ว่าหมายถึง ทำให้เจริญ และคำว่า ยั่งยืน ว่า หมายถึง ยืนยง, อยู่นาน ดังนั้น โดยสรุปแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงอาจหมายถึง การทำให้เกิดความเจริญอย่างยาวนาน

ความหมายหรือคำจำกัดความของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” นั้น มักจะถูกอ้างอิงจากรายงานเรื่อง Our Common Future ของคณะกรรมการโลกในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) โดยได้กล่าวถึงความหมายของ การพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ดังต่อไปนี้

Sustainable Development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.

ซึ่งแปลว่า การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน โดยไม่ขัดขวางหรือทำลายความสามารถของคนในยุคต่อไป ที่จะตอบสนองความต้องการและความจำเป็นของตนเอง^๒

ในหนังสือชื่อ Global Ecology Handbook ของ Walter H. Corson ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนไว้เช่นเดียวกันว่า คือ นโยบายที่สนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ต้องทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต^๓

ลักษณะของการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ทรรศนะอธิบายว่า มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic)

^๑ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, พระบรมราชาวาทศาสตร์ เล่ม ๒ (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, ๒๕๓๖) หน้า ๔๐.

^๒ สมาคมสหประชาชาติแห่งประเทศไทย, สหประชาชาติ: สันติภาพกับการพัฒนา. (กรุงเทพฯ : สำนักแถลงข่าวสหประชาชาติ, ๒๕๓๔) หน้า ๘๘.

^๓ Corson, Walter H., editor, *The Global Ecology Handbook*. (Boston: Beacon Press, 1990), pp. 125.

หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือ มีดุลยภาพ (Balanced)

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากความหมาย และลักษณะต่างๆ ข้างต้นแล้ว จะพบว่า ความหมายอย่างกว้างๆ ของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การกระทำเพื่อให้เกิดความเจริญ และเป็นไปในแนวทางของการสร้างสรรค์และปรับปรุงกระบวนการต่างๆ ของมนุษย์ให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด โดยอาศัยองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่มีในลักษณะของการบูรณาการ เพื่อให้เกิดความเจริญในระยะยาว อันจะเป็นผลประโยชน์ต่ออนุชนรุ่นหลังสืบต่อไป และในกระบวนการของการจัดการเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้เอง ที่ต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้ ศาสตร์และศิลป์สาขาต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ลำพังการใช้เทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์เข้ามาจัดการ ก็อาจทำได้เพียงการพัฒนา แต่ยังคงขาดความยั่งยืน ต้องอาศัยการวิเคราะห์ เก็บข้อมูลในเชิงมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อทำให้สามารถเข้าใจถึงวิถีชีวิตและผลกระทบในเชิงจิตวิทยาและมานุษยวิทยามากยิ่งขึ้น

ความท้าทายอีกประการหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือการสร้างสมดุลและการประยุกต์ใช้ศาสตร์สาขาต่างๆ เข้ามาเป็นปัจจัยในการพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ เพราะองค์ความรู้แต่ละสาขา มีลักษณะเฉพาะและเนื้อหาครอบคลุมที่แตกต่างกันออกไป ในขณะเดียวกัน ความแตกต่างของการเลือกใช้องค์ความรู้นี้เอง ที่ทำให้การพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถครอบคลุมปัญหาทุกมิติ ทุกประเด็น ได้ มากกว่าการใช้ศาสตร์เพียงสาขาเดียว และทำให้การพัฒนานั้น เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

(๒)

องค์ความรู้และความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

บุคคลทุกคนสามารถก่อให้เกิดพลังแห่งปัญญาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ เพราะมนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการสร้างสรรค์ผลงานและความสามารถในเชิงจิตวิเคราะห์ ดังจะเห็นได้จากวิวัฒนาการของงานสร้างสรรค์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยฝีมือมนุษย์ ตั้งแต่อดีตเรื่อยมา และมีอิทธิพลต่อการพัฒนามาจนถึงทุกวันนี้

ในยุคแรก มนุษย์นำสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มาใช้สร้างสรรค์ผลงาน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อตอบสนองสัญชาตญาณความอยู่รอด ในยุคต่อมา มนุษย์ก็ยังคงแสวงหาผลผลิตที่ดีกว่า เพื่อการดำรงชีวิต และวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงานเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อความสุขทางใจและความสะดวกสบายทางกายมากยิ่งขึ้น เช่น การประดิษฐ์ตัวอักษรลงบนแผ่นไม้หรือกระดาษ การสร้างสรรค์งานดนตรีจากการใช้เครื่องดนตรีที่หลากหลาย การคิดค้นเครื่องกลสำหรับทอผ้าและการเกษตร ตลอดจนการคัดสรรปรับปรุงพันธุ์พืชสำหรับการเกษตรกรรมที่ได้ผลออกงามกว่าเดิม เป็นต้น

ในยุคที่มนุษย์เริ่มมีการติดต่อระหว่างกลุ่ม การพาณิชย์เริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคม เกิดการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างกัน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้มนุษย์เริ่มมีความประณีตในการสร้างสรรค์งานยิ่งขึ้น เพื่อให้ได้มาซึ่งค่าตอบแทนที่มากขึ้น เช่น การผลิตเครื่องปั้นที่มีสีสันสวยงาม การประดิษฐ์เครื่องประดับต่างๆ หรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

ในปี ค.ศ.๑๔๕๕ ได้เกิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ที่มีผลกระทบต่ออารยธรรมของมนุษยชาติอย่างมาก คือ การประดิษฐ์เครื่องพิมพ์เครื่องเป็นครั้งแรกโดย Gutenberg และ Carton ได้นำไปพัฒนาต่อเป็นเครื่องพิมพ์สิ่งพิมพ์ ขึ้นใน ปี ค.ศ. ๑๔๖๘ และจัดพิมพ์หนังสือวรรณกรรม Canterbury Tales ของ Chaucer แทนการถ่ายทอดบันทึกด้วยมือลงบนสื่อที่ปรากฏในรูปศิลา กระจก หรือแผ่นไม้ ทำให้เกิดอุตสาหกรรมการพิมพ์ทั่วไปในยุโรป

ความคิดสร้างสรรค์ของ Gutenberg ถือเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ของการใช้พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้เป็นอย่างดี เพราะการริเริ่มของ Gutenberg ที่ประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ขึ้นนั้น นับเป็นพลังอันสำคัญที่จุดประกายให้คนรุ่นต่อๆ มานำไปต่อยอดความคิด พัฒนาเครื่องพิมพ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเครื่องพิมพ์นั้น ถือเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นมรดกอันล้ำค่าของมวลมนุษยชาติเป็นอย่างยิ่ง ทำให้การเผยแพร่องค์ความรู้ต่างๆ อันได้แก่ งานประพันธ์ทางวรรณกรรม ดนตรีกรรม ศิลปกรรม รวมถึงบันทึกความรู้ทางวิทยาศาสตร์สาขาต่างๆ เช่น การแพทย์ เคมี ชีววิทยา และฟิสิกส์ เป็นต้น เป็น ไปอย่างสะดวก รวดเร็ว และเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษา มีกลุ่มผู้บริโภคมูลค่าขยายวงกว้างขึ้น และความรู้ต่างๆ ที่บันทึกไว้นั้นอาจเป็นจุดประกายความคิดให้เกิดงานสร้างสรรค์แตกแขนงออกไปได้อีก ที่สำคัญคือ การใช้พลังแห่งปัญญา ในการสร้างสรรค์เทคโนโลยีการพิมพ์นี้ ได้เป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้องค์ความรู้ที่ได้รับการส่งสมมาผ่านความจดจำและการส่งต่อด้วยภาษา กลายมาเป็นตัวอักษรที่มีความชัดเจนและเป็นมรดกจากบรรพบุรุษสืบเนื่องถึงปัจจุบัน

ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ยี่สิบ ได้เกิดสิ่งประดิษฐ์ที่สำคัญ และมีอิทธิพลอย่างมากต่อโลกของเรา คือ การสร้างเครื่องจักรในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “คอมพิวเตอร์” หรือ “สมองกล” โดยนำมาใช้ในการประมวลผล รวมทั้งจัดเก็บข้อมูลในลักษณะดิจิทัล อันเป็นการสร้างสรรค์ในแบบสหสาขาต่างๆ ที่ซับซ้อน มีการคิดค้นเครือข่ายอินเทอร์เน็ตขึ้น ซึ่งวิทยาการนี้ ทำให้สังคมมนุษย์เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์อันไร้พรมแดน

วิทยาการคอมพิวเตอร์ มีประสิทธิภาพในการคิดคำนวณอย่างมหาศาล รวดเร็ว และมีความแม่นยำมากกว่าสมองมนุษย์ จึงมีการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการวิจัยซับซ้อนทางวิทยาศาสตร์ในสาขาต่างๆ โดยเฉพาะในด้านการค้นคิดคัดแปลงปรับปรุงพันธุกรรมสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ พืช จนเกิดการค้นคิดสร้างสรรค์ทางชีวภาพในสาขาวิศวกรรมสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ พืช จนเกิดการค้นคิดสร้างสรรค์ทางชีวภาพในสาขาวิศวกรรม (genetic engineering) หรือที่เรียกว่า “เทคโนโลยีชีวภาพ” (Biotechnology) ดังตัวอย่างเช่น การค้นพบดีเอ็นเอ จนนำไปสู่เทคโนโลยีโคลนนิ่ง (Cloning) เป็นต้น

ในคริสต์ศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด มนุษย์ยังคงมีวิวัฒนาการทางปัญญาอย่างไม่หยุดยั้ง แนวทางการสร้างสรรค์ในยุคนี้ ได้ประมวลความรู้แต่ละสาขาวิชา ไปสู่การสร้างปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence)^๔ และการสร้างเทคโนโลยีจุลจักร (Nano Technology) ด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ที่ดี หรือการวิจัย Stem Cells และการดัดแปลงดีเอ็นเอของมนุษย์ ด้วยผลจากพัฒนาการทางเทคโนโลยีชีวภาพที่ดี

ดังนั้น ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของมนุษย์ได้ผ่านกระบวนการสังสม สืบทอด ค่อยชดถล่นกรองและพัฒนาไปสู่องค์ความรู้ที่เปี่ยมไปด้วยพลังที่สามารถเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของโลกและวิถีชีวิตของมนุษย์ไปได้ภายในระยะเวลาเพียงไม่นาน พลังแห่งความคิดและปัญญามีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน ทุกยุคทุกสมัย อันจะเห็นได้จากวิวัฒนาการภูมิปัญญาต่างๆ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่เป็นผลของความคิดสร้างสรรค์ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของมนุษย์เรื่อยมา

เมื่อพิจารณาว่า ปัญญา มีลักษณะเป็นพลังที่ขับเคลื่อน โลกให้หมุนต่อไปข้างหน้าอย่างรวดเร็วและสามารถเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ ผ่านการวิเคราะห์ปัจจัยในระดับต่างๆ จะพบว่า พลังแห่งปัญญาเป็นผลมาจากการ

ในระดับปัจเจกบุคคล ความสามารถในการสังเกต วิเคราะห์และสร้างสิ่งประดิษฐ์อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล หรือสิ่งที่เราเรียกว่า พรสวรรค์ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการ พัฒนา แต่ในขณะเดียวกัน พรแสวงหรือความพากเพียรพยายามของมนุษย์ ก็สามารถนับได้ว่าเป็นพลังที่มีความสำคัญมาก เพราะแสดงให้เห็นว่า มนุษย์ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่มีความพยายามในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาของตนเองขึ้นมา

ในระดับรัฐ การส่งเสริมขององค์กรภาครัฐและการให้ความสำคัญกับพลังแห่งปัญญา เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาด้านต่างๆ ของประเทศนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างให้เกิดโอกาสของความคิด ในการแสดงออกและได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ที่แม้เป็นเพียงความคิดเล็กๆ แต่หากได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐบาลอย่างเป็นรูปธรรมก็ย่อมทำให้เกิดพลังที่ยิ่งใหญ่ในการพัฒนาได้

และในระดับระหว่างประเทศ การใช้พลังแห่งปัญญา ผ่านการแลกเปลี่ยนที่เป็นสากล ประชาชนทุกภาคส่วน ในโลกสามารถเข้าถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาอย่างทั่วถึง และนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับอารยธรรมและวิถีชีวิตของตนเอง เป็นส่วนที่สำคัญที่ทำให้การขับเคลื่อนในเชิงความรู้สามารถดำเนินต่อไปได้ เกิดการพัฒนาและแลกเปลี่ยนระหว่างนักวิชาการสาขาต่างๆ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญแตกต่างกัน และท้ายที่สุด สร้างขึ้นเป็นองค์ความรู้ที่สามารถช่วยเหลือและพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและทุนมนุษย์ได้อย่างไร้ขีดจำกัด

^๔ ปัญญาประดิษฐ์ หมายถึง การสร้างเครื่องจักร ให้สามารถทำงานได้เหมือนคนที่ใช้ปัญญา หรือเป็นการสร้างให้คอมพิวเตอร์สามารถวางแผนและตัดสินใจได้เช่นเดียวกับมนุษย์

สำหรับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม คณะกรรมาธิการ โลกในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) ได้เผยแพร่รายงานเรื่อง Our Common Future อันเป็นการจุดประกายความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งทำให้องค์การสหประชาชาติได้ กำหนดให้มีการประชุมในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาขึ้นในเวลาต่อมา^๕ ที่กรุงริโอ เดอ จานีโร ประเทศบราซิล โดยในที่ประชุมดังกล่าวมีการลงนามในข้อตกลงที่เป็นสาระสำคัญ ๕ ฉบับ อัน ได้แก่

๑. กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development : UNCED)

๒. อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity)

๓. เอกสาร Non-legally binding authoritative statement of principals for a global consensus on the management, conservation and sustainable development all types of forests.

๔. ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

๕. แผนปฏิบัติการ ๒๑

สำหรับในแผนปฏิบัติการ ๒๑ ที่ถึงแม้จะไม่มีผลผูกมัดตามกฎหมายระหว่างประเทศก็ตาม แต่ก็แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ร่วมกันของชาติต่างๆ ในความตระหนักถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยได้ระบุแนวทางในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ดังตัวอย่างบางประการต่อไปนี้

๑. การที่จะสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในโลกนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกันของประเทศต่างๆ ในโลก (Global Partnership) เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อข้ามพรมแดนและเป็นภัยคุกคามต่อมวลมนุษยชาติโดยรวม

๒. แนวความคิดพื้นฐานของแผนปฏิบัติการ ๒๑ นี้คือ เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลต่างๆ ในสังคม เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยลง ประชาชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจข้อจำกัดของธรรมชาติมากขึ้น และจะต้องทราบว่า จะหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร

๓. ทั้งประเทศที่ยากจนและประเทศที่ร่ำรวย ต่างก็มีส่วนทำลายสิ่งแวดล้อมของโลกด้วยกันทั้งสิ้น ปัญหาความยากจนและประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศกำลังพัฒนา นำไปสู่การใช้และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

จากข้อสรุปสาระสำคัญของแผนปฏิบัติการ ๒๑ ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมถึงประชาชนทุกคน ย่อมต้องมีส่วนในการรับผิดชอบต่อความเสียหายของสิ่งแวดล้อมที่

^๕ สมทอมสหประชาชาติแห่งประเทศไทย, สหประชาชาติ: สันติภาพกับการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : สำนักแถลงข่าวสหประชาชาติ, ๒๕๓๘) หน้า ๘๘.

เกิดขึ้นแล้ว และต้องร่วมกันสร้างบรรทัดฐานและเจตนารมณ์ร่วมกัน ในการเร่งฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และลดการกระทำที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในอนาคตด้วย

องค์ความรู้และความร่วมมือในระดับต่างๆ ข้างต้นจะช่วยให้สามารถสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้น ได้อย่างเป็นรูปธรรม ที่สำคัญทุกภาคส่วนควรที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิต และสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องวางนโยบายและยุทธศาสตร์ในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้น โดยเร็ว และมีการบังคับใช้เป็นกฎหมายเพื่อควบคุมและปราบปรามการกระทำที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในระดับประเทศ และในสนธิสัญญาและกฎหมายระหว่างประเทศด้วยเช่นกัน

(๓)

การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

พลังความคิดและสติปัญญาของมนุษย์นั้นเป็นอาวุธที่สำคัญที่ใช้ในการพัฒนา เนื่องจากมีอุปสรรคที่ทรงพลังและไม่มีการปิดกั้นอิสระและขอบเขตทางความคิด ทำให้เกิดผลงานจากพลังแห่งปัญญาที่ช่วยให้มนุษย์พัฒนาได้ก้าวไกลอย่างก้าวกระโดดนั่นเอง จะเห็นได้จากพลังความคิดและสติปัญญาของมนุษย์นั้น ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ทำให้ทุกสิ่งเป็นจริงได้และเกิดความสะดวกสบายในการใช้ชีวิต ทำให้ทุกคนบนโลก ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ก็สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและติดต่อสื่อสารกันได้ เพราะผลจากการเกิดขึ้นของ โลกาภิวัตน์ (Globalization) ดังนั้นแล้วมนุษย์ที่มีพลังความคิดและสติปัญญา ก็สามารถนำพลังแห่งปัญญานั้น มาใช้เพื่อ ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุก ๆ ด้าน เพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ในอนาคตนั่นเอง

หนึ่งในการพัฒนาที่สำคัญเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ เศรษฐกิจนั้นมีสิ่งที่อยู่ไกลตัวเลยแม้แต่น้อย ถ้าจะเรียกให้เข้าใจโดยง่าย เศรษฐกิจ ก็คือ เรื่องปากท้องของเรานั่นเอง เศรษฐกิจดีก็ทำให้สามารถอุปโภคบริโภคสินค้าได้ง่าย หากเศรษฐกิจไม่ดีก็ส่งผลโดยตรงต่อการบริโภค หรือ ทำให้การจับจ่ายใช้สอยลดลงนั่นเอง

การพัฒนาเศรษฐกิจนั้น มิใช่แค่เพียงการพัฒนาที่จะทำให้เกิดความจำเป็นเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่เพียงด้านเดียว แต่ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องมีความจำเป็นเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้วย ซึ่งหมายความว่า การพัฒนาเศรษฐกิจนั้นจะต้องนำมาสู่การเพิ่มขึ้นของรายได้ที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคล (Real Income per capita) จะเห็นได้จากคำจำกัดความที่ Meier ได้สรุปไว้ว่า

“Economic Development involves something more than economic growth. Development is taken to mean growth plus change: there are essential qualitative dimensions in the development process that extend beyond the growth or expansion of an economy.....”^b

เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นเป็นสิ่งที่เป็นามธรรม ไม่สามารถมองเห็นรูปร่างหรือจับต้องได้ ทำให้เกิดการคิดหาวิธีที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจสามารถมองเห็นได้ในรูปธรรม ซึ่งวิธีนั้นก็คือ การวัดการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ทราบว่าเศรษฐกิจนั้นดำเนินไปอยู่ในระดับใดแล้วนั่นเอง

การวัดการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นสามารถวัดได้สองลักษณะ คือ การวัดระดับของการพัฒนาเศรษฐกิจ และการวัดอัตราของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งทั้งสองลักษณะนั้นมีความแตกต่างกัน คือ การวัดระดับของการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น เป็นการวัดจากข้อมูลที่สามารถบ่งบอกถึงสภาพทางเศรษฐกิจ ประมาณการสภาพเศรษฐกิจในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง และยังสามารถบอกถึงความสามารถของบุคคลในการผลิตสินค้าในแต่ละช่วงเวลา รวมไปถึงสามารถบอกทิศทาง การเปลี่ยนแปลงของรายได้และระดับการพัฒนาเศรษฐกิจได้อีกด้วย ในขณะที่การวัดอัตราของการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น เป็นการวัดอัตราการเปลี่ยนแปลงของรายได้ประชาชาติที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคล (Real GDP per capita) ในแต่ละช่วงเวลาเท่านั้น

ในความเป็นจริงแล้ว การวัดการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น จะมีการใช้รายได้ประชาชาติที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคลในการวัดระดับและวัดอัตราการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กัน ไป และใช้ข้อมูลอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น Consumption-based poverty line (ใช้วัดระดับมาตรฐานการครองชีพและเพื่อใช้เป็นเกณฑ์เบื้องต้นสำหรับการวัดมาตรฐานการครองชีพของประชากรในประเทศหนึ่งๆ), Human Development Index (ใช้วัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) เพื่อให้ผลลัพธ์ที่ได้นั้นมีประสิทธิภาพในการวัดผลมากยิ่งขึ้น

ประเทศไทยนั้น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมากมาตั้งแต่อดีต ดังจะเห็นได้จาก การที่มีการประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๑ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ และได้มีการประกาศใช้ อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในระยะเวลาของการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ ซึ่งมีผลบังคับใช้ ในพ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔

สาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้ง ๑๐ ฉบับนั้น มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจที่จะทำให้เกิดการพัฒนาและความก้าวหน้าประเทศให้ทัดเทียมกับสากล โดยที่มีจุดเปลี่ยนที่สำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔) คือ การที่มุ่งเน้นให้มีการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง และใช้เศรษฐกิจเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

^b Meier, Gerald M., *Leading Issues in Economic Development* (Oxford : Oxford University Press, 1995), pp. 225.

รวมถึงมีการใช้ชีวิตแบบบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อทำให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม^๑

การพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น มักจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างไม่ ถูกวิธี เรียกได้ว่าแก้ปัญหาไม่ตรงจุด ทำให้ยังคงเกิดปัญหาเศรษฐกิจต่อไปจนเกิดภาวะวิกฤติเรื้อรัง และทำให้การเติบโตของเศรษฐกิจต้องหยุดชะงักลง รัฐบาลมักจะแก้ปัญหาที่ประชาชนชั้นล่างอย่าง ผิดวิธี ดังเช่นให้การช่วยเหลือทางการเงิน แทนที่จะเป็นการให้ความช่วยเหลือเพื่อทำให้สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง

สิ่งที่จะสามารถบ่งบอกว่า เศรษฐกิจดีหรือไม่นั้น สามารถสังเกตได้ จากชนชั้นกลางและ ชนชั้นล่างของประเทศ เนื่องจากโครงสร้างของประชากรทุกประเทศทั่วโลกนั้น จะมีชนชั้นล่างเป็น จำนวนมาก ในขณะที่ชนชั้นสูงจะมีจำนวนน้อย ดังนั้น การที่ชนชั้นล่างมีรายได้น้อยและความ เป็นอยู่ที่ลำบาก ก็จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

การที่จะทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น และประเทศเกิดการ พัฒนานั้น ส่วนหนึ่งเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะต้องมียุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจในการใช้จ่ายและการ กระตุ้นเศรษฐกิจ ภาครัฐต้องมีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพ และใช้นโยบาย เพื่อเพิ่มสวัสดิการสังคม ดังเช่นการจัดเตรียมหรือจัดหาสินค้าสาธารณะ สาธารณูปโภค การประกัน สุขภาพ การศึกษา เนื่องจากคนที่ได้ประโยชน์ไม่ใช่แค่ประชาชนที่บริโภคสินค้าสาธารณะเท่านั้น แต่สังคมก็จะได้รับประโยชน์ด้วย

การพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้น อีกส่วนหนึ่งต้องเกิดมาจากตัวบุคคลเอง การพัฒนาเศรษฐกิจ จะเกิดขึ้น ได้อย่างไม่ยั่งยืน ถ้าหากมีการพัฒนาที่เกิดมาจากภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว โดยมีได้มีการ พัฒนาที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลเลย การพัฒนาที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้นต้องมีการพัฒนาทั้งสองด้าน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งได้แก่ การพัฒนาทางกาย และการพัฒนาทางใจ

การพัฒนาทางกายนั้น ก็ได้แก่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะ เพื่อเพิ่มศักยภาพที่มีในตัวบุคคล ซึ่งผ่านทางการศึกษา ที่จะทำให้อัตราผลิตในการ ผลิต (Productivity) เพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งยังลดอัตราการเกิดอาชญากรรม และ การฝึกรบ เพื่อเพิ่ม ทักษะ (Skill) และความสามารถ (Ability) และเพื่อให้เกิดความชำนาญ

การพัฒนาทางใจนั้น คือ การพัฒนาจิตใจที่ทำให้บุคคลไม่เกิดความโลภหรือริษยา ให้มี ความสุขและความพึงพอใจในสิ่งที่มียู่ ไม่ชวนชวายให้ได้มาด้วยความยากลำบากจนเกินไป ซึ่งก็ คือมีความพอเพียง ทำให้มีชีวิตที่มีความสุขนั่นเอง

^๑ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (ว่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (กรุงเทพฯ :

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๘) หน้า ๑๓.

ตัวอย่างหนึ่งของการพัฒนาประเทศที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ ประเทศภูฏาน ประเทศภูฏานนั้นมีการใช้ดัชนีวัดความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness) หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า GNH นำมาใช้ในการวัดการพัฒนาของประเทศ ซึ่งแตกต่างจากประเทศทั่วไปที่ใช้ Gross Domestic Product (GDP) เป็นดัชนีชี้วัดการพัฒนาประเทศ ซึ่งดัชนี GNH นั้น ใช้วัดมาตรฐานคุณภาพชีวิต (Quality of Life) โดยการมองแบบองค์รวม ซึ่งการวัดนั้นรวมไปถึงด้านของจิตใจด้วย

Gross National Happiness (GNH) นั้น มีหลักการใหญ่ ๆ อยู่ 4 หลักการ ได้แก่ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ (economic development) การธรรมาภิบาล (good governance) การอนุรักษ์วัฒนธรรม (cultural preservation) และ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (nature preservation) โดยที่มีความเชื่อว่ามีมาตรฐานคุณภาพชีวิต คือ การที่มนุษย์มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดี อยู่ในสังคมที่ดี สภาพเศรษฐกิจดี มีการศึกษา การเมืองการปกครองที่ดี และมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

ประเทศภูฏานนั้นได้ปฏิบัติตามปรัชญา Gross National Happiness (GNH) เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งทางกายและใจ มีการพัฒนาที่ยั่งยืน จะเห็นได้จากการที่ภูฏานมีการจำกัดการเข้าประเทศของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าประเทศในแต่ละปี โดยการเก็บภาษีท่องเที่ยว ทำให้ภูฏานสามารถรักษาป่าไม้ และ ธรรมชาติเอาไว้ได้มาก นอกจากนี้ ภูฏานยังสามารถรักษารูปแบบทางวัฒนธรรมของตนเองเอาไว้ได้ด้วยการรณรงค์ของรัฐบาล แนวปฏิบัติของชาวภูฏานที่ยึดถือศาสนาที่เชื่อว่าจะนำพาความสุขมาให้ ทำให้พวกเขาไม่ได้ยึดติดกับวัตถุ หรือเป็นพวกบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยม แต่จะเน้นที่คุณภาพชีวิตที่อยู่จิตใจ ไม่นิยมการฆ่าสัตว์ ไม่มีการซื้อขายบุหรี่ เป็นต้น

ในทางกลับกัน การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ผิดพลาดนั้น สามารถส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ไม่ขาดความยั่งยืน และไม่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่ตามมาอีกมาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม หรือแม้กระทั่งวัฒนธรรม

การพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่ยั่งยืนนั้น มีสาเหตุมาจากการเร่งรัดพัฒนามากเกินไป ทำให้การพัฒนานั้นไม่มีความยั่งยืน เปรียบเสมือนกับการรีบสร้างตึกให้สูงและทำให้เสร็จโดยเร็ว โดยที่ฐานยังไม่แข็งแรง ผลของการสร้างจะทำให้ตึกนั้นทรุดตัวและพังลงมาได้ง่ายนั่นเอง หรือมีสาเหตุมาจากการเน้นหาผลประโยชน์โดยมิได้สนใจว่าผลของการกระทำจะส่งผลร้ายแรงอย่างไร

ตัวอย่างของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนนั้น ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงระยะเวลา ๘ ปีที่ผ่านมา ซึ่งมีการดำเนินนโยบายในแนวคิดแบบเสรีนิยม โดยรัฐบาลมีบทบาททางเศรษฐกิจน้อย และปล่อยให้ระบบกลไกตลาดดำเนินไปอย่างเสรี มีการเปิดการค้าเสรี สร้างให้เกิดภาคการเงินเสรี และปล่อยให้เอกชนมีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างมาก มีการลดภาษีให้กับกลุ่มผู้มีรายได้สูงทำให้คนรวยได้ประโยชน์จากการลดภาษี ในขณะที่คนจนต้องแบกรับภาระภาษีที่สูง ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้มากขึ้น ประกอบกับลักษณะพฤติกรรมการบริโภคของคนอเมริกัน

ที่มีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เป็นพวกบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ซึ่งมีการบริโภคเกินความจำเป็น ซึ่งเป็นการซ้ำเติมให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา

และเมื่อรัฐบาลลดบทบาทลง ลดความเข้มแข็งในการกำกับดูแล ประกอบกับระบบทุนนิยม ทำให้ภาคการเงินเติบโตขึ้นเรื่อยๆ เกิดภาวะฟองสบู่ ตลาดอสังหาริมทรัพย์ในสหรัฐฯเกิดการขยายตัวอย่างมาก จากราคาสังหาริมทรัพย์มีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกิดการเก็งกำไรในอสังหาริมทรัพย์ ประกอบกับ สถาบันการเงินปล่อยกู้ ไม่ได้มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผู้กู้และมูลค่าที่แท้จริงของอสังหาริมทรัพย์ ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจที่รุนแรง ซึ่งก็คือ ปัญหาซับไพรม์ (Subprime) จากการที่มีการปล่อยสินเชื่อด้วยคุณภาพให้กับลูกค้าที่มีความน่าเชื่อถือหรือเครดิตต่ำกว่ามาตรฐาน และมีการออก CDO (Collateralized debt obligation) เพื่อแก้ไขปัญหาสภาพคล่อง เมื่อเกิดการเก็งกำไรใน CDO จนกระทั่งทำให้ราคาอสังหาริมทรัพย์ถึงจุดอิมตัว ผลที่ตามมาคือการขาดทุนจากการลงทุน ใน CDO ของนักลงทุนและสถาบันการเงิน ซึ่งก็ไม่ใช่แค่เพียงกลุ่มนักลงทุนภายในประเทศเท่านั้น นักลงทุนจากต่างประเทศก็ได้รับผลกระทบจากการขาดทุนด้วย

จากปัญหาทางภาคการเงินที่เกิดขึ้นกับประเทศสหรัฐอเมริกา ส่งผลกระทบต่ออย่างหนักกับเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจะกระทบกับชาวอเมริกัน โดยตรงจากการจ้างงานที่ลดลงทำให้มีรายได้ที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีพลดลง ส่งผลถึงปัญหารายได้ยังชีพที่จะตามมา รายได้ลดลงก็ทำให้มีการใช้จ่ายลดลง ยิ่งทำให้การฟื้นตัวของเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกาเป็นไปได้ยาก จากการที่ปริมาณเงินในระบบที่มีน้อย เพราะการใช้จ่ายของทั้งภาคเอกชนและภาคประชาชนลดลงอย่างเห็นได้ชัด

การดำเนินนโยบายของสหรัฐอเมริกาที่มีการเน้นทางด้านวัตถุนิยมเกินไป ให้ความสำคัญกับภาคการเงิน การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจจาก GDP โดยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ ทำให้การพัฒนาของประเทศสหรัฐฯ ไม่มีความยั่งยืน ซึ่งจะเห็นได้จากการเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจครั้งนี้ เป็นปัญหาที่มีความรุนแรงมาก และไม่มีใครแน่ใจได้ว่าสหรัฐอเมริกาจะใช้ระยะเวลาานเท่าไรเพื่อที่จะผ่านพ้นวิกฤติในครั้งนี้ไปได้

สถาบันวิทยบริการ

(๔)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ

เมื่อประเทศดำเนินมาถึงจุดอิมตัวและคั้งการทางออกที่แท้จริง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นสิ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงเป็นอย่างมาก และได้มีการอัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาใช้ในการพัฒนาและบริหารประเทศ ก่อให้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) และในปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก็ยังคงมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างค้องเนื่อง จากการที่มุ่งเน้นให้มีการเตรียมความ

พร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^๔

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้อัญเชิญมาประยุกต์ใช้กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ และ ๑๐ โดยมีสาระสำคัญว่า การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้นั้นจะต้องมีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยที่มีเงื่อนไขว่าจะต้องมีความรู้ ซึ่งได้แก่ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน มีสติปัญญาและรู้จักแบ่งปัน ซึ่งการนำไปประยุกต์ใช้นี้ รู้จักกันในชื่อว่า ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข^๕นั่นเอง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นที่พูดถึงเป็นเวลายาวนาน แต่ว่าประชาชนส่วนมากนั้นมักจะมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในหลักปรัชญาและการนำไปปฏิบัติ ทำให้คนส่วนมากนั้น รู้แต่ไม่ทำ หรือคิดว่าทำไม่ได้นั่นเอง ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นสามารถนำหลักไปประยุกต์ใช้ได้กับคนทุกเพศ ทุกวัยและทุกอาชีพ ซึ่งหากนำไปปฏิบัติแล้วนั้นจะนำไปสู่เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ที่สมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง

“...พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง...ถ้าแต่ละคนพอมีพอกิน ก็ใช้ได้. ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี ... ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือยไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ. แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ ... พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น. ต้องให้พอประมาณตามอัธยาศัย พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑

ผู้คนจำนวนมากมักจะเข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงก็คือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งหมายถึงการแบ่งที่ดินออกเป็นสัดส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ เพื่อ ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และปลูกบ้าน ในความเป็นจริงแล้วนั้น เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้น เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีอาชีพเป็นเกษตรกร การยกตัวอย่างด้วยเกษตรทฤษฎีใหม่จะทำให้เข้าใจและมองเห็นภาพรวมมากยิ่งขึ้นนั่นเอง แต่ว่ากลุ่มบุคคลก็มักยึดติดกับภาพที่เกี่ยวกับการเกษตรและการบริโภคเพื่อยังชีพ ทำให้คิดว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั้น นำไปปฏิบัติได้ยากสำหรับคนในเมือง

^๔ เพิ่งอ้าง, หน้า ๑๕.

^๕ ทงกพิททา วิริยะพันธุ์, เศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียงมวลรวมในประเทศ (กรุงเทพฯ : ดวงกมลสมัย, ๒๕๕๐) หน้า ๑๑.

การปฏิบัติคนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นการปฏิบัติคนเพื่อให้อยู่ในความพอเพียง ซึ่งก็คือ ความความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ดังที่กล่าวไปข้างต้น แต่การที่จะนำไปปฏิบัติในสังคมเมืองได้นั้น ต้องเริ่มมาจากความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งคนในเมืองมักจะคิดว่าพอเพียงคือไม่กู้ยืมเงิน ไม่ใช้บัตรเครดิต และไม่ใช้สิ่งของที่ฟุ่มเฟือยและหรูหรา ในขณะที่ข้อเท็จจริงคือ สามารถกู้ยืมเงินได้ แต่เงินที่กู้ยืมนั้นต้องนำไปทำประโยชน์ให้สังคม การใช้บัตรเครดิตนั้นก็ไม่ได้ขัดแย้งกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง แต่ต้องพิจารณาการตัดสินใจในการใช้จ่ายแต่ละรายการว่าเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ใด และ การที่ใช้สิ่งของฟุ่มเฟือยและหรูหราก็มิได้ขัดกับหลักเช่นเดียวกัน หากว่าการได้มานั้น ไม่ได้ก่อให้เกิดการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น เช่น การขอเงินผู้ปกครองไปซื้อสินค้าแบรนด์เนมขณะที่ฐานะทางบ้านยากจน เป็นต้น

“แต่ว่าพอเพียง ในทฤษฎีหลวงคือ ให้สามารถดำรงงานได้ แต่ที่ว่าเมืองไทยไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง นี้ไม่ได้ดำเนิน ไม่เคยพูด นี้พูดในตอนนี้ พูดเวลานี้ ขณะนี้ว่าประเทศไทย ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง ก่อนข้างจะแย้ง เพราะว่าจะทำให้ล้มจม เศรษฐกิจพอเพียงที่หมายถึงนี้ ก็คือว่า อย่างคนที่ทำธุรกิจ ก็ย่อมต้องไปกู้เงิน เพราะว่าธุรกิจ หรือกิจการอุตสาหกรรมสมัยใหม่นี้ คนเดียวไม่สามารถที่จะรวบรวมทุนมาสร้างกิจการ กิจกรรมที่ใหญ่ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องใช้กิจกรรมที่ใหญ่”

พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๔๒

“การกู้เงินที่นำมาใช้ในสิ่งที่ไม่ทำรายได้นั้นไม่ดี อันนี้เป็นข้อสำคัญ เพราะว่าถ้ากู้และทำให้มีรายได้ ก็เท่ากับจะใช้นี้ได้ ไม่ต้องคิดหนี้ ไม่ต้องเดือดร้อน ไม่ต้องเสียเกียรติ ... อันนี้ เป็นสิ่งที่จะต้องสอนว่า กู้เงิน เงินนั้นจะต้องให้เกิดประโยชน์ มิใช่กู้สำหรับไปเล่น ไปทำอะไรที่ไม่เกิดประโยชน์”

“... ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ. แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจหรือระบบพอเพียง พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑

นอกจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะนำไปประยุกต์ใช้กับตัวบุคคลแล้วนั้น ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับนักธุรกิจและภาครัฐอีกด้วย ดังเช่น การดำเนินธุรกิจที่เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องมีการหากำไรในอัตราที่พอประมาณ ไม่ขูดรีดผู้บริโภค และต้องมีการคืนกำไรให้แก่สังคมด้วย เพื่อแสดงความรับผิดชอบในทรัพยากรส่วนรวมที่ธุรกิจได้

นำไปใช้ในการประกอบธุรกิจ และ ภาครัฐนั้นสามารถช่วยให้เกิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ จากการรณรงค์ให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึง โดยที่มิได้มีการสั่ง หรือบังคับเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ เนื่องจากการปฏิบัติด้วยความเต็มใจ จะให้ผลในระยะยาวและส่งผลดีมากกว่าการบังคับขู่เข็ญนั่นเอง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักสามารถทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ จากการพัฒนาที่ไม่สุดโต่งจนเกินไป มีความยืดหยุ่น สามารถนำไปปรับใช้ได้กับคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ และทุกชนชั้น อีกทั้งยังสอดคล้องกับคุณธรรม จริยธรรม ส่งผลต่อการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ ซึ่งเป็นที่มาของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั่นเอง

(๕)

การปกป้อง “พลังแห่งปัญญา” ด้วยบรรทัดฐานและกฎหมายระหว่างประเทศ

ความรู้ความสามารถของมนุษย์ในการสร้างสรรค์ผลงานอันมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องได้รับการปกป้องและคุ้มครองทางกฎหมายและศีลธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผลประโยชน์และองค์ความรู้เหล่านั้น ไม่ตกเป็นของใครเพียงคนเดียวคนหนึ่ง แต่คือมรดกและผลประโยชน์ร่วมกันของมนุษยชาติ เหตุนี้ จึงจำเป็นต้องมีการสร้างความร่วมมือและการกำหนดกฎหมายทั้งในระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศเพื่อคุ้มครองพลังแห่งปัญญา นั่นคือ การปกป้องและคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Rights) บุคคลทั่วไปอาจมีความเข้าใจว่าหมายถึง สิ่งที่เป็นรูปร่างอันเป็นผลของความคิดสร้างสรรค์ จากมันสมองของมนุษย์ เช่น แนวความคิด สิ่งประดิษฐ์ บทกวี วรรณกรรม การออกแบบ ไมโครคอมพิวเตอร์ ภาพวาด เป็นต้น แต่ในแง่กฎหมายแล้ว ทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง “สิทธิตามกฎหมาย” ซึ่งได้มีการกำหนดขึ้นอันเกี่ยวข้องกับผลผลิตจากปัญญาของมนุษย์ มากกว่าจะหมายถึงตัวผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการสร้างสรรค์

ด้วยเหตุนี้ คำว่า “ทรัพย์สินทางปัญญา” จึงหมายถึง สิทธิตามกฎหมายซึ่งได้มีการกำหนดขึ้น อันเกี่ยวกับผลผลิตจากปัญญาของมนุษย์ เช่น สิทธิของนักประพันธ์ ที่จะหยุดยั้งบุคคลอื่นไม่ให้นำผลงานออกพิมพ์จำหน่ายโดยไม่ได้รับอนุญาต สิทธิของบริษัทแผ่นเสียงที่จะห้ามการที่บุคคลใดผลิตบันทึกเสียงปลอม และสิทธิของผู้ประดิษฐ์เสาอากาศโทรทัศน์แบบใหม่ซึ่งได้รับสิทธิบัตรตามกฎหมายในการดำเนินคดีกับบุคคลใดที่ผลิตเลียนแบบเสาอากาศนั้นและได้นำผลิตภัณฑ์ดังกล่าวซึ่งผลิตขึ้นนั้น ออกจำหน่ายแก่ประชาชน เป็นต้น^{๑๑}

^{๑๑} ไชยยศ เหมะรัชตะ, ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา (กรุงเทพฯ : สำนักนิติธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๔๔.

สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานี้ เป็นประเภทหนึ่งของทรัพย์สินทางกฎหมาย ดังนั้น ผู้ทรงสิทธิ^{๑๑} มีสิทธิที่จะกีดกันผู้อื่นจากการใช้ผลงานทางปัญญาที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้น ในทางวิชาการ เรียกว่า “สิทธิเด็ดขาด” (exclusive rights) การมีสิทธิเด็ดขาด มีได้หมายความถึงการมี “กรรมสิทธิ์” (ownership) ในผลงานนั้น หากแต่เป็นการที่บุคคลผู้มีสิทธิสามารถที่จะควบคุมการผลิต ดัดแปลง จำหน่าย เผยแพร่ หรือใช้ผลงานทางปัญญาได้ ซึ่งผู้ทรงสิทธิจะต้องกระทำภายใต้ขอบเขตของกฎหมายเท่านั้น และต้องใช้สิทธิของตนโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นด้วย เช่น ผู้ทรงสิทธิบัตรไม่อาจทำการผลิตผลิตภัณฑ์ภายใต้สิทธิบัตรออกจำหน่ายโดยละเมิดสิทธิบัตรของผู้อื่น เป็นต้น

สิ่งที่เกิดจากการสร้างสรรค์ทางปัญญาจะมีสถานภาพเป็นทรัพย์สินทางปัญญา ก็ต่อเมื่อเข้าเกณฑ์ที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่านั้น หากผลงานทางปัญญานั้นไม่เข้าเกณฑ์ ผลงานนั้นก็จะมีฐานะเป็นทรัพย์สินสาธารณะ (Public domain) ที่บุคคลใดๆ อาจนำไปใช้ได้โดยเสรี โดยไม่ถือว่าเป็นการผิดกฎหมาย หรือเป็นการผิดต่อศีลธรรมแต่ประการใด รวมทั้งทรัพย์สินทางปัญญาต้องเป็นผลงานทางปัญญาของบุคคล สิ่งที่ไม่ได้เกิดจากการสร้างสรรค์ทางปัญญา หากแต่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ย่อมไม่ใช่ทรัพย์สินทางปัญญา นอกจากนี้ สิ่งที่มีได้เกิดขึ้นจากสติปัญญาของมนุษย์ หากแต่เป็นผลงานของเครื่องจักรกล เช่น ผลการคำนวณของเครื่องคิดเลข หรือผลการพยากรณ์อากาศของเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ย่อมไม่อาจถือว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญา^{๑๒}

สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Rights) เป็นสิทธิทางกฎหมายที่มีอยู่เหนือผลิตผลจากความคิดทางปัญญาของบุคคล รวมทั้งการประดิษฐ์ การออกแบบ เครื่องหมาย การค้าและบริการ และการแสดงออกซึ่งความคิด (expression of idea) เป็นต้น

ผลงานการสร้างสรรค์ทางปัญญาหลายประเภท เป็นสิ่งที่กฎหมายให้การคุ้มครอง รวมทั้งบรรดาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล ความรู้ อุปกรณ์ และเครื่องมือต่างๆ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ได้กระทำโดยมีเหตุผลด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยมุ่งส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรคงาน และพัฒนาคิดค้นเทคโนโลยีที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

เป็นที่ยอมรับกันว่า ผู้เป็นเจ้าของความคิด หรือผลงานการสร้างสรรค์ทางปัญญา ต้องการการปกป้องจากการทำละเมิด และความคุ้มครองนั้นจะต้องไม่ถูกจำกัดอยู่เฉพาะแต่เพียงภายในประเทศที่ได้มีการคิดค้นหรือสร้างสรรคงานเท่านั้น หากแต่จะต้องมีอยู่ในหลายประเทศ ซึ่ง

^{๑๑} คำว่าผู้ทรงสิทธิ หมายถึง ผู้มีสิทธิที่ถูกคุ้มครองตามกฎหมาย เมื่อทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่ง จึงสามารถจำหน่ายจ่ายโอนสิทธินั้นให้แก่บุคคลอื่นได้ ดังนั้น ไม่เพียงผู้สร้างสรรคงานเท่านั้นที่เป็นผู้ทรงสิทธิ แต่ยังสามารถรวมถึง ผู้ที่ได้สิทธินั้นมาโดยการเป็นผู้สร้างสรรคร่วม โดยทางนิติกรรมและได้มาโดยการรับมรดก เป็นต้น

^{๑๒} จักรกฤษณ์ วรรณ, สิทธิบัตร : แนวความคิดและบทวิเคราะห์, (กรุงเทพฯ : สำนักนิติธรรม, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

ความจำเป็นของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ เป็นผลมาจากลักษณะที่เป็น ข้อมูลความรู้ของทรัพย์สินทางปัญญา ที่ง่ายต่อการถูกลอกเลียน และง่ายต่อการแพร่หลายออกไปยัง ประเทศต่างๆ

ความพยายามในการสร้างการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานี้ ประเทศสหรัฐอเมริกา เรียกร้องให้มีการคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์ในทุกสาขาเทคโนโลยี โดยไม่มีข้อยกเว้น แต่ประเทศที่ พัฒนาแล้ว บางประเทศ เช่น กลุ่มประเทศประชาคมยุโรป เรียกร้องให้ ยกเว้นการคุ้มครองสำหรับ เทคโนโลยีในบางสาขา คือ ยกเว้นการให้สิทธิบัตรแก่การประดิษฐ์ประเภทพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และ กรรมวิธีทางชีววิทยาอย่างสำคัญในการผลิตพืชและสัตว์ ซึ่งเรียกรวมกันว่า “การประดิษฐ์ในสาขา เทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology) ส่วนประเทศที่กำลังพัฒนาอย่าง บราซิลและอินเดีย เป็นผู้นำ การคัดค้านอย่างเต็มที่ต่อการคุ้มครองสิทธิบัตรในผลิตภัณฑ์ยาและอาหาร

นางอินทรีรา กานธี อดีตนาถกรรฐมนตรีอินเดีย ได้กล่าวในการประชุมสมัชชาใหญ่ของ องค์การอนามัยโลก เมื่อเดือน พฤษภาคม ๒๕๒๕ ว่า “แนวทางหนึ่งที่จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ ของผู้คนใน โลกมีการพัฒนาที่ดีขึ้นก็คือ สิ่งประดิษฐ์ทางการแพทย์จะต้องไม่ถูกผูกขาด โดย สิทธิบัตร และจะต้องไม่มีการแสวงหาผลกำไรจากชีวิตมนุษย์”

ดังนั้น ร่างความตกลงทริพส์ หรือ ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้อง กับการค้า (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) เปิดโอกาสให้สามารถยกเว้นไม่ให้ ความคุ้มครองการประดิษฐ์บางประเภทที่มีความสำคัญได้ เช่น การประดิษฐ์ใน สาขา เทคโนโลยีชีวภาพ การประดิษฐ์ที่เป็นกรรมวิธีในการวินิจฉัยและบำบัดรักษาโรค และการประดิษฐ์ ที่มีผลกระทบต่อนโยบายสาธารณะ ศีลธรรมอันดี หรือเพื่อปกป้องชีวิตหรืออนามัยของมนุษย์ สัตว์ หรือพืช รวมทั้งเพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ความตกลงดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างมาตรฐานขั้นต่ำของการคุ้มครองทรัพย์สินทาง ปัญญาระหว่างประเทศ โดยอาศัยหลักการที่สำคัญคือ หลักดินแดน เนื่องจากการคุ้มครองทรัพย์สิน ทางปัญญาจะถูกกำหนดโดยกฎหมายภายในของประเทศที่ให้ความคุ้มครอง กฎหมายภายในของ แต่ละประเทศจะเป็นตัวกำหนดสาระสำคัญของการคุ้มครอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเงื่อนไขการ คุ้มครอง ขอบเขตของสิทธิ การใช้สิทธิ ฯลฯ จุดมุ่งหมายสำคัญของหลักดินแดนคือ การรับรอง อำนาจอธิปไตยของประเทศต่างๆ ในอันที่จะคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศของ ตน สถานะของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ในแต่ละประเทศเป็นอิสระจากกัน และจะไม่มี อิทธิพลต่อการบังคับใช้สิทธิทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ในต่างประเทศ

นอกจากนี้ ความตกลงดังกล่าว ยังตั้งอยู่บนหลักปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ ได้รับการอนุเคราะห์ซึ่ง ซึ่งระบุในมาตรา ๔ ของความตกลงทริพส์ อันมีสาระสำคัญระบุถึง การมีเจตนารมณ์ที่จะทำให้เกิด ความเท่าเทียมกันระหว่างรัฐภาคี ในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา คนชาติของรัฐ ภาคีขององค์การการค้าโลก ไม่ว่าประเทศใดจะได้รับการปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สิน

ทางปัญญาอย่างเสมอภาคกัน คือ สิทธิประโยชน์ที่รัฐภาคีองค์การการค้าโลก ได้ให้แก่ประเทศอื่นๆ จะต้องไม่ผลขยายไปถึงรัฐภาคีอื่นๆ ที่มีได้เป็นคู่สัญญาด้วย โดยทั่วถึง

จะเห็นได้ว่า ความตกลงในการสร้างบรรทัดฐานคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศนี้ ประกอบด้วย หลักการปฏิบัติเชิงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง กำหนดห้ามมิให้รัฐภาคีขององค์การการค้าโลก กระทำการที่มีลักษณะเลือกปฏิบัติ (ไม่ว่าในด้านที่เป็นคุณหรือเป็นโทษ) ต่อประเทศหนึ่งประเทศใดเป็นการเฉพาะ ทำให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ เป็นไปด้วยความเสมอภาค ปราศจากการเลือกปฏิบัติ ก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บุคคลทุกฝ่าย และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศต่างๆ จะถูกจำกัดด้วย หลักดินแดน (Territory Principle) ที่กำหนดให้การคุ้มครองสิทธิเป็นไปตามกฎหมายภายใน ภายใต้อำนาจอธิปไตยของแต่ละรัฐ ดังนั้น จึงมีความคุ้มครองแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ โดยเป็นไปตามหลักดินแดน^{๓๓}

การกำหนดให้มีความตกลงร่วมกันในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานี้ จะช่วยให้ผลงานทางความคิด อันเป็นผลมาจากพลังแห่งปัญญาของมนุษย์ สามารถคงอยู่ได้เป็นมรดกให้กับชนรุ่นหลัง รวมถึงยังช่วยลดการละเมิดในทรัพย์สินทางปัญญา ที่อาจเกิดข้อพิพาทระหว่างรัฐได้ ช่วยทำให้เกิดการพัฒนาความรู้สาขาต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมถึงผลประโยชน์ของทรัพย์สินทางปัญญาเหล่านั้น ก็จะกลายมาเป็นผลประโยชน์ของมนุษยชาติที่เกิดมาจากการคิดค้นและให้ปัญญาของมนุษย์นั่นเอง

(๖)

พระบิดาแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

“ทุกวันนี้ประเทศไทย ยังมีทรัพยากรพร้อมมูล ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคล ซึ่งเราสามารถนำมาใช้เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ และเสถียรภาพอันถาวรของบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ข้อสำคัญเราจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรทั้งนั้นอย่างฉลาด คือ ไม่นำมาทุ่มเทใช้ให้สิ้นเปลืองโดยไร้ประโยชน์ หรือได้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า หากแต่ระมัดระวังใช้ด้วยความประหยัด รอบคอบ และด้วยความคิดพิจารณาตามหลักวิชา เหตุผล และความถูกต้องเหมาะสม โดยมุ่งถึงประโยชน์ที่แท้จริงที่จะเกิดแก่ประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและในอนาคตอันยืนยาว”

พระราชดำรัส ในการเสด็จออกมหาสมาคม

ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๒๕ วันศุกร์ที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๕^{๓๔}

^{๓๓} เพิ่งอ้าง, หน้า ๔๔-๔๕.

^{๓๔} คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, พระบรมราชานุสาสน์ เล่ม ๒ (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, ๒๕๓๖) หน้า ๔๐.

ในวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๘ นับเป็นวันอันน่าจดจำ เพราะเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวาย “รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ” (UNDP Development Lifetime Achievement Award) เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณที่ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจด้วยความวิริยะอุตสาหะในการพัฒนาและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนไทย^{๑๕}

ตลอดระยะเวลาการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถ ทรงเป็นต้นแบบและเป็นบรมครูของการใช้พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริง พระองค์ทรงนำเอาหลักความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประดิษฐ์และประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนให้กับราษฎรของพระองค์ อาทิเช่น โครงการแก่งลิง โครงการแก้มลิง เป็นต้น โครงการพระราชดำริเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นประโยชน์ต่อราษฎรอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ พระอัจฉริยภาพในด้านการประดิษฐ์ของพระองค์ยังได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวาง อาทิ กังหันน้ำชัยพัฒนา อันเป็นต้นแบบในการใช้พลังแห่งปัญญาในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย แนวพระราชดำริอีกหลายประการ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอีกกว่า ๓,๐๐๐ โครงการ ย่อมเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า ทรงเป็นพระบิดาแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน และนับเป็นพระมหากษัตริย์ของพระองค์ที่ทรงพระราชทานแนวทางในการสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กับปวงชนชาวไทยตลอดมา

บทสรุป

องค์ความรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ สามารถนับได้ว่าเป็นพลังที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านต่างๆ ของมนุษย์อย่างยั่งยืน และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และเป็นหน้าที่ของทุกคนในการร่วมมือกัน สร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ในทุกกระบวนการ ทุกภาคส่วน ทุกองค์กร ทุกสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้ความยั่งยืนเหล่านี้ สามารถส่งต่อเป็นมรดกที่คนในยุคของเราพร้อมใจกันสร้างขึ้น มอบให้กับคนรุ่นต่อไปที่จะเข้ามาสานต่อแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนให้มั่นคง ขยายวงกว้างและเกิดประสิทธิภาพมากกว่าที่เป็นอยู่ และให้พวกเขาเหล่านั้น รู้จักประยุกต์ใช้องค์ความรู้มาเป็นพลัง เพื่อสร้างการพัฒนา ให้สมกับคำว่า พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างแท้จริง

^{๑๕} ศ.ทศวรรษ กบฏราชิราช กรุงเทพฯ: สมาคมเดอะบอสส์

บรรณานุกรม

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (ร่าง)แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

จักรกฤษณ์ ควরণันท์, “การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ภายใต้องค์การการค้าโลก.” ใน **ทรัพย์สินทางปัญญา ในยุคโลกาภิวัตน์ เล่ม 1**, หน้า ๔๔-๖๒. นันทน อินทนนท์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๔๗.

_____ . **สิทธิบัตร : แนวความคิดและบทวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ : สำนักนิติธรรม, ๒๕๔๔.

เจริญ โทณะวนิก. **สิทธิบัตรกับสิ่งมีชีวิต**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๐.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. **ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา**. กรุงเทพฯ : สำนักนิติธรรม, ๒๕๕๑.

เดอะบอสส์, สมาคม. **๘ ทศวรรษ กษัตริราช**. กรุงเทพฯ : เดอะบอสส์, ๒๕๕๐.

ทองทิพา วิริยะพันธุ์. **เศรษฐกิจพอเพียง : ความพอเพียงมวลรวมในประเทศ**. กรุงเทพฯ : ดวงกลมสมัย, ๒๕๕๐.

ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระ. **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๘.

วินัย วีระพัฒนานนท์. **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๗.

สมพร สมุทรคุณ. “โทษอาญาฐานละเมิดลิขสิทธิ์ : ศึกษาฐานความผิดและความเหมาะสมของโทษ.” **หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, ๒๕๓๕.


สหประชาชาติแห่งประเทศไทย, สมาคม. **สหประชาชาติ : สันติภาพกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักแถลงข่าวสหประชาชาติ, ๒๕๓๘.

อรพรรณ พันธ์พัฒนา. **คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์**. กรุงเทพฯ : สำนักนิติธรรม, ๒๕๕๕.

Gough, Stephen and William Scott. **Higher Education and sustainable development**. London: Routledge, 2007.

บทความ
เรื่อง
พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

The Power of Wisdom for Sustainable Development



นางสาว จุฑารัตน์	โพธิ์หลวง	ชั้นปีที่ ๔	คณะวิทยาศาสตร์	๔๘๓๓๕๕๕๓๒๓
นางสาว อภิษญา	ลือชัย	ชั้นปีที่ ๔	คณะวิทยาศาสตร์	๔๘๓๓๕๘๗๔๒๓
นางสาว เนตรนิภา	ซาอัย	ชั้นปีที่ ๔	คณะอักษรศาสตร์	๔๘๔๐๑๑๕๐๒๒
นางสาว ศิวลี	เกตุคง	ชั้นปีที่ ๔	คณะอักษรศาสตร์	๔๘๔๐๒๑๒๑๒๒

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พลังแห่งปัญญา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

The Power of Wisdom for Sustainable Development

๑. บทนำ

“...ปัญญา คือ ความรู้ที่มีประโยชน์กว่าความรู้แบบหนังสือมากมายหลายเท่าเพราะมันคือความรู้ประเภทที่ช่วยให้เราสามารถมี “ชีวิตที่ดี” ได้ โดยชีวิตที่ดีนั้นก็คือการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขและเปี่ยมด้วยคุณธรรม...” จากคำกล่าวของ มิเชล เดอ มงแต็ง (Michel de Montaigne) กล่าวถึงปัญญาของมนุษย์ว่าเป็นเส้นทางสู่ชีวิตที่ดี หากแต่วิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์กลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือ มนุษย์กำลังเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนตามกระแสทุนนิยม (Capitalism) เน้นวัตถุเป็นที่ตั้งของความสุขในชีวิต แต่ผลกระทบจากความเชื่อเช่นนั้นทำให้มนุษย์ใช้ทรัพยากรไร้ขีดจำกัดเพื่อตอบสนองความต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จากสภาพสังคมที่ไร้ความสุขจึงทำให้มนุษย์ร่วมกันค้นหาการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเป็นทางออกในการแก้ปัญหา ดังนั้น บทความฉบับนี้จึงกล่าวถึงคำว่าพลังแห่งปัญญาที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ขอบข่ายของเนื้อหา กล่าวถึงความหมายที่แท้จริงของปัญญา กระบวนการเกิดปัญญาในมนุษย์ ความหมายของพลังแห่งปัญญา รวมทั้งคุณประโยชน์ของพลังแห่งปัญญาในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ได้กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพประชากรด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้กล่าวถึงทั้งหลักทฤษฎีและหลักปฏิบัติเพื่อเป็นตัวอย่างให้เข้าใจชัดเจนมากขึ้น

๒. ปัญญาคืออะไร

“...ปัญญา แปลตามพจนานะว่า ความรู้ทั่ว ตามอรรถะความหมายได้หลายอย่าง อย่างหนึ่งคือ ความรู้ทุกอย่างทั้งที่เล่าเรียนจดจำมา ที่พิจารณาใคร่ครวญคิดเห็นขึ้นมาและที่ได้ฝึกฝนอบรมให้คล่องแคล่วชำนาญขึ้นมาในตัวเอง อีกอย่างหนึ่งเมื่อมีความรู้ความเจตนาชำนาญในวิชาต่าง ๆ ดังว่า จะยังผลให้เกิดเป็นความเฉลียวฉลาดขึ้นในตัวบุคคล แต่ประการสำคัญคือความรู้ที่ผนวกกับ ความเฉลียวฉลาดนั้นจะรวมกันเป็นความสามารถพิเศษขึ้น คือ ความรู้จริง รู้แจ้งชัด รู้ตลอด...” (พระบรมราชาวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๒๑)

สมัคร นูราวาส ราชบัณฑิตสาขาอภิปรัชญาของไทยอธิบายความหมายของปัญญาว่า

“...ปัญญา คือ ความรอบรู้ในสรรพสิ่งทั้งหลายและปรากฏการณ์ของมัน ดังปรากฏเป็นพัฒนาการ (Development) และวิวัฒนาการ (Evolution) ต่าง ๆ ผลของปัญญา คือ ปรีชาญาณ (Wisdom) นี้จะปรากฏออกมาเป็นการกระทำอย่างเฉลียวฉลาดหรือความเฉลียวฉลาด (Intelligence)

ซึ่งนักจิตวิทยาในปัจจุบันทำการวัดเป็น I.Q. หรือ *Intelligence Quotient...*" (สมักร บุราวาศ ปัญญา ๒๕๓๘ : ๓ - ๔)

จากคำอธิบายของนักปราชญ์ทั้งสองท่านสามารถสรุปความหมายของคำว่า "ปัญญา" ได้ว่า ปัญญา คือ ความรอบรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริงในธรรมชาติของสรรพสิ่ง คนที่มีปัญญาคตามที่ นิยามดังกล่าวถือเป็นพหูสูต* ปัญญาดังกล่าวนี้สามารถนำไปสู่กระบวนการคิดที่มีระบบ กลายเป็น พลังแห่งปัญญาและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากความรอบรู้และความเข้าใจเหล่านี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงในระดับสัจธรรม (Truth) ไม่อาจเปลี่ยนแปลง องค์กรก็ตาม ปัญญา เป็นความรู้ที่อย่างหมดจด ปราศจากการเจือปนปรุงแต่งจากปัจจัยอื่น ๆ หากมีความคิดเห็นทาง ปัญญาเพียงเล็กน้อยก็สามารถเป็นพลังการทำลายล้างหรือถ่วงพัฒนาการมวลมนุษยชาติได้ทันที

อนึ่ง ความรู้ที่ได้คิดเห็นไปอาจเกิดประโยชน์การหาข้อพิสูจน์ความจริงและความถูกต้อง ในเรื่องนั้น ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด มนุษย์สามารถรับความรู้ใหม่ได้ตลอดชีวิต การแสวงหาความรู้เป็น สิ่งจำเป็นสำหรับทุก ๆ คน เพราะความรู้เป็นปัจจัยอันสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลดำเนินชีวิตได้อย่าง ถูกต้อง ส่งผลให้มนุษย์เป็นผู้มีปัญญาอันเฉลียวฉลาดแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ องค์กรก็ตาม ความรู้ที่มนุษย์ได้รับควรเป็นความรู้ที่แท้จริงแท้ไม่แปรผัน กอปรด้วยคุณธรรม จริยธรรม ดังคำกล่าว ของเพลโตที่ว่า "ความรู้คือคุณธรรม" (Virtue is knowledge.)

สมักร บุราวาศ ได้ให้ความสำคัญกับปัญญาอย่างมาก ท่านกล่าวไว้ว่า

"...ฉะนั้น ปัญญาจึงเป็นความรอบรู้ซึ่งนักศึกษาทั้งหลายพึงยึดไว้เป็นหลักในการศึกษา วิทยาการต่าง ๆ ต่อไป ทั้งนี้เพื่อจะได้มีทรศนะอันถูกต้องเป็นทรศนะทางวิทยาศาสตร์ ทรศนะ แห่งความเป็นจริงและเพื่อว่าเขาจะได้สามารถสร้างทฤษฎีในวิทยาการที่ตนถนัดและชำนาญอยู่แล้ว สามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผลสมความมุ่งหมายต่อไป..." (สมักร บุราวาศ ปัญญา ๒๕๓๘ : ๖)

ด้วยเหตุนี้ ความสำคัญของปัญญาจึงเป็นพัฒนาการของมวลมนุษยชาติในด้านต่าง ๆ สืบเนื่องจากความรู้ที่มาจากภายนอกและภายในของมนุษย์ มนุษย์ใช้ปัญญาของคนพิสูจน์ วิเคราะห์ ระบบความคิดอย่างลึกซึ้ง จนเกิดกระบวนการที่เรียกว่า "การตกลงใจ" เพื่อเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงในระดับสัจธรรม เมื่อมนุษย์เกิดความรู้แจ้งในปัญญาของตน มนุษย์สามารถเพิ่มศักยภาพทางปัญญาของตน อีกทั้งมนุษย์สามารถสังเคราะห์ปัญญาออกเป็น รูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น ส่งผลให้เกิดพลังแห่งปัญญาและการพัฒนาที่ยั่งยืนตามลำดับ

* พหูสูต หมายถึง "ความเป็นผู้ฉลาดรู้" คือ ผู้ที่รู้จักเลือกในสิ่งที่ควรรู้ เป็นผู้ที่ได้ศึกษาลำเรียนมานาน ได้ยินได้ฟังมานาน และเป็นคน ช่างสังเกต ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้เป็นคันทงแห่งปัญญา ทำให้เกิดความรู้สำหรับบริหารงานชีวิตและเป็นบุญแก่ใจไปสู่ ตถ สุข สรรเสริญ สุข และทุกสิ่งทีปรารถนา

๓. กระบวนการเกิดปัญญาในมนุษย์

กระบวนการเกิดปัญญาของมนุษย์มาจากพลังความรู้แจ้ง ความเข้าใจในสรรพสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ มนุษย์สามารถคิดค้นสร้างสรรค์สิ่งอำนวยความสะดวกในรูปสิ่งประดิษฐ์และทฤษฎีต่าง ๆ ดังนั้น เราควรศึกษากระบวนการเกิดปัญญาในมนุษย์ตามหลักปรัชญาตะวันตกและปรัชญาตะวันออกเพื่อความเข้าใจเรื่องพลังแห่งปัญญาของมนุษย์ ในบทความนี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์หลักปรัชญาทั้งสอง แต่จะขอมุ่งเน้นปัญญาทางตะวันออกตามหลักพุทธศาสนาเป็นหลัก

ตามหลักปัญญาทางตะวันตก มักให้ความสำคัญแก่มนุษย์ เน้นสิ่งที่เป็นวัตถุนิยม (Materialism) และปัจเจกนิยม (Individualism) กล่าวคือ มนุษย์เป็นศูนย์กลางของความรู้ โดยมนุษย์ที่ว่านั้นคือชาวตะวันตก (ชาวยุโรป) ผู้ที่ได้รับอิทธิพลมาจากกรีกโรมันและคริสต์ศาสนา โดยอารยธรรมกรีกได้วางแนวคิด หลักการที่มีเหตุผล ส่วนอารยธรรมโรมันเป็นผู้วางแนวทางปฏิบัติ และคริสต์ศาสนาได้สร้างจิตสำนึกร่วมกัน ชาวตะวันตกได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้และพัฒนาต่อจนกลายเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ โดยจุดกำเนิดปัญญาของชาวตะวันตกที่สำคัญมาจากการรับรู้ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (Divine) คือ มนุษย์ได้รับปัญญาบางส่วนมาจากพระเจ้าเหมือนครั้นในสมัยยุคกลาง (Medieval Age) และการรับรู้ทางผัสสะ (Sensation) โดยเฉพาะการรับรู้ทางผัสสะนี้มีแนวคิดคล้ายคลึงกับการกำเนิดปัญญาทางตะวันออกตามหลักพุทธศาสนา

ในขณะที่ปัญญาทางตะวันออกตามหลักพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญทางด้านจิตวิญญาณเป็นหลัก เน้นปัญญามากกว่าศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พุทธศาสนาได้อธิบายปัญญาว่าเกิดมาจากกายและจิตของมนุษย์เอง โดยชีวิตมนุษย์มาจากองค์ประกอบ ๕ ส่วนด้วยกัน เรียกว่า ชัน์ ๕ หรือแบ่งเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านรูปธรรม (รูปหรือกาย) และด้านนามธรรม (จิต)

ด้านรูปธรรม (รูปหรือกาย) เป็นลักษณะทางกายภาพของมนุษย์มี ๔ องค์ประกอบหลัก คือ ปรฐวี (ดิน) อาโป (น้ำ) เตโช (ไฟ) และวาโย (ลม) แม้ธาตุเหล่านี้จะปรากฏในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป แต่ก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและสอดคล้องกับระบบทำงานของร่างกายได้เป็นอย่างดี

ด้านนามธรรม (จิต) เป็นลักษณะทางนามธรรมของมนุษย์ สามารถจำแนกตามลักษณะการรู้เป็นได้ ๔ ประการ คือ เวทนา (ความรู้สึกรู้สึกเป็นสุข ทุกข์ หรือเฉย) สัญญา (ความจำ, ความกำหนดหมาย, ความกำหนดจำ) สังขาร (ความคิดปรุงแต่ง) และวิญญาณ (ความรู้รู้อารมณ์) ในที่นี้ ผู้เขียนขอให้ความสำคัญด้านนามธรรม (จิต) เป็นสำคัญ เนื่องจากพลังแห่งปัญญาของมนุษย์ได้ก่อกำเนิดจากด้านนี้โดยตรง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) สรุปความหมายของลักษณะการรู้เป็นทั้ง ๔ ประการ ดังนี้

“...เวทนา (Feeling หรือ Sensation) ได้แก่ความรู้สึกสุข ทุกข์หรือเฉย ๆ ซึ่งเกิดจากผัสสะทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ

สัญญา (Perception) ได้แก่ ความกำหนดได้หรือหมายรู้ คือ กำหนดรู้อาการเครื่องหมาย ลักษณะต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้จำอารมณ์ (Object) นั้น ๆ ได้

สังขาร (Mental Formations หรือ Volitional Activities) ได้แก่ องค์ประกอบหรือคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำ ซึ่งแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลาง ๆ ประปรุงการตรัสรู้ที่ก่อกิดในการแสดงออกทางกาย วาจา ใจ ให้เป็นไปต่าง ๆ เป็นที่มาของกรรม เช่น ศรัทธา สติ หิริ โอตตัปปะ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ปัญญา โมหะ โลภะ โทสะ มานะ ทิฐิ อิสสา มัจฉริยะ เป็นต้น เรียกรวมอย่างง่าย ๆ ว่า เครื่องปรุงของจิต เครื่องปรุงของความคิด หรือเครื่องปรุงของกรรม

วิญญาณ (Consciousness) ได้แก่ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ คือ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การรู้สัมผัสทางกาย และการรู้อารมณ์ทางใจ..." (พระพรหมคุณาภรณ์ พุทธธรรม ๒๕๓๑)

ในที่นี้ ผู้เขียนได้แสดงแผนภูมิ ชั้น ๕ ประกอบ เพื่อความเข้าใจมากขึ้น



จากข้อสรุปเบื้องต้น สังเกตได้ว่าสังขาร^๒ เป็นเครื่องปรุงของจิต มีเจตนา^๑ เป็นตัวนำ โดยสังขารรวบรวมเอาเครื่องแต่งที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย ศรัทธา สติ เมตตา กรุณา ปัญญา เจตนาสมาธิ เป็นต้น ผสานปรุงแต่งความนึกคิด การพูด การทำ ให้เกิดกายกรรม วชิกรรม และมนกรรม ลักษณะพิเศษของสังขารมีการริเริ่มเองได้ จำนงค์อารมณ์และเป็นฝ่ายกระทำต่ออารมณ์ เมื่อเข้าใจหลักนี้ ก็สามารถมองเห็นปัญญาและเหตุผลได้ สังขารจึงแตกต่างจากนามชั้นอื่น ๆ อันได้แก่

^๑ ในบทความนี้ คำว่า "อารมณ์" ทุกแห่งใช้ในความหมายทางธรรมเท่านั้น หมายถึง สิ่งที่จิตรับรู้หรือสิ่งที่ถูกรับรู้โดยอาศัยทวารทั้ง ๖ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ (ความนึกคิดต่าง ๆ) ไม่มีความหมายตามที่เข้าใจในภาษาไทย

^๒ หากศึกษาเรื่องสังขาร ตามหลักปฏิจจนูปาทก สามารถแบ่งสังขารได้เป็น ๓ ประเภท คือ กายสังขาร (การปรุงแต่งแสดงเจตจำนง ออกทางกายหรือเจตนาที่ปรุงแต่งการกระทำทางกาย) วชิสังขาร (การปรุงแต่งแสดงเจตจำนงทางใจ หรือเจตนาที่ปรุงแต่งการกระทำทางวาจา) และจิตตสังขาร (การปรุงแต่งแสดงเจตจำนงทางใจ หรือเจตนาที่ปรุงแต่งการกระทำทางใจ)

^๓ เจตนา แปลว่า ความจำนง ความจงใจ ความตั้งใจ บางครั้งเจตนาสามารถเป็นคำแทนหมายถึงสังขารทั้งหมดได้

เวทนา สัญญา และวิญญาณที่ทำงานกับอารมณ์ เป็นสภาพที่เกาะเกี่ยวกับอารมณ์ กล่าวโดยสรุป สังขารจึงเป็นลักษณะการรู้เป็น ซึ่งเป็นที่มาของปัญญามนุษย์ เนื่องจากปัญญาเป็นเครื่องแต่งคุณภาพชนิดหนึ่งของจิต อยู่นอกเหนืออารมณ์ อาศัยเจตนาเป็นตัวนำ อย่างไรก็ตาม ปัญญาจะต้องอาศัยการเกิดจากนามขันธ์อื่น ๆ เพราะนามขันธ์ทั้งสี่ถือเป็นลักษณะการรู้เป็นของมนุษย์ด้วยเช่นกัน

๔. พลังแห่งปัญญาคืออะไร

สมพร สุขเกษม สรุปความหมายของพลังแห่งปัญญา หรือพลังปัญญาไว้ว่า

“...พลังปัญญา คือ พลังของธรรมชาติที่ประกอบตัวกันอยู่ในความเป็นสิ่งปรากฏทั้งหลาย พลังของธรรมชาติที่ประกอบกันเป็นสิ่งมีชีวิต เป็นพลังในระดับที่ส่งผลเป็น “พลังรู้” ปรากฏและแสดงออกให้เห็นได้ “พลังรู้” ในระดับพืช ระดับสัตว์นั้นก็มิใช่แต่ “พลังรู้” ในระดับมนุษย์เท่านั้น ที่มนุษย์กำหนดเรียกกันว่า “พลังปัญญา”...” (สมพร สุขเกษม พลังปัญญา ๒๕๔๔ : ๑)

หากพิจารณาตามความหมายข้างต้น พลังแห่งปัญญาหรือพลังปัญญาเป็นพลังธรรมชาติ พบทั้งในพืชและในสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคมที่มีการเรียนรู้ และมีระบบความคิด ซึ่งแตกต่างจากสัตว์จำพวกอื่น มนุษย์สนใจรับรู้และศึกษาอย่างจริงจังในเรื่องพลังแห่งปัญญาในมนุษย์ และมนุษย์คิดว่าพลังแห่งปัญญานี้เป็นศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์เท่านั้น ซึ่งแท้จริงแล้ว พลังแห่งปัญญา คือ ความสามารถของธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพสามารถทำได้ เรียกว่าเป็นพลังปัญญาของธรรมชาติ” มักปรากฏในรูปของกฎธรรมชาติทั้งหลาย

๕. ผลของพลังแห่งปัญญาในด้านต่างๆ

ผลของพลังแห่งปัญญาของมนุษย์มีมากมายหลายด้าน ในที่นี้ ผู้เขียนขอวิเคราะห์ออกเป็น ๔ ด้านหลัก อันได้แก่ ด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ด้านมนุษยศาสตร์ และด้านสังคมศาสตร์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบในแต่ละด้านเพื่อความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้น

๕.๑ ด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ

พลังแห่งปัญญาของมนุษย์ได้นำไปใช้ทางด้านการแพทย์และสาธารณสุขมาเป็นเวลานาน โดยมนุษย์ใช้เทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ เพื่อนำบรรดาโรค อีกทั้งเสาะหาแนวทางการดำรงชีวิต อย่างยั่งยืน มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ ดังจะเห็นได้จาก

๕.๑.๑ การผลิตยาปฏิชีวนะ (Antibiotics) คือ สารที่ผลิตโดยสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่ง สามารถออกฤทธิ์ยับยั้งการเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิตอีกชนิดหนึ่ง ยาชนิดนี้แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยที่สำคัญ คือ กลุ่มเพนิซิลลิน (Penicillins) เซฟาโลสปอริน (Cephalosporins) เซฟามันซิน

* พลังปัญญาของธรรมชาติสามารถแบ่งได้สองลักษณะ ลักษณะแรก คือ พลังหรือกลไกธรรมชาติที่ดำเนินการอยู่ในพืช ในสัตว์ และในมนุษย์ให้เติบโต ให้เปลี่ยนแปลง ให้เป็นไปและให้ดับสูญ อีกลักษณะหนึ่ง คือ พลังหรือกลไกธรรมชาติที่ธรรมชาติใส่ไว้ในพืช สัตว์ มนุษย์ให้มีคุณภาพ มีความสามารถเรียนรู้เข้าใจและเข้าถึงพลังปัญญาของธรรมชาติ (สมพร สุขเกษม พลังปัญญา ๒๕๔๔ : ๒)

(Cephamycins) ยาปฏิชีวนะ กลุ่มนี้ได้รับการพัฒนาอย่างมากเนื่องจากใช้รักษาโรคติดเชื้อชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเพนิซิลลิน^{*} ได้ใช้รักษาผู้ป่วยอังกฤษจำนวนมากในช่วงสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง

๕.๑.๒ การผลิตวัคซีน ประมาณ ๑๐๐ ปีก่อน เอ็ดเวิร์ด เจนเนอร์ (Edward Jenner) ได้ค้นพบวัคซีนป้องกันโรคไข้ทรพิษ เจนเนอร์สังเกตพบว่าคนเลี้ยงวัวที่เคียดเคี้ยวฝัสดายวัวจะไม่ป่วยเป็นไข้ทรพิษ เขาจึงลองเอาหนองของคนที่กำลังป่วยด้วยโรคฝีดาษวัวไปสะกิดที่ผิวหนังของเด็กหนุ่ม ผู้ที่ไม่เคยป่วยด้วยโรคฝีดาษวัวหรือไข้ทรพิษมาก่อน ต่อมาอีก ๖ สัปดาห์ เมื่อนำหนองของผู้ป่วยไข้ทรพิษไปสะกิดที่ผิวหนังของเด็กผู้นั้น ปรากฏว่าเด็กนั้นไม่ป่วยเป็นไข้ทรพิษจึงเป็นที่มาของการคิดค้นวัคซีนเพื่อป้องกันโรคนี้อัน ในปัจจุบันการผลิตวัคซีนป้องกันโรคมียากมาย ได้แก่ วัคซีนป้องกันโรคไข้หวัดใหญ่ วัคซีนป้องกันโรคคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก เป็นต้น

๕.๑.๓ การวินิจฉัยโรค ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สามารถใช้วินิจฉัยโรคด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายรูปแบบ เช่น วิธีโมโนโคลนัลแอนติบอดี (Monoclonal Antibody) เป็นวิธีที่แอนติบอดีผลิตมาจากเซลล์ที่มาจากโคลน (Clone) เดียวกัน วิธีใช้ฉายาเวชศาสตร์^๒ คือ วิธีหรือกระบวนการที่ใช้ในการสร้างภาพมนุษย์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษาโรค ค้นหา วินิจฉัยและตรวจสอบ เช่น การศึกษากายวิภาคปกติ หรือการทำงานของร่างกายสิ่งมีชีวิต เป็นต้น

๕.๒ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

พลังแห่งปัญญามนุษย์ได้สร้างสรรค์นวัตกรรมด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีในรูปแบบของสิ่งประดิษฐ์ พร้อมทั้งนำเสนอความก้าวหน้าและพัฒนาสิ่งประดิษฐ์มากมาย เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์อย่างไร้ขีดจำกัด ดังเช่น

๕.๒.๑ โทรศัพท์ (Telephone)^๓ ในสมัยโบราณ การติดต่อสื่อสารทางไกลระหว่างมนุษย์ด้วยกันนั้น มักใช้วิธีอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ได้แก่ การใช้ควัน เสียง แสง หรือ นกพิราบ อย่างไรก็ตาม การสื่อสารดังกล่าวมักไม่ค่อยสัมฤทธิ์ผลนัก เนื่องจากไม่สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดได้มาก ก่อให้เกิดความผิดพลาดในการสื่อสารได้ ซึ่งแตกต่างจากยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ มนุษย์ได้นำเอาเทคโนโลยีที่มีอยู่มาประยุกต์ในการสื่อสารให้มีความสะดวกสบาย ถูกต้องชัดเจนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากโทรศัพท์ ที่เป็นระบบสื่อสารโทรคมนาคมที่ได้รับความนิยมทั่วโลก โทรศัพท์สามารถโต้ตอบได้ทันที รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ นอกจากนี้โทรศัพท์ยังเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศต่าง ๆ กล่าวคือ ประเทศใดที่มีจำนวนเลขหมายโทรศัพท์

^{*} เซอร์ อเล็กซานเดอร์ เฟลมมิง (Sir Alexander Fleming) เป็นผู้ค้นพบเพนิซิลลิน ในปี ค.ศ. ๑๙๒๘ ซึ่งผลิตโดยรา *Penicillium notatum*

^๒ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ว่า ฉายา หมายถึง รูปภาพ ส่วน เวชศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วยการรักษาโรคโดยการให้ยา ซึ่งหมายถึงการแพทย์ เมื่อนำสองคำมารวมกันจึงมีความหมายว่า ภาพถ่ายทางการแพทย์

^๓ Telephone เป็นภาษากรีก โดย tele แปลว่า ทางไกล และ phone แปลว่า การสนทนา เมื่อแปลรวมกันมีความหมายว่าการสนทนากันในระยะไกล ๆ หรือการส่งเสียงจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งได้ตามต้องการ โทรศัพท์ได้ถูกคิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นมาในปี ค.ศ. ๑๘๗๖ โดยนักประดิษฐ์ชาวสกอตแลนด์ ชื่อ อเล็กซานเดอร์ เกรแฮม เบลล์ (Alexander Graham Bell)

ในประเทศ ๔๐ หมายเลขต่อประชากร ๑๐๐ คน ถือว่าประเทศนั้นมีความเจริญหรือเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว

๕.๒.๒ คอมพิวเตอร์ ราว ๒,๐๐๐ ปีก่อน มนุษย์รู้จักการคำนวณอย่างง่าย ๆ โดยวิธีการนับนิ้วมือ ก้อนหิน เศษไม้ ต่อมามนุษย์ได้คิดต่อกำขาค แลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน มนุษย์จึงได้ประดิษฐ์คิดค้นเครื่องคำนวณขึ้นคือ ลูกคิด ต่อมาได้พัฒนาเป็นเครื่องคิดเลขและคอมพิวเตอร์ตามลำดับ เครื่องจักรกลชนิดนี้ประดิษฐ์เพื่อช่วยในการคำนวณ วิเคราะห์ ประมวลผลที่ซับซ้อน โดยแสดงผลการประมวลอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง มนุษย์มีการคิดค้นพัฒนาคอมพิวเตอร์มาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์ ENIAC* จนถึงคอมพิวเตอร์แบบพกพา (Notebook Computer) ปัจจุบันมีการแบ่งประเภทคอมพิวเตอร์ได้หลายวิธี คือ แบ่งตามสัญญาณที่ใช้ในการประมวลผล แบ่งตามลักษณะการนำไปใช้งาน และแบ่งตามขนาด

๕.๒.๓ รถยนต์ ก่อนช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรม ยานพาหนะของผู้คนยังคงอาศัยแรงของสัตว์ เช่น การเทียมม้า วัว แต่ภายหลังได้มีการประยุกต์ใช้แรงดันไอน้ำมาขับเคลื่อนเป็นยานพาหนะแบบใหม่และได้พัฒนาเป็นเครื่องยนต์ที่ใช้พลังงานเชื้อเพลิงแบบสันดาปภายในตามลำดับ ปัจจุบันรถยนต์ได้รับการออกแบบอย่างซับซ้อนในทางวิศวกรรม เพื่อให้เกิดความหลากหลายตามประเภทการใช้งาน นับว่ารถยนต์เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญของมนุษย์ในการดำเนินชีวิตยุคปัจจุบัน

๕.๓ ด้านมนุษยศาสตร์

พลังแห่งปัญญามนุษย์ในด้านนี้ล้วนอุทิศแก่วลุ่มมนุษยชาติเป็นหลัก ซึ่งมีผลต่ออารยธรรมและวิถีชีวิตของมนุษย์ พลังแห่งปัญญานี้มีส่วนช่วยให้มนุษย์เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงโลกและมนุษยชาติ ในขณะที่เดียวกันอาจปลุกจิตสำนึกให้เกิดศีลธรรมและจริยธรรมที่จะจรจร โลกโลกและมนุษยชาติด้วย พลังแห่งปัญญามนุษย์ด้านนี้มักแสดงในรูปของ

๕.๓.๑ ภาษา มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ คือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารทั้งวจนภาษาและอวจนภาษา ดังนั้นภาษาจึงเป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและถ่ายทอดวัฒนธรรมเพื่อแสดงความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ดังเช่น ภาษาเขียนในงานวรรณกรรม นอกจากนี้ภาษายังมีบทบาทสำคัญต่อความสามัคคีของคนในชาติ กล่าวคือภาษาเป็นพลังในการรวมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม ก่อให้เกิดความสำนึกในชาติพันธุ์ ส่งผลต่อการพัฒนาด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

๕.๓.๒ เครื่องแต่งกาย พัฒนาการของเครื่องแต่งกายมีตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์ใช้เครื่องห่อหุ้มร่างกายที่ได้จากธรรมชาติ อาทิ ใบไม้ ขนสัตว์ หนังสัตว์ มนุษย์บางเผ่าพันธุ์ได้ใช้สีธรรมชาติมาสัก ตกแต่งตามร่างกายแทนการห่อหุ้ม ต่อมามนุษย์ได้รู้จักวิธีดัดแปลงใช้วัสดุ

* ENIAC ย่อมาจาก Electronic Numerical Integrator and Calculator เป็นคอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์เครื่องแรกของโลก ภายในตัวเครื่องประกอบด้วยหลอดสุญญากาศถึง ๑๘,๐๐๐ หลอด สามารถจะทำการคูณได้ถึง ๓๐๐ ครั้งต่อ ๑ วินาที นับว่าทำงานได้รวดเร็วกว่าคอมพิวเตอร์ที่อยู่ในขณะนั้นถึง ๓๐๐ เท่า

ธรรมชาติมาปกคลุมร่างกาย ด้วยวิธีการผูก มัด สาน ถัก ทอ ตลอดจนมีการตัดและเย็บในปัจจุบัน มนุษย์ให้ความสำคัญต่อเครื่องแต่งกายอย่างมาก เนื่องจากเครื่องแต่งกายเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่สำคัญ ในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ นอกจากนี้เครื่องแต่งกายยังแสดงถึงภูมิปัญญา ของมนุษย์ที่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องตามสภาพภูมิอากาศ สภาพทางวัฒนธรรม และลักษณะ อาชีพการงาน

๕.๓.๓ ดนตรี ดนตรีเป็นศาสตร์และศิลป์* ที่อยู่คู่กับมนุษย์นับพันปี ชีวิตของมนุษย์มี ความเกี่ยวข้องกับดนตรีอย่างแยกออกมิได้ กล่าวได้ว่าตลอดชีวิตของมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับดนตรี ไม่มากก็น้อย ดนตรีจึงมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า “...ชนใดไม่มี ดนตรีกาล ในสันดานเป็นคนชอบกลนัก...”^๒ เนื่องจากดนตรีถูกใช้เป็นตัวประกอบในกิจกรรมของ มนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านศาสนา ด้านสังคมและวัฒนธรรม

๕.๔ ด้านสังคมศาสตร์

อริสโตเติล (Aristotle) กล่าวไว้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social Animal) มนุษย์มีชีวิตอยู่ได้ เพราะรวมกันเป็นหมู่เหล่า มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันในหมู่สมาชิก ตั้งแต่ระดับครอบครัวไป จนถึงระดับสากล เมื่อมนุษย์มีการรวมตัวทางสังคม พลังแห่งปัญญาในด้านสังคมศาสตร์ได้ ก่อกำเนิดขึ้น ทั้งนี้ เพื่อรักษาความเป็นระเบียบของสังคม

๕.๔.๑ รัฐศาสตร์ เมื่อมนุษย์มีการรวมตัวเป็นสังคม จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ที่เป็น แบบแผน นอกจากนี้จำเป็นต้องมีหลักการปกครองและผู้ปกครองรัฐในแต่ละรัฐ รัฐศาสตร์จึงเป็น การศึกษากลุ่มหนึ่งของสาขาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎี องค์การ รัฐบาล เน้นการศึกษา ระบบการเมือง ฉะนั้น หลักรัฐศาสตร์มีความสำคัญสำหรับมนุษย์มากกว่า ๒,๕๐๐ ปี นับตั้งแต่ยุค กรีกโบราณจนถึงกาลปัจจุบัน

๕.๔.๒ กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม กฎหมายเป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรม ของคนในสังคม พัฒนารูปร่างมาจากศีลธรรม จารีตประเพณี และกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ ตามลำดับ กฎหมายถือเป็นปทัสถานทางสังคม^๓ (Social Norm) ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด มีการกำหนด บทลงโทษอย่างชัดเจน เพื่อควบคุมความประพฤติของสมาชิกให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้ง เพื่อให้สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย มีศีลธรรมอันดีของสมาชิกในสังคม ดังภาษิตละติน ที่ว่า “...ที่ใดมีมนุษย์ ที่นั่นมีสังคม ที่ใดมีสังคม ที่นั่นมีกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ ที่ใดมีมนุษย์ ที่นั่นจึงมี กฎหมาย...” (Ubi homo, ibi societas. Ubi societas, ibi ius. Ergo ubi homo, ibi ius)

* ดนตรีเป็นโสตศิลป์ (Audio Arts) คือ ศิลปะที่สัมผัสรับรู้ได้ด้วยประสาทหูหรือการฟัง (ทวิชะ ไกรฤกษ์, ๒๕๓๓ : ๒๐ - ๒๒)

^๒ บทประพันธ์ของเชกสเปียร์ (Shakespeare) เรื่องเวนิสวานิช (The Merchant of Venice) พระราชนิพนธ์แปลในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

^๓ ปทัสถานทางสังคมหรือบรรทัดฐานของสังคม คือ เครื่องควบคุมทางสังคมและธำรงความสงบเรียบร้อยของมนุษย์ โดยทั่วไปนักสังคมวิทยา แบ่งปทัสถานทางสังคมเป็น ๓ ประเภทใหญ่ อันได้แก่ วิถีประชา (Folkways) จารีตประเพณี (Mores) และกฎหมาย (Law)

๕.๔.๓ เศรษฐศาสตร์ โดยธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด แต่ปริมาณสินค้าและบริการมีจำกัดทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างสินค้าและบริการ เศรษฐศาสตร์ จึงเป็นวิชาทางสังคมศาสตร์ที่มนุษย์ศึกษากระบวนการผลิต การบริโภค การกระจายและการค้า ตลอดจนสอดคล้องหลักศีลธรรมและจริยธรรม ทั้งนี้เพื่อจัดสรรสินค้าให้ตรงกับความต้องการของมนุษย์และก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ปัจจุบันมีการประยุกต์หลักธรรมตามพุทธเศรษฐศาสตร์มาใช้ คือ ใช้หลักของปัญญาในการผลิตสินค้าและบริการ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้คนส่วนมากเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งยังก่อให้เกิดการประหยัทรพยากรอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป พลังแห่งปัญญาของมนุษย์ทั้ง ๔ ด้าน อันได้แก่ ด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ด้านมนุษยศาสตร์และด้านสังคมศาสตร์ เป็นพลังที่รังสรรค์มนุษย์ให้เป็นผู้มีปัญญา มีพลังรู้ทางธรรมชาติ แตกต่างจากสัตว์จำพวกอื่น เนื่องจากผลที่เกิดจากพลังปัญญานั้นคือคุณธรรมและจริยธรรม เพราะฉะนั้นมนุษย์ไม่ควรคำนึงถึงตนเองเท่านั้น หากต้องคำนึงถึงธรรมชาติ เพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ โดยพลังแห่งปัญญาของมนุษย์ที่แท้จริงสามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

๖. พลังแห่งปัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๖.๑ การพัฒนาที่ยั่งยืนคืออะไร

คณะกรรมการโลก (UN Commission on Environment and Development) ให้คำจำกัดความของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า

“...Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs...”

“...การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมละความสามารถของเขาในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง...”

นอกจากนี้หนังสือ Global Ecology Handbook ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “...การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ นโยบายที่สนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ต้องการทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต...” (Corson ๕๔)

จากคำนิยามทั้งสองตัวอย่างอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า ความยั่งยืนนั้นย่อมเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ ซึ่งต้องทำให้องค์ประกอบทั้งสองประการบูรณาการให้เกิดดุลยภาพ นอกจากนี้ ยังต้องใช้มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกสำคัญที่จะขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

๖.๒ สาเหตุของการเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

แม้พลังแห่งปัญญามนุษย์จะสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์อำนวยความสะดวกแก่มนุษย์เป็นสำคัญ จนบางครั้งพลังแห่งปัญญาดังกล่าวได้เน้นประโยชน์แก่มนุษย์มากเกินไป ด้วยเหตุที่มนุษย์มุ่งพัฒนาความเจริญทางด้านวัตถุ และการเติบโตทางเศรษฐกิจของคนเป็นหลัก พลังแห่งปัญญาจึงถูกใช้ในทางที่ผิด ก่อให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติในรูปแบบภัยพิบัติต่าง ๆ อาทิ อุทกภัย วาดภัย ธรณีพิบัติภัย ความหายนะดังกล่าวจึงย้อนกลับมาทำลายล้างมนุษย์เองทั้งทางตรงและทางอ้อม เหตุเพราะพลังแห่งปัญญาของมนุษย์ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้อธิบายปัญหาที่ส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า มี ๓ ประการ ได้แก่

๑. ประชากร (Population) คือ ปัญหาประชากรเป็นปัญหาหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่มากจนล้นโลก ดังนั้น ต้องควบคุมจำนวนประชากรให้สมดุลกับจำนวนทรัพยากรที่มีอยู่

๒. ทรัพยากรร่อยหรอ (Depletion) คือ การพร่องไปของทรัพยากร จำเป็นต้องหยุดยั้งการทำลายทรัพยากรและฟื้นฟูให้กลับอุดมสมบูรณ์

๓. มลภาวะ (Pollution) คือ ของเสียซึ่งต้องกำจัด ทำให้ลดน้อยลงหรือทำให้หมดไป จากปัญหาทั้งสามประการของพระพรหมคุณาภรณ์ เน้นชัดว่ามนุษย์ต้องใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพราะพื้นฐานชีวิตของมนุษย์คือธรรมชาติ หากปราศจากธรรมชาติมนุษย์จะไร้หนทางในการดำรงชีวิต ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จำเป็นต้องกลับมาทบทวนตนเองอีกครั้ง พึงระลึกว่าคนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ถึงแม้คนจะมีพลังแห่งปัญญาในการรับรู้มากมายสักเท่าไร แต่ศักยภาพของมนุษย์ไม่สามารถเอาชนะพลังปัญญาธรรมชาติได้ทั้งหมด เพราะฉะนั้นก่อนที่มนุษย์จะใช้พลังแห่งปัญญาของตนควรคำนึงถึงธรรมชาติและสรรพสิ่ง ทั้งนี้เพื่อเกิดความสมดุลระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูล ด้วยเหตุนี้จึงเกิดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้หลักการต่าง ๆ ในบทความนี้ ผู้เขียนขอมุ่งวิเคราะห์เฉพาะการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นกรณีศึกษา

๖.๓. หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของมนุษย์

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่กำลังขับเคลื่อนโลกในขณะนี้ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ที่มุ่งแสดงถึงความมั่งคั่งของรัฐหรือประเทศของตน ยิ่งไปกว่านั้นสถานการณ์ทั้งความวุ่นวายทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ตกต่ำลงเรื่อย ๆ ส่งผลกระทบต่อทุกประเทศทั่วโลก แต่ละประเทศพยายามใช้ทุกวิถีทางเพื่อพุงประเทศให้รอดพ้นวิกฤตเหล่านี้ โดยยึดหลักการแก้ปัญหาแบบทุนนิยมและวัตถุนิยม ก่อให้เกิดความฟุ้งเฟ้อและขาดความสมดุลระหว่าง

ทรัพยากรธรรมชาติกับจำนวนประชากร ฉะนั้น ต้องอาศัยการใช้พลังแห่งปัญญาแก้ปัญหาเหล่านี้ เพื่อนำไปพัฒนาชีวิตมนุษย์ให้เกิดความสุขอันยั่งยืน นั่นก็คือ หลักเศรษฐกิจพอเพียง*

๖.๓.๑ เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร

สุเมธ ดันติเวชกุล อธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า

“...ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ...”

ประเวศ วะสี สรุปความหมายของหลักเศรษฐกิจนี้ไว้ว่า

“...เศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัธยมาปฏิปทาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เป็นเศรษฐกิจที่บูรณาการเชื่อมโยงชีวิตจิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความเป็นประชาสังคม...”

จากคำอธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงโดยนักวิชาการทั้งสองท่าน สามารถสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือเศรษฐกิจที่เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก อีกทั้งยึดการปฏิบัติตามทางสายกลาง กล่าวคือเน้นความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ อีกทั้งสามารถบูรณาการเชื่อมโยงกับชีวิตมนุษย์ในทุกระดับได้เป็นอย่างดี

๖.๓.๒ องค์ประกอบหลักของเศรษฐกิจพอเพียง

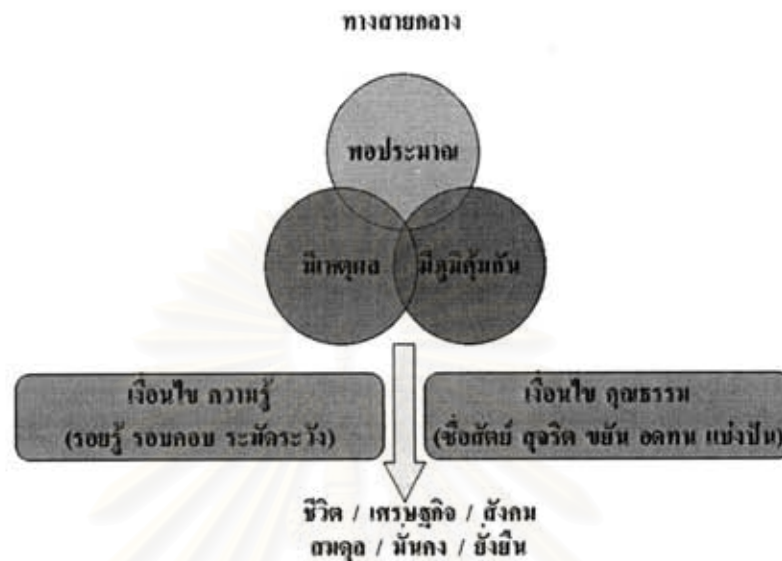
หลักการของหลักเศรษฐกิจนี้มุ่งเน้นถึงความพอเพียงและพอดีเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากองค์ประกอบความพอเพียงตามที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีคุณลักษณะ ๓ ประการ ดังนี้

๑. ความพอประมาณ คือ การพึงพอใจสิ่งที่ตนเองมี และไม่เบียดเบียนคนรอบข้าง
๒. ความมีเหตุผล คือ ประเมินสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตว่าสิ่งใดมีความจำเป็น และคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำอย่างรอบคอบ เพื่อไม่ให้เหนื่อยหรือมากเกินไปจนเกินไป
๓. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว คือ ยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต และสามารถแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตให้ดำเนินต่อไปได้ด้วยดี

อย่างไรก็ตามปัจจัยภายนอกทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม หรือสิ่งแวดล้อมยังคงส่งผลกระทบต่อความต้องการของมนุษย์ที่ไม่รู้จักจบสิ้น ฉะนั้น ความพอดีในชีวิตของผู้คนต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ ดังนี้ ประการแรกคือ ความรู้ ซึ่งความรู้มีทั้งความรู้เกี่ยวกับวิชาการ อีกนัยหนึ่งยังหมายถึงความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละช่วงชีวิต เพราะความรู้ทั้งสองประการเป็นตัวแปรที่ทำให้ชีวิตของมนุษย์มีอารยธรรมและสามารถดำรงเผ่าพันธุ์ได้จนถึงปัจจุบัน อีกประการหนึ่งคือ คุณธรรม

* เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำริแก่พสกนิกรชาวไทย มานับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๑ และตรัสอย่างชัดเจนอีกครั้งในวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ (ภายหลังวิกฤตการณ์ โรคซัดัมฮาดู้ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐)

เนื่องด้วยความรู้เปรียบเทียบเคียงคาบสองคม สามารถใช้เพื่อสร้างผลดีหรืออาจสร้างผลเสียได้เช่นกัน เพื่อให้ความรู้พัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องจึงต้องใช้คุณธรรมควบคู่กัน ซึ่งทั้งสององค์ประกอบนี้เป็นที่มาของปัญญา เมื่อมนุษย์เกิดปัญญาย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตด้วยความพอดี



แผนภาพแสดงหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยยึดหลักทางสายกลาง มุ่งองค์ประกอบความพอเพียงสามห่วงและเงื่อนไขสองประการ จากงานนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕

ด้วยเหตุนี้หลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหลักทฤษฎีที่มนุษย์ในทุกระดับสามารถปฏิบัติได้จริง นับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับประเทศ ตลอดจนถึงระดับนานาชาติ หลักเศรษฐกิจพอเพียงนี้ยึดมั่นในทางสายกลางตามหลักพุทธศาสนาเป็นหลัก เน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงระบบภูมิคุ้มกันที่ดีพอ ทั้งนี้ต้องอาศัยสติปัญญา ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิทยาการต่าง ๆ มาใช้เพื่อการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นต้น ในขณะที่เดียวกันควรมีการสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่คนในชาติ โดยเฉพาะข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และนักธุรกิจในทุกระดับ เน้นการปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๖.๓.๓ เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในด้านต่าง ๆ

ภายหลังวิกฤตการณ์โรคต้มยำกุ้ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยได้รับความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล เกิดภาวะเงินเฟ้อ และเกิดอัตรการว่างงานของประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมตามมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีความห่วงใยในพสกนิกรชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง พระองค์มีพระราชดำรัสแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ครั้งนี้อย่างแท้จริง แม้หลักการนี้จะมีมาก่อนหน้าถึง ๓๕ ปีก็ตาม ในบทความนี้ ผู้เขียนขอเน้นด้านเกษตรกรรม และด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก

ด้านเกษตรกรรม

ก. เกษตรทฤษฎีใหม่ : ภาคทฤษฎี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นนักพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม พระองค์ทรงคิดค้นเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นหลักการปฏิบัติในภาคการเกษตรเพื่อให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นกรอบความคิดและแนวทางการปฏิบัติเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระองค์ เพื่อใช้เป็นตัวอย่างสำหรับเกษตรกร โดยเกษตรทฤษฎีใหม่แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นแรก คือ การบริหารและจัดการน้ำและดิน โดยแบ่งการใช้พื้นที่ในครัวเรือนเป็น ๔ ส่วน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด แบ่งเป็นอัตราส่วนได้ ๔ ส่วน คือ ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐

อัตราส่วนดังกล่าวจะนำไปใช้ในการทำกิจกรรม ๔ อย่าง ได้แก่

๑. ขุดสระเก็บน้ำฝนธรรมชาติ ๓๐
๒. ปลูกข้าวในฤดูฝน ๓๐
๓. ปลูกพืชไร่ พืชสวนและไม้ล้มลุกผสมสาน ๓๐
๔. ที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ๑๐

ขั้นที่สอง คือ การเพิ่มศักยภาพเกษตรกรที่ใช้ทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาการผลิต การเก็บเกี่ยวผลผลิต รวมทั้งการจำหน่าย โดยใช้ความรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา แต่กระบวนการขั้นนี้อาจต้องใช้ระยะเวลา เนื่องจากการพัฒนาไม่อาจพัฒนาเป็นรายบุคคล แต่ควรพัฒนากลุ่มเกษตรกรในละแวกเดียวกัน เพื่อสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพ

ขั้นสุดท้าย คือ การรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อสร้างความเข้มแข็งและสามารถทำธุรกิจขนาดย่อยให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ต้องอาศัยการสนับสนุนจากภายนอก เช่น ธนาคาร องค์กรเอกชน เป็นต้น เพราะเกษตรกรจำเป็นต้องใช้เงินทุนและปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจดังกล่าว

กระบวนการทั้งสามขั้นของทฤษฎีใหม่เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งสิ่งมีชีวิต เช่น คน พืช สัตว์ เป็นต้น และสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ท้องถิ่น ในบางท้องที่อาจไม่จำเป็นต้องปรับปรุงการเกษตรให้มีลักษณะเหมือนทฤษฎีใหม่ทุกประการ เพียงประยุกต์ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นของตน โดยอาศัยสมมติฐานและวิธีการแบ่งพื้นที่ ๔ ส่วนซึ่งเป็นหลักสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ ส่วนในทางปฏิบัติของหลักเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น ผู้เขียนขอยกกรณีศึกษาโครงการตามแนวพระราชดำริ เกษตรทฤษฎีใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อความเข้าใจมากขึ้น

ข. เกษตรทฤษฎีใหม่ : ภาคปฏิบัติ

โครงการตามแนวพระราชดำริ เกษตรทฤษฎีใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ใช้พื้นที่ของกรมวิชาการเกษตรแปลงทดลอง บ้านบึงมะแลง ตำบลบึงมะแลง ถนนสถิติขนิมานกาล กิ่งอำเภอ

สว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นที่ตั้งโครงการ โครงการนี้ได้ดำเนินการในพื้นที่ ๑๓ ไร่ โดยปรับสัดส่วนของพื้นที่ในแต่ละกิจกรรม ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ คือ แหล่งน้ำร้อยละ ๒๗ นาข้าวร้อยละ ๓๘ แปลงพืชไร่ พืชสวนร้อยละ ๒๕ และที่อยู่อาศัยร้อยละ ๖ พร้อมทั้งเลี้ยงเป็ด ไก่ และปลา ไว้เป็นอาหารและเสริมรายได้

ตารางแสดงงานพัฒนาตัวอย่างระบบเกษตรทฤษฎีใหม่ ของจังหวัดอุบลราชธานี

พื้นที่	ไร่	ร้อยละ
๑. แหล่งน้ำ	๓.๕	๒๗
๒. นาข้าว	๕	๓๘
๓. พืชสวน พืชไร่	๓.๗	๒๕
๔. ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ	๐.๘	๖
รวม	๑๓.๐	๑๐๐

จากตารางสามารถสรุปได้ว่า มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน ได้แก่ แหล่งน้ำ นาข้าว พืชสวน พืชไร่ และที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ ตามสัดส่วนที่แตกต่างกันออกไป ดังจะเห็นได้จาก

ส่วนที่ ๑ แหล่งน้ำ

พื้นที่ ๓.๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๒๗ ของพื้นที่ น้ำในสระนำมาใช้ประโยชน์ในด้านการเพาะปลูกข้าว ไร่ผลไม้ พืชไร่ พืชผัก และยังใช้เป็นแหล่งเลี้ยงปลาชนิดต่าง ๆ เช่น ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาไน (สระกักเก็บน้ำได้รับความอนุเคราะห์จากสำนักงานชลประทานเขต ๕ อุบลราชธานี กรมชลประทาน)

ส่วนที่ ๒ นาข้าว

พื้นที่ ๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓๘ ของพื้นที่ มีการปลูกข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ ๑๐๕ อีกทั้งข้าวนาปรังพันธุ์ข้าวหอมคลองหลวง ๑ และข้าวหอมสุพรรณบุรีโดยวิธีการหว่าน ภายหลังเก็บเกี่ยวข้าว พื้นที่ส่วนหนึ่งปลูกพืชอายุสั้นเพื่อเสริมรายได้ เช่น ข้าวโพดหวาน ข้าวโพด หลีกเลี้ยงการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีทุกชนิด ใช้ปุ๋ยคอกและสารสะเดาแทน

ส่วนที่ ๓ พื้นที่ปลูกพืชไร่ ไม้ผลยืนต้นและพืชผัก

พื้นที่ ๓.๗ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๒๕ แบ่งพื้นที่ย่อยออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนแรกเป็นแปลงพืชไร่ พื้นที่ ๒.๗ ไร่ มีลักษณะเป็นดินเหนียว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ การระบายน้ำเร็ว เนื่องจากเป็นพื้นที่ปรับระดับใหม่ ในระยะแรกจึงต้องปรับปรุงสภาพดินก่อน โดยการใส่ปูนขาว ปุ๋ยคอกและแกลบ แล้วปลูกถั่วพรีเป็นพืชบำรุงดิน หลังจากนั้นปลูกพืชไร่ เช่น ถั่ว มันสำปะหลัง และส่วนที่สองเป็นแปลงไม้ผลบนขอบสระ พื้นที่ ๑ ไร่เป็นการใช้พื้นที่คันสระปลูกไม้ผลยืนต้นและพืชผัก

แบบผสมผสาน พืชที่ปลูกได้แก่ ขนุน เงาะ ทุเรียน มังคุด ลำไย ลิ้นจี่ มะพร้าว มะม่วง มะไฟ มะปราง กัลยง พริก สับปะรด ตะไคร้ และกระถิน

ส่วนที่ ๔ ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ

พื้นที่ ๐.๘ ไร่เป็นที่สำหรับสร้างบ้าน สร้างโรงเรียนเก็บวัสดุการเกษตร โรงเพาะเห็ดและคอกสัตว์ เช่น เป็ด ไก่

ด้านเศรษฐกิจและสังคม

เศรษฐกิจพอเพียงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือหลักปฏิบัติสำหรับการพัฒนาประเทศไทยที่ใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยยึดแผนพัฒนาฯ มาโดยตลอดเพราะเป็นหลักปฏิบัติที่สามารถสร้างความมั่นคงและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างต่อเนื่อง ถือได้ว่าแผนพัฒนาฯ เป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จของประเทศไทย

แต่ภายหลังจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาอำเภของเศรษฐกิจในประเทศไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยจึงได้เปลี่ยนทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ มาเป็นการพัฒนา “คน” แทน ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (๒๕๕๐-๒๕๕๔) ที่มีเป้าหมายสูงสุดที่การสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้แนวปฏิบัติหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ดร.อำพน กิตติอำพน เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ขยายความยุทธศาสตร์การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ ว่า

“...เป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ คือความสุขของคนไทยที่เกิดขึ้นจากความสามารถในการเพิ่มทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจุดเน้นของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ก็ยังคงเน้นคนเป็นศูนย์กลางของพัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ และ ๙ เพราะคนเป็นผู้สร้างทุนเหล่านี้ และหากคนมีทุนเหล่านี้ในตัว เช่น คนมีจิตสำนึกที่ดี ครอบครัวก็就会有ความอบอุ่น อีกทั้งมีรายได้ที่พอเพียงกับการยังชีพ ส่งผลให้ชุมชนมีความสุข จากชุมชนก็จะขยายผลไปยังสถาบันต่าง ๆ และไปถึงระดับประเทศในที่สุด...”

จากการขยายความแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๑๐ ของ ดร.อำพน คือ เน้น “คน” เป็นศูนย์กลาง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทุกชั้นตอน เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา คือ ความอยู่ดีมีสุขของประชากรในประเทศ ดังนั้นจึงต้องใช้ดัชนีความอยู่ดีมีสุข (Well-Being Index) เป็นปัจจัยสำคัญเพื่อชี้วัดคุณภาพการพัฒนาประเทศ โดยองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขมีทั้งหมด ๗ ประการ ได้แก่

๑. สุขภาพ เป็นปัจจัยเบื้องต้นในองค์ประกอบดัชนีชี้วัดความสุขของประชากร โดยการใช้การป้องกันโรคร้ายและการป้องกันสุขภาพ ภาวะโภชนาการที่ดี และเครื่องชี้วัดที่สำคัญที่สุด คือ อายุขัยเฉลี่ยของประชากร แต่อาจมีโรคร้ายที่ไม่สามารถป้องกันได้ส่งผลต่ออายุขัยเฉลี่ยได้

๒. ความรู้ เนื่องจากการดำรงชีวิตยุคโลกาภิวัตน์ต้องใช้ความรู้จากการศึกษาและจากประสบการณ์ เพื่อพัฒนากระบวนการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างรู้เท่าทัน อีกทั้งใช้ความรู้ควบคู่กับการพัฒนาสติปัญญา ดังนั้น การดำเนินชีวิตต้องอาศัยความรู้เป็นอย่างมาก คชณิชีวิตความรู้ คือ ผลการศึกษา ได้แก่ จำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาของประชากร อัตราการเรียนต่อในมัธยมต้น และมัธยมปลาย และผลสัมฤทธิ์ของการเรียน

๓. ชีวิตการทำงาน การประสบความสำเร็จในชีวิตอาจมีหลากหลายปัจจัย แต่ปัจจัยหนึ่งที่สามารถวัดความสำเร็จในชีวิตได้ คือ ชีวิตการทำงาน เพราะเมื่อการทำงานเป็นไปตามความมุ่งหมายย่อมก่อให้เกิดความสุขในชีวิต ตัวชี้วัดการทำงาน ได้แก่ อัตราการว่างงาน ถ้าหากอัตราการว่างงานมีอัตราต่ำ แสดงให้เห็นว่าประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ต้องพิจารณาถึงความมั่นคงของการทำงานด้วยเช่นกัน

๔. รายได้และการกระจายรายได้ คุณภาพชีวิตที่ดีจะเกิดขึ้นได้เมื่อประชากรมีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และมีการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมในสังคม ตัวชี้วัดประกอบด้วยผลสัมฤทธิ์ของการแก้ปัญหาความยากจน วัดจากสัดส่วนจำนวนคนจนที่อยู่เหนือเส้นความยากจน และการกระจายรายได้ วัดจากสัมประสิทธิ์การกระจายรายได้หรือคชณิจีนิ (Gini Coefficient)*

๕. ชีวิตครอบครัว ความสุขที่มนุษย์แสวงหาคือความสุขที่เกิดจากครอบครัว แม้ครอบครัวจะเป็นสถาบันขนาดเล็ก แต่เปรียบเสมือนเสาหลักของสังคม หากครอบครัวแตกแยก ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ย่อมส่งผลกระทบต่อสถาบันสังคมรวมถึงสถาบันชาติ ดังนั้น สถาบันครอบครัวจึงเป็นตัวชี้วัดความสุขของประเทศ ซึ่งปัจจัยที่แสดงให้เห็นถึงชีวิตครอบครัวที่มีความสุขคือ สัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัว การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ และปัจจัยเสี่ยงของครอบครัว

๖. สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต แม้สภาพแวดล้อมเป็นเพียงปัจจัยภายนอกของการดำรงชีวิต แต่สามารถส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายและจิตใจของประชากรเป็นอย่างมาก ตัวชี้วัดจึงมีหลายปัจจัยทั้งที่อยู่อาศัยที่มั่นคง การได้รับสาธารณสุขที่เพียงพอ การเกิดคดีอาชญากรรมและคดียาเสพติด อีกทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๗. การบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ หลักสำคัญของการบริหารจัดการที่ดีต้องให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิต และสามารถตรวจสอบการปฏิบัติงานของภาครัฐได้ ตัวชี้วัดการบริหารที่ดีมีหลายประการ เช่น สัดส่วนข้าราชการที่ถูกลงโทษทางวินัย สัดส่วนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คชณิชีวิตการคอร์รัปชันขององค์กร เป็นต้น

นอกจากคชณิความสุขที่ใช้ประเมินการพัฒนาประเทศแล้ว ต้องสร้างความสมดุลของการดำเนินแผนการพัฒนาด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะหลักสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

* คชณิ Gini Coefficient เป็นวิธีวัดการกระจายของข้อมูลทางสถิติอย่างหนึ่ง ที่นิยมใช้เป็นตัวบ่งชี้ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้หรือการกระจายความร่ำรวย ถูกพัฒนาขึ้นโดยนักสถิติชาวอิตาลี ชื่อ คอร์ราโด จินี (Corrado Gini)

สังคมฉบับที่ ๑๐ เน้นคนเป็นส่วนสำคัญ หากใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงจะสามารถทำให้ประชากรได้รับการพัฒนาในทุกภาคส่วน ตั้งแต่ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น ไปจนถึงภาครัฐบาล เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถพัฒนาทั้งความรู้และสติปัญญาอย่างมีระบบ การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอาจต้องอาศัยระยะเวลาในการสัมฤทธิ์ผล แต่ผลที่ได้รับ คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนตั้งแต่สังคมระดับพื้นฐานจนถึงระดับผู้บริหารประเทศ

ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปบูรณาการในด้านต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากด้านเกษตรกรรมที่มีแนวคิดตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ และด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเกษตรกรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงให้ความสนใจในด้านนี้เป็นพิเศษ เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม พระองค์มีพระราชประสงค์ให้ประชาชนรู้จักความพอดีและการพึ่งตนเองเป็นหลัก มีจำเป็นต้องแข่งขันตามกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว ดังพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ความว่า “...การเป็นเสือนั้น ไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง...”

๖.๓.๔ เศรษฐกิจพอเพียงกับโลกปัจจุบัน

แม้หลักเศรษฐกิจพอเพียงจะถือกำเนิดในประเทศไทย มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศไทยเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม หลักเศรษฐกิจพอเพียงยังได้รับการยอมรับจากต่างประเทศด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากองค์การสหประชาชาติได้ยกย่องหลักเศรษฐกิจนี้ว่าเป็นแนวทางสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ยิ่งไปกว่านั้น หลายประเทศต่างให้ความสนใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมาก โดยนำหลักเศรษฐกิจนี้ไปประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์และวิถีชีวิตของคนในประเทศ ในที่นี้ ผู้เขียนขอยกกรณีศึกษาเพียงสองประเทศ คือ ประเทศภูฏาน และประเทศจีน

ภูฏาน : ความสุขมวลรวมแห่งประชาชาติ

ค่านิยมความสุขที่ประชากรโลกถูกปลูกฝังมาเป็นระยะเวลานาน คือ ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ โดยใช้มาตรฐานชี้วัดความก้าวหน้าของประเทศด้วย GDP* (Gross Domestic Product) และ GNP^๒ (Gross National Product) หากแต่มีตัวชี้วัดอีกชนิดหนึ่งที่ลดความสำคัญของเศรษฐกิจ แต่เพิ่มความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

* GDP (Gross Domestic Product) มูลค่าผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ เป็นมูลค่าสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายที่ผลิตขึ้นภายในขอบเขตประเทศในรอบหนึ่งปีคิด ณ ราคาตลาด

^๒ GNP (Gross National Product) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ คือ มูลค่าสินค้าและบริการขั้นสุดท้าย ณ ราคาตลาด ที่ผลิตขึ้นในหนึ่งปีด้วยทรัพยากรของชาติ

เป็นจุดเริ่มต้นทิศทางแห่งความสุขให้ประชากรทั่วโลก นั่นคือ GNH (Gross National Happiness) หรือ “ความสุขมวลรวมแห่งประชาชาติ”

ดัชนีชี้วัดนี้เกิดจากพระราชดำริของพระราชธาธิบติจิกเม ซิงเก วังชุก ที่ได้ทรงริเริ่มไว้เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างความสุขของประชาชนมากกว่าด้านเศรษฐกิจเพียงประการเดียว หลักสำคัญหรือเสาหลักของความสุขมวลรวมแห่งชาติได้แก่

๑. การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง (Economic Sufficiency)

องค์ประกอบแรกของความสุขในประเทศภูฏานมีทฤษฎีเหมือนประเทศไทย คือ เศรษฐกิจพอเพียง แนวความคิดในข้อแรกมิใช่การปฏิเสธเศรษฐกิจ หากแต่พัฒนาเศรษฐกิจให้มีขนาดเหมาะสมกับประเทศของตน กล่าวคือ เศรษฐกิจเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนความสุขไปสู่ตัวบุคคล มิใช่ปัจจัยหลักของการดำเนินชีวิต โดยใช้เศรษฐกิจแก้ปัญหาด้านปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิตและปัญหาด้านความยากจน รวมทั้งจัดระบบเศรษฐกิจให้กระจายไปสู่สังคมอย่างทั่วถึง โดยตัวชี้วัดความสำเร็จขององค์ประกอบนี้ต้องใช้ต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและต้นทุนมนุษย์นำมาประเมินด้วย ดังนั้น ผลการประเมินทุกอย่างย่อมเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๒. การรักษาสีงแวดล้อมให้ยั่งยืน (Environmental Sustainability)

ประเทศภูฏานเชื่อว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ประชาชนต่างเคารพนับถือธรรมชาติเสมือนเทพเจ้า อีกทั้งอาชีพหลักของประเทศคือการเกษตร ชีวิตของชาวภูฏานจึงสัมพันธ์กับธรรมชาติตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้น จึงมีการกำหนดนโยบายแห่งชาติเพื่อสงวนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม โดยออกกฎหมายให้พื้นที่ร้อยละ ๖๐ ของประเทศเป็นพื้นที่ป่า ในจำนวนนั้นเป็นพื้นที่คุ้มครองร้อยละ ๒๖ พื้นที่ป่าร้อยละ ๖๕ และพื้นที่สำหรับความหลากหลายทางชีวภาพร้อยละ ๘ แม้การรักษาสิ่งแวดล้อมอาจใช้ต้นทุนสูงแต่ผลที่ได้รับนั้นมีคุณค่าในระยะยาว

๓. การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี (Conservation of Art Culture and Tradition)

แก่นสำคัญของประเทศภูฏาน คือ วัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมเปรียบเสมือนรากต้นไม้ หากรากยึดดินมั่นคง แม้ว่าจะถูกน้ำกัดเซาะหรือลมพัด แต่รากยังคงพุงลำต้นไว้ได้ ทั้งนี้และลมเปรียบเหมือนกระแสตะวันตกที่หลังไหลถ้ำเทสู่ประเทศต่าง ๆ แต่ประเทศภูฏานยังคงเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างน่าชื่นชม แสดงให้เห็นว่าจิตใจและอุดมคติของชาวภูฏานไม่สั่นคลอนตามปัจจัยภายนอก

๔. การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) หรือธรรมาภิบาล

การบริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในองค์ประกอบทั้งหมด เพราะประชาธิปไตยของภูฏานเกิดจากการปรับให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมของตนเอง การปฏิรูปประเทศจากระบอบราชาธิปไตยเป็นระบอบประชาธิปไตยเกิดจากการลดทอนอำนาจของกษัตริย์และลดบทบาททศณะรัฐมนตรี หลังจากนั้นจึงเพิ่มอำนาจให้กับประชาชนอย่างค่อเนื่อง รวมทั้งการสร้างคุณธรรมมากกว่าการมอบ

เสรีภาพโดยปราศจากการไต่ตรอง แม้การพัฒนาของประเทศภูฏานอาจดูเหมือนเชิงซ้ำแต่ทว่าสามารถสร้างรากฐานทางการเมืองที่มั่นคงมากกว่าการพัฒนาประเทศแบบก้าวกระโดด

แม้จะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงความสุขเป็นรูปแบบตัวชี้วัดการพัฒนาประเทศ แต่สิ่งหนึ่งที่ประจักษ์แก่ประชากรโลก คือ เศรษฐศาสตร์ด้านการเงินอาจเป็นเพียงการเดินไปผิดทิศทาง แต่เศรษฐศาสตร์ความสุขกลับสร้างความหวังในการพัฒนาประเทศได้มากกว่า มีความเป็นไปได้ว่าดัชนีชี้วัดความสุขอาจเป็นทางเลือกใหม่ที่โลกพึงปรารถนาและสามารถทำให้ประชากรโลกบรรลุเป้าหมายของชีวิตได้

จีน : Green GDP ดัชนีชี้การพัฒนาในประเทศ

ต้นทุนทางธุรกิจที่ก่อให้เกิดความมั่งคั่งให้แก่ทุกประเทศทั่วโลกมิใช่เพียงแต่จำนวนเงินทุนมหาศาลหรือเทคโนโลยีที่ล้ำยุคเท่านั้น หากแต่ปัจจัยสำคัญที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการลงทุนของทุกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน นั่นก็คือ สิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งเอื้อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หากขาดปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม การผลิตสินค้าในประเทศต่าง ๆ จะหยุดชะงัก จนในที่สุดความสมดุลระหว่างจำนวนสินค้ากับความต้องการสินค้าจะลดน้อยลง และอาจเกิดปัญหาด้านสินค้าขาดตลาดได้

เหนือสิ่งอื่นใดการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่ปราศจากธรรมชาติย่อมเป็นปัญหาที่น่ากังวลเช่นเดียวกับเศรษฐกิจ จากการใช้ทรัพยากรที่ไร้ขีดจำกัดและทรัพยากรเหล่านั้นกำลังจะหมดสิ้นไปไม่ช้าส่งผลให้รัฐบาลทุกประเทศให้ความสำคัญกับธรรมชาติในประเทศของตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศจีนที่มีทั้งขนาดประเทศและจำนวนประชากรที่มากที่สุดในโลก ส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมภายในช่วงระยะเวลาอันสั้น

จากปัญหาดังกล่าวทำให้มีดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจโดยคำนวณผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ประเภทใหม่ซึ่งคิดรวมต้นทุนและผลได้ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งแง่การนำทรัพยากรไปใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ผู้ที่อยู่เบื้องหลังดัชนีชี้วัดประเภทนี้ คือ ธนาคารโลก (World Bank) และองค์การสหประชาชาติ (United Nations)

ดัชนีชี้วัด Green GDP เปรียบเสมือนเครื่องยืนยันว่าสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นเรื่องที่รัฐบาลต้องให้ความสำคัญ แม้การคำนวณอาจซับซ้อนและประยุกต์ใช้ได้ยากเพราะต้องนำทุนธรรมชาติกับผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศมาคิดคำนวณด้วยกัน แต่วิธีการนี้จะทำให้สามารถแก้ปัญหาในอดีตและสามารถวางแผนการใช้ทรัพยากรในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หวังจินหนาน หัวหน้าวิศวกรจากสำนักวางแผนสิ่งแวดล้อมสำนักงานป้องกันสิ่งแวดล้อมแห่งชาติของจีนกล่าวว่าต้องใช้สองแนวทางเพื่อใช้ในการประเมินสิ่งแวดล้อม

แนวทางแรก คือ Green Distance หมายถึง การปรับมูลค่าระหว่างตัวชี้วัดเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและมาตรฐานเรื่องความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในแต่ละเมือง

แนวทางที่สอง คือ Green Contribution หมายถึง การใช้ข้อมูลการกระจายผลิตภัณฑ์มวลรวมในท้องถิ่นกับผลิตภัณฑ์มวลรวมแห่งชาติมาคำนวณ รวมทั้งการบริโภคที่ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์มวลรวมนำมาเปรียบเทียบกับบริโภคทรัพยากรรวมทั้งหมดก็จะนำมาคำนวณด้วยเช่นกัน

จากปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ยังคงเกิดช่องว่างระหว่างประเทศจีนกับประเทศพัฒนาแล้วด้านการแข่งขันสีเขียว (Green Competitiveness) เพราะประเทศจีนกำลังขยายเศรษฐกิจต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้น การบริโภคทรัพยากรของประเทศจีนจึงอยู่ในปริมาณที่สูงเช่นกัน ผลที่ตามมาคือมลพิษและสิ่งแวดล้อมยังคงเสื่อมโทรม อีกทั้งการแข่งขันสีเขียวยังต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านสภาพภูมิศาสตร์ของจีนที่หลากหลาย

ทรัพยากรจะเพียงพอให้ประชากรในโลกนี้ได้ใช้อย่างทั่วถึงก็ต่อเมื่อมีระบบที่สามารถควบคุมการใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งปลูกจิตสำนึกให้ประชากรทุกคนได้ตระหนักว่าโลกจะดำรงอยู่ได้ถ้าประชากรร่วมกันใส่ใจและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรอย่างจริงจัง

สังเกตได้ว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับทฤษฎีของประเทศต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังเช่นประเทศภูฏานใช้หลักความสุขมวลรวมแห่งประชาชาติ และประเทศจีนใช้หลัก Green GDP ซึ่งเป็นดัชนีชี้การพัฒนาในประเทศ ทั้งนี้สองประเทศต่างยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงของไทยเป็นแกนนำ นับว่าเป็นหลักเศรษฐกิจที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ อีกทั้งเอื้อประโยชน์ต่อทุกประเทศได้เป็นอย่างดี และหากได้เข้าใจหลักที่ถูกต้องแล้วไม่ว่าประเทศใดที่นำไปใช้ก็จะบังเกิดประสิทธิผลให้แก่ประเทศนั้น ๆ ได้อย่างน่านับการ

๗. บทสรุป

กล่าวโดยสรุป พลังแห่งปัญญาของมนุษย์ที่แท้จริง สามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเน้นความพอประมาณและการใช้เหตุผลบนทางสายกลางเป็นหลัก หลักเศรษฐกิจนี้จึงได้รับการยอมรับทั้งในและต่างประเทศในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในส่วน of ต่างประเทศ ส่วนใหญ่มักจะเป็นกลุ่มประเทศแถบทวีปเอเชียและทวีปแอฟริกาซึ่งเป็นกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา เป็นไปได้หรือไม่ ถ้าจะผลักดันให้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกลายเป็นหลักเศรษฐกิจสากลของมวลมนุษยชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาและกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป และหากทุกประเทศหันมาใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงได้จริง กระแสเศรษฐกิจของโลกจะมีแนวโน้มไปในทิศทางใด อีกทั้งจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชากรโลกอย่างไร

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การค้นคว้า และการเขียนรายงาน. พิมพ์ครั้งที่ ๗.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พุทธธรรมในประวัติศาสตร์ปิฎก. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ฉัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. รัฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

นภการณ์ พิพัฒน์. เปิดโลกความสุข GNH. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๐.

นภลัย สุวรรณธาดา และคณะ. การเขียนผลงานวิชาการและบทความ. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๘.

บรรจบ บรรณรุจิ. ปฏิjosสมุปบาท. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ประเวศ วะสี. วิถินมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: แปลนพริ้นท์ดิง,

๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน(Sustainable Development). พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๕.

สมพร สุขเกษม. “พลังปัญญา.” ใน อัครวิทย์ เรืองรอง, บรรณาธิการ. มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ :

พลังปัญญา : รวมบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๑-๕. กรุงเทพมหานคร :

บริษัทสหธรรมิก, ๒๕๔๔.

สมักร นูราวาศ. ปัญญาจุดกำเนิดและกระบวนการพัฒนาทางปัญญาของมนุษยชาติ.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิมพ์สยาม, ๒๕๓๗.

สุเมธ ตันติเวชกุล. “การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ.” มติชน

(๕ ธันวาคม ๒๕๔๕.) : ๖.

เสรี พงศ์พิศ. เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลังปัญญา, ๒๕๔๕.

อรสุดา เจริญรัต. เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย : รายงานวิจัยฉบับ

สมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

อุดมพร อมรธรรม, เรียบเรียง. ปรัชญาการศึกษาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๕.

ภาษาอังกฤษ

Aronson, Harvey. Buddhist Practice on Western Ground. Massachusetts : Shambhala, 2004.

Butr-indr, Siddhi. The Social Philosophy of Buddhism. Bangkok : Mahamakut Buddhist University, 1979.

Chanchaochai, Danai. Dhamma Moments. Bangkok: Post Books & Direct Media Group, 2003.

Mitchel, Helen. Roots of wisdom. 4th ed. California : Wadworth, 2005.

Payutto, P.A. Buddhist Economics, 2d ed. Bangkok: Buddhadhamma Foundation, 1994.

เว็บไซต์

“โครงการตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” จังหวัดอุบลราชธานี.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://web.ubu.ac.th/home/oard4/hsbung.html#3> [ม.ป.ป.]. สืบค้น ๑ มกราคม ๒๕๕๑.

“ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

http://www.inspect9.moe.go.th/economic_king80.htm [ม.ป.ป.]. สืบค้น ๑ มกราคม ๒๕๕๑.



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย